

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

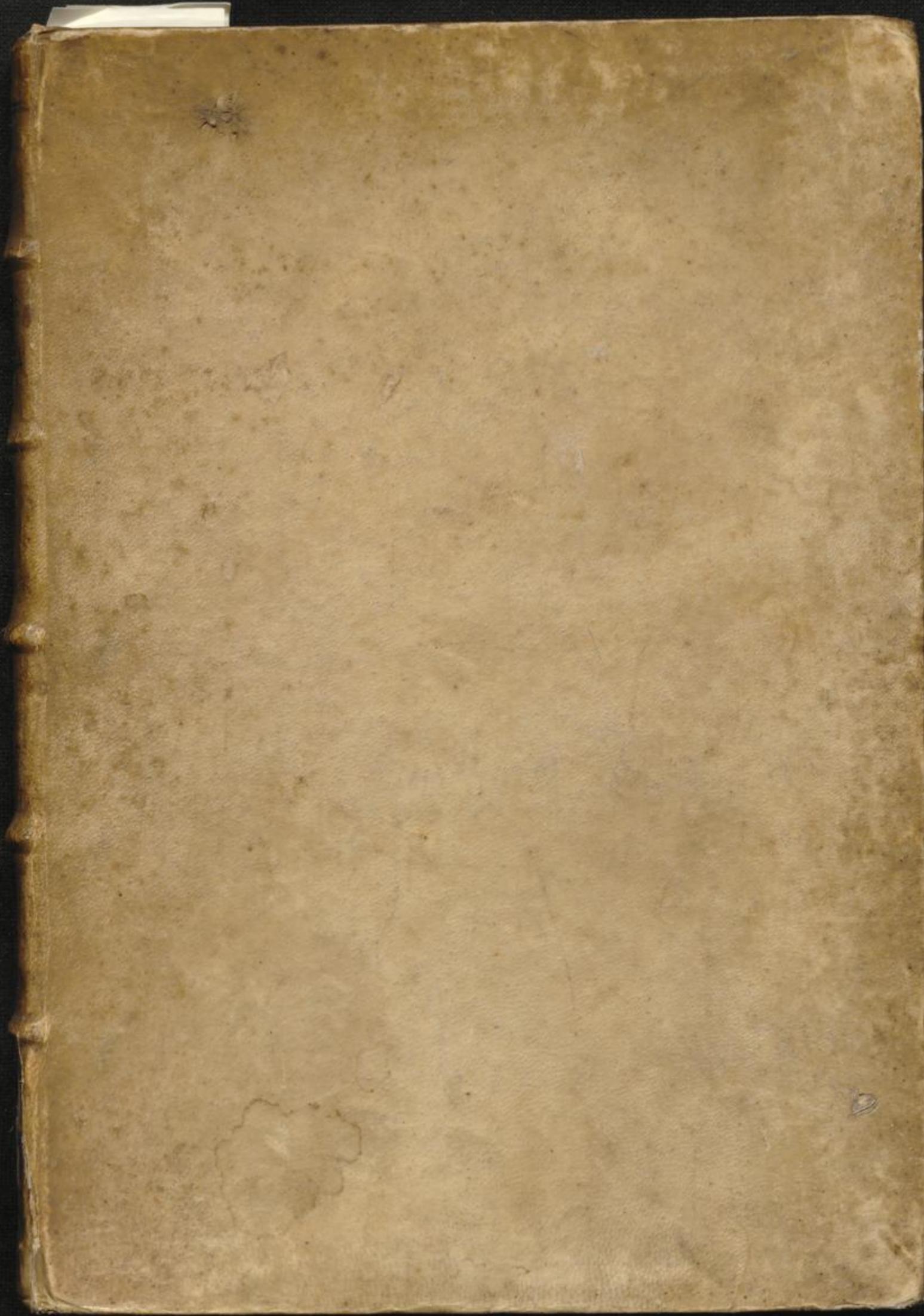
Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Ioannis Revchlin ... Liber De Verbo Mirifico

Reuchlin, Johannes

Tubingae, 1514

[urn:nbn:de:bsz:31-271791](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-271791)

106
731
Carmen
Pena

Ces deux traités reliés a part en mar. Rouge
ont été vendus par la Biblioth. de Mr de la Vallée

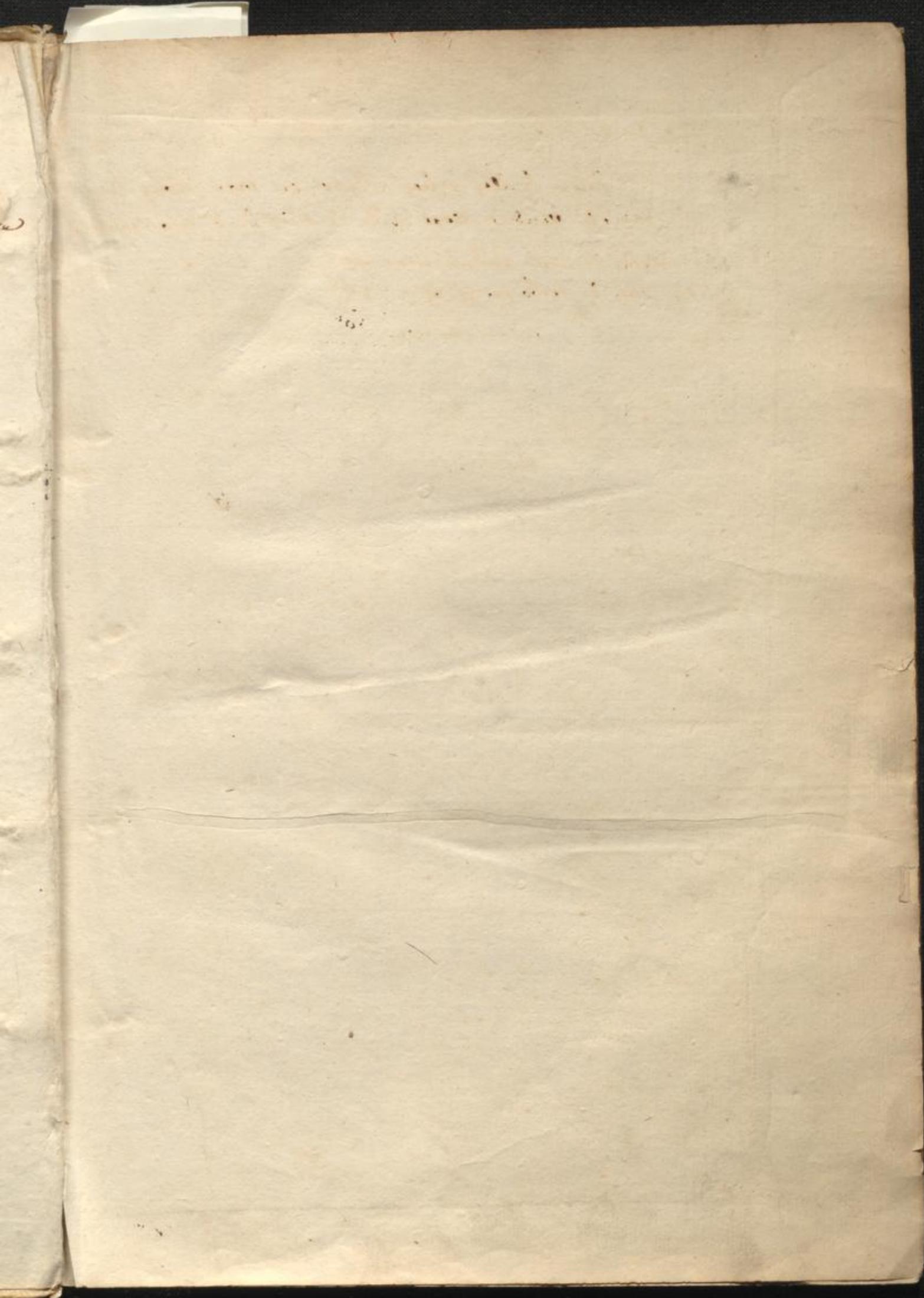
1517 - celui de artes Cabalisticas 18^l-10

1516 celui de Verbo mirifico --- 12^l

même édition 30^l-10

IV 597

1418ⁿ

Curryat

IOANNIS REUCHLIN PHORCENSIS
LL. DOCTORIS LIBER DE
VERBO MIRIFICO

In laudem disertissimi atq; trium principalium linguarum peritissimi uiri
Ioannis Reuchlin Phorcensis, librorumq; quos de Verbo Mirifico nuper
edidit, commendaticia Conradi Leontorii Mulbrunnen. Epistola.

Conradus Leontorius Iacobo Vuinphelingo. S.P.

Quod primū a te Moguntiacō discessi statim in meipso sum expertus uulga-
tum apud Gallos nostros prouerbiū, nūq̄ cum amico satis nec præsens, nec
absens, præsens enim cum essem non satis te pro nostra amicitia sum usus, q̄d
amantibus omnibus accidere solet, qui in digressu sentiūt se pleraq; omisisse
que se facturos aut dicturos animo destinauerant, sed quod omisi refartient
literulę, quarum commercio utinā sepius tecum essem. Colloquebamur de
libello clarorum uirorum domini Spanhemē. quem impressioni Basileam
datū esse dicebas. Interrogauī de doctore Ioanne Reuchlin, esset ne insertus,
q̄d ipsum cū subdubitares, negaresq; sum demiratus, quē enim in omni ge-
nere doctrinæ hac tempestate clariorē existimare posses, si tibi penitus esset
familiaris & notus, reperires neminem. Eum ergo non sine magna iniuria &
iactura germani nominis preteribitis tuq; abbasq; tuus. Est enim trium lin-
guarum peritissimus interpres, Græcæ, Hebraicę & Latine, adde etiam si uis
Gallicę, quam Aurelianus dum iuris studio nauaret operā perdidicit. Tran-
stulit pleraq; orationes adolescens, quarū aliquę nisi fallor sunt Xenophon-
tis in Socratis defensionem conficte. Condidit carmina multa & iucunda, cō-
scripsit pleraq; epistolares disputationes, quas sententiis gręcorum etiā He-
bręorum referit. Ut autem Hebręorū secreta dogmata penetraret, multis
annis enixissime laborauit, atq; ita omnem eorum bibliothecam euoluit. ut
quem Hebręorum sibi opponas non facile reperies. Hac ingenii & doctrinę
fœlicitate & ubertate inductus, ad scribendum dialogum se contulit, quē Ca-
pnion seu de uerbo Mirifico inscripsit, q̄ nihil unquā uidi, nec faciūdius, nec
mirabilius. In tris autem libros diuiditur. Primus omnia secreta philosophię
sub nomine Sidonii explicat. Secundus Baruchiam iudęum omnia illa secre-
ta nomina & portēuifica & alia multa Hebręorū enodantem confingit. Ter-
tius Capnionē fidem christianam ex præscriptis duobus approbantem & de-
monstrantem inducit, ubi omnia uerba mirifica ad nomen Iesus ita applicat,
ut illud ineffabile Tetragrammaton, iam effabile factum esse demonstrat.
Quem si legeris dialogum, affirmabis nullum, neq; philosophū, neq; iudæū
neq; christianum Ioanni Reuchlin iure præferri posse. Hunc talem nō omni-
bus Italis apponere nobis fuerit perpetuus pudor. Quare mi Iacobe cū Au-
gustam sim petiturus, & nesciam quo tempore Basileam perueniam, uelim
summa cura & diligentia scribas Ioanni Amorbachio impressori, ut in Cata-
logo suum Ioanni Reuchlin Phorcen. locum assignet. Vale mi iucundissime
Iacobe letus & fœlix. Spirę. xi. Kal. Maias. M. CCCC. XCIII.

IOANNIS REVCHLINPHORCENSIS .LL. DOCTORIS
CAPNION VEL DE VERBO MIRIFICO.

Erum arcanarū curiosi quidā exploratores Camerarie Dalburgi
r antistes Vangionū sacratissime, quos & reconditæ uerborū uires,
& abstrusæ uocum energiæ, et diuini secretorū nominū caracte-
res sollicitant, ætate nostra (quantū uideri mihi recte uideor) non parū sece-
dere ab antiquissimis principū philosophorū uestigiis deprehenduntur, &
circa mirabiliū effectū plenissimas mysteriorū operationes sæpe multūq;
aberrare, hac potissimū de causa, q̄ uel caduca figurarum obscuritate obli-
terata uel deprauatione Librariorū peruersa & mēdosa, ea sacræ illius phi-
losophiæ symbola, & ueneranda supnaturalium uirtutum signacula nedum
intelligi sed nec legi queant. Quare tedio plæricq; ac inertī frustra defatiga-
tione affecti, tam laudabile contēplandi genus uel horrendo fugiūt, uel ne-
gligendo iandiu cceptū deserunt. Vnde ductus ego incredibili quodā grati-
ficandi studio, et nimirū amore singulari, erga omnis bonæ artis cōlumen
egregiū Ioannē Lapidanū theologiæ doctorē, tam monastica Carthusiēsiū
uita q̄ editione librorū insignem atq; primū, cuius ferulę manus subdiderim
in exercitamentis humanioribus instituendus. Addam adhuc & utriusq; iu-
risconsultissimū & politoribus literis ornatissimū uirum antiqua mihi ob-
seruatū amicitia Sebastianū Brant Argētinesem. Et item ingenio præstantē
& miro characterū artificio nobilem ac uariis disciplinis eruditū Ioannem
Amorbacchiū, utrosq; in hominū doctissimorū literaria republica clarissi-
mos, ut nescias fama ne gestorū an ciuitate illustriores, Sunt enim non me-
diocri Basileæ inter summos ciues laude. Tantorum igitur uirorum motus
ingenti amicitia uinculo, tantas ausus sum tenebras & tam obfusca sacra-
torū immo secretorum uerborum latibula ingredi, & quasi de adytis oracu-
lorū et uetustissime philosophiæ penetralibus, exponere nostro sæculo quā-
tū nobis memoria suppetit, uniuerſa ferme nomina, quibus superiori æta-
te sapientes homines & miraculosis operationibus præditi utebantur in sa-
cris, siue pythagorica fuerint & uetustiorū philosophorū sacramēta, siue He-
bregorū Chaldeorūq; barbara memorācula, seu Christianorū deuota suppli-
cia, quę de illorū libris atq; linguis in hoc opere prōpta cernere licet, Quod
iccirco nomini tuo dedicauimus, quoniā sacra sacris debentur, & maxime sa-
cerdotia sacerdotū principibus, quali tu dignitate cæteris antestas, non solū
ob magnitudinē ditionis atq; potētis, cuius tu cumulatissime diues es, uerū
etiā propter inenarrabilē uariarū literarū peritiā, cuius testis est bibliotheca
illa tua latinis, gręcis, & hebraicis uoluminibus referta. Vnus Germaniæ
nostrę thesaurus, quo sum uti solitus semper pro animi mei sententia. Triū
igitur philosophorū de Verbo mirifico disputationem accipe, quos inter se
(ut sectarū cōtrouersia cogere debuit) altercantes finxi, quo magis elucescat
occulta sacrorū nominū proprietas. De quibus & de tot numero atq; tantis

DE VERBO MIRIFICO

unum tandē supreme quidē mirificū beatificūq; nobis eligendi facilior pre-
stetur occasio. Et ut breui argumēto rem omnē cognoscas, Sidonius de scho-
la Epicuri primū putatus, deinde inuētus in nullius uerba iurasse, omnifariā
philosophus, cupiditate discendi peregre proficiscitur, post multa ingressus
Sueuiam, philosophos duos in oppido Phorce conuenit, Baruchiam hebræ-
um, & Capnionem christianū, cum quibus de uariis disciplinis, atq; mox de
ipsa diuinarū & humanarū rerū sciētia differit, de opinione, de fide, de mira-
culis, de uirtutibus uerborū & figurarū, de arcanis operationibus & myste-
riis signaculorū. Hoc modo uniuersarū gentiū, quæ aliqua excellēti polleāt
philosophia, aut non illiberalibus cerimoniis & sacrata nomina & cōsecrati
characteres in quæstionē incidunt, fit enumeratio symbolorū, a singulis pro
suæ sectę ritu diligēter, usq; dum Capnion in libro tertio uix tandē ex omni-
bus sacris unum ihsuh nomen colligit, in quod omniū sacrorum uirtus atq;
potestas refertur, quod est semper & super omnia benedictum. At nunc
ipsum Sidonium audiamus.

SIDONIVS. Si qd est omniū in natura humana uspiā amice Baruchia
tuq; Capnion, uterq; Gades atq; meta incredibilis desiderij, & asylūm lōge
persequentis me admirationis meę (uobis em̄ iubentibus et auscultātibus so-
lis libet intrepide loqui) quod perpetuā nobis uoluptatē pariat, unum hoc
& omne ut opinor constat esse, nihilq; fere aliud q̄ noua quotidie ac nostro
sensui peregrina quædam, uel alias alio tempore seu aliter atq; iam pridem
sensæ fuerint, res ipsas percipere, quod animū nostrū amcenitatis auidū, semp̄
admirando quodā ostento nuperrime ad experiundi allicere uoluntatē, &
in opus quantūcūq; arduū propellere solet, Quo facile crediderim ut nō
modo auitum genus meū (quod plane fuit multis sæculis, atq; nūc omniū re-
rum peritia extat per celebre) uerum & uniuersam Sidona, unde mihi & no-
men & origo est, atq; adeo totam patriā, uel iocunda nouitas, uel stupenda
antiquitas, in quāuis dulces attamē duos labores incitauerit. Ab æuo nāq;
soliti sunt Phœnices & uariarū regionū indagini, & nouarū rerum studiis
supra quā dici possit indulgere, qui suapte diligētia primi literas inuenerūt,
quarū beneficiū apud Græcos fortasse nō ingratos uiros collocarūt. Et post
exquisitā numerorū rationē terras & coelos mensi sunt, Naturaliū item &
bellicarū artium expertissimi. Ad extremū semper ea gens & mores homi-
num multorū uidit & urbes, quę res in maximā ei terrarū parti gloriā cessit
ac præ ceteris ingens præconiū. Pace enim uestra maiores ego meos nimis
forsitan laudo, sed uincit amor patriæ, seq; nihilominus prodit ipsa ueritas.
Nam & de atomis dogma illud antiquū, cuiusdā mei quondā popularis ui-
ri Sidonii primū fuit Mochi nomine. Idq; ante res Troianas, ut pernoscatis
quantū industria, quantū ingeniū multorūq; negociorū inuestigationibus
Phœnices præstiterint, quippe quod ne Lucano quidem historico magis q̄
poeta clam fuit, ita canente. Phœnices primi famæ si creditur ausi Mansurā
rudibus uocem signare figuris. Nondum flumīneas Memphis cōtexere bi-

*Phœnices primi famæ
ausi Mansurā rudibus
uocem signare figuris*

LIBER PRIMVS

blos Nouerat, & faxis tantū uolucresq; feræq;. Sculptaq; seruabāt magicas
 animalia linguas. Eorū ego monumenta laudis & uestigia sequēdi cupidus,
 ad quæ (ut natura fieri solet) me tandem duxit paterni quoq; sanguinis pro-
 fluuū, iam annis nō paucis inter multa mari terraq; uersatus sum, optimos
 quosq; sermonū rerumq; artifices queritans, ut hinc quid diceretur audirē,
 inde cernerem quid agendū sit. Nec enim patria solum mea tota ue tripolis
 uicinia contētus fui, recte diuersarū atq; potius uniuersarū artium magistra,
 quanq; nunc barbarico cœpit ritu torqueri, sed abii, excessi, etasi, erupi lon-
 gius, post Libanū & Syriam plus peragrando q̄ Menelaus ille, qui Telema-
 chum & Pisistratū hospites, uersibus istis de sua peregrinatione certiores fe-
 cit, Sum non pauca quidem passus, multisq; periculis Nauibus adueniēs octa-
 uum labor in annū, Vtq; Cyprū, post Phœnicen Aegyptiacq; arua, Inde per
 Aethiopas & Sidonios & Erembos, Ac Libyen, ubi cornigeri pabulatur &
 agni. Sic mihi nō defuit in tam longo earundē uiarum discrimine labor, quo
 usq; relicta primū Britannia, deinde Gallia, tum Rheno ductore in Germa-
 niam iter concessum est, ambos ut uos sapientes uiderem atq; probarem nō
 tam oculis q̄ auribus. Ego enim Plautinū illud ita conuerterim. Pluris est au-
 ritus testis unus q̄ oculati decem, in cognoscendis presertim hominibus phi-
 losophis, quales accepi uos esse fama undiquaq; celebratissimos. Et ut pri-
 mum de te liceat dicere Capnion, quem patria Phorcensem ex uariis libro-
 rum atq; tabularū tuarū inscriptionibus esse acceperā, stupenti mihi sapius
 multo q̄ ulla de re alia, q̄ philosophiam syluestris Sueuia funderet. Tum
 erāt itineris quidā comites abstrusarū artium mecū studiosi, qui responderēt
 nō fore creditu difficile, asperitatē eam posse quandā prestantē indolē gigne-
 re, cōmemorātes Ratispontanū quondā antistitē græca lingua Polyphemū
 Gentilitia uero Albrechtū cognomento magnū, qui nō tantū Aristotelem
 sed & alios Peripateticę philosophię sectatores primarios superare uisus sit,
 tamen in Sueuia & ortū & alitū. Quod ego ipse ita fuisse cognoui. Legeram
 enim iam aliquot insignes libros, ab eo uiro latine conscriptos, ob singularē
 eorum excellentiā in græcā linguā præter solitū traductos. Deniq; non ua-
 rias, nō fragiles credendī rationes in mediū adduxere, quod uestrates alio fa-
 cile migrent, & propter uictus tenuitatem, & propter agrorum colendorū
 molestiā, & propter inopiam pecuniarū. Iungam ipse denuo quod ea regio
 nequeat abundantibus esse mercibus assueta. Iccirco migrantibus Sueuis ar-
 bitror optimorum præceptorū semper copiam affore, quoniam ad opti-
 ma quæq; loca migrandum sit iis qui sterilia fugiunt. Itaq; q̄ doctrina, elo-
 quentia, consilio polles, non inde est q̄ ex sylua natus sis, quam quondam
 aut Bacenas aut orciniam nūc nigram uocant. Sed ut ex tuis audio, quia non
 modo antiquam Parrhisiorum Lutetiam, uerum etiam pene uniuersa Gal-
 liæ & Germaniæ, non nulla Italiæ gymnasia Romanq; caput studiorū per-
 lustraueris. Quanquā uidere mihi uideor aptitudinē Phorcensis agri nō ni-
 hil ingeniū indigenarū cōferre, idq; uerum esse literatorū hominū ingens

DE VERBO MIRIFICO

numerus inde genitorū facit. Nō em̄ multo minorē genitālis cōditionis uim̄
 habet patria q̄ pater ipse, si Porphyrio creditur. Habetis sermonē bene lon-
 gum aduenā hominūq̄ peregrini, qui de uestra regione differere conetur.
 Sed ut eius me loci unde alteri genus, alteri fugā est, haud segnē putetis inda-
 gatorē esse, commodū utiq̄ fuerit, ne obmittā quidē hoc ipsum, q̄d in Phœ-
 nīcia de monumentorū ueterū doctissimis autoribus cōpertū habui. Nam
 in Troiā olim nō tam bello q̄ pugna cōstat Phorcyn iuniorē Phrygii exer-
 citus ducē fuisse, Homeri testimonio, q̄ in nauū enumeratione sic ait, Phor-
 cys ille Phrygū ductor fuit Ascaniusq̄. Aduersa itaq̄ fortuna dū Ilium cade-
 ret, coacti sunt qui uitā seruassent, ex innumeris pauci superstites, alias sibi se-
 des querere, alia regna sperare. Igit̄ Aeneas cū Ascanio periculatorūq̄ socio
 Phorcyde q̄ plurimis etiā reliquis Italiā petunt. Sed Ascanius cū sub Alba
 no monte oppidū cōderet, & quisq̄ sibi manendi locū alius alibi destinarer, is se
 demum Phorcys iunior superioris Phorci qui Sardinia Corficęq̄ rex,
 ab Atlante quondā uictus & in mare submersus perhibetur, ex Euryale ne-
 pos per Italiā & Insubres Germaniā ingressus, et traiecto ingēti lacu inter
 Istri & Rhēni fontes, per faciliora loca montanaq̄ planicies aduersus solem
 occidentē tendit, ubi fluuiū offendit limpidissimū & piscatoriū eiusq̄ in ri-
 pā imbecille tuguriū. Ad quod se lassum trahens uestigiū, senex quidā corri-
 puit, grauatus annis & totus baculo incumbēs, qui cū Phorcyn in tam deser-
 to nemore, cum tanta familiā copia incedere uidisset exterritus, parū abesse
 putabat quin spiritū omnē emitteret. Phorcydi autē querēti quid hoc fluen-
 tum uocaret. Senex ipse respondit, Aeneas nomē esse. Tum attonitus eo no-
 mine Phorcys, uersaq̄ ad flumē facie mox subintulit. Tūne ille Aeneas quē
 Dardanio Anchisē Alma Venus Phrygii genuit Simoentis ad undā. Quos
 uersus post hac Maro Virgilius in suā Aeneida trāstulit, peregrina uetusta-
 te delectatus. Hic itaq̄ sumpsit omen & sortē aduena manendū sibi fore, cœ-
 pitq̄ multitudinē suam hortari ne diuinū oraculū contemnerent, q̄d in Tro-
 iani antistitis nomine deprehendisset. Nam quibus Aeneas iandudū haud
 modicis interuallis esset relictus, eis iam sese liquido alter Aeneas ostēderet.
 Dux igitur Phrygius & animo & more regio cunctis iussit ut quantū quicq̄
 conari possent, arborū undiq̄ roboribus erutis, ex deserto campestrē agrū
 efficerent. Quo in loco breue oppidum & arcem extruxit, quā de suo & aut
 nomine Phorcen appellauit, tantum extat ab illo grauissimo & sanctissimo
 atq̄ omni laude & honore dignissimo uiro Aeneas dilectus, ut ad solā uocē
 quia fluuius Aeneas diceretur, sedendū ei quasi ad ppetuū Troiani Aeneā
 monumentum eligeret. Accessu itaq̄ temporis cum de mediocri familiā po-
 pulus copiosus fieret, & cœptē habitationis angustia uicinas syluas cedere,
 arua colere, uicos ædificare, ac urbes educere cogeret, aiunt illū præter tam
 rustica q̄ urbana, multa etiam alia istuc oppida fundasse, quorū singula no-
 minibus singulis tam matris q̄ matererarū ad æternā prosapiae memoriā
 notauit, quæ partim edax abolere uetustas, partim cōmutare barbarorū im-

LIBER PRIMVS

modestia nititur. Nam quod quondam Euryale iam Aurelium, quod Stheno antea, nunc Sthein, quod Scylla, Scell dicitur, quod olim Medusa, id superiori aetate in nouam arcem commutatum est. Sic Gorgoneae Phorcynides (quarum lata est fama & uetustissima commemoratio) fertili hac gleba, hoc situ loci ameno huius oppidi Capnion, id est ortus tui sulco, in sempiterna omnique aetate duratura hominum memoria conseruantur. Et ne deesset quoque posteris Ascanii loci reducis atque collegae sui diutinum monumentum, coepit etiam eius urbis cogitatione quam idem sub Albano monte fulcabat in orbem ipse simile quiddam aedificare, quod pari nomine Longam Albam uocauit. Id nomen hodie permanet a Phorce intra secundum lapidem. Ita uidistis originis uestre tabellam me pingere Eudoxi more, quasi aliquam nauarum chartam, quatenus eo cognitionis nos ducat, credi posse tantos uiros in omni doctrina ornatissimos, quamquam diuersae sectae tamen uno cespite natos, quorum conuersatione plus quam aurum, argentum, uniones et omnia preciosa iandiu singulari desiderio quaesieram in his sentibus et saltibus, in hac ipsa Sueuia inueniri. Nunc quid huc accesserim animum aduertite. Post loquendi, dicendi, sentiendique artes, quibus sub ferula sum initiatus, deinde post disciplinas numerandi atque metiendi, quas liberiori spiritu hausi, ducebar admiratione rerum tam in terra quam in aethere ad naturalia documenta, quibus omnem uitae meae cursum consummare statueram. Quia de moribus (quam partem aliqui philosophiae putant) ego parum existimabam dandum operae. Neque illam nimia ingenii occupatione dignam arbitror, quae usus ipse moralis obseruatione consuetudinis & communi uitae conuersatione constat, quam minime blandimenta quoque pueros uindicta maiores doceat, non nihil etiam natiua uirtutibus ipsis industria tribuit, quae doceri studerique nequeunt, sed ut ut expostulat cuiusque regionis institutio inualescunt. Vnde uidemus id quod hic uirtus dicitur, alibi uirtutem haberi pro incolarum opinionibus. Sic uis esse aio nihil aliud quam quod homines uolunt. Ciuitatem itaque iurisque prudentiam in sola uulgi aut iudicum persuasionem contineri mea sententia est, siue tu id oratoria eloquentia, seu muneribus aut blanditiis efficias, dummodo mulceatur qui iuri dicendo praestit. Apud Ulpianum absque controuersia uirum consultissimum legitur Barbarius quidam Philippus, cum seruus fugitiuus esset Romae praeturae petiisse, tum praetor designatus & praetura tandem functus est, receptumque fuit nihil eorum reprobari quae seruus in tantae dignitatis uelamento gesserat. Idem grauis autor de statu hominum haec posteritati scripta reliquit, Ingenuum accipi debere etiam eum de quo sententia lata est, quamuis reuera fuerit libertinus, quia res iudicata pro ueritate accipitur. Et Paulus Romanorum peritissimus iuris ait, Hodie propter usum imperatorum, si in argento relatum candelabrum sit argenteum, argenti quoque esse, non autem supellectilem, quoniam error ius faciat. Quod igitur uel populo uel principi seu regi hoc est iudici placuit, tum per consuetudinem, tum per constitutiones legis habet uigorem. Nam ut Iulianus inquit, Cum ipsae leges nullae ex alia causa nos teneant, quam quod iudicio populi receptae sunt, & populus lege

DE VERBO MIRIFICO

regia omne imperiū & potestatem in regem contulit, liquido apparet omnē
 iuris prudentiā ex uoluntate hominū sola pendere, quę si est suffragatrix bo-
 norū & malorū subiugatrix, bona res dicitur et publica et priuata. Sin aliter
 contraria. Propter iniqua enim quę populo uel probante uel tolerante fiūt,
 Hesiodus in operū & dierū libro cū multa de regibus & iudicibus iusticię
 scripsisset, tandē uoluit plebem sæpe luere peccata regum. i. iudiciū. Vniuer-
 sos quippe iudices nō solum ipse, uerū etiam & Homerus et cuncta quidem
 antiquitas reges nominauit, quorū insigne iurisdictionis sceptrū gerit. Cuius
 teste fuerit aduersum Agamemnonē Achillis nobile illud iuramentum sex
 aut septē Iliadis uersibus explicatū. Non apud imperitos, sed ut ego arbitror
 & mecū longe plures in hominū doctissimorū et humanissimorū cōspectu
 loquor, quos nō lateat tam celebrē illam & uulgatā iuris exercitationē, & a
 quęstuariis ingenti precio licitatā, & a cōtrouerfiarū cōsultoribus plus quā di-
 uinam prope habitā, nullius uel mediocris momēti, quasi artē aliquā sellula-
 riam aut cerdonicā rectius estimari, p̄sertim homini libēter ad res altas &
 dignissimas summa laude intendenti, ac non potius fragilia, caduca, fluxa &
 inania, glorię pulchritudinis, diuitiarū, ætatis ludibria quaelibet admiranti
 Citabitur (si uultis) isti sermoni grauis & sanctus testis & autor ualde bonus
 Cicero, qui ante tribunalia defendere ausus est meā in ea causa opinionē, etiā
 auscultante & inuito Seruio, qui se tum aliquē doctū in iure civili putabat.
 Oro te Capnion, qui etiā in eiusdem professionis officina sudasse usque ad co-
 ronā & laurū diceris. Quod ornamentū, quę dignitas, quę gratia, quę admi-
 ratio sita est in eo studio: quod tam tenui hominū opinione pendet in singulis
 literis atque interpunctionibus uerborū occupata, quod omnium factionū autori-
 tas & iniuriarū robur, & iurgiorū incendiū, & iniquitatis fomentū esse con-
 clamatur ab omnibus, non dico plebeis tantū, uerum etiā nobilibus, quod so-
 lum inania magistratuum nomina, & quotidiano timore plenissimos hono-
 res mercenarię lucra, & diuitias nemini sapienti appetendas, sibi metam
 figit, & propterea multorū inimicitias suis cultoribus aperte cōciliat, quibus
 tot Antonii, tot Catilinę ob os uersantur, & animū quietis appetentem nō
 sinūt esse quietū. Deinde nō est difficile nosse quod ab omnibus seruat, quod
 uero nō uicatim obseruat, id nō esse ius perhibēt. Cur ergo admirabor tāto-
 pere, quod mecū quilibet lani, coci, factores, piscatores, aucupes, uenatores no-
 uerint: Magnū uobis ne uideat scire nomen cuiusque legis & ad omnē euentū
 applicare: Cur nō maioris estimabitis unguetariū: quē a reponēdo apothe-
 cariū uocāt, scire uniuersa tabernę suę uascula, pyxidas, urceolos, pateras, cya-
 thos, phialas, aromata, pigmenta, pharmaca: Aut sutorē meminisse quaelibet
 formā cuique pedi addere, simul & subulas quoque acus, forfices, digitalia non
 obliuisci: Quę oīa usus, exercitatio, necessitas & urgēs in rebus egestas edo-
 cet, et quę horū similia fames bruta cogit. Quis expediuit psitaco suū *χῆμα*
 Picalque docuit nostra uerba conari: Magister artis ingenique largitor uenter
 negatas artifex sequi uoces, ut ait Satyricus ille. Igitur quod nō ppter se discit, sed

Carny

2-6 p̄sentatio
 6 p̄sentatio
 7 p̄sentatio

nota

LIBER PRIMVS

propter diurnū uictus humani cōmerciū, propter terrenas concupiscentias humanæ menti extraneas, quoniam id ego pacto philosophiæ sacratissimæ tanquā membrū adiungā, sine quo manca uideri possit, ut q̄ pede caret claudus nominetur, & qui lingua mutus. Omitto hæc nescio enim quæ procella, quis me fluctus huc deriuauit. Redeo unde digressus eram. Nam omnē ego uitæ meę cursum in contēplatione rerū naturaliū cōsummāre statui, ex qua sola oritur quā uere scientiā dicere possumus. Cætera enim aut instrumēta sunt scientiæ, aut supputationū disciplinæ, aut cōmunis estimationis usus, aut figmēta cogitationū de rebus quas absq̄ corpore ac materia subsistere opinantur, & propterea simplices nominant, hæc cum nō sint usquā, tamē est genus hominū qui nō satiantur de rebus sensui nostro se offerentibus scientiā absumere, quæ falli fallereq̄ nō potest, sed onerant mentē cogitatione quorundam tenuissimorū flatuum, & separatarū formarū quæ quoniā in natura non sunt, sed supra naturā esse putantur, ideo metaphysica uocant. Hęc ego nō eo consilio disputo ut homines eruditos redarguā, quanq̄ reprehendendi uidentur, si ritum sciendi quo fonte hauriatur, & qua semita procedat æqua lance ponderemus. De quo Aristotelē tuum loqui sinas optime Capnion, in cuius te palæstra plurimū exercuisse atq̄ inde gymnici certaminis exacto tempore insignem tiaram, & aureos annulos tetulisse ferunt. Nam Baruchias hic magis (ut audio) Pythagorā sequi dicitur, & si quis alius uixit antiquior Magus. Stagiritēs itaq̄ ille in resolutoriorū posteriorū libro secundo, ad extremū prope in hanc tamen sententiā exposuit, quæ ut arbitror nō nihil huc quadrāt. Audite ambo, si forte latine satis explicare possum. Est em̄ (ut scitis) & græce nimirū senticosus Aristoteles & umbrosus & etiam scaber nec nisi a suis uoluit intelligi. Verba illius sunt huiuscemodi, Ex sensu pullulat quā dicimus memoriā, ex memoria uero sæpius eiusdem rei obtēta nascitur peritiā. Plures enim numero memoriæ una est peritiā. Ex peritiā aut uel ex toto in anima quiescente uniuersali uniuscuiusdam de pluribus assumpti, quod quidē in singulis unum inerit illis idem, artis principiū oritur & scientiæ. Audistis Aristotelē, cui haud absimile Afranius quondā poeta et lepide & prudēter, nec minus uere in libro cui Sellæ inscriptio est, de scientiarū scaturigine prodidit hoc uersu. Vsus me genuit, mater peperit memoria. Igitur cū scientiā adepturos uti oporteat artibus et sensuū instrumētis, sine quibus ignorare cōtingit uniuersa. Nec em̄ cæcus colores nouit, nec surdus uersuū mēsuras aut citharę modū. Jam erit necesse res solū corporeas nos posse cōprehēdere, quādo de corpore id quod tenuissimū est perpetuo quodā fluore manat ad sensuū nostrorū foramina, deinde id ipsum iugi motu remotocq̄ ocio, ipsa in thalamū suū imaginatio introducit, in qua rerū formæ in hominum intelligentiā resplendent, ut ab unda stante radius in pupillā flexus, quæ omnia corpora sunt & corporū fluores. Vnde mihi rectius Empedocles dixisse uisus est, q̄ simili simile cognoscimus. Nec mora nec requies interdatur ulla fluēdi. Perpetuo quoniā sentim⁹, ut ait Lucretius, quippe etenim

nota de aristotele

DE VERBO MIRIFICO

uarii sensus animantibus insunt, quorū quisq; suam proprie rem percipit in se. Cur proprie: Nam cætera uel fallunt uel falluntur, quæ scire quis se putat nullis sensibus adiutus. Sed Herde uerentē ne peregrina uobis nimis suggeram, reducere me conatur Epicuri sagax interpretes ille. Quin pars inquit horū maxima fallit, propter opinatus animi quos addimus ipsi pro uisis ut sint quæ nō sunt sensibus uisa. Nam nihil egregius q̄ res est cernere apertas. Id illi nō considerāt, qui supra naturam scandere conātur, & in arcum defiliūt, unde pedem referre nequeant, qui præter tot nata in tanta huius mundi uniuersitate, tamen etiam circa figmenta desudant, circa nuda entia quæ uocant, & species rerum, circa diuina immobilia, circa subsistentias, circa dignitates primas rationis, circa principia, circa substantias numinū simplicissimas, incorporales, extra cœli domiciliū cōmorantes, & illic optimā quandā uitam ducentes, quæ omnia (poetis autoribus) ut aurium oblectamenta, & auditis nostræ uariorū negociorū semper cupidissime solatia, pro singulari quadam & speciosa fingendi arte sunt reperta, Omnes itaq; & dii & diuina talia meditantes ualeant, cubitum eant, dormiant noctem totam. Homero iudice unum Iouem somnus nō tangat, quasi cætera supercœlestia nihil sint. Is solus esse possit, de quo tamē aperte nihil scimus, sed tantū somniare uidemur, quale satis ut mihi uidetur prudenter idem poeta insinuat, quando somniū Agamemnoni missum Iouis esse nunciū describit. Quicquid enim de Ioue cognoscimus somniū similitimū est. Atqui de dignitatibus, de principiis quod sentiamus, quorū haud inepti Peripatetici quos nūc & maxime omnis Germania & solos spretis reliquis nobilissimis autoribus sectatur, non esse scientiam contendunt, eo q̄ scientia & demonstratio omni notiora sint, quippe a quibus omnis scientia pendeat, & principii nō sit principiū, quoniā ipsum est ante omnia. Nec tamē ignotū id esse decebit, quo cuncta lucefcunt apparent & sciūtur. Vnde igitur principia cognoscemus? Ex sensu. Audi Aristotelem rursus tuū Capnion in locorū primo uolumine, cum ait, Si cui dubiū esse uelit, nix omnis alba sit nec ne, Sensibus indiget. Igitur fides quæ scientibus nobis ex principiis est, in rebus naturæ sensuiq; subiectis cōstat uniuersa, quare nihil eorum quæ nō fuerint corpori & materiæ cōnexa, intra scientiæ limites iure clauditur. Quod si hoc est, una sufficit rerum cognitio, quā græci physicam, uos naturalem philosophiā uocare consueuistis, Quæ cōditiones eorū quæ uere sunt & sine uelamine a nobis percipiuntur, illorumq; causas, effectus, tempora, loca, modos, euenta, integritates & partes inuestigat atq; rimatur. Vnde tremor terris, qua ui maria alta tumescūt. Obicibus ruptis rursusq; in seipsa residāt. Defectus solis uarios lunæq; labores. Vnde hominū genus & pecudum simul imber et ignes. Arcurum plidas hyadas geminosq; triones. Quid tantū oceano properēt se tingere soles, Hyberni, uel quæ tardis mora noctibus obstet. Omnia speculatrix naturarū physica complectitur, quibus se toto æuo doctissimi quicq; oblectare ualeant mirandum in modū. Eius gratia, quod ex me audistis antea p̄ multa loca & locorū pericula

LIBER PRIMVS

pericula uersatus sum, ut miranda naturæ uiderem, & uel auditu caperem, *iri*
 ipsamq; sum Indiam profectus, si cernere possem quæ illic quanq̄ raro tamē
 aliquotiens planis oculis uideri feruntur monstrosa et prodigiis similia, mar
 tichoras, aquam auream, magnetem lapidē, pantarbam, pygmeos, sciapodas
 tigridem, phœnicem auem, margaritas, & item ichthyophagos. Deinde
 per Africam ut gentem aspicerē, quæ canem pro rege habet, cuius motu im
 peria sibi augurantur. Mitto alia quæ sperare nō autē intueri qui ueram prin
 cipes unoculos, Anthropophagos, Cynocephalos, quorū omnium maxima
 pars fabulosa est. Fontiū etiam & riuorū partim uera sunt quæ dicuntur, par
 tim fictionibus adornata. In asphaltide bitumen reuera gignitur, sed q̄ nihil
 in eo iudææ lacu mergi dicitur, profecto eius contrariū aliq̄n reperitur. In do
 done Iouis fons, & extinctas faces accendit, & accensas extinguit. Hammonis
 inter diu friget, noctu feruet, Insula contra Timauum sita, fontibus calidis sca
 tet, in ipso mari qui & cum mari crescunt atq; minuuntur, id ipsum cum Ter
 gestinis hominibus expertus sum. Lyncestis aqua uini modo temulentos fa
 cit, quin & apud uestrates Sueuiæ populos super annum philisiū Geppinię
 oppidi, fons quasi sapore uini fluit. Ipse me nō dicam dies sed annus deficiet,
 si naturæ singula miracula recensere cupiā, quæ tamen haud clam uobis sunt.
 Etenim q̄d ex hominibus eruditissimis accepi, tantū uos abundare *scriis & li*
 terarum & rerum experimentis, ut nihil uel tam minimū uel tam maximum
 sit, q̄d uos fugiat, aut locis uisum, aut libris cognitū, eo facile conicio frustra
 me multa de mirabilibus prædicare, cū q̄de go pro nouitate stupeo, id uos
 pro uestri frequentia solitū habeatis & quotidianū, At ego sine cōtrouersia
 pro uno in Germania miraculo uos ipsos quero, qua uirtute, qua doctrina ui
 ros q̄ graues q̄ sanctos q̄ omniū optima de uobis iudicia, supra q̄ dici potest
 exuperantes, quale in ipso ingressu, in foribus ipsis & salutationis initio satis
 exploratū teneo, quæ uultū diuina figura, quis lepos in uerbis, quæ in me su
 scipiendo humanitas, qui exactæ sapientię sæpe interiecti sermones, uniuers
 si mores perfectissimos uiros ostendunt, incredibile est q̄ gaudeā uestro frui
 colloquio doctisq; uerbis ornata & perpolitā oratiōe, et dignis cognitu atq;
 auditu sententiis, ut tam liberali tam munifica uestri cōuersatione tot tātosq;
 tot itineribus susceptos labores lenire atq; sedare, uel potius omnino leuare
 possim. Tum copia dictorū percitus BARVCHIAS audi Capnion
 inquit, quæ partū Sidon edidit. Nam ita facile crediderim quæ is de Phœnici
 bus magna prædicat, isti modo uideāt, qui iam totum ferme orientē ignoran
 tiæ barbariq; damnent, cum nescio quem Scytham aut quos Sauromatas,
 aiant humanitatis & doctrinę hostes, eam inuasisse regionē atq; tenere, ut ne
 futurus sit superstes qui artes colat. Sed tu in quantos me Sidoni stupores co
 gis eloquentia tua? At ille, Parum extat in me Baruchia q̄d tanti facis, fru
 stra enim extollere niteris, quæ ipse in me minutissima cognoui. Et caue
 satis ne iuste, tam angustis uerbis meis eloquentiæ nomen indideris. Quid
 enim hac nostra oratiuncula uix tandem expressimus aliud q̄ punica

*nota de quibus**de fonte*

DE VERBO MIRIFICO

gentis aptissimā ingenii conditionē id quod cunctā quidem historię tradūt & res propalam extat. Sueuiā quoq; uestrā laudem attigi, cuius ambo locu pleres orbi testes estis, neq; ullo prāter uos spectaculo erit opus. Postea ut multiloquentis fert linguā consuetudo, quidam furor excidit ore, uidelicet nisi naturam sensibilem, nihil esse dignum arte seu disciplina. Et si non de nullis rebus (sicuti Socrates estimabat) at saltem de his ipsis quā naturā subiacēt & sensui patent, erit potissimū id quod uocamus scientiam. Nam de diuinis ego arbitror nullam homini concessam esse ueram cognitionē, quem cum sermonem Baruchias interpellaret, Sidoni doctissime inquit, & ut puto uir omnium optime, quod longe prāstātius est, ignosce. Nam innata mihi quādam propē loquentiā temeritas prāuenire me facit Capnionem hunc uenerandā probitatis hominem, & literarum quoddam pelagus ac aetatis nostrę diuinum specimen, obq; id in ista mihi disputatione iure prāferendum, sed uetus mos est ut q̄ quisq; balbutit maxime tam gestiat loqui maxime, nec ullis patet dicēdi campus magis q̄ ignaris, quod & mihi accidit, ut cum tu differas, ego prā isto uulgatā sapientiā uiro silentia rumpā. At feras aequo animo Capnion. Tum is, At tu perge libere atq; pertexe qd exorsus es. Itaq; q̄ multa uergnauiter & diferte de multis rebus dixisti Sidoni Baruchias inquit, sup̄ā q̄ nostrates philosophi solent, qui ut quidam graculi totos dies de omni negotio, uno tamen barbarico strepitu garrire non cessant, nullis adhibitis ornamentis, nullo eloquentiā flore, nec oratoris ullo munere, ut nō de sacratissima philosophia, sed de prophano uulgi cōmercio de sub hasta pignorum licitatione, de bacchantiū tumultu, de leuissimorū conuitio, de baiarum contumeliis agi putares, quorū ego consuetudine simile quoq; cōtagiū & parem labem contraxi, ut haud iniuria mihi Tyndarei uersiculū obieceris apud Orestem Euripidis scriptū, Viuas barbāre cum sis uetulus inter barbaros. Tamen ut res est libenter & fortasse consulto missa faciam, quā de patria, de te, de nobis ipsis differuisti cum hoc refellere nostri amborū honestas, istud claritudo tua, illud orbis terrarū fama prohibeat, augere autē oratione quā laudibus extulisti, non opis sit nostrā ne noctuam Athenas ut est græcorum adagium. Q; uero tantum luminis in corporibus tot & tam uariis quolibet mōmento exortis salo procellā ac turbini subiectis, & materiā ipsi corruptionis matri quotidianocq; motui & inconstantiaē cohærentibus, tantum firmitudinis, tantum ueritatis reperisti ut de nulla re nisi sensibili scientiam oriri credas, ualde admiror qui nihil aequē cōtrarium existimem sinceræ perfectæq; scientiā, q̄ hoc solum quod tu nominas sensibile. Puto autē id quod corpori apparet, quod ut aiebas ad sensuum nostrorum foramina, quodam fluore permanat, non sine tenuissimis quibusdam uelleribus aera transmigrantibus, usq; dum ad corpora nostra pertingant. Quis enim posset animi radius super ea area sic mobili, ut sunt naturā omnes res quas extrinsecus homines sentiunt, uel tranquille stare, uel inconcussē reflecti, ut tam illustre in nobis diuināe humanitatis, aut humanāe diuinita

LIBER PRIMVS

uinitatis opus inde confieret. Non esse nego quandā de rebus eiusmodi doctrinam, opinionē, iudiciū. Discernimus ab aqua glaciem, & iudicamus istā fluidam, hanc diuturniorē, tametsi hanc ex ista nudius ortam, & istam postri die in hanc dissolui paratam. Sed quæ cōstans & perpetua de iis sciētia queat subsistere, id quidem pernego, nō solū Pythagora duce, cuius me tu affectā uoluisti, quod in partē honoris libenter recipio, cum intelligam a Platone summo illo uiro & quasi philosophorū deo Pythagorę discipulos fuisse tantū aestimatos, quæ solius Philolai Pythagorici libellos quanquam pauper, tamen decē millibus denarium mercari nō destiterit. Sed annuit etiam Aristoteles eo nobis in negotio, cuius patrocinio foeliciter utimur. In primo namque posterioris resolutionis uolumine, cum pluribus egisset qualis in sciēdo causa nobis eligenda sit, & quis scire probe, & quis doctū apparere uideat, adiunxit. Itaque cuius simpliciter sit sciētia, id ipsum habere aliter est impossibile. Quod ne a Platone quidem alienum extat, qui postea quā mundum in primum intelligibilē & secundū sensibilē partitus esset, addiderat illum per mentem cum ratione iudicari, hunc uero per opinionē non sine sensu. Vide quem tu Epicurum secteris, ex umbratili oratione super puluere cuncta ædificantem. Ego tam magnis patronis facile uincam. Et si mihi turpe uideri nō debet a te tanto uiro, cæteris ingenio, doctrina, dignitate præstante uinci, refelli, coargui, qui nostrorū sæpe maiorū edicto, philosophica (uel summo tenus ut aiunt) sum prohibitus attingere. Ac iccirco Germania quanquā religiosos, tamē parum doctos Hebræos nutrit, quoniā studiosis potius abhorrendum a philosophis, quā per incuriam aut potius curiositatem in errores cadendum esse persuadent, quorum eos potissimū credunt autores. Sed feci quod solent auidi, ut quanto deterrerer amplius, tanto haurirem feruētius, pro circūstātiarū opportunitate, pro tempore & pro meo captu tamē. Itaque & Aristotelem me quādoque legisse fateor, & Platonem introspexisse, unde illud quod ante tibi citavi prodiit. Et sine iis quoque hoc idem me credere fecisset atque facit, tanta omnium etiam maximorum uirorum de rebus naturalibus cum immortalī quadā sui laude scribentiū diuersitas, in qua uerū consistere nequit. Omnium primum ut a riuulis ad fontem pergamus, arbitror te Capnionemque hunc nostrum non inficias ituros, uniuersam rem eo modo cognosci quo cōstat esse. Nā si aliter, falleret opinio, quæ secus atque res esset, eam animi obtutibus referret. At habet uniuersum ut sit principia sua etiam Epicuro tuo & Lucrecio autoribus qui ait, Omnia sint a principiis seiuncta necesse est. Et mundum esse ortum omnigenis ex principiis. Discordia quorū Interualla uias cōnexus, pondera, plagas, Cōcursus, motus, turbauit prælia miscens. Igitur omnia pariter ex principiis cognoscimus ex quibus sunt, quorum amussi ac regula pendet sciētiarū demonstratio, tanquā penetralia ex foribus. Ad fores autē cum erratur, quoniam ego pacto crediderim in penetralia recte secessum iri. At errant qui uiam ignorātes nihilominus pergunt. Ignorant qui circum compita turmatim huc illucque ruunt, haud unquam

DE VERBO MIRIFICO

Carroll
Hic est summa
propositio
 itinere gradiētes, ut quantū ab uno tantū a uero distent. Vis incipiā a Phœ-
 nicibus istis tuis, tum prima tum tanta ut recte putasti naturæ totius inuesti-
 gatione præditis, atq; adeo a Thalete ipso quanquā Mileti ciue, tamen &
 Phœnicum nobilissimis Cadmo & Agenore prognato, qui ante omnes de
 rerum natura traditur disputasse. Et si Platoni creditur, primus sapiens uo-
 catus est. Quid tādē post innumeros conatus suos et indefessa studia, quæ
 propter & rem pub. & maximos magistratus abiecit? Quid inquam iugiter
 scrutando inuenit quod esset huius illustris machinæ quā cernimus condi-
 gnū fundamentū? Audi quæ celebris excogitatio. Aqua est principiū uni-
uersorum. Ex aqua enim omnia prodierunt, & in aquam omnia resoluent,
 Nemo non dubitat si maximam hanc orbis molem Thaletis iudicio cōmit-
 tamus exedificandam, semper nobis illuuiōnes & undantes stagnationes fo-
 re timendas, quippe q̄ natura (istius sententia) liquentem hanc aream suis
 ædificiis subiecisse perhiberetur, quæ ad quemlibet aquæ motū ruitura sint
 Taceo quantū aduersus Architectonicæ artem molituris, qui structuræ do-
 mesticæ palustrē regionem eligit. Sed intenderit quēlibet fluuium Thales,
 seu (ut ego arbitror) influentiam alicunde quæ sequendarū causarum etiam
 fuisse possit exordiū, quem oceanū mihi nominare Homerus uidetur, ubi
 cecinit, Oceanumq; deum patrem tethynq; parētem. Ab eo tamē ille com-
 popularis suus Anaximander primū doctrinæ eius auditor, deinde in scho-
 la successor, opera data longe abiit. Nam ex infinito cuncta pullulare statuit.
 Addam & tertiuū Milesium & eundem gentilem tuum quendam Anaxime-
 nem, istius Anaximandri discipulū, qui desertis magistri præceptis ex aere
 cuncta oriri, & in aera quoq; reuerti somniauit. Heraclitus Ephesius cōtem-
 ptor philosophorū & irrisor Homeri ab exhalantibus suis pulmonibus &
 calidis uisceribus erucltauit rem inauditam literisq; obscuris ac nō uulgariis
 scriptam reliquit, sterile quoddam elementū quem ignem uocamus, uniuersa
 gignere atq; rursus eo cūcta referri. Frustra igitur Romani Vestam celi-
 batui præposuere. Successit Anaximeni uir indyctus Anaxagoras aliquādiu
 ciuis Clazomenius, posthac propter philosophiā spreta repub. & omni di-
 gnitate populari, philosophus admodū insignis, multum ille consimili parti-
 cipatione tribuit, quam & rerum generationē causamq; putauit. Archelaus
 Atheniensis Apollodori filius (Nam fuit & alius Homericus quidā miles)
 Is aerem infinitum, densum, rebus cunctis præbere causam ut existerent arbi-
 trabatur, & propterea Physicus dicitur. Sequutus est quidam sol omnis ar-
 canæ philosophiæ, a q̄ id artificiuū nomē primo accepit Pythagoras Samius,
 quem non errasse sed ab aliis dissensisse uere dixero. Ex numeris enim uni-
 uersa ipse conficit. Eam disciplinā ex nostris didicit, uetustissimā quidem illā
 & Syriæ & Chaldæorū, quam inde rediens græcis post hac uerbis atq; sen-
 tentiis illustrando, admirationē suis hominibus de se præbuit tantā, ut quo
 illum appellarent nomine dubitarent. Cesso laudare principem hunc philo-
 sophorum, qui priorem non uidit, secundū nō habet, & q̄ par laus inueniri

LIBER PRIMVS

a me nulla queat. Et simul ne mihi ipsi nimis blandiri uidear, si extollā eas artes & uirum quē tu ipse me sequi prodidisti. Epicurū uni tibi laudandū relinquo, quem miror Athenis ac non potius ruri natum esse. Hic principia rerū affirmavit esse indiuidua corpuscula & locum inanem. Sed Empedocles ille Agrigentinus quatuor elementa enumerat, ex quibus quodlibet nascatur ignem, aerem, aquam & terram. Principales uero potestates binas, litem & amicitiam, quarū hęc quidem res conciliat, illa uero dispergit. Initia rerum esse docuit tria Plato Socratis discipulus, Deū, rerūq; formas & materiā. Ex his quod sentimus primū resultare figuram, postremo cætera. Nouissimus Alexandro Macedonū rege q̄ artis nobilitate clarior Aristoteles, ex materia ad appetitū formæ per priuationē excitata res omnes concreuisse uoluit. Quicumq; secundū hęc aliqua inuenire tentabant, priuationis loco motum quendā statuerunt ad utraq; cogenda efficaciorē. Tu tibi Sidoni pręsumes, in tanta tot amplissimorū sua ætate hominū (& ut cōsuetis tunc nominibus utar) tot sapientū & sapientiæ amatorū diuersitate ac contentione certā ueritatis fidem posse constare, præsertim cum circa principia tam mirifico certamine pugnatur, ut nescire cogaris, cuiam ex illis palmam deferre, aut herbā dare iuste sancteq; debeas. Nondum enim (ut ait Firmianus) descendit aliquis de cœlo qui sententiā de singulorū opinionibus ferat. Sane qui tecum Epicuri mentem probent inuenias aliquos, ego qui mecum Pythagoræ dogmata non improbent. Sed abducit nos professionis electio, ut suspicio iudices amoueat, & refragabiles arbitri non admittamur. Quid igitur? Quænā dicamus esse rerum principia? Certe ingens certamen semper fuit inter clarissimos philosophos, & adhuc sub iudice lis est, quare cum initia nondū certa sint, quæro abs te q̄ ueram de rebus scientiam habiturus sis, quæ ex eiusce modi ortæ initiis perhibentur? Scire nanq; tum nos Aristoteles opinatur, cum rei principia causamq; cognoscimus unanquāq; & elementa. Nec solum id, uerum etiā & quod ita illius rei causa sit ac nō alia aliter. Desine igitur in rebus caducis firmitatem quærere. Glandes porcis cōmitte, bobus fœnū, ranis & coruis sensibile tempestatis præfagiū. Bruta mortales & internecioni subiectas res sentiāt, nos altioribus nitamur, & ætherna mente complectemur, nō quę fluxa & fragilia sub cœlo, sed quæ sempiterna supra cœlos sunt. Nec enim conabor nondum tritis nostrorū hominum auribus ea inculcare quæ uix exercitatissimi quicq; intelligant. Dicerēt nanq; ab rebus uniuersis me segregare scientiam, quod quidem de naturæ mobilitati subditis uerum dicerent, quippe dum pariter scientiæ perpetuitatē attendimus, naturęq; torrentem illum & instabilem fluuium, cuius nihil attingimus quolibet tempore nisi punctum. Adeo ne concionator noster desipuit, quisquis tandem ille fuit qui Ecclesiasten conscripserit siue Salomon, seu qd̄ multi famant Esaias ipse? Quid est inquit quod fuit? Id quod erit. Et paulo ante, Generatio præterit & generatio aduenit. Etenim quomodo lauaberis nisi ligna transmutentur? Quomodo aleris, nisi receptaculum uitales sucos concoctis ac transmu-

DE VERBO MIRIFICO

tatis cibus & potibus in membra quæq; dispertiat? Pecora stercus, stercora
 fimum, fimus gramen, gramina lac, lac quoq; pecus. Cuncta seculum rotat,
 ob idq; a sequendo dictum, q; sic nata propellit ut fluctus procellam, & dies
 horam, & hora momentū. Absorbet hoc ut egerat aliud. Fingit natura semp
 ne sit ociosa, tanquã ex cera modo equū, mō leonē, & eo destructo hominē.
 Superstes est alter alteri⁹ semperq; secūdus priorē sepelit. Lucilla uerū post
 Lucilla. Secunda Maximū, post Secūda. Faustina Antoninus, post Antoni
 nus. Hoc modo omnia. Celer Adrianū, deinde Celer. Tota qdē Augusti au
 la, uxor, filia, posteri, maiores, soror, Agrippa, cognati, domestici, amici, Ari
 us, Meccenas, sacerdotes, medici. Totius aulae domina mors. Hic tu mihi sci
 entiam perpetuā statuas, ut cognoscam si uere scripserit quisquis de iis histo
 riam texuit. Hippocrates morbos curans innumerabiles mortuus est. Hera
 clitus mundū ignibus cōplens, intercute aqua extinctus fertur. Democritū
 occiderūt ex se nati pedūculi pene animalū minutissima turba. Haud secus
 & in aliis anima carentibus. Nam Hebenus in arborū genere modo lignū
 modo lapis est. Et penes librū q Alkorran apud tuos inscriptus est querit qd
 primo lignū, mox spiritus, aiunt. Quod uirga Moyli, iam lignū, iam serpēs,
 Ego paucis tecū agam, nec enim tu is es cui mansa ut nutrices uagietibus pue
 ris solent in os inferam. Nihil est scriptum, pictū, fictū quod te lateat, quare
 quid hæreã, cum consydero nostra nobis ingenia ad naturã certissime scru
 tandam uires nō suppetere, quin semper eiusmodi nostræ cogitationi scru
 pulus iniicitur. Neq; spina talo infixa radicitus euellitur. An nos ipsos iacta
 bimus de omni specie rem quamlibet informante sine falso iudicatuos, qui
 necdum animã nostrã qua uiuimus, spiramus, sentimus, intelligimus, & qd
 & quomodo sit perfecte cognoscimus? De qua re non erit pluribus tecum
 opus, Tu ipse nosti quot de eadem uarietates extent, quot labyrinthi circū
 ferantur. Epicurus enim quē uisus es imitari mixtam ex igni & aere speciem
 dicit esse animam. Inde calor motus & uenti cæca potestas. Occipit inde aer
 inde omnia mobilitantur. Xenophanes ex terra et aqua. Parmenides ex ter
 ra & igne, Empedocles & Critias sanguinē, Anaximenes aerē, Hipparchus
 ignem, Critolaus peripateticus ex quinta essentia constare. Democritus spi
 ritum mobilem atomis insertum. Zenon concretū corpori spiritū, Heracli
 tus physicus scintillã stellaris substantiæ. Heraclitus ponticus lucem. Hippo
 crates flatū tenuem per corpus omne diffusum. Possidonius ideam. Pytha
 goras & Philolaus harmoniã, Xenocrates numerū se mouentē. Plato essen
 tiam sui motricē. Aristoteles entelechiã nouū nomē gloriosus inuenit, hoc
 est forme perfectionē, quasi finem artificis, cuius sermones de anima tanquã
 mortales refelli debere, maximæ uir integritatis & amplissima inter Galilæ
 os dignitate clarus Gregorius ille Nazianzenus in libro contra Eunomia
 nos autor est. Ergo qui nos ipsos ignoramus, quomodo reliquorū sciētiam
 adipisci speramus? Quanta multitudo præstantiū scriptorū fuit, et tamē usq;
 ad Hieronymi Augustiniczq; tēpora nihil de anima certi quo pedē figere li

LIBER PRIMVS

cuius relictu erat, quod (ut es mecum omnis sectæ curiosus explorator) ex literis inuicem missis nosse forsitan potuisti. Nam de te Capnion nihil est quod dubitem, qui Nazareni dogma sectaris, cuius hi ambo quasi duo mundi lumina studiosissimi preconēs extitere. Habetis de rebus corporeis siue corpori coherentibus, quæ aliquo possint modo sub sensu cadere sententiã meam, quæ & propter celeritatẽ momẽti quo perstant, quas uelox nature torrens confestim rapit & alterat, & propter imperitiã principiorũ, et abstrusas causarũ latebras oculosq; uespertilionũ, & difficilimã inuentionẽ proximarum conditionũ quas passiones nominant, humana de iis sciẽtia tam repẽte acquiri, & firmiter sedere ac fideliter permanere nequeat. Antea enim (ut est Heracliti sententiã) res mutatur, quã illi suas circũstantias cogitatione adieceris. Cerno Empedocle in Aetnæ flammã impetũ facere, & puto me scire quod Empedocles Aetnam insultat, dum hæc uox inter dẽtes stringitur. Empedocles nullus est, & tanquã de eo quod nõ est narrabitur fabula, dicentiq; plus creditur quã audienti demonstratur. Etiam si uno momẽto pronunciare uelis quod sciri cupis, ut Lycophron Periandri & Melissæ filius, qui ne lōgo tractu hominem esse albũ diceret, abstulit substantiã uerbũ, & albũ hominẽ momentanea prolatione appellauit. Profecto ne sic mudi fluxum & naturæ rapidũ torrentẽ euitasti. In omni enĩ puncto temporis presens abiicimus, & sicuti sphaera uolucris nunquã uno statu manent quæcunq; sunt ingenti hoc conclusa mundo, cuius ornatus a quo græce nomen usurpat sola quidem uarietas est. Semper igitur in motu cum sit, semper aliter res habet, & proprietates altera alterã pellit. Ita neq; radius noticię reflecti propter turbinẽ incõcussile poterit, neq; destinari mentis nostrę lumen impetu alterationis totiẽs interceptum. Quapropter Ecclesiasticis sententiã iure probabimus, cum ait, Intellexi quod omnium operũ dei nullã possit homo inuenire rationẽ eorũ quæ sũt sub sole. Et quanto plus laborauerit ad quærendũ, tanto minus inueniat, etiam si dixerit sapiẽs se nosse, nõ poterit reperire. Hoc est quod tu Socratẽ existimasse dixisti, quanquã nõ ille nullã uolebat haberi de rebus scientiã, qui de tot apud Platonẽ rebus disputat, sed naturalẽ quidẽ nullã, diuinã autem plurimã. Esse deniq; artes in uita humana per celebres, quibus agitentur mortales, ne torpescant, & simul ad rempub. priuatãq; nõ nihil conducentes, fabrile, ærariã, domesticã, ciuilem, militarẽ, rusticam, & quæcunq; similiter ab hominis prudenti uoluntate pendent. Etenim quæ cũ ordinatione nostra fiunt, ualebunt constituti loco, in iis transgressor errabit, qui præceptis per nos excogitatis non obtemperauerit, quæ fortasse præcepimus experimentis pluribus cõpulsis, aut quandoq; solo arbitrio. Vniuersa hæc uideri non sciri putabat Socrates. Quæcunq; autẽ forent necessaria, iudicabat ea solum a diuinitate petenda. Itaq; qui nihil se scire dixisse uulgo traditur, is mihi non natura sed diuino munere cuncta sciuisse uidetur, quare suo merito ab Apolline non homine sed deo (ut Sidoni uos poetice persuadetis) sapientissimus est iudicatur. Suppeterent nobis ueterum historiã, nisi iam defessi estis, & maiorum no-

DE VERBO MIRIFICO

storū annales de gestis maxime memorabilibus & rebus lectione dignissimis conscripte, mirandū in modū in eadem opinione adiuuarent, que (si rite meminimus) de quodā nos Hesiodo certiores faciunt. Is cum pecudum esset pastor in Bœotia, & proxime quendā Heliconam montem orto sole gregem egisset, audiuit musarū concentū, dulci (ut par erat) modulamine quippe musarum. Accedens propius ubi illos diuinos uultus & uenustissimā dearum choream aspexit, imitari cœpit carmen quo saltabāt in numerū. Tum beneuolentes musæ simplicitatē hominis rusticani nō aspernatæ lauri ramusculos & aliquot calamos Ascræo pastori obtulere, quibus acceptis poeticam repente artem adeptus est, nō natura sed deo. Nihil secus & apud Homerū ille Demodocus, & apud Cretenses Minos, quē ferūt a Ioue cūcta didicisse, cum esset ei cū deo in Ida monte atq; sane in ipsius mōtis antro frequēs conuersatio, Melesagorā Eleusiniū Athenienses dicere solent a nymphis doctū, & Epimenidē Cretensem lōgissimo quodā somno diuinitus. Fuit & in Proconeso philosophus mirificē in primis scientiæ Aristeas nomine, cuius animam quādoq; corpus exire, uicissimq; post uisā longinqua spacia redire in corpus rumor erat. Is quāq; innumerabilia sciuerat, tamen præceptorē nō aliū q̄ diuinitatē habuisse creditus est. Sic noster Socrates uir apprime perfectus, & Apollinis (ut ante cōmemorauimus) testimonio ualde sapiēs, tametsi a studio cura & sollicitudine rerū naturalium abhorrebat, tamen nihil eum in natura fugerat. Idq; ei contigisse Stoici affirmāt haud humana peruestigatione sed deo assistente, quē & ipsemet appellauit dæmoniū, siue uox ea fuerit quā audiuerit, seu species quā uiderit, aut aliud quippiā quo diuinū humanitus senserit. At uero a uestris ad nostra que fideliora me iudice sunt pergamus. Antiquitas ipsa cuius summo semp in honore fuit autoritas, tum famatum literis memoriæ prodidit, gentē Hebræam, maioresq; meos uenerādo cultu deū quendā cuius nomen (ne consuetudine uilesceret) uulgo celabant, multo itinere, annisq; supra quadraginta per deserta loca, per hispidas senticosasq; uias, per montes, per ualles, per aquas sequutos esse, qui tātis per eos paterno cū affectu comitare, & clemētibus oculis inuiseret, dum illū sancte amarent obseruaretq;. Is itaq; deus quocūq; tandē religioso cupiat nomine uocari, ad unū ex tanta multitudine hominū & ingenti frequētia, unū in quā Moysen, in quo placuit crebra mentis deuotio per nubem descēdit, ut ei septuaginta uiros adiungeret, qui et diuersa prudentia reipub. magistratus gererent, & uariis artibus quæ agenda forent pro causarum statu explicarent. Sed quoniā id industria fieri naturali nequiuit, eo q; supra cōtendimus, humanam conditionē nō esse rerū in hoc mundo tanta mutatione uolubiliū undiquaq; capacem. Iccirco de spiritu quē Moyse ante influxerat, etiā septuaginta patriciis dispensauit. Cūq; requieuisset in eis spiritus, prophetarunt nec ultra cessauerunt. De sellulariis quoq; artificibus eodē modo sacra historia cōminiscitur. Misit enim spiritū suū deus faberrimis hominibus Bezalel & Aholiab, ut sapienter, intelligenter & scienter opera cūcta facerēt, &

De Ascræo

De Ascræo

De Socrate

De quibus

De Moysen

LIBER PRIMVS

noua quæq; reperirent sacrario sancto necessaria. Rursus seror ad uestros
 scriptores. Quid enim de Tynico chalcidensi memoria dignū in Ione Plato
 nis legitur. Vnde profecto mihi Nasonis hoc carmen ortum esse uidetur cū
 ait, Est deus in nobis, sunt & commercia cœli, Sedibus æthereis spiritus ille
uenit. Quare Sidoni, tuq; Capnion, concedā ingeniosis uiris in actionibus
 cautionē, circūsp̄ctionē, prouidentia. In studiis sagacitatē, solertiā. In consy-
 deratione rerū omniū docilitatē, artem, intelligentiā, opinionē. At uero de
 quibuslibet sensibilibus constantē, puram & ineffabilē scientiā homini nega-
 uero, nisi nō humana disciplina, sed diuina traditione iugiter ab uno & item
 ab altero fuerit recepta, quā nos Hebræi Cabalam appellamus. i. receptionē
 In qua maiores nostri quibus fama sapientiæ nomen addiderat, præparatis
 se mentibus exercere, ut Abraham quisquis tandem is fuerit, ut Symon fi-
 lius Iohai, ut Abraham secundus cognomento Alaphias, ut ille Rambon, ut
 Racanatenſis, & reliqui circa religionē diuinā, circa instituta, circa solennia,
 ritus, phana, obseruationes, sacrarūq; mysteria, multis annorum curriculis stu-
 diosi. Tum heus tu Baruchia SIDONIVS ait, quot nō lapides tantū
 sed & saxa ingenti hoc flumine sermonis tui uoluis? Dispereant illi maiores
 qui te quodā ut inquis edicto a philosophicis prohibere conati sunt. Nam
 quid futurū erat de te si philosophorū penetrauisse libros fuisset cōcessum?
 cum nihil hac oratione tua copiosius unquā, & etiam pugnacius audiuerim,
 ita ut quo tandem ariete murum istum quē inanibus meis uerbis opposuisti
 frangere queam haud sim compos consilii. Nec me contra dimicatū oportet,
 quoniā tantis ictibus ense meum obtuderis. Obmutescam igitur si hoc
 unum cōmonuero graue hominibus fore, id quēlibet ignorare quod uidet,
 quod audit, quod tangit. Veluti Plautinū illum Sosiam eo solo risum uulgi
 commouentē, q̄ sese tangendo, uidendo, audiendo ipse de seipso dubitet.
 Quis enim aspiciēs unquā niuem eam atram dixerit, atq; ignem esse calidū
 q̄ nō sensu iudicauit? Quare si Epicuro auscultabis, inuenies primis ab sensū
 bus esse creatam noticiam ueri. At q̄ diuina sciri ab hominibus contendis,
 id quoq; tibi haud facile concessero. Sic enim dum a cognoscente res cōpre-
 henditur, diuinū cū humano iungi cōfiteberis, quæ duo tam sunt opposita q̄
 quæ maxime. Diuinitas enim & initio carere & fine dicitur, humana termi-
 nis clauduntur omnia. Eius autē quod finitur ad infinitū (Peripateticis atte-
 stantibus) nulla est proportio. Scite igitur Lucretius noster sic inquit, Quip-
 pe etenim mortalem æterno iungere & una Constare putare, & fungi mu-
 tua posse Desipere est. Quid enim diuersius esse putandum est, aut magis
 inter se disiunctum discrepitanſq; q̄ mortale quod est immortalī atq; perenni
 iunctum? Ego uero etiam si fieri possit tantam molestiam superis nō im-
 precabor, ut quolibet momento nobis mortalibus præceptores assistant,
 & quod uix sodalem ausim, id deos rogem. At ego inquit Baruchias Sar-
 danapalū hunc latinum tuum quem cæteri Lucretiū nominant, suspicor &
 de philosophia & omni diuinitatis choro male meritū, & si nō moleste seras

Græc. & Hebræ.

DE VERBO MIRIFICO

Caroli

tam hic q̄ aliis pluribus in locis sibi ipsi cōtrouersum. Sed quod ad rem attinet tangamus. Cum em̄ sacra magnę matris Cybeles describeret, hominesq; ob id armatos currū sequi affirmaret, quod putabant diuam p̄dicere quo p̄sidio patriā defenderent, ea tamen esse uana creditu, subiunxit his uerbis Quæ bene & eximie quāuis disposta ferantur. Longe sunt tamen a uera ratione repulsa. Omnis enim per se diuum natura necesse est, Immortali æuo summa cum pace fruatur, Semota a nostris rebus seiūctaq; longe. Nam priuata dolore omni, priuata periculis. Ipsa suis pollens opibus nihil indiga nostri. Nec bene pro meritis capiti nec tangitur ira. Quo apparet superos nihil de sua clementia nobis largiri, ne forte molestia negotiorum afficiantur. At post tertio libro sic ait, Dicendum est deus ille fuit deus in dylte Memmi, Qui princeps uitæ rationē inuenit, eā quæ Nunc appellatur Sapiētia, quicq; per artem, Fluctibus e tantis uitam tantisq; tenebris In tam tranquillo et tam clara luce locauit. Nihil sermo iste præ se ferre potest nisi philosophiā esse spiraculum, dei ac illustrationē diuinā. Id ille tandem ipsa ueritate coactus fatetur, quod uix de suis manibus extorsimus, quod absq; comminatione fidicularū expressimus. Taceo quia modo animū esse mortālē asserit, modo redire ad cœleste principiū. Atq; animā uerbi causa cum dicere pergam Mortālē esse docens, animum quoq; dicere credas. Alio in carmine ait, Deniq; cœlesti sumus omnes semine oriundi, Omnibus ille idem pater est. Et post pauca concludit. Cedit item retro de terra quod fuit ante In terras, at quod missum est ex ætheris oris. Id rursum cœli fulgentia templa receptant. Adeo ne se incogitantē atq; impudentē nō ueretur refelli, sed phaleratis dictis sperauit nos fallere, uel saltē dubios reddere, & uelut ipsemet se prodidit quasi musco dulci contingere melle. Sed oro te sine eum inter poetas canere, nō pulpito philosophorū p̄cesse. Qz si te aut quoslibet suis decretis, suis literis, uel etiā Epicuri ut postrema ita impurissima factione permoueri putarē, uociferarer, & quantū maxime possem contenderē, omnium uitiorū spurcissimā altricē esse hanc sectā, phanatico cuiusdā Leucippi somnio plantatā, postea Democriti autoritate irrigatā, excitarē omnis generis philosophos, tametsi ad extirpandam sacrilēgā hanc gentē, nō adeo sit multis opus, neq; ualde sagaci ac claro ingenio, Tum CAPNION mitte inquit maledicta, rem ipsam putemus. Equidē mihi uideri uideor, ambos uos altissimarū rerū exploratores, summis ingeniis singulari copia & dicendi facultate præditos, multa splendide, magnifice multa, plurimā sapienter ad rem qua de agitur contulisse, ac quasi de utriusq; uariis mercibus nobilissimā degustationē præbere. Sed cum animo mecum cogito quid ipse ego ad uestrū forum tantis litigatoribus dignū afferre queam, mei profecto me plurimū miseret tedetq;, qui rusticū nimis & illepidum sermonē eruditissimorum auribus inculcare non dubitem, nisi hoc unum a uitio me liberet, q; consulto & data opera me uestro consortio immiscuerim, ut cōparatione ruditatis & imperitię meæ literatissimorū hominū dignitas & gloria multo acrius splēdeat, ut solēt cādida inter multa nigra emi

gra eminentius clarescere, & quodlibet sui contrarii presentia distinctius appa-
 parere. Igitur age Sidonius inquit, obsecro te, scio & hunc Baruchiam mecum,
 parce isti aeri uel in re non opportuna. Quid enim abdicatione laudis cuius
 te arbitramur dignissimum opus est. Nouimus inter nos etiam pridem. Quare
 perge Capnion, & tuam nobis sententiam explica. Per commodum enim hic phi-
 losophiae locus solitarios continet, neque ullo strepitu impediti nos ab audien-
 do, tu a dicendo prohibebimur. Faciam facile quia iubetis CAPNION
 ait, dum in eptias meas animo non molesto feratis. Et si me non fallit memoria,
 Hercle omnium hostium numero cum castris ipsis relictis, existimo bellum inter
 uos duabus ex causis geri. Primum quod ulla de rebus tam supernis quam infernis ne
 queat humanitus acquiri scientia, occasione prestante tum humana imbecil-
 litate quantum ad diuina spectat, tum rerum naturalium temporaria mutabili-
 tate ac alteratione continua, quod ad perfectae scientiae fundamentum attinere
 putatur. Obstat & secundum, quod neque diuinitus etiam quicumque mortales sciant,
 ne intolerabili molestia per hominum discendi cupidorum quotidianos appeti-
 tus dii afficiantur. Praeterea uero potissimum, quoniam diuinam cum humana
 operatione coniungere, quod in eiusmodi scientia necessario fieret, nihilo
 secius extiterit, atque si concordii uinculo maxime diuersa connectere studeas.
 Totum hoc ut quae breuissime pro nostro captu explicemus, ponderanda uer-
 borum uis est, quibus ab ortu ferme usque ad hanc uesperam digladiamini. Tra-
 ctatio autem non admodum ex occultis principiis erit, neque non perspicuis ratio-
 nibus (ut arbitror) ad credendum. Quid enim oculorum orbis concavis in fo-
 raminiibus frontis oclusi aliud quam uidere desiderant, quod unum & proprium
 eorum est solamen, sine quo certe spectaculi fructu frustra sint & ociosa mu-
 nera. Si uultis recordamini quale Phryx ille apud Euripedem haud incon-
 cinnum plane carmen attulit. Quisquis inquit ille uir est, etiam si seruus fuerit,
 lucem tamen cernere gaudet. Quid illa cartilago mollior ossibus, carne fir-
 mior in hominum auribus pendula flectensque, nonne uoces haurire cupit.
 Unde & aures citato Virgilio dici putant cum ait, Vocemque his auribus hausit.
 Et ut caetera percipiendarum rerum instrumenta complectar, Quid aliud odo-
 ra uis narium quam olere. Quid lingua magis quam gustare appetit. Esca igitur qua
 oculus pascitur color est. Sic aurium sonitus, suaue olentia nali, sapor linguae,
 ac mollia quaeque tactus pabula fiunt. Queram deinceps, non extet oculus, nec
 auris, neque natus, nulla denique lingua, nullus sensus, quid putas nobis com-
 modi afferant color, uox, odor, acerbum, dulce, scabrum, leue. Nonne omnia haec
 frustra in orbe sint inania & nihili existimanda. Certe quidem ponite hoc e
 manibus, & apprehendite non arma sensuum, sed eorum uires ac potestates.
 Nisi enim illis acre iudicium adsit, indiscreta & confusa fient uniuersa, nec al-
 terum alteri proprium obieceris, & oculus uocem uidebit, & auris colorem au-
 diet. Oro te igitur Sidoni iuxta Lucretium tuum, An poterunt oculos aures re-
 prehendere. An aures tactus. An hunc porro tactum sapor arguet oris.
 An confutabunt nares oculi, gustum quoque uincant. Non ut opinor ita est. Nam

DE VERBO MIRIFICO

Carmina
 seorsum cuiusque potestas diuisa est. Quod Baruchias quoque tecum & omnes Academicus Peripateticusque respondebunt. At que nam eius diuisionis occasio est. Dicat Epicurus, oculum, similiter & cetera instrumenta non cognoscere ipsam naturam et conditionem rerum. Quid igitur? Audite uersiculum, Hoc animi demum ratio discernere debet. Actum iam est. Nam ut color uisum, pictura patet inani, sic relucens in animo forma ueri, procul dubio pabulum erit rationis, quae alterum ab altero discernet, medio intercedente cogitatu, quam estimationem appellat. Recensebo causam omnem quam queo breuissime. Sensibilis quidem res undiquaque simulacrum de se propellit tenuissimum & incorporale, quod a sensu facile apprehenditur propter amicam sensitiue potestatis hospitalitatem. Id cum eo loci diuersatur eminentiore dignitate mox adipiscitur, & presentem rei subsistentiam abiiciens fit idolum, retentis secum ceteris circumstantiis. Tunc itaque imaginatio quedam effigiem absentis simulacri suspicit. Idoli tadem conditiones, ipsa phantasia per quasdam apparatus & estimat & diiudicat, modo uere, modo fallaciter. Vnde solent equi sinistre discernendo laruas odisse, ac quali futura nocumeta fugere. Haud secus atque aues, que ficta in hortis agrisque idolia male suspicantes horrent, & saepe decipulas metuunt insidiasque presentiscunt. Posterius haec inuolucra quam diligenter sublimata, tamen adhuc brutis appenditiis resperfa, dignior quaedam uirtus que ratio dicitur cribrat atque librat ab una proprietate currens ad aliam. Quo plane discursu in rebus quidem illud esse crystallum affirmat, hoc uero glaciem, & inter gemmas disputat electrum quandoque uitrumque misceri, quapropter animaduertit hoc esse chrysolithum, istud dici resinam, illud uitrum appellari. In actionibus autem & negociis aliud esse turpe arbitratur, aliud decorum. Ergo semper rimatur ratio, & diligenti ac indefessa indagine sensibilia scrutatur prius a materia, nunc a presentia rei denudata adiunctis etiam intentionibus uariis haud ulli sensum receptis, quae tamen absque sensibilibus innotescere non possunt, ut cum Baruchiam hunc intueor hominem statura mediocri, proluxa barba, subtristi fronte, naso aquilino, palliatum, circulatam, & quod ait Satyrus Obstipo capite & figentem lumina terre. Murmura cum secum & rabiosa silentia rodit. Atque exporrecto trutinatur uerba labello. Inde auguror Hebraeum esse, cui croceus est circulus insignis, philosophum, quod pallio tectus sit, & pythagoricum maxime uel alterius diuiniore sectae, quod Saturnus arcanae contemplationis autor, eiuscemodi superficie picturas procreare dicitur. Post hac mihi pro consuetudine gentis & professionis non ualde amicum, nisi quantum nos iam literae conciliant, tecto item gaudentem & umbra plurimamque id genus quae homini accedunt uel uitii uel laudis indicia. Nec unquam cessat rationis scrutinium, sed ingenua est cuiusque sedulo quaerendi cupiditas, tantisper dum sagax noticiae appetitus circa optatam ueritatem suo uoto minime frustratur. Quam & in omni arte inuestigant artifices, & deceptos quoslibet natura ipsa facit erubescere, quoniam illis inter uerum & falsum recte rationis defuerit iudicium. Deceptores quoque naturaliter ut tales odimus, & omnes qui aliud sub lingua, aliud gerunt sub pectore. Nihilque tam uerecun

LIBER PRIMVS

uerecundū homines sibi ducunt q̄ errare, præsertim bono præditi ingenio, & qui animi uirtute pollent, quos ego quotiens de sciētis differendū nobis est, solos esse homines aio. Infantes etiam uix ab uberibus auulsi, de quauis re quā uident aut sentiunt curiose interrogant, ut fateri nō ab re liceat ingenitum esse nobis inueniendi ueri amorē & facultatē. Neq; aut ad id dementiæ nos ipsos trahi uel saltem duci patiamur, ut naturā uniuersitatis quę uel Sardanapalo teste omnis creat res, auctat, alitq; cū alias nusquā egisse perperam uisā est, eam tamē hic aberrasse, ac talem nobis ueritatis auuiditatem frustra impressisse putemus. Quemadmodū enim uane creatos fuisse oculos fatemini, si nunquā cōcederetur lucem aspicere, sic & opinabimur de sancta solertiq; natura, quę mortaliū animis rationē haud implantasset, eiq; tam uigilem percontandi ueri conatū nunquā inseruisset, nisi compertū illi ante fuerit humanū animū posse ueritatē apprehēdere, suamq; hanc tam nobilem facultatē, conditionē, uirtutē, potentiā, uel aliquādo prodigere in operationē, reducere ad effectū, propellere in actū, iaculariq; in obiectū ei consentaneū & uicissim sui appetēs. Est enim sic esca rationis ueritas, ut illuminatus color oculi, & percitus odor narium, & consonans auriū sonitus. Ergo liquido apparet in hac mundi structura quā cernimus aliquā triumphare ueritatē, quę totiens rationē nostrā cōmouet, agit, implicat, explicat, totiens inquietā, totiens insomnē miris modis sollicitat, non fortuitis aut alicunde aduentitiis, sed suis & propriis & originariis naturæ illicibus, quæ omnia cum nō fiunt frustra utiq; contingit ut ueritatē eorū quę sunt aliquo tandem opportuno tempore amplexemur. Quisquis igitur id quod est uel suapte natura, uel diuino adiutus adminiculo uere cōprehenderit, quare nō illum eius scientiam fortitū existimauerim? Ita enim scientiā appellabimus uerā apprehensionē rei. Hoc est quod initio dixi, ponderanda uerborū uis est, quibus tantopere digladiamini. Qua in causa certe intelligi facile poterit, q̄ scientiæ nomen uarie significat, ut sunt res multiples quas sciri dicimus. Rerū aut de quibus colligere scientiā autumant multi philosophorū, maxime uero Platonici binas esse naturas decreuere. Alterā quæ uideri oculis & attingi manu possit, prope ad omne momentū alterabilē. Detur enim uenia (ut ait Madaurensis) nouitati uerborum, rerum obscuritatibus seruienti. Hæc ipsa cum eadem & una persistere nequeat, nihilominus a tali uirtute animi hospicio suscipitur, pro modo rectius quo est q̄ quo nō est, qualis in ueritate res est, id est mutabilis. Quam quidē mutabilis rei susceptiuā in nobis potestatem, quod eque inter nos posthac cōstare debet, opinabilem rationem uoco. Vnde id progreditur, q̄ tu Sidoni rerum naturalium & sensibilibium scientiam esse cōtendis. Et ego tibi assentior, quæ certe ut cognita mutantur, ita & scientia mutabitur. Nihil aut refert hoc te scientiā nominare an opinionem, quoniā de negocio manifestū est. Vultis uno uerbo dicam. Omniū rerum sub cœli domicilio commorantiū, nō est humanitas quā uere scientiam uocamus, sed opinio potius. Q̄ si quando de his scientiam obtineri audiamus, semper tamen

DE VERBO MIRIFICO

Car. 11.
 uocabulum ipsum opinionē designat. Alteram autem substantiarū naturā
 asseuerant incorruptam, immutabilē, constantem, eandemq; ac semper esse,
 quæ non tantum penetrabili cogitatione percipitur, uerū etiam mentis acie
 uidetur, qualia sunt quæ nos uocamus diuina. Nam præcedentia plurimi ap-
 pellant dæmonica. Vnde & plæricq; Platonem diuinū, Aristotelē uero dæ-
 monicum cognominarunt, propter utriusq; in talibus scribendi eminentiā,
 De his itaq; quoniā supercœlestia sunt nec ulli usquā sensui obuia. Quis op-
 timi uiri (uos enim appello Sidoni & Baruchia) quis inquā mortalium, præ-
 ter quā diuinitus ac nulla humana uirtute, quantulācunq; tandem cognitio-
 nem obtinere queat. Nemo Heracle nemo. Ergo ueritas inferiorū rationis,
 superiorū mentis, obiectū est & pabulum & esca & uoluptas summa, quod-
 libet pro modo captuq; suo. Nulla tamen in orbis terrarū amplissimo spa-
 cio, nisi reuelatione diuina de substātiis constans, tota & irrefragabilis habet
 scientia, quatenus ab Aristotele definita est, quoniam diuina nō tanguntur,
 mundana quolibet momento sensum effugiunt. Hinc enim deest causarum
 sufficiens noticia, inde permanentiæ constantia, & quod maxime obest no-
 bis fragilis industria, sera prudētia, citata mors, Quo fit ut quam nos sepe pu-
 tamus sapientiā scientiam ue esse, is error sit, siue cœlestiū fulciatur aspectu,
 seu naturaliū causarū ac materiam secum trahentiū, eminenti suspitione ni-
 tatur. Quod Chaldæis philosophis Esaias ille nobilissimus uates ad urbem
 Babylonem scribens improperat, sapientia tua & scientia tua ea ipsa decepit
 te. Saluēt te Astrologi cœlorū (qd fortasse melius transferimus q̄ aruspices
 cœli. Nam hobre sunt astrologi qui contempantur in stellis, & supputant
 menses) a quibus ueniant tibi quæcunq; futura sint. Defecisti in multitudine
 consiliorū tuorum, unusquisq; in uia sua errauerunt. Vtrosq; igitur comple-
 xus est, & qui rimantur inferiorū causas, & qui cœlestes influxus curāt, alter
 errat supputando, alter consilia colligendo, uterq; ignorans adæquatā ope-
 rationum uirtutem, omniūq; circumstantiarū conditionē. Quare siue sapi-
 mus sempiterna unde sapientiæ nomen est, siue scimus perpetua quibus sex
 materiæ modica extat, seu cognoscimus momentanea, fluxa & caduca, quæ
 temporis cœloq; subiacent, semper illis recta fides superior est, per quam in-
 tellectus agens positus in culmine ac fastigio humani animi, purus, lucidus,
 perspicuus, radiantes in mentibus diuinis atq; supercœlestibus, & refulgen-
 tes omniū rerum tam mortaliū q̄ immortalīū status, tanquā in quodā æter-
 nitatis speculo intuetur, quæ omni rationis ordinatione, discursu, indagine,
 opinione, scientia, item omni deniq; intellectu potestatiuo agenti, speculati-
 uo adepto, quantū ille ipse se inferiora uisit, longe quidē est certior, & tam
 ad contemplandū q̄ ad agendum efficacior. Nam si liceat inferiora cōferre
 superioribus, sicut anima secundū sensum fit aliquid idem actu cum sensibi-
 libus, & secundū intellectum cum intelligibilibus, ita quoq; & amplius per
 fidem fit mens nostra cum supernis intelligētis actu eadem, & cum deo con-
 iuncta. In quo relucet omnes rerum causæ multo eminentius, multo nobi-
 lius q̄ ipse

LIBER PRIMVS

lius quā ipse consistere queant in effectibus. Nam intima rebus est causa prima
 plus quā secundā. Secundas prima continet, ut fons riuulorū aquas. Immo
 uero ut immensum pelagus simul omnes undas insinuat, & amplissima est
 eius cōprehensio. Quod Agamemnon apud Homerū prædicat. Tenet em̄
 uniuersa, Vnde μέγιστον κράτος habere dicitur. Omnis rei ortus est Orpheo
 teste, & subsistendi uis potentissima principiū, mediū, & finis. Credite mihi,
 cum hæc mente uoluto, & cum naturas cōgrego segregoq; uniuersi, uideor
 uidere quo plane modo erga proxima sibi homo se habeat. Quanquā enim
 cum igne cœlum in materia cōmunicat, cum aere ignis calore, aer cū aqua
 humore, aqua cum terra frigore, Rursus cum igne terra siccitate, Deus cum
 intelligentia (quā idiomate uocabuli dæmonē censemus quasi daimonē) im-
 mortalitate, Dæmon cum homine affectu, homo cum belua sensu, & hæc cū
 planta quodā animæ genere quod uegetare facit. Tamen comperio deniq; qd
 brutum ab homine distat ratione, homo a dæmone innata sapientia. Sed
 homo ab homine potissimū fide differt, Vt sicut ignarus a sapiente alius est
 per usum rationis, ita sapiens a propheta per usum fidei. Propheta quoq; a
 dæmone per mortalē conditionē. Iam igitur uidetis quoniā posuit deus ho-
 minem in medio paradisi. Paradisus deliciarū hortus est. Ornatus omnis de-
 litia sunt. Mundus ab ornatu nomen accepit, quoniā græce κόσμος dicitur.
 In iure quippe ciuili mūdus muliebris is est quo mulieres ornantur. Posuit
 igitur hominem in medio uniuersi, cum inferis & superis cōmunē, qui gerat
 erga superos fidem, erga inferos rationē. Inter mortales ut deus per fidem,
 Inter cœlites ut homo per rationē, Inter alterutros excellens per sapientiā,
 parum a diuinitate superatū, humanitatis tamen uictorem. Quod ex Dauid
 rege didicimus, Cum summo enim & optimo maximo deo sic de homine lo-
 quitur, Minuisti inquit eum paulo minus ab elohim, id est a deo. Itaq; memi-
 nisse potestis quid de priori uestra contentione sentiam, esse scilicet uerita-
 tem aliquam in æthernis æthernā, cuius ipsa mens receptaculū fiat, In muta-
 bilibus mutabilē, quæ contenta sit rationis diuersorio, Alterius scientiā dici
 posse sapientiā, alterius rectam opinionē, incerta omnia nisi diuina fide robo-
 rentur. Est iam reliquū infirmæ cuiusdā argumentationis obstaculum (pace
 omniū dixerim) ab Epicuro populari philosopho somniatū, quod arbitror
 Sidonium recitare potius quā affirmare pro singulari grauitatis & doctrinæ
 præstantia, qua præter ceteros egregie præditus est, quo faciat nos dubitare,
 contingat ne deū affici molestia, si beneficia mortalibus largiatur, an potius
 assiduis precibus cupiat rogari. Solus Epicurus laboris impatiēs tantū ama-
 uit desidiā, ut et in summo bono poneret ocium, et diuinitatis influxum pu-
 taret molestiam. Quasi solem credamus exhauriri lumine, ac tandem defice-
 re, quoniā tam diu luxerit, & cœlum fatigari quando præbet clemētes influ-
 xus inferioribus. Si hoc tam diuturnū officium corporalia non molestat, nō
 deterit, non grauat, quid sentiendū est de summo cunctorū autore, qui si cū
 Epicuro, cum Lucretio, cæterisq; uoluptariis gnatonibus ignauiam, inertia.

DE VERBO MIRIFICO

Cantab.
 pigritiamque dilexisset, non utique tantum & tam admirabilem hunc ornatum quem
 cernimus ex uisceribus suis exuberanter effudisset, & hanc machinam struxisset,
 quam toto æuo regeret. Quanquam enim quorumlibet negotiorum singulares
 esse gestores, uicarios, tribunos, præfides experti sumus, tamen ad hunc unum
 semper recurritur principem uniuersum, quo sine nec gestores gerere, nec tribu-
 nos suffragari, necque præfides sufficere putandum est. Haud secus atque lumen
 sine luce, aut omnino secundam causam sine prima. Ordo enim uniuersus & pri-
 mum aliquid et unum desiderat, quod turpe est philosopho nescire, cum illud
 gregarii milites nouerint. Sic enim Ulysses apud Homerum in exercitu concio-
 natur. Haud profecto singuli præesse possumus o Achiui. Non enim bonus
 est plurius principatus, unus sit princeps, unus rex. Vbi nunc tot atomi Epicu-
 re tantum regnum gubernantes & mundi unius innumerabiles architecti? Si
 ratione regunt tantilla corpuscula, non erunt igitur simplicia & insecabilia,
 quoniam ex ratione corporeque constant. Si præter rationem, imprudenter omnia
 gerantur necesse est. Quod non solum natura sed ipsum nomen mundi abhorret,
 in quo nihil ornati, nihil mundi ualere consistere, dum singula inturbaren-
 tur, & aliud alio tederet. Ergo qui summus est unus est, qui unus est simplex
 est. Aliter enim compositus, duo non unus est, quare in se moror, tedium, turba-
 tionem, molestiam nullam unquam recipit. Fieret enim uarius & multiplex, inque
 deterius mutabilis, quod unitati & summæ bonitati non conuenit. Quando autem
 sui similis dicitur, id est clemens, beneficus, misericors, & cetera que bonitatem
 suam exponunt, decent & ornant, tunc idem ipse est, atque tum unus simul erit
 clemens & deus. Deus cum inuocatur, clemens cum ad uota largitur. At est
 ne aliquis omni furioso dementior? qui cogitet fieri posse, ut ullis supplicium
 precibus sempiternæ diuinitatis operosa quies & quieta operatio moleste-
 cuius summa dignitas est ut petatur, summa tranquillitas ut tribuat, qui ho-
 mines etiam ad rogandum inuitat, quod nos dei filius idemque deus edocuit.
 Nemo inquit uenit ad me nisi pater meus traxerit eum. Voluptas est deo
 aspicere uultus hominum se intuentium atque admirantium, non molestia, non inque-
 tudo. Tuus uero Sidoni Lucretius (Honoris enim causa iam non te nomino
 in lecta tam sacrilega) & tuus etiam Epicurus audent id in deo notare, quod
 ne de bonis uiris cogitare phas esset, quod amicorum uota moleste ferrerent. Quid
 enim aliud mortales in precem erga diuinitatem mouet quam sperare se amicum deo?
 Quid fidem supplicationibus administrat præter unum amorem? Quod Home-
 rus omnis philosophiæ plenissimus ostendit cum ait, Chrysen Apollo ipse
 orantem exaudiuit, quoniam ualde sibi amicus erat. Apparet ut arbitror ex his
 quæ paucis complexus sum, pro tenui facultate dicendi que in me sita est, quid
 ad ipsam cum diuinitate coniunctionem humanam respondendum sit. Nec enim nunc
 questio est, unus ne idemque deus & homo esse queat, siue a deo prognatus
 seu ex hominibus ortus. Quale de Aesculapio desertor ille Iulianus in libro
 contra Galilæos edito memorię prodidit, cuius pene uerba sunt hæc, ut cumque
 me autore translata. Iupiter enim in suis intelligibilibus ex se ipso Aesculapium

LIBER PRIMVS

genuit, & in terrā per solis prolifici uitam destinauit, hic e cœlis ad terrā fortitus progressum uniformiter in hominis specie circa Epidaurū apparuit. Auctus itaq; illis successibus super uniuersam terrā porrexit salutiferā eius dexterā. Trāsiitq; ad Pergamū, deinde profectus in Ioniam ad Taranta, posterius Romam. Hinc traiecit in Coum, deniq; ad Aegas, & ad cætera loca mari terraq; ut restauraret animas male dispositas, & corpora minus belle habentia. Iulianus hæc si uerè ipse uiderit, neq; hoc loco cōtrouersiā de diis immortalibus explicare studebimus, quēadmodū in terris conuersati, & ab hominib; uisi sint, ut Apollo Daphnen insecutus, ut in Thessalia penes Admetū constitutus, ut in Phrygia corā Laomedonte cognitus, ut in pauperū Philemonis Baucidisq; tugurio epulati ambo dii superi, ut scripsit Ouidius, Iuppiter huc specie mortali cūq; parente Venit Atlantiades, positus caducifer alis. Etenim ferme totus transformationis liber ille haud aliud est q̄ deorum cum hominibus, uel quod magis ridiculū erit cum beluis, metallis, lapidibus, ceterisq; anima carentibus, nō tantū cōmuniō uerū etiā transmutatio, ut Epicureis admirabilius uideri debeat, quod summum Iouem omnibus rebus etiā uilioribus cōmisceri poetę canant. Eum nanq; modo in aurū fuisse transformatū, modo in Cygnū. Iam Taurus erat, iam Aquila, iam lapis qui Abaddir appellatur, totusq; semp uersatilor hoc Proteo fuit. Nos uero siue hominis societate cum deo, siue dei cōmunicationē cum homine quantū ad nostrā inter nos disputationē confert, amorē dicimus, quē fides peperit, spes alit atq; seruat. Deus amor est, homo spes est, uinculū utriusq; fides est. Iungitur diuinitas menti ut mens intellectui, intellectus intentioni, intentio imaginī, hæc sensationi, ea sensibus, ipsi tandem rebus, ita semper ut uirtus superior per singula inferiora pro captu cuiuslibet animantis usq; ad ultima fluat. Sepius enim euenit ut oculos aliqua uersus dirigā, me tamen uidisse nō memini quā aliorum imaginatio ligauit. Quid uero sit q̄ me uidere suspicor exercitatus ante circa phantasię intentionē intellectus prestat cū ratione. Intellectus nisi per mentē illuminetur, ab errore nō est immunis. Mens lumen intellectui non porrigit nisi lucente deo, qui cū liberrimā uoluntate habeat (Aliter enim deterior esset homine) pro modo suę uoluntatis plus minus uel lucis in mentē pluit, qua rigantur cæterę mortaliū potestates. Quāq; igitur nulla sit hominis erga deū proportio. Deus enim infinitus homo finitus est, tamen (pace tua loquor Sidoni) non sunt hæc duo maxime diuersa ut tu aiebas, & alterū tamē nō est alterū. Poterunt aut inenarrabili unione coniungi, ut unus idemq; & humanus deus & diuinus homo censendus sit. Ago iam uobiscū doctissimi uiri familiariter in palæstra, nō arcanae fidei sed uulgatae philosophię. Sic enim unitas quę necq; principiū habet necq; finē, et propterea infinita dicitur essentia, uirtute & operatione, tametsi nō sit numerus (Is enim multitudinis aceruus est) tamen creat numerū iungiturq; cū numero, cuius uariā conuersatio in numerorū contubernio, substantiā quoq; uariat eorundē, totumq; numerale regnū tanquā rex summus gubernat. Hunc

DE VERBO MIRIFICO

Carmina
 humiliat, & hunc exaltat. Et sicut ait Hesiodus, Erigit hic facile & facile ardua
 deprimat idem. Stillat enim ab interna immanentia cum sit infinitudo, men-
 sura & terminus omnium, quasi primus triangulus cunctorum summam efficiens,
 quandoquidem omnium procreationibus immiscetur. Ceterum peruenit secun-
 do exitu ad suam naturam magis consentaneum impar primum incompositum sphae-
 rae indiuisibilis, quae tamen faciem quandam compositae naturae praeseferat, ex
 initialibus rerum seminibus constituta & pariter & impariter. Tertio deinde ia-
 ctat radios super corpus solidum, per circulae alteritatis numerum sensibilia
 penetrans, & in denarię pyramidis fundamentum perfectissimum indefinenter
 agitans. Ultimo diuina unitas numeri omnis admirabile medium inhabitat
 quod circulo quodam indiuiduae imparitatis proxime sese conatur mirifica re-
 flexione reducere, quapropter & illud ipsum cum superiori secundo exitu com-
 muni caractere insigniuit. Solam enim architectura uniuersae differentiam
 hanc ordinis inter utrumque medio intercedente mundi corpore disposuit, ut
 cernere liceat unitatem a singulorum communicatione non abhorreere, quo & deum
 libenter uersari cum hominibus animaduertamus, cuius conuersationis emi-
 nentissimum esse argumentum potest quod super uires humanas mirabilium ope-
 rum ipsimet effectores sumus. Simulque in natura constituti supra naturam do-
 minamur, & monstra, portenta, miracula diuinitatis insignia, nos mortales
 uno uerbo, quod iam pridem uobis explicare ausus sum prodigimus. Tum o
 Capnion perge, SIDONIUS inquit. Quae enim cupio scire quorsum eua-
 das. Ita me deus amet nihil ullo tempore audiui iucundius, scilicet in nobis
 esse situm & reconditum solis uerbis, quae artificia inter omnia fingentia huma-
 na factu facilissima & tenuissima ducimus, tot res, tam mirabiles, tam arduas,
 tam subitas, tam audaces conficere quod libuerit animo nostro, quod de Me-
 dea legimus. Verbaque ter dixit placidos facientia somnos, Quae mare turba-
 tum, quae flumina concita sistunt. Quid enim non carmina possunt? De his
 plane, Venefica se multum iactare mihi uisa est apud Nasonem cum ait, Con-
 cussaque sisto, Stantia concutio cantu freta, nubila pello. Nubilaque induco, uen-
 tos abigoque uocoque. Vipereas rumpo uerbis & carmine fauces. Viuaque sa-
 xa sua conuulsaque robora terra, Et syluas moueo iubeoque tremiscere montes
 Et mugire solum, manesque exire sepulchris. Te quoque luna traho. Quare Ba-
 ruchia supplicandum est ac etiam litandum Capnioni huic, ut quid sit hoc uerbum
 quo talia fieri asserat, haud ignoremus. Et assentior tibi BARVCHIAS
 respondit, Et certe res erit digna philosophis, tantis de tam secretis inter se
 differere. Quanquam nostrum hominum genus in libris quondam occultis non pa-
 rum de ea parte religionis curiosi fuere, Tamem dicam ut sentio, nullus est He-
 braeus hoc aeuo, quae ea uerborum potestas comitari uelit. Sed noctem totam
 frustra murmuramus, sicut & Delphis oracula cessarunt, & Pythias Philip-
 pizini a Demosthene insimulatus est, nisi sacrilegus aliquis inuentus sit, qui
 lucri causa portentum promittat, tam desipientibus quam decipiendis. Ego de cae-
 teris nationibus prius loquor, deinde meos recordabor, itemque alios. Nam

LIBER PRIMVS

diuitibus responsa dabit Phryx augur, & ere minuto qualiacūq; uoles iudei
 somnia uendunt. Tanto prauis uiris semper in honore fuit auri execrabilis
 fames, ut nō dubitent ob auariciā & lucri cupiditatem tam diuina q̄ humana
 suis flagitiis cōtaminare. De tuis Capnion hac aetate quibusdā sacerdotibus
 qui se purissimos & tanquam dei nepotes diuinitate plenissimos iactant, nil
 ausim obiectare, ne me singulari neglectu eius sectæ credas attentare amici-
 tiam nostrā, quā nobis politiores literæ conciliarunt. Egregiū nanq; Teren-
 tii adagiū extat, & memori mēte amplexandū quod ait, Veritas odiū parit,
 Illud ni uererer adducendū esset in mediū, quo nam modo uniuersa precio
 sacra prophanāt a summo ad inum, ut iam sint uenalia mercede omnia, quā
 dum uetāt iure actionis apud iudicē exposulare, tutū perfugiū exquisierūt,
 implorando iudicis officiū ut ritus tradendi nummos haud pereat quasi nō
 sit merces petita, quæ ob consuetudinē petatur, cum neq; cōsuetudo uocari
 debeat ea quæ contra deū machinatur. Sed taceo quæ prodigia, quæ miracu-
 la populo prædicant, ut onerentur muneribus donaria, & numis sua redun-
 dent uniuersa. Velut inquit Actius, Aures uerbis diuitant alienas, suas ut au-
 ro locupletent domos. Haud secus & hic magicos affert cantus, et ille thessa-
 la philtrea & iudæi somnia uendunt. Cessante igitur auaricia neminē fore ar-
 bitror posterus, qui uerbis figuris ue miracula se facturū polliceatur, nisi
 si demens aliqua saga diuini potens rus habitet, quæ a stolidis quibusq; cre-
 di uelit admodū perita cœlū deponere, terram suspendere, fontes durare,
 montes diluere, manes sublimare, deos infimare, sydera extinguere, tartarū
 illuminare, quæ anilis amentia quandoq; in ipsis flagris errare deprehensa
 est, & nō Romanis tantū, uerūetiā uetustioribus nostræ gentis (hoc est He-
 braeorū legibus) ultimo uitæ supplicio uindicat. Ad hæc e uestigio quasi
 molestia quadā tactus CAPNION, in eum sermonē tamen perq̄ mode-
 ste incidit, & amantissime Baruchia inquit, quorsum oratione duceris ut no-
 bis persuadere audeas, nisi adsit quæstus, nō fieri sæpe stupenda & admiran-
 da quædā ab hominibus, nō tempore nata sed subito orta, nō propagata sed
 præsentia & paulo momento instantia, quorū occasionē ante nullus cōpre-
 henderit, nemo sperauerit, & iccirco miracula dicta siue tu id facias imperio
 seu forte uoto. Nam tantū abest ut diuitiarū gratia facile fiant, ut etiam auari-
 ciæ deditis, negata sit ea diuinorū numerū ueneranda liberalitas. Quamuis
 enim diuitiarū datores apud Hesiodū dii cognominentur, tamen rogari ad
 eas consequēdas superi nolunt, inferi nō debēt, hoc propter cōmunionis im-
 probissimę, illud ob auaricię turpitudinē uitandā. Extat eius rei philosopho-
 rum ueterum sana doctrina, Theognidis testimonio qui sic ait, Non amo di-
 uitias & non peto, sed mihi tantū Viuere de modicis sit nec habere malum.
 Tuus item Salomon, nō minori & sapientia & uetustate præditus, eandem
 his uerbis sententiā cū diuinitate loquēs expressit. Dicā equidē latinē quoad
 potero, Nam id interpretari iustius tuæ forent partes. Egestatē inquit & di-
 uitias ne des mihi, fac me sumere panē meū cōstitutū. Quod uulgo sic dicūt;

DE VERBO MIRIFICO

Carv.
 Mendicitatē & diuitias ne dederis mihi, tribue tantū uictui meo necessaria.
 Quero istis tuis iudaicis cessauere (ut ais) obsequi uerba mirifica, nō minu-
 tā obesse mihi crede causam oportet, quippe apud quos uel maxime quon-
 dam id artificium uersabatur, ita ut nostri maiores cupiditate eius philosophię
 ad eam usq; regionē ab amicorū & cōpopulariū dulci cōuersatione, & a pa-
 triis laribus multa nō modo peregrinatione, uerū etiā quasi exilio perpetuo
 sint abducti, quanq̄ audio quosdā haud assentiri uelle, Thaletem, Pythago-
 ram, Platonē, ceterosq; ad iudæos puenisse, sed tantū ad Aegyptios et mem-
 phiticos uates. In quorū numero Firmianus se Lactantius esse prodidit, in
 eius libri quem diuinarū institutionū inscripsit uolumine quarto, sequutus
 fortassis pręter se aliū neminē. Sed ego facile per uestigia Mosalca lectionis
 quæ in illorū literis atq; documentis cōperio, in eam sententiā cogor, ut dicā
 illos necq; Syriam, necq; Iudæā, nō etiā Chaldæę scholā prętermisisse. Suo em̄
 tempore cœpit sacra Hebręorū scriptura tanto in honore, in tanta tanq; fre-
 quenti ueneratione apud Babylonios haberi, usq; adeo ut illā ex propria in
 linguā Chaldaicā traducere curarēt, & id prope quinquagesima sexta olym-
 piade, id est ætate Thaletis. Igitur qui tanto indagandæ ueritatis accēsi erāt
 desyderio, ut relicta domo exiliū peterēt, ne uetustissima eos sacrorū monu-
 menta laterent, quis erit tam a mente alienus qui dubitet eosdē Aegyptū pe-
 tentes, nō simul Iudæā accessisse uel potissimū ut gustatis riuulis etiā de fon-
 te potarent, & ut Nabathæos quoq; ritus introspicerent, purioriq; diuini-
 tate imbuerentur. In qua tradenda iudæi omniū orbis terrarū gentiū nobi-
 liores fuere, ipsius oraculi testimonio, quod illi seculo propter quotidianam
 celebritatē nō erat ignotū, sed per compita uicosq; decantatū. Experiar mō-
 si queam inde uel binos uersus decerpere qui Græcis cōsonent. Sic enim ait
 oraculū, Chaldæi sapiunt soli, sapiunt & Hebręi, Qui seipso genitū curant re-
gemq; deumq;. Accedit huc qd̄ firmare sententiā meam possit, quoniā mo-
 dica Aegyptiorū Iudæorūq; distantia sit, quapropter mixtos sæpe in eodē
 loco reperias populos, ex Aegyptiis, Arabibus, Hebræis atq; Phœnicibus,
 præsertim in Sebastia Herodis, quæ rursus Samaria dicitur, In Philadelp̄hia
 in Hierēchonte, & item in Galilæa, Rem minime obscurā, peritissimo & no-
 stri amborū amantissimo loquor isti Sidonio, quia illinc haud longe ortus
 est. Vera quidē refers inquit SIDONIUS. Nam una cernitur conti-
 guitas Iudææ, Aegypti, Arabię ac Babyloniorū, quare mihi probabile nō uī-
 detur eos philosophos Palæstinā & Hebræorū sapientiā nō attigisse, cū ha-
 beam quidē compertū, illos nō modo sæpe res ipsas, sed etiā pene uerba eius
 gentis in suos libros transtulisse. Sed perge Capnion. At is recte profecto
 iudicas. Nam de Platone certū est, quē & ego respirandi causa post mille ne-
 gicia, & aulicos tumultus quādoq; legere solitus sum, Et o deus bone quan-
 ta inuenio illū istinc expiscatū, magna ex parte uerbū e uerbo. Quæ si latius
 cognoscere uultis, Iustinū legite philosophū, & legistis arbitror, quanquam
 religionis meæ ac non mediocris integritatis martyrem, ob idq; forsitan su-

LIBER PRIMVS

spectum uobis nisi re, non autē assertionē suā mecum sentire cogamini. Re-
 deo ad causam. Salubris ista potestas uerborum quæ uos deseruit, Nos ele-
 git, nos comitatur, nobis ad nutum obedire cernitur, Ea non humano consi-
 lio, Sed diuinitus data & oblata perfectę religionis uirtus, non fortuito, uerū
 diligentia & industria sua mutauit locum. Quia uos legitima sacra mutastis,
 ideoq; frustra murmuratis, frustra deum inuocatis, quem non ut ipse uult
 colitis, sed inuentionibus uestris blandientes, etiam nos dei cultores liuore
 immortali oditis, quod in primis respuit diuinitas, quę pacifica mentibus hu-
 manis insidere cupit. Nec Sidonium nostrum facile assumā, nisi flecti queat
 ad syncerum credendi genus. Nam de teipso uix mihi spes est, ea profapia na-
 to, quæ semper duræ ceruicis extitit, nisi aliquid multæ in tuo præclaro in-
 genio literæ plurima studia, innumerabiles doctrinæ, nō nihil etiam ingens
 amor cognoscendi efficiat. Tum uterq; obsecramus aiunt te Capnion,
 ut ne desperes, neu nos deseras. Ea enim sola uis est uerborum, quę omnium
 scientiam superat. Iccirco manum tuæ ferulæ subdimus, quoquo tandem di-
 sciplinæ genere initiati simus. Scio ego itemq; Baruchias hic q; in sacris
 ediscendis longe alia uia gradiendum sit q; mathematici physiciq; solent. Hi
 enim prius cornupetere atq; contendere inter se putant commodissimum,
 & in utranq; partem dimicare. Deinde per quædam antecedentia siue axio-
 mata seu tu principia uoces quæ refellere nequeas, mox certæ combinatio-
 nis artificio concludere, quo ipse stare compellaris. At cōtra in diuinis silen-
 tium desyderatur, contentio respuitur, syllogismus irridetur. Nam diuinita-
 tis nullum est principium, nihil eam antecedit. Igitur quodcunq; concluden-
 dum fuerit, eisdem confestim acquiescendum est, multo firmiori conditione
 q; scientia. Quid illud sit, abs te ante accepimus. Quare instaure sermonem
 optime Capnion, nosq; doce quibus nam uerbis mira quædam facere quea-
 mus. Ego enim pro hoc nostro sodali quicquid præstandū est spondeo.
 Est ne ita Baruchia? Tum ille, Ita est Sidoni. Ambos enim uiros bonos atq;
 doctos uos noui, & qui stipulatur, & qui spondet. Vnde quod ex aliis qui-
 busdam insulsis hominibus mihi sacrilegium timerem, nunc minime formi-
 do. Nec etiam q; peruerso quodam cultu summæ diuinitati fiat iniuria.
 Nam uterq; nostis q; hoc nepharium esset, & philosophis indignum.
 Ego uero CAPNION inquit tibi recipio. Sed utriq; leges præscribam,
 quas absq; seditione obseruabitis. Resipiscentia uestra hæc esto. A Thal-
 mudim Baruchia, tuq; Sidoni ab Epicuro atq; Lucretio receditote. Laua-
 mini, mundi estote. Vnum deum omnium effectorem, cæteras potesta-
 tes ministras habetote. Ad primum uota præcesq; ad inferiores hymni
 sunt. Q; si forte petitio ad inferiores processerit, nisi sub modo delegatæ
 a primo administrationis, intentio non esto. Angeli a nobis ad deum, &
 inde ad nos uolitantes, reuerētia tremorq; sunt. Erga illos secundū notam
 pbationē, iocūda obediētia esto. Sacra quorū obseruationes ex me audiri
 uenitis, palā dignis, clam, pphanis sunt. Hæc uero edicta simul et interdita

DE VERBO MIRIFICO

in albū prius scribēda iudicauī ut pensūlate uobiscū animo uolūtare possi-
 tis, acceptanda ne sint an repudianda. Nulla em̄ cōditiōe aliā uos in arcanā
 sacrorū nominū Academiā tanq̄ ludi magister assumere statui, q̄ si talibus
 primū legibus assentiri uultis. Etenim cū hęc que proposui libenter intrabi-
 tis, facillime uos ad ea que cupitis spero peruēturos. Tum SIDONIUS
 Intolerabile hactenus nihil arbitror sanxisti, nisi forte durū isti Baruchiæ ui-
 deri uelit, ius ipsum de Thalmudim quas mihi quondā legenti superbas fa-
 ctiones, & multorū suæ amentię cōspiratiōes esse persuasi nō sequēdas, pre-
 fertim ubicunq; ad diuinitatē attinet, cū potius sacra in exterarū gentiū tor-
 queant odiū, eadē direptionē, q̄ in orbis terrarū cōuertant salutē. Puto tñ
 facile abibit, si cū suo animo recordetur, homines fuisse nostri similes qui sua
 inuenta & meditata literis ostentationis gratia mādauere, ut sunt scholasti-
 corū quorundā cōmētarii, quos certe quilibet impune deserit, quēadmodū
 & ego Lucretii & Epicuri defector fio, Nec em̄ unquā in eorū aut alterius
 cuiusquā uerba iurauī. Reliqua decreta suæ sunt & auitę p̄fessionis. Quapro-
 pter me cōsule nihil eorū refragabit. Ego uero ut pro meipso loquar, cur nō
 subirē, qd̄ puero mihi quondā recta philosophia suauis? Est enim multis iam
 seculis uniuersa Sardanapali secta nō sine propriis autoribus Leucippo, De-
 mocrito, Epicuro, Lucretio, frequēter a bonis eisdemq; clarissimis uiris ex-
 plosa. Quid de ceteris tuis legibus dubitem quas antea pluribus uarii gene-
 ris hominibus, maxime autē magicis præcipiētibus didici? Nam de lauacro
 cum essem in cœtu sapientissimorū Indiæ, quos Brachmanas uocant, eum
 morē lauandi pene in meā consuetudinē uerti, diuturnitate quotidiani usus
 grauius initiatus. Solebā in dies cū eisdē in fonte haud absimili cuidā in Bœ-
 otia qui Dirce appellat, exutis uestibus lauari, oblito prius capite guttis ele-
 ctreis & odoribus ei rei aptis. Deinde postq̄ se pro ritu satis mūdōs putarāt,
 exeundū fuit circiter meridiē, quātotius ad sacra illic in chori speciē astitim,
 uestiti lino cādido & mitra alba, in digitis ferētes annulos, & baculos gestan-
 tes manibus. Quę mūdicia corporis & amictus, ut aiebant, animi quoq; pu-
 ritatē adiuuare non parum credita est. Et hęc antistite Vardane apud Indos
 quarto ab Hiarcha. Nam post Hiarchā Sauchnes, post hunc Sefonchoris,
 deinde Bocchoris, ita nominati ab Ægyptiorū olim regibus. Simile quoq;
 cū apud Gymnosophistas discēdi gratia degerē admisi, & eo amplius qd̄ in-
 terdiu ter noctu bis lauari aqua frigida sanctū fuit priusquā possem totidē
 momētis sacrorū penetralia ingredi. Erat pariter linēa uestis quotidie recēs
 abluta. Nam lanā prophanū uestitū arbitrātur, quippe tanq̄ belluine sordis
 excrementū pecori detractā. Legimus & apud Hesiodū id præceptorū ge-
 nus potissimū diuinis coaptari, Ait enim (ut nostis) in operū atq; dierū libro
 ferme sic, Nemo sub aurora Ioui aufit funderē uina Illois manibus sed et im-
 mortalibus ullis. Non sic exaudire uolūt spernūtq; precatus. Et alio carmi-
 ne sic, Præuus ubi fluuiū manibus nō lotus obiuit, Huic dii succēsant tribuen-
 tēs inde dolores. A quo sibi diligenter cauit Telemachus. Nam Palladi sup-
 plicatu

plicaturus, in æquore manus lauit. Vides ne modo eum morē nō abs te iam
 primū excogitari, sed pluribus ante seculis commendatū. Quod cæcus ille
 uir omnia uidens Homerus noster, haud ignorasse mihi putatur quādo ma-
 trem Achillis Ioui supplicē futurā maris fluctus exuere facit. Quāuis etiam
 aliud istoq; maius explicasse uideatur mysteriū, tamen nihil ad hunc sermo-
 nem. At qualē tu nobis tertriā tulisti legem, clarissima uetustissimorū autorū
 dogmata probant. Audite quid Sophocles hoc disticho Iambico, quanquā
 nō adeo eleganter a me, tamē ut opinor minus inepte translato proferat cū
 ait, In ueritate solus unus est deus, Qui cœlū hoc & terrā capacem condidit.
 Quem Euripides Iouem præcipit nominandū. Per cuius caput Orpheus ce-
 cinxit) uniuersa in lucem processisse, quē ipse omniū genitorē uno uocabulo
 & principiū finemq; in eiusdē dei primo hymno collaudat. Q; uero sequit̃
 cæteras potestates ministras esse censendas. Crediderim id te Homeri car-
 minibus doctū, Troianę Rhapsodias uolumine octauo, Vbi splēdida et ma-
 iestate plenissima oratione, Iupiter in cōfessu deorū cōcionat̃ se summū oīm
 dispensatorē hos esse inferiores, nihil nisi suo nutu attentandū qui secus fece-
 rint, deiiciendos fore in tartarū ut appareat quantū potentior sit Iupiter &
 diis & hominibus. Notum uobis carmen extat, ut ut mauultis e græco latinū
 efficit̃. Enim uero ex hac artificiose lex quarta ducitur, quasi aliquo dialecti-
 corum more Nam si primus est qui singula dispensat, frustra confugitur ad
 reliquos, uel prece, uel uoto, Q; hospiti Nausicaa quondā Alcinoi filia per-
 suasit, Iuppiter ipse uiris dispensat cuncta superne, Siue probis seu peruersis,
 ceu cuiq; fauet rem. Ergo Thetis nequaquā petiit Achilles ut sibi cōtra re-
 gem a quo indigne uim passus est salutē ferret, sed extensis manibus flens
 orauit hoc modo, At tu si poteris nati cōplectere causam, Imploraq; Iouem
 conscendens limen olympi. Hunc enim uniuersi dominū & patrē, ut in Di-
 philo Menander ait, Ad summū hoc honore dignabimur, qui solus tantorū
 bonorū inuentor & possessor est. Natura nanc; insitū nobis extat, cum fon-
 tis nitida uena æque cōtingi queat riuulis abstinere. Quid ergo? Num con-
 tra maiorū instituta superos uitabimus, & unius tantū Iouis auxilia petem⁹?
 Ac nō potius Theognidis monitu, Esse uirum audentē duris in rebus oportet,
 Eripiant superos inde rogare deos. Sed fortassis ut amicorū ope ita illo-
 rum opera utamur, ut uicinorū cōmoditatibus, ut propinquorū, ut hominū
 prudentiū, quatenus nobis consilio atq; consolatione prodesse queant, quo-
 rum eruditione, quorū monitis, ac fideli semper impulsu, mentē nostrā qua-
 libet in re diuinæ uoluntati conformare procul dubio possimus. Peritiores
 nanc; sunt diuinitatis, & melius nos ipsos norunt, omnesq; rerū nostrarū cir-
 cūstantias, Iccirco nos resq; nostras certius atq; multo aptius principis dei
 sententiis immutabilibus, quasi certis radiis aliqua teresa corpora subordināt,
 ut inde uel bene nobis futurū sit, uel mala declinentur. Hoc est q; beniuolen-
 tibus diis aut nobis auersis, uel hoc fatum effugimus, uel illud sustinemus.
 Vnde fama uetus etiā patrū maiorūq; memoria fuit, diis eam maiestatem esse

DE VERBO MIRIFICO

q̄ fata mortalibus imponerent. Indigna mulier culæ somno iam opprimen-
 dæ sententia, quæ Vlysses undeuigesimo libro (si recte memini) his uer-
 bis alloquitur. Quotis quibusq̄ statuerunt immortales fatū mortalibus fru-
 giferam terrā habitantibus. Sic Socrates se deo monitū prædicauit, Sic Nu-
 mam Aegeria duxit. Sic nemo unquā uere Pythagoricus fuit, qui non deos
 fenserit. Illis uero q̄ boni sunt tanquā primi boni portiones proximę honor
 reuerentiæq̄ debentur. Bonū enim suapte natura honor lausq̄ consequit̄,
 ut Aristotelis moralia testantur. Quoniā maioribus defertur honor, quasi
 aliqua sit retributio uirtutis. Maiores autē dii sunt, & nō tanquā sodales tm̄
 nostri, uerū etiā ut rectores, quia natura sua ipsi plus uigent ratione atq̄ intel-
 lectu, ob idq̄ intelligentiæ aliquādo nominantur. Cæterū sequentes tuę le-
 get mathematicorū cōsuetudine per antecedentiā decreta probant̄. Ultimā
 quoq̄ Sophocles ostendit, cū in Oreste sic ait, Præstantioribus omnino est
 obediendū. Et in Aiace his uersibus utitur, Nam cui timor uiget & simul re-
 uerentia, Illū salutē mox habere credito. Quare mihi Capnion facilimū erit
 iussis tuis præstare consensum, in ea certe causa quā ante multa milia annorū
 hominibus doctis eisdemq̄ bonis acceptā noui. Tum Baruchias, Non nul-
 la inquit Sidoni maiorū ætas quoq̄ aberrasse deprehendit̄. Ne tu omnia su-
 periorū temporū quę discenda cōceduntur, sequenda etiā censeas, nisi ratio
 prius ea esse uera discutiatur. Nolim hoc temeritate aliqua ductus afferre, q̄d
 reniti cupiā promulgatis his legibus, uel ceteris argumentationibus tuis insi-
 diose diffidam, quas pro tua præstanti cum elegantia, tum etiā uariarū rerū
 peritia exuberāter confers in mediū. Ego nanq̄ ipse illas quoq̄ subibo, etiā
 nulla ratione prompta coactus, nisi sola diuinę reuelationis autoritate. Con-
 stat enim mihi tecū apud Ciceronē Cottę pontificis assertio, quā Balbo con-
 fidenter exhibuit, in religione maioribus nostris nulla ratione reddita credi
 debere, quos Plato putauit deorū filios, qui parentes suos optime nouerint.
 Ideoq̄ tanquā de domesticis rebus cum quid affirmarint summā fidem præ-
 standum esse. Sed uulgaris populi uanitas sæpe falsa quędā ueris immiscuit,
 quę uix ipsi philosophi sine uitæ periculo poterant effugere, Sicut Diagoŕā
 plura de diuinis scribentem aliter q̄ plebi uisum est criminis accusauerunt,
 porrecto capitis libello, at is instantem mortē celeri fuga uitauit. Anaxago-
 ras Athenis ultimo supplicio adiudicatus, & Socrates ueneno interfectus
 est. Nostri etiam sapientes quos olim uidentes nunc prophetas appellamus
 sæpe regum indignationē aliquando populi, non nunquā mortē ipsam reli-
 gionis atq̄ diuinorū gratia subierunt. Meministis Hieroboam contra uirū
 dei manū leuasse, quę mox uertebatur in aridam, Esaias in partes dissectus.
 Hieremias in Aegypto lapidibus obrutus, Ezechiel iussu ducis in Assyria
 cæsus, Daniel ad bestias damnatus, Amos fuste occisus, Michæas in præcipi-
 tium datus, Zacharias apud aram trucidatus est, Haud alia ex causa omnes
 q̄ quod sanctius indocta plebe sentirent. Ergo per quā iuste addideras, Ho-
 minibus doctis, eisdemq̄ bonis, Nihil aut̄ grauius me, nihil molestius modo
 premit

De Sanguine
notata supra

LIBER PRIMVS

premit, nihil quo magis abhorreã q̄ tantæ glorię, tanti splendoris, tam bonę
 famę apud nostros uiris literatissimis (quos a doctrina Thalmudim nomi-
 nant) carere, nõ ad tempus solũ sed & perpetuo. At cum ita uis Capnion, ge-
 ratur mos tibi, reiciã uel Thalmudim, scilicet in quibus a teneris mihi ungui-
 culis statim atq; sapere cœpi summa semp̄ persistebat uoluptas, reliqua uita
 iucundior. Spero item deo rem effecturũ me fore haud ingrata, si q̄d animo
 meo gratissimũ fuit, sui gratia repellam, Contigit enim nunc, q̄ haud scio an
 unquã alias, ut facile careã cæteris omnibus, tantũ ne me tam sancta mirabi-
 liũ nominũ prætereat noticia, q̄ tu nobis polliceri uisus es, uel si recte memo-
 ria teneo, ne tua dicta nequiter carpere arguar. Verbũ (nescio quod) te recor-
 dari aiebas, quo nos mortales in natura cõstituti, supra naturam dominare
 mur, & monstra, porteta, miracula quę diuinitatis sunt insignia pficeremus,
 Age Capnion ut hoc uerbũ nõ ignoremus. Multa em̄ uerba cõtribules mei
 ferme sub modio recondũt, & in arcanis habent, quę ab illis mirifica esse cen-
 sentur, & quę ipse multũ quoq; relegi, sed effectus eorũ nunq̄ sensi. Idq; for-
 tasse q̄ uel modum nõ seruauit, uel ficta pro ueris credidi. Subito tetigisti
 acu SIDONIVS inquit. Nam hic latet anguis in herba, hoc est q̄d ad rē
 facit nõ nihil quidẽ. Fuit enim mihi aliqñ par studiũ in quibusdam nugatori-
 bus de arte magica scribẽtibus, haud dignis quibus ad calamũ charta suppe-
 rat. Cogitauit librorũ indice motus mira quędã artificia me istic repertũ ire,
 quasi operationes Zoroastri, Oromasis, Zamolxis, Epimenidis, Orphei,
 Pythagore, Hostanis, Empedoclis, seu etiã iuniorũ thessalicas factiones, Ca-
 rinondæ, Damigerontis, Apollonii, Ioannis Dardani. Sed audite dum lego
 quid sit. Edepol aliud nihil q̄ Horatianũ illud, Parturiũt montes nascetur ri-
 diculus mus. Suspendũt furciferi præ foribus uoluminũ splendidos titulos,
 & modo hunc esse librũ Enoch, quẽ diuiniore ante cæteros omnes fuisse ue-
 tustas asseruit, modo illũ Salomonis mentiuntur, facile indoctis auribus irre-
 pentes, hac insigni cõiectura, quã ex libris Iosephi augurari liceat. Ait em̄ ille
 antiquitatũ octauo, Salomonẽ contra dæmones artem ad utilitatẽ hominũ
 & eorũ curas inuenisse, incantamenta contra ægritudines instituisse. Modũ
 etiam coniurationũ. Ad hoc addit experimentũ quod ipse uiderit. De sacris
 nihilominus Hebræorũ historiis promptũ illud est, Salomonẽ sua ætate di-
 sputare solitũ de arboribus et herbis, a cedro Libani usq; ad hyssopum. Item
 de iumentis, uolucris, reptilibus & piscibus, quę omnia naturalẽ saltẽ ma-
 gicam præ se ferre possent. Sed introspicenti acrius, aperte se prodit horum
 circulatorũ fallax præstigium, & nostro æuo iam pridem conficta sese profi-
 tentur ipsa uolumina. Si quis & uerborũ cõsuetudinẽ, & sententiarum uim,
 & characteris genus ipsum cõsiderauerit. Nam nihil obstabit quin cerne-
 re detur plane, nõ diu ex unius conspirationis uolutabro cunctos eiuscemo-
 di libros nostro æuo scattũisse. Deinde si quę ipsi suis uoluminibus ex præ-
 scorum actionibus indiderunt, ad artem commode se habentibus, tamẽ qua
 sunt ruditate literarũ nihil infractum obseruare queunt, non uerba ipsa, nec

DE VERBO MIRIFICO

numeros neque figuras. Ignorat etenim quod Aegyptii duplici caractere utun-
 tur, uno in prophanis, altero in sacris. Quod denique Chaldaeorum lingua & He-
 braeorum qua operi magico necessaria attestantur simili caractere imagine
 scribimus. Nihil igitur horum & Robertus, & Bacon, & Abanus, & Picatrix
 et concilium magistrorum uel maxime ob linguarum ignorantiam ad amissum ut
 oportet tenere atque docere, minus etiam librariorum manus ab exemplis dupla
 scribentium non aberrare, minus discipuli discere, minus operarii potuerunt ope-
 rari. Redeo igitur ad id ut cum Baruchia sentiam, tametsi abunde multa legerim
 secretorum eiusmodi, tamen effectus eorum ne perceperim usquam, fortasse quod
 magister idoneus etiam aberat, cuius opera & ingenio illa pendeant. Rursus
 igitur ne te pigeat recitare. Et CAPNION. Jam uespera est inquit, &
 id temporis imminet, quo praenotte confici nequeat tantum tamque diuinum ne-
 gocium ac plane sacerdotium, & sapientibus philosophis ipsaque luce dignissimum
 Nec enim Brachmanas imitabimur noctu potius contemplantes, quibus ater
 cultissimus est color, propter creberrimum solis ardorem fere omnia sua deni-
 grantis. Locus item iste tam arcanis ceremoniis incongruus, tam coelesti do-
 no impar, tam sacris ritibus nimium superque prophanus, atque ideo mutandus
 esse uidetur. Inque sacellum si uestra quoque est sententia secedendum nobis, tam ex-
 cellentissima sacramenta persuadeant. Igitur rem omnem in crastinum differre mul-
 to fatius iudicatur, quando in aedem meam suburbanam ac pene luco insitam conueni-
 endi facultas est. Interea uos hoc noctis memoretote, quid inter differendum de-
 creuimus omnium maxime sentiri, & constantissime credi & apertissime predi-
 cari laudarique debere. Sola enim recta fides est ianua miraculorum, quam si ne-
 gligas penetrare nequeas, et arcearis iuste ab adytis & ab oraculorum concioni-
 bus. Tum SIDONIUS perplacet inquit statutum & tempus & locus. Tu
 uero caue de nostra fide nil dubites. Credo, tua probitate simul atque doctri-
 na singulari ductus quicquid iusseris. Et ego inquit BARUCHIAS
 haud aliter atque tua sententia est credenda. Quod nisi facerem, citaret Sidonius mihi
 Lini antiquissimi carmina, quibus praecipit quod credenda sint omnia. Nihil enim
 est incredibile, facilia deo omnia sunt, nihil est impossibile. Verbum e uerbo Li-
 ni uersus (ut nostis) haec insinuant. Sed & Pallas apud Homerum, cuius hac oc-
 casione reminiscor introducit Achillem tali sermone consolans. Veni ego
 quietam factura tua iracundiam si credideris. Libentius ipse mea quaedam adduxe-
 ro, Danielis uidelicet historiam quam quis non hebraice sed chaldaice scriptam. Hoc
 enim solo quod diuinitati sanctus ille uir credidit Leonum pericula illaesus euasit.
 Sic namque ueritas sermonis habet. Et omnis laesio non est inuenta in eo, quia
 credidit deo suo. Igitur credenda ego quoque cum Sidonio pariter quicquid iusse-
 ris. Tum CAPNION mox tabulas quasdam producens exhibuit, et res
 inquit agitur bene. Vos istas ferte domum quisque suas, in quibus catalogi mo-
 re breuiter uniuersa sunt descripta uerae fidei, quae uobis credenda prius de-
 cerno, quatenus haud frustra institutum conuentum coeamus. Valete. Tuque
 Capnion uale feliciter uterque discedendo respondere.

De Iamili

LIBER SECVNDVS

IOANNIS REVCHLIN PHORCENSIS LL. DOCTO
RIS CAPNION VEL DE VERBO MIRIFICO

Riori die feliciter consumpto Sacer Antistes Dalburgi, oro te patienter audias, quo nam modo experrecti post somnū tres philosophi ante lucem conueniunt, & totum diem de uerbo mirifico differentes cōsumunt. Cui diei pōtior Baruchias p̄est, sicut hesterne Sidonius, Hodie nanq; multo plura de Chaldæorū & Hebræorum libris sumpta cognosces, ad quorum captanda principia sic Sidonius cœpit. Assumus Capnion & antelucanū ipsum quasi p̄uertimus importuni. Sic enim Baruchiam hunc quoq; non incedentē sed properantē uideo, ne quid tuorum negligat. Vis? Calcaria impressero quāuis currenti. Heus tu Baruchia in facellum, at ille uix anhelō spiritu, Adsum inquit & tecum Sidoni, quanquā paulo serius tamen p̄matūre ut arbitror, Cum ne humentem aurora polo dimouerit umbram. Certe dignus hic locus philosopho illumq; demiror Capnion, qui p̄ter morem tuæ gentis uel nunc potius nostræ, quoniā tuos fore nos feceris, nō idola quę latine signa dicitis, neq; ulla cōtinet imagines, nisi quid in penetralibus ac in his ipsis adytis lateat. Et ecce crux ipsa est. Tum Sidonius, Mitte Baruchia nunc, an nescis quid in tabulis? Caue molestiam nobis parias qui longioris morę autor sis. Sed age Capnion, doce nos de uerbo mirifico, uel si illud fuerit aliquod nomen etiam pluratiuū. Nihil enim ea in re tanquā grammatici urgemus, modo id fuerit quo nos in natura cōstituti supra naturā ut aiebas operari miracula poterimus, siue hoc fiat p̄uidendo ut sunt uaticinia, seu res ipsas efficiendo, quarū naturalis causa uulgo ignoratur, ob idq; peritissimis etiam uiris admirādas. Sunt nanq; res quędam sic natura concretę quas admiramur uel raro uel nusquā cōspectas, ut Hermaphroditi olim Androgyni, ut Phoenix de qua cantatur, Conuenit Aegyptus tanti ad miracula uisus, Et raram uolucrem turba salutat ouans. Eam se dicit Herodotus quāuis multū temporis expectatā, tamen nusquam uidisse nisi in pictura. Ut item unius partus quinq; pueri, ceteraq; monstrosa. Et si qua ipsi naturæ adminiculo fabricamus prodigia, ut est apud Democritum de Chameleontis iecore in summis regulis exulto, q̄ himbres & tonitrua cōcitāt, ut etiam Architæ Tarantini columba lignea quā uolitare paruērat, quale nos ipsi & uidimus et fabrefacere nouimus. Hęc et his similia uel natura sentientibus nobis, uel nos adminiculo naturę procreamus, quę ratio physica illiteratis crebro & mœchanicis hominibus ac minutis conscientiis facillime probat, Nihil horū ex te contendo discere. Ita enim uulgata sunt, ut in triuiis & compitis atq; adeo in quotidianis sophistarū auditoriis legātur. Neq; mirifica quoq; machinamenta ea quę astrologi promittunt, uel in cōponendis imaginibus, uel sculpendis annulis, uel p̄dicendis euentis, uel fortuna infortunioq; dispensandis, & omnino incomprehensibili cœlorū potēstati naturis inferiorū singillatim applicādis, quę quoniā tam fallacia & tam

DE VERBO MIRIFICO

diuersa inter se usu ueniunt, ut & ipsi autores eius scholæ inuicem aduersent
 & tantę tanq̃ inexuperabilis diligentię infinitiq̃ laboris existant, ut sub artē
 nō mendacē cadere nequeant, malim per quietem uera dicere, q̃ cū summis
 laboribus quosq̃ fallere deridendā conditionē professus quę dedita opera
 mentiri doceat. Lucidissimū enim ueritatis argumentū est consonātia, Con-
 tra uero mēdacii discordia. Sed quid in ea arte quā appellant, constās, firmū
 atq̃ sincerū inuenies? Nō de astrorū mēsurā loquor, qua nil certius esse &
 mathematici et peritia ipsa indicat, sed de cōcepto ex eis iudicio, cuius uniuersa
 fallax est semita & stulta opinio, presertim in iis quę corporū qualitates &
 elementares dispositiones & anni momenta & temporū signa excedunt, ut
 tuus Baruchia Moyses innuit. Videte q̃ sint inter se uariū. Nam Abumafar
 quē illi p̃sidē eius facultatis & magistrū adorant, ubi de iudiciis agit, quos-
 dam inquit astrologos putare planetas de rebus tantū uniuersalibus signifi-
 care, sicut de elementis rerumq̃ naturalium speciebus. At uero de singulis &
 singulorū partibus atq̃ actibus, scilicet moueri, quiescere, similiaq̃ nihil pe-
 nitus demonstrare, Alios autē arbitrari stellas ostendere tantū quę necessa-
 ria sunt, uidelicet ignē quidē calidū esse, aquā uero frigidā, nō tamē quę sint
 contingentia, ut q̃ homo loquitur aut tacet. Alios deniq̃ opinari planetas
 portēdere tantū mutationes tēporū, & quatenus p̃ eas corporibus accidat.
 Posteriores uero astrologos sequi ueteres, nec ulla ueterū dicta iudicādi qui-
 dem intentioni cōducere, quoniā dicant impossibile fore sapientibus etiam
 astronomis quicq̃ de iudiciorū scientia inuenire. Nihilominus audent intro-
 ducere disciplinā q̃ se nobis persuadere nitātur, minutissima etiā puncta hu-
 mani cogitatus scire, & uniuersam in rebus naturā peruertere atq̃ reuerte-
 re posse. Quos nihil terret Ptolemgi admonitio, qui asserit talē p̃dictionē
 maiori ex parte nos fallere. Nihil principiorū suorū lubrica ratio auertit in-
 ani figmento similima, quā aliter antiqui, aliter Ptolemæus, aliter Haimon,
 aliter Hermes accipiūt. Nihil infinita secundarū causarū conuentio quę uni-
 rei accidūt. Nihil tanta de nobis nostrorū distantia & innumerabilia media
 Nihil eorū tam incerta congeries, tam incōprehensibilis syderū multitudo,
 usq̃ adeo ut & sint quę nondū uiderint, & oriant primū quę se nusquā aspe-
 xisse farenē, quorū uirtutē necesse fuerit in orituris atq̃ regēdis substātiis pa-
 riter admitti, cū tantula stella quā alii Canē, alii Syriū uocāt, dominatoribus
 planetis sextili mense tantū ardoris addat uix dū uisa. Nec multū te flagito
 ut nobis edifferas quibus nā modis per factionē magicā cōtingat miracula
 fieri. Ego enim haud parū tēporis in eo p̃stigio cōtriui, quanq̃ uane, tamē
 eius nōdū me p̃citet qui summis rationibus ceteros mortales hoc facilius
 a tanta pernicie possum auertere. Nam cū totā ætatē in tam sacrilego nego-
 cio cōsumpseris, Inde nihil q̃ sit sed qd forte uideatur, egre tandē extorseris
 cū expectatione summi periculi uitæ atq̃ necis. Ita ipse Roberthū Anglicū
 apud Heluetios misere mortuū. Et alterū quēdā cuius nomē taceo, miserius
 captū famaq̃ mulctatū noui. Plures etiā florētissimos in ea arte q̃ miserrime

LIBER SECVNDVS 30

hoc mūdo defunctos fuisse, testantibus fidelissimis hominibus audiui. Solēt
 eiusmodi quidē honore tenebrarū potēstates suā clientelā afficere. At si q̄
 sunt qui nō ligaturis aut adiurationibus malorū, sed quieto honorū dæmo-
 num auxilio magicā se putant exercere, q̄ forsitan ita eis uisum est, tamen sic
 habent inuoluta omnia, ut prius uniuersa quoq̄ astrologorū quę supra pau-
 cis refutauimus, una cū præscriptis sacrorū suorū ritibus ad unguē obserua-
 re cōmiscereq̄ oporteat. Ingenio quidē humano intolerabile nimiū ne dicā
 impossibile, Vix em̄ tota hominis ætas ad eius facultatis libros tantū legen-
 dos suppetit, quorū Mercurius solū uniuersalia sacrorū complexus triginta
 sex millia quingentos & uiginti quinq̄ scripsisse perhibet. Quid putatis de
 reliquis? Iam deniq̄ permitto q̄ tandem longis uigiiliis, multo conatu, dili-
 genti obseruātia arcanæ fueris magicæ admirāda secreta cū astrologorū ad
 inuētionibus abūde adeptus, quibus obaudiāt manes, turbenē sydera, cogan-
 tur numina, seruiant elementa, uel isq̄ cū inexpugnabili eius disciplinæ pote-
 state & cæca nūminū coactorū uolentia, uel si malueris opportuna candido
 rū deorū caterua expertē omnis ruditatis operationē cōficere, tamē attoni-
 tus tūc quidē & stupefactus tanta dæmonū turba qui numen id quo tu in fa-
 cris propitio ad obiectā actionē uoles uti, tanq̄ præcursores & pompæ q̄dā
 præcedūt, abhorrebis opusq̄ infectū relinques, detrimēto tibi & cæteris lu-
 dibrio futurus. Est nanq̄ Iamblichus Porphyriocq̄ autoribus, notū quidē ne-
 mini quāta uiriū multitudo suscitari solet quādo descendūt dii atq̄ mouent̄
 nisi sacerdotibus illis qui labore ipso iam experti sūt. Enimuero qui nō unū
 quęq̄ proprio quodā honore prosequit̄, nec distribuit om̄ibus q̄ cuiq̄ cō-
 gruit morēq̄ gerit & gratis & oblationibus & donis eorū cōditioni simili-
 mis, ipsam nūminū præsentia & optatos effectus non assequit̄, quēadmodū
 in harmonia si una chorda frāgatur, tota subito dissonat. Hi sunt loci, hęc fir-
 mamēta disciplinę ac ipsæ methodi artis. Ergo graui nos molestia Capnion
 & importabili onere leuasti pollicitatione tua, qui nostrū studiū a tot astris,
 tot dæmonibus, tot præceptis, tot ritibus & uanis obseruationibus liberare
 uenisti. Nam ut cœlites omittā quot & quāti sint qui sunt innumerī secundū
 infinitos mētis primæ cogitatus siue ideas, quorū ferūt antiquū illū Orpheū
 introduxisse nominatim trecētos & quinq̄ginta deos, Solū terrena nobisq̄
 proxima cōsiderabim⁹ numina, ex quibus ipse paris uetustatis nobilissimus
 scriptor Hesiodus ter decē millia in operū dierūq̄ libro numerauit. Horum
 singulis parētare supra hominē est, & uires nostras superat. Sed iam sol orit̄,
 incipe omniū ornatissime Capnion. Tum ille, Si me inquit natura paulo in-
 dicēdo uberiorē ac nō tam morosum edidisset, profecto quātū ego mecum
 reputo habēda tibi gratia foret nō mediocris Sidoni, qui tantā miraculorū
 syluā ostēderis, unde nobis cedua ligna cumulatissime suppeterēt, ad tam di-
 uini operis structurā ample magnificeq̄ illustrandā. Idq̄ si unus ex Chrysi-
 pischola essem ualde gauderē, has tuas ornatissimi eloquiū diuitias a te no-
 bis propositas ex quibus copiosior mea fieri posset oratio. Sed nec ad id ele-

DE VERBO MIRIFICO

Car. 1. 1.
 gantiarū uel natus uel institutus sum, nec res qua de agi possit. Quinimmo respuit q̄ diuinū atq̄ sacratū est, sermonis ubertatē & faleratis uerbis fucatas sentētiās, p̄sertim in doctrina soli deo dicata, ubi omnis est labes uitāda. Sed in sacris admonemur q̄ in multiloquio nō deerit peccatū, haud absimile politiores quoq̄ literæ iubent dicente Flacco. Quicq̄d p̄cipies esto breuis, Q̄ & cōsulto & necessario facturū sum, ut q̄ breui omnia peragā. Equidem si nō mihi summa uobiscū haberi cōpisset familiaritas, more Pythagoricorū, prius unūquenq̄ uestrū penitus spectarē, & cuiuscq̄ naturā, uictum, studiū, affectionē, ætatē p̄sentirē. Linguae uero & aurīū patientiā & silentium requirerē. Nō em̄ omnibus ut Nazianzenus ait, neq̄ semp̄ neq̄ omnia de deo philosophari concedit, sed est quibus & quādo & quantū. Vos autē ei negotio p̄paratos & æquos efficiūt collegas hesternæ tabulę quas domi cōtinētis. Nec a uobis ultra qd̄ exigo, nisi qd̄ Terentianus Simo quesiuit in Solia, fidē & taciturnitatē. Annos enim plurimos supra uiginti quinq̄ nacti estis, citra quē terminū nulli hebræorū q̄ hic Baruchias uerū fatebitur, scripturas diuinorū secretorū cōtingere phas est, eritq̄ inter nos cōsuetudo eadē nō illaudata. Deinde nō est p̄phanæ multitudini, sed solis sacerdotibus hæc nostra sacratissima functio prodēda, q̄ de summis sacris & Plato Dionysium Syracusanū, & Dionysius Areopagita Theophilū accurate ac diligenter admonuere. Sacerdotes uero sine controuersia nos sumus. Et si nulle nobis Antistitū manus impositæ sunt, dū modo cū religionis cultu diuinā sapientiā teneamus. Est em̄ uera Lactāti Firmiani sententia in iis uoluminibus quę ad Constantinū imperatorē scripsit, q̄ iidem sunt doctores ueræ sapientiæ qui et dei sacerdotes. Igitur ne prophani estimemur, & uerę philosophię tractatio & unius dei reuerentia phibet. Sola uero humilitas tantę rei aptos auditores & spes attentos, & fides dociles nos facit. Omnīū autē p̄stantissimum est feruēs amor, qui nos in operatione cōseruat, & effectus ad uota largitur. Cū igitur miraculorū omnis ars si qua uerę nominari queat, ut hic noster Sidonius doctē gnauiterq̄ recensuit, In tris partes diuisa, quarū unaq̄q̄ per se specialis & p̄pria facultas sit, uidelicet in Physicā, Astrologiā, Magicā, quæ tam Goetiā in se q̄ theurgian cōtinēt, coniūganturq̄ omnes ita inuicē sintq̄ cognatæ, ut qui Astrologiā sine physica polliceat nihil agat, & qui magicā sine astrologia & physica profiteri audeat, a uera ratione multū aberret. Vos ipsi uero eas omnes abiicitis, p̄pter uanos exitus et post immēsa laboriosaq̄ studia frustratos euetus, postulatisq̄ a me denuo ut quartā uobiscū uia ingrediar, q̄ soliloquiā possum⁹ appellare, ubi q̄dcunq̄ propositū ad cōmoda patientiū uota succedit. Faciā quoad licet, & quantū in me sitū erit, q̄ diligentissime poscitis nihil negabo. Sed hoc in primis scitote, q̄ etiam a Pythagoricis Platoneq̄ ipso iam diu sancitū fuit, diuinariū rerū perceptionē a nobis inueniri qualibet arte nō posse, Verūtamē desuper reuelari, qd̄ & Plotinus dedit & Proculus acceptū confirmauit, & nō solū uestrū sed etiā nostri theologi attestant. Decebit nos prius quidē purgatos offerre cōmendareq̄

LIBER SECVNDVS

deificæ luci, & tunc illâ supercœlestis aquæ pluuiâ in capita nostra descēden-
 tem præclusis sensibus, mente quieta expectare laudantes interdū & adorari
 tes id pelagus bonitatis, ex quo nō tantū mirifici nominis & sacrorū uerbo-
 rū, uerū etiā omnium mirabiliū ad nos usq; deriuant fluētā & diuinissimi ema-
 nant riui, Principio igitur humi procidētibus nobis, hic hymnus Ionico mo-
 dulamine, & accentu sacris animi concitādi causa debito, pferendus est. Rei
 omnis generatorq; opifexq;. Superū rex, genii lux, hominū spes. Tremor
 umbris tenebrofi phlegetontis. Amor incredibilis cœlicolarū. Pauor in-
 uincibilis tartareorū. Celebris religio terrigenarū. Adonai Adonenu Elo
 henu. Basileus pantocrator protogenethlos. Deus unus, deus idē, deus al-
 me. Veniens desup illabere nobis. Hoc hymno de more dicto rursus Ca-
 pnion cœpit. Omne hominis miraculū cuius uera & nō imaginaria dephen-
 ditur substātia, tum grāde, tum mediocre, tum minimū si ordo sacrorū p̄scri-
 ptus obseruet, referendū est semp in deū gloriosum, cuius nomen sit benedi-
 ctū in sēpiterna secula. Is em̄ solus est q̄ uel seipso uel delegato nō sine seipso
 uel per substitutū ex seipso talia facit qualia demiramur quorū causam adæ-
 quatā scire nō possumus uel q̄ fiant uel q̄ hoc mō fiant. Præceptū istud ex
 sacrorū armario depromptū extat. Sic enim diuinus hymnus cōtinet, Bene-
 dictus dominus deus Israel, q̄ facit mirabilia solus. Si solus, ergo nō homines,
 solus ergo nō demones, solus ergo nō angeli. Igitur solus deus seipso aut per
 creaturas. Nam explorati iuris est, q̄d quisq; per se id per aliū suo nomine fa-
 cere potest. Et Aristophanes statim inquit, regit Iupiter p̄ aliquē deorū, non
 q̄ dei summi loco regant dii gregales. Eset enim sic absens deus cuius locū
 illi cōplerent. Id nobis dicere nō permittet philosophus Opilio ille Virgilia-
 nus qui cecinit inter pecora, Iouis omnia plena, quin poti⁹ q̄ in nomine dei
 regant angeli, gubernent officia & munus exequantur sibi delegatū, quibus
 iussa capessere phas est in quibus deus habitat, & in quibus uehitur, et super
 quib⁹ ambulat. Haud secus atq; nos ipsi mortales ut inquit meus Paulus, co-
 operatori sumus dei, cuius Arato teste in phænomenis, & genus sumus pa-
 riter cū angelis in quibus & per quos agit quod uult. Non igitur nos sumus
 qui miracula facimus, sed deus optimus maximus, cui cōfitemini qui facit mi-
 rabilia magna solus, quoniā in æternū misericordia eius. Habetis istic q̄ sit
 operarius, qm̄ deus deorū. Habetis que sit operationis causa, quoniā in eter-
 num misericordia eius, & pietas & beneficentia & gratia, nō ius, nō rigor, nō
 debitū, non ulla deniq; obligatio. Habetis quis mirabiliū operationū finis,
 quoniā confessio & magnificentia & gloria & honor & cultus, quo dignus
 est deus deorū & dominus dominorū, cui cōfitemini quoniā bonus. Quare
 pudeat aliquos et quidē ut ipsi se putant optime de philosophia meritos, qui
 cū alia multa nō mediocriter insanix atq; dementia semitā gradientia profi-
 tentur, tum hoc uel maxime moliuntur ut nobis persuadeant artē esse certā,
 ad cuius regulā necessitate quadā deorū uoluntates uel angustiis uerborum
 uel characterū uinculis astringātur, cum iniussi nihil agant, & qui iusserit nō
 d i i i

LIBER SECVNDVS

regi sed regere consuevit, quippe qui summus est, iccirco figmentis inferioribus nequaquam subiectus. Porro praestigiatorum esse doctrina potest, miraculorum uero nulla nisi feruens cum diuinitate unio. Qua non ipsi nos per deum, sed deus per nos suorum amicorum uotis gratificando aliquid efficiat quod caeteri admireretur. Non igitur impune Moyles in deserto Zin & frater eius Germanus populo suasere de petra durissima se posse aquam producere, Neque id uero auctori attribueret, sed eatenus sibi ipsis praesumpserunt, quatenus claritudo nominis ipsorum in plebe cresceret, Nimirum quidem stulte, ut dum cauebant ne propria erga subditos minueretur grauitas, paterentur quod dei laederetur maiestas. Quare ad terram lacte melleque manantem uetiti sunt accedere, ut discant iuniores, miraculorum operationem in unum summum maximum deum referri debere qui facit mirabilia magna solus. Non nobis profecto non nobis, sed dei nobis danda est haec gloria. Ergo neque nos Sidonius inquit miracula facimus, neque artificium ullum esse poterit quo ea facere discamus. Quare frustra de nomine mirifico dicturum te nobis uix tandem expectauimus. Frustra mihi haec notem pene insomnem deduxit sciendi cupiditas eius rei cuius ut tu praedicas nulla sit ars, cuius ne ipsi quoque si aliqua esset capaces simus. At aedepol uel hoc mihi Capnion mirum mirabilissimum uidebitur, quod quae antea tam egregie affirmasti nunc negas. Dixisti si recte memini quod mirabilium operum ipimet effectores simus, iam aliud narras quod neque dii neque nos metipsi, solus autem deus. Quae est tanta inconstantia, modo ais, modo negas, quam contra te rebus maiorum nostrorum uetate gestis quam acerrime bellari possumus & in pugna uincere. Nam ut poetica mittamus de muliere culae quae se carminibus promittit solueri mentes Sistere aquas fluuiis & uertere sidera retro, Vel inter mille Lucani magica. Quod carmine thessalidum dura in praecordia fluxit Non fatis ad ductus amor, Vel de Pirithoo qui primus dicitur a caelo lunam detraxisse, Vel Homerica de Circes omnipotentia, Vel Maronica de Protei uersutia. Malo historiis tecum decertare, quae quam sunt admodum innumerabiles, tamen ut aliquas commemoremus, negare non audes. Tarquiniu priscum pro Actii Nauis auguris sententia, ut est apud Liuium nouacula cotem dissecuisse. Pythagoram uno momento & in Thuriis & in Metapontiis fuisse. Apollonium e Smirna subito in Ephesum uerbo dicto translatum esse, qui & Romae dicitur uerbis occulte pronuntiat, puellam nuptiarum die moribundam resuscitasse, cuius ille nobilis scriptor testis est Philostratus. Hoc exemplo & ea spe de te confisumus pari doctrina institui, ut omissis sollicitudinibus maiorum, obseruationibus astrologorum, perscrutationibus physicorum, solo possemus ore nostro subitas res admiratione ac rumore dignas efficere, quae in nobis ueram esse philosophiam probarent. Nam quid iuuat mirabilia multa quotidie discere, nulla unquam facere? De nobis opinio in plebe est magna philosophiae ac omnium rerum scientiae. Sic enim illam describunt esse scilicet diuinarum humanarumque rerum noticiam, Sed oro uos amici optimi, quam praestabimus satisfactionem populo insignem atque illustrem studiorum nostrorum, dum eius cemo

De praedictis

DE VERBO MIRIFICO

di opera defunt: Parum est nos literas nosse, quas & quicq; abiectiones di-
dicerunt. Nihil extollit disertos esse quod natura mulierculis concessit. Ni-
hil etiam q; tot & tam perplexas scholasticorū quæstiones uel intricare uel
extricare profitemur. Quapropter nos ipsos potius stultos & infanos q; sa-
pientes uulgo arbitrantur, adeo certe ut in uituperiū quasi nomen philoso-
phiæ nostro æuo deueniret. Viuere etiam religiose gentilia sacra inuitant,
& mores cogunt, quare ualde minutum erit quo nos ab indocta plebe dista-
mus, nisi admirandam professionem nostram mirifica pariter opera con-
sequantur. Eo commotus gymnosophistarū ille princeps Thespion philo-
sopho Tyanneo qui fama Aegyptiacæ scholæ illectus ad explorandā illorū
disciplinā de longinquo aduenerat, inter sapientiæ discipulos cum quibus in
horto disputandi gratia confedit, ulmum quæ tertia ordine ab illis fuit arbor
ostēdit, & O lignū inquit alloquere sapientē Apolloniū ut agnoscat nō esse
impossibile a nobis quoq; possideri sapientiā. Itaq; secundū mādāta locutū
est ei lignū articulata & sceminea uoce. Non putabant se probari philoso-
phos nisi prodigium ostētarēt qd omnē humani iudicii sensum excederet.
Quia uero tu id soli deo tribuis, hominibus negas, haud scio quo nam modo
tuos extenuare studes, qui sunt tamen in miraculis agendis amplissima lau-
de cantati. Taceo apostolos quorū immensa fuisse dicitur in rebus orbis ter-
rarum uniuersis potentia. Quid uero Philippi eius qui Candaces quæstorē
erudiuit filia una de quatuor Hermione, quæ Traiano intuente uirgis mul-
tum cæsa nihil lædi poterat, quo imperatore mortuo iterū Hadriani iussu fu-
stigata hymnos cecinit. Deinde lebeti plurimo igne succenso, plumbo & fer-
uenti sulphure imposita, suspiciens cœlū, descriptoq; signaculo fecit, dicto cī-
tius & ignē extingui & plumbū eluctari, Atq; præsentibus cunctis O rex in-
quit testor deū cœli nō me plus calorē sentire q; tu ipse sentis. Nam uisa est
omnibus in rore pene ac ipsis floribus uersari. Rursus autē incenso lebete ni-
hil secus atq; antea illæsa permansit. Possē annales & res gestas multorū
citare, ac de quodam in Atroa longiorē historiā texere Petro nomine, Sed
temperare mihi statui ne uos doctissimos homines docere uidear, ut aiunt
sus Mineruā, tamē de hoc homine uel illud recordabor, q; Halyn fluiuiū sic-
cis pedibus transiisse scribitur. Tum si Capnionē intelligas Sidoni, Baru-
chias inquit ut maxime debes animo attento & diligenti, profecto multa no-
bis ad rem frustra sermocinatus es nisi fallor. Nam is utriq; nostrū recta pro-
posuit, quis ea tu sinistre acceperis. Recordare quid nam hesternō die post
summæ diuinitatis cum humana imbecillitate inestimabilē coniunctionē, so-
cietatē, unionē mox intulit, posse nos in argumentū eiuscemodi diuinæ con-
uersationis uno uerbo mirāda prodigia facere, Id ego sic iudicauero ut solēt
operationes rebus iis uulgo impingere, a quibus illas emanare quotidie ru-
di oculorū cōspectu cernimus. Quale in odis Horatianis hoc extat, trahūtq;
siccas machine carinas. Nā si uim sermonis penetres et nō potius dicēdi con-
suetudinē animaduertas, nullā inueneris machinā quæ naues trahat, sed nos

Sophomachus

De Scymone

DE VERBO MIRIFICO

Car. 1. 1.
 ipsi ingeniose quædam nobis machinamēta struimus per quæ tantā molē in fre-
 tū leuiter diducimus. Quo fit ut rectius nos machinis trahamus carinā. Sed
 magis ad omniū loquēdi morē quadrat, ut cū poeta dicamus, Trahūt siccas
 machinæ carinas. Sic & cogemur Homerū uitii æqualis insimulare de Phe-
 reclo talia scribentē, & quod fuerit omniū faberrimus artifex, & quod Alexandro
 naues omniū malorū autores fecerit, quæ et uniuersis Troianis pernicies fue-
 runt, & ipsi quoque Paridi. Quid accusabim⁹ naues Pherecli, quæ nocere nequi-
 uerāt absque rectore? Alexander itaque damnū dedit, nō naues. Hic tu repen-
 de Sidoni prudentissimū & maximū poetarū, quæ naues dixerit Phrygiis no-
 cumētū fuisse, in quibus Helena Troiā deducta sit, ac nō potius Priami filiū,
 quæ adulter raptū fecerit, aut Ilium ipsum quæ Helenā receptauerit, Sed usus ut
 in multis aliis, sic in hac causa preualere debet etiā inter nos quanquā de diuinis
 tñ humano sermone loquētes, ut dicamus spiritu dei plenos homines mira-
 cula facere, cū tñ ea præcipue deus ipse per hominē faciat. Ego uero te credi-
 derim non tam fatuo gustu, quin hæc me longe melius prælipueris, Et tñ de
 tarditate Capnionis uoluisse conqueri, qui nos tanta cupiditate mirifici no-
 minis suspēfos habet, uel ut auidiore morādo nos cōficiat, quæ quātū me attinet
 fieri nō potest. Nā nihil est uspiā quæ plus expeto, uel ut ea mora collū se putet
 ex capistro erepturū et sic, pmissis erepere. Quæ hoc minus eū arbitror tenta-
 re, quia tanti probitatē facit ut incredibili uerecūdia erubescendū sibi ducat
 si fidē fluxā gerat, Sed sunt genus hominū qui talentū libenter suffodiunt &
 scientias occultāt, & malūt inertiores uideri ne doceāt, quæ docēdo æmulos pa-
 rere, Nescio si dissimulet ex eorū numero esse. Equidē in cōmunionē litera-
 rū optarē singulos mei similes & tam, p̄fusus esse in edendis, iis quæ animo ge-
 rimus, & quæ nobis eruditione accumulam⁹. Nā si qua me fortasse amore mei
 deceptus puto scire confestim quæro auditorē, quæ ut ex me discat & oro & ali-
 quādo uix tandē exoro, ita plurimū delector cōmunicatione ac liberalitate
 studiorū. Experiamur itaque in Baruchia Sidoni respondit Capnion, uerū ne
 dicat an fingere secū hūc sermonē constituerit, quo me facilius in angiportū
 cogat. Dic age de uerbis quæ tui contribules in arcanis habent, & ferme sub
 modio ut aiēbas recondūt. Ea em̄ te multū relegisse ostētabas. Jam ego serio
 studiosis uobis assentior Hebræos nō nihil facultati nostræ contulisse, quos
 & imitamur sæpe rectius quæ ceteras gentes, quorū quidē religionē cōstat pa-
 trū memoria plurimā diuinitatē habuisse deūque rite coluisse. Et faciā nō co-
 actus Baruchias inquit, ne uel fugiendo querere gloriā quæ a tantis uiris roga-
 ri patiar, uel aliud dicere & aliud facere uidear. Pauca em̄ sunt quæ de sacris no-
 minibus ab Hebræorū schola institutus sum, & iccirco paucis expediā. Sed
 obstruite pessulū ne ministrorū aliquis exaudiat, neu sacra prophanis ridicu-
 lo futura sint, & margaritæ a porcis fœde calcentur. Consulto quoque cona-
 bor obscurius loqui, modo quid uelim uos ipsi pro ingenii bonitate intelli-
 gatis, Confortiū diuinitatis cum mente humana facit quæ deus homine utitur
 pro instrumento, haud secus atque Peripatetici de actiuitate sensitiue et uege-
talis

LIBER SECVNDVS

talis naturæ docent. Nam ubicūq; est uegetatiuū in sensitiuo, ibi uegetatiuū
 erit loco instrumēti & sensitiuū sicut principalis motor, qui cū agere cœpit
 nō ad inferius seipso mouet, sed p̄ mediā utriusq; conueniētia quoad eius fieri
 potest ad sui par & cōsentaneū, & ad id quo cū uersari queat. Potestas enim
 in animalibus aliūna & nutritrix medio calore, qui tñ sit occultæ cuiusdā et dige-
 stiuæ pprietatis internūcius crudū cibū digerit & uersat. Nā quo calor est,
 hoc nō magis transformat. Aliter em̄ in foco uelocius q̄ in stomacho nutri-
 mēta cōcoxeris, cuius aduersum modū plane cernimus, Sed quasi character
 & imago quedā naturalis pacti ad digerendū calor ille tanq̄ aliquis profone-
 ta intercurrit, Iccirco nō p̄manet cibus, sed in aliā substantiā migrat, Quē nō
 in herbā uel plantā nutritrix uirtus transmutat. Fieret enim sic uegetabili simi-
 lior, quinimmo de industria illū in carnē cōuertit ad tangendū aptissimā, ut
 per tactū in ea sensitiuus ipse motor habitare queat. Sic igitur exuperantissi-
 mus omnīū deus qui ad sui exemplar teste Mercurio ter maximo duas fin-
 xit imagines, mundū et hominē quo luderet in orbe terrarū, ut est in parabo-
 lis, & delitiis frueret̄ in filiis hominū. In mundo ludit mirificis operationibus
 nō sydereā uel elementari tantū uirtute, uerū etiā aliqñ proprietate occulta.
 Quēadmodū de Coraliū aut aliarū rerū appensione medici probāt, nō q̄ ca-
 lidū sit aut frigidū hoc uel illud, sed quia tale, quō diximus in animali nutri-
 tione, nō calore præcipuo, sed per tale aliquid transformationē rerū digesta-
 rū fieri. Et sicut calor naturalis in digestionē alimētōrū quasi umbra est locū
 tenens occultæ proprietatis, ita in effectibus ex secreta rerū dispositione or-
 tis q̄ indiuiduū alterū differt ab altero, nō ipsa natura ut uulgo putāt, sed ob-
 scurius aliqd q̄ naturā p̄cedit in causa est, cuius instar & typū in cōmuni ser-
 mone ipsum naturæ uocabulū gerit. Habetis iam de mūdo, Videamus pari-
 ter de homine, qui & Microcosmus a græcis dicit̄, cuius conuersatione plusq̄
 mundi se deus ipse oblectat, quē pro captu quidē humano in se trāssformare
 studet, ut sensitua nutritio alimoniā, Idq; facit quo ad nos calore amoris quē
 cōcepimus, quo ad se uero proprietate occulta quā ignoramus, siue tu eam
 fœdus nomines seu tractū inenarrabilē aut alio quouis modo. Quāuis autē
 deus hæc omnia nullis causis intermediis tanq̄ solus omnipotēs agere possit
 & paucioribus obseruatis actionū terminis, tñ multas uoluit suæ bonitatis
 participes cōcurrere, quas alii secūdas causas appellare, alii uirtutes, nō nulli
 deos aut angelos aut bonos dæmones consueuere, scilicet quicqd horū effe-
 ctū mediū intercedit, id se affini cōuenientia ad motorē habet, & simul ad
 rem motam non enormi distantia. Aeternitatis igitur dominus nostra socie-
 tate gaudens, sanctā mentem hominis inter suas delitias habet, quasi uicinā
 naturæ & origini suæ. Illamq; dum cernit obsequentē sedulo cultu & perpe-
 tua religione semper quasi amplissima uirtus nutritiua conatur (quantū per
 imbecillitatem humanā licet) non amoris solum calore, uerum etiā proprie-
 tate occulta in seipsum digerendo transformare, ut & homo migret in deū
 & deus habitet in homine. At uero sicut ea proprietate qua transmuta-

DE VERBO MIRIFICO

Car. 1. 1.
 mur in deū & naturā humanā excedimus, secreta nobis & occulta est, ita iure optimo deus ei occulta & secreta quoque nomina dedit, eisdemque pacta quaedam indidit, quibus obseruatis mox ad eorū debitā prolationē pro uoto nostro presens ipse accedat. Porro sicut in naturali digestionē uirtus caloris est quā cognoscimus, & adhuc uirtus transcorporationis recondita quā ignoramus, Ita in hoc diuinissimo in deū transitu uerba quaedā sunt quae cognoscimus, & quaedā quae ignoramus. Cōuenit uero utriusque parti hoc uinculū uerborū, Deus enim spiritus, uerbū spiratio, homo spirans. Deus logos dicitur. Verbū eodē uocabulo nominatur, humana ratio dictione simili exprimitur. Deus mente nostra cōcipitur & uerbo parturitur, quare sicut ipse mētis sedem insensibilē, ita et uerborū sensibilē elegit mansionē, nō omniū, nō fortuitu cadentiū, sed quae nobis diuinitas primū instituit, nō humana inuentio cogitauit. Scit enim deus cogitationes hominū quoniam uanae sunt. Cogitatio autē dei hospitrix est & salutifera, permanēs, inuincibilis & certa, quō putat ita erit, quō mente tractat sic eueniet. Dominus uniuersi decreuit, & quis poterit infirmare? Igitur nō omnia uerba numen possident, si me dicentē attente audiistis, sed quae summus mūdi & hominū deus, uel angeli perspicaces iussu prouidentiaque dei certo modo cōposuerunt, aeternitatis harmoniā resonantia, diuinitatis tenacia, benefice dispensationis cōpagine spirantia, tanquā insensibilis deificationis sensibilia monumenta quae literarū immobili stabilitate & uocaliū membrorū sempiterna firmitate nixa, simul admittant & alternitatē modulationis incōcussam, & agilitatē pronūciationis non quaesitā aut fictā, sed natiuā simplicē & uenerandā. Quibus internunciis foedus cū homine deus percutit, nō quocumque sed qui sanctimonia, pietate, religione, potissimū uero credulitatis fiducia clarescat. Igitur si decretū quoddā loquendi cōciliare debeat humanā mortalitatē cū dei uirtute, decebit sacrosacta illa siue nomina seu uerba mauultis, prima recta et antiqua esse, quanquā ea uos barbara quādoque propter incultā, id est simplicē antiquitatē cognominatis, Antiquū quippe accedit aeuo, aeuū aeternitati propinquū est, & eternitas deo uicina est qui supra eternitatē regnat. Vnde antiquus dierū a priscis theologis nūcupatur, eo quod regno praesidet omniū seculorum, Ideoque barbara diuinitati cognatiōra sunt. Vnde haud ab re Zoroaster primus ethnicorū theologus uetat barbara uerba mutari. Barbara uero dicuntur hebraica uel proxime inde deriuata. Flosculi namque sermonis & uenustas elegantiarū post Hebrū & linguarū distinctionē a curiosis potius quam sinceris hominibus est excogitata. Simplex autē sermo purus, incorruptus, sanctus, breuis & constans Hebreorū est, quo deus cū homine, & homines cū angelis locuti perhibentur corā & nō per interpretē, facie ad faciē, nō per Castalię riuum nec antrū Trophonii nec arborē Dodonae, nec Delphorum Tripodem, sed sicut solet amicus loqui cum amico. Quod si putatis in meorū potius laudem a me dictū quam quod ita sentiam, comparate linguas, & nullam puriorē, nullam inuenietis magis pudicam. De uetustate uero & ordine si nostris historicis minus cōfiditis, uel ex

uestris

LIBER SECVNDVS

uestris discite, neminē omniū scriptorū inueniri q̄ sit Moysē antiquior. Nu-
 merantur ab illo usq; ad captū Ilium trecenti & decē anni, Quo tēpore gēti
 nostrāe praeuit Abelson, Argiuis Agamemnon, Aegyptiis Vaser, Assyriis
 Teutamus. Voluat interea mihi aliquis uolumē aliud ante Troianū excidiū
 p̄ literas memorię proditū, pręter libros Hebręorū. Nam post annos centū
 et quinquaginta, tandē primarij gręcorū uates Homerus & Hesiodus Cice-
 rone teste Troiā secuti sunt, quibus paulo prior Orpheus cū suis sacris fuit.
 Sed nihil ad nostrū autorē qui ualde longo ante tēpore scriptas leges tulit.
 Superioribus em̄ seculis reliquit Eupolemus de regibus Iudęe gręcus hi-
 storicus in nobilissimis operū suorū monumētis Moysen apprime sapientē
 fuisse, & grāmaticā literarūq; cognitionē Iudęis tradidisse, q̄ eā postea Phœ-
 nicibus ob uicinā largiti sint. Phœnices deinde gręcorū pueris rationē cha-
 racterū distribuisse, p̄pter alterna inter se cōmercia, Quo Pliniū puto com-
 motū ut se diceret literas primordiales semper arbitrari Assyrias fuisse, licet
 alii apud Aegyptios, alii apud Syros repertas uelint, attulisse tñ in gręciā e
 Phœnicia Cadmum sedecim numero. Varietatē hanc regio tota facit inuicē
 cōtermina. Et fortassis etiā hoc q̄ nō ualde diligentes quidā rerū scriptores
 Moysen Aegyptiū sacerdotē dixere, ut Strabo cosmographię sexto decimo
 Quodcūq; id sit, Moyses cuius ad nos usq; scriptura peruenit, antiquior ex-
 tat, ante quē nulla literarū monumēta legunt. Eam antiquitatē cōfitemē mul-
 ti gręcorū, quāuis alius aliter. Noster q̄q; Philon, & noster immo uester. Fabi-
 us Iosephus, dū antiquitatē titulo pręnotat nihil a Moysē alienū scribit. Po-
 læmon ite gręcarū historiarū libro primo, Ducē eū Ogygi & Inachi tēpori-
 bus, Appion doctus hō ille Possidonii Amoside in Aegypto regnāte princē
 p̄ transfugarū fuisse, tam in libro cōtra iudęos q̄ etiā suo historiarū q̄rto, Et
 Ptolemæus Mēdesius in Aegyptiorū historiis meminit. Deniq; q̄ in cōscri-
 bēdis Atheniēsiū reb; clari habent, & Hellanicus, & Philochorus, & Castor
 et Thalys, et Alexāder Polyhistor cognominatus, et oīm historicorū facile
 princeps Diodor; q̄ Asiā et Europā prope uniuersā diligēter ipse suis oculis
 plustrauit. Hi oēs uetustatis amplissima insignia de eo mirifico duce et p̄stan-
 tissimo rerū diuinarū autore p̄dicarūt. Per q̄ manifestū fit illū cæteris omni-
 bus & ætate t̄pis & antiquitate religionis & arcanæ opationis admirabili po-
 tētia & disciplina diuinitatis antestare. Frustra em̄ a gręcis uerba cœlitus de-
 meantia & diuino syllabarū cōtēta suffragio noiā petieris, p̄pter nouiciā di-
 cēdi artē, & nuperrimā uarietatē loquēdi, Gręci nāq; ut ait Iāblichus Chalci-
 dēsis Porphyrii discipulus, natura rerū nouarū studiosi sūt, ac p̄cipites usq;
 quacq; ferunt instar nauis saburra carētis nullā habētes stabilitatē. Neq; cō-
 seruāt q̄ ab aliis acceperūt, sed et hoc cito dimittūt, & oīa, p̄pter instabilitatē
 nouæq; inuētioneis elocutionē trāsformare solēt. Et iccirco Aegypti; qdā sa-
 cerdos recte Soloni apud Platonē in Timæo respōdisse laudat qñ aiebat, O
 Solon Solon gręci semp̄ pueri estis, nec est quisq; e gręcia senex, quia iuue-
 nis semp̄ uobis animus in quo nulla est ex uetustatis cōmemoratione prisca

DE VERBO MIRIFICO.

opinio, nulla tempore cana disciplina, Quo forte ductus Ptolemæus ille philadelphus in conquirendis antiquitatū libris, acerrimo uir studio cum Alexandria Bibliothecā pene repleisset uoluminibus ad milia ferme septingēta, deessetq; columen antiquitatis Moyses, & primū uetustatis monumentū, dicitur tunc hierosolimas regios legatos misisse qui orarent curiatim de singulis tribubus sex uiros græce doctissimos & aptissimos ad traducendū pentateuchū, uel potius id uolumen q̄ nos composito uocabulo Viginti quatuor appellamus, secum Alexandria commigrare, quibus uenientibus rex ille non in urbe ipsa, sed ad Pharum extra pene septem stadia, ne tumultu impedirentur iuxta numerū interpretū, septuaginta duas cellulas extruxit, Quas Hieronymus ad Desyderiū scribens, non putasset fabulosas, si paræneticum Iustini martyris accuratius perpendisset, qui se uestigia cellularū adhuc stantia uidisse asserit. Ergo translata fuit Aegyptio regi Hebræorū scriptura in græcorū linguā, ne inter tot uolumina primis huius mundi elementis cariturus esset, ne ue cum Solone illum cogente ueritate aliquando fateri oporteret, neq; se ipsum neq; aliū græcorū quenquā, cognitionē antiquitatis ullam habere, q̄ nos summa ratione commoneat ad secretas operationes nulla de græcis petēda esse antiqua diuinisq; cognata nomina, Sed nec ab Aegyptiorum, quāuis uetustiore ut putant disciplina. Nam ut Socrates in Cratylo Platonis cum Hermogene philosophat, Omnia certe diuina nomina uel a diis primū uel ab antiquitate cuius initium haud facile scitur, uel a Barbaris prodita sunt. At uero deos suos Aegyptii propriis manibus finxere, patris eorū Hermetis Trismegisti testimonio, errantes circa rationē diuinitatis, & non animaduertentes ad cultum religionemq; dei. Quid igitur quæres diuinum in fictili humano: Quæ tibi sacra ex inuentionibus tuis, quæ cœlestia subsidia ex operibus manū tuarū speranda sunt: Quo nam modo exuperantissimæ ac supercœlestis præsentis signacula, & summarū potestātū demeacula ex demonibus disces, quos Aegyptiorū proauis peccantes contra diuinitatē & errantes fecere: Ceteri enim dii superni quorū opifex æternus est summa quidem habitant iuxta Aegyptiorū philosophiā, & ideo cœlites dicunt, nec nostris humanis illecebris commiscuntur. Ergo alteri cum quibus eorū quotidiana in templis fuit conuersatio, & qui erant humana proximitate contēti non dii sed demones sunt, a proauis contra dei placitum effecti, post homines natos orti, & uel tam fatui ut non loquantur sed adnuant, uel tam uersuti ut factoribus suis Aegyptiis cūcta blandiantur, dicentes quæcunq; aures demulceant. Vnde nihil stabile, nihil firmum, nihil constans, nihil deo gratū haurire possis, cui & ipsa illorum displicuit generatio. Hęc argumēta ex eius regionis præstantioribus philosophis intelligere potestis. Sed neq; a primeua quidem antiquitate nationi huic diuinitatis sacra nomina affluxere, quā de multis annis gloriantur apud Platonem, quādo præ se ferunt res suas gestas literis annorum nouem millibus contineri, tamen omnē hunc numerum ego quātum de mundi exordio credere persuasus sum, fabulis plenum existimo

LIBER SECVNDVS

existimo. At si hæc ipsi non falsa putant, ab illis quoque repeto ut ea libenter etiam admittant quæ de Babylonis & Chaldæis M. Tullius Cicero commemorat, qui quadraginta septuaginta millia annorum, ut ipsi dicunt, monumentis comprehensa continent, qui numerus longe maior est Aegyptiorum numero. Babylonios autem quavis illi & Assyrii etiam nominati sint, tamen ex vetustissimis literatoribus constat eosdem fuisse quos olim Syros appellauerunt, qui Babylonem & Ninum regni caput effecere, Quæ Srabo illustris autor & plerique alii haud ignobiles scriptores ingenti uetustatis indagandæ studio quaesitum posteritati hominum tradidere. Syriae uero nobilissimus est ager Damascenus Persis uicinus, unde Iudeorum gens prima Trogo & Iustino, & item pluribus historicis non continendis attestantibus originem duxit. Ergo Iudæi qui & Syri & Assyrii fuerunt multo uetustiora linguæ suæ monumeta hoc modo possiderent, etiam si externis autoribus credamus quod Aegyptii. Quo fieret ut adhuc eos Iudæi & tempore superarent & deo. Vnde sacratiora Hebræorum nomina essent quam Aegyptiorum, quoniam & uetustiora & sub unius ac primi dei cultu tradita. Addendum mihi foret & hoc quod Aegyptii propter ruditatem ante multis temporibus nondum inuentis apud se characteribus literarum, sed ipsarum rerum imaginibus scripserunt, quam quidem scripturam hætenus in suis sacris quæ appellantur, una cum nuper excogitatis elementis obseruabant. Reliquum est ut si diuina & uere sacra Aegyptiis essent nomina in secretis miraculis utilia, Neque tamen a diis quos præstantissimo apud illos autore Hermete demones esse hominibus posteriores demonstrauimus, Neque ab antiquitate scripturarum tradita, quibus ea nomina contineri deberent, quam profecto libri Hebræorum quoquo modo plurimum superant. Hoc saltim nunc experiamur præterea, num uel a se tanquam barbaricis hominibus orta sint: quæ fuit Socratici sermonis tertia pars. Docebit nos Herodotus pater historiae in libro secundo, Aegyptios se nolle dici Barbaros, magis uero cunctas nationes cæteras. At quia tam abhorrent & dedignant hoc uocabulum quasi regioni suæ ignominiosum. Idcirco sunt ab hostibus Hebræis appellati Barbari, Ceu ubi ad prostitutam aliquando & scortum conuitio dicimus, O nobilis femina. Et fuerunt eodem tempore tres Romæ nobiles meretrices Cithæris, Origo, & Arbuscula. In eam quoque sententiam Salustius, Erat inquit ei cum Fulvia muliere nobili stupri uetus consuetudo. Videtis quod uirtuti debet id contra obscenis hominibus quasi opprobrium obieciari. Paulo enim post idem Crispus Salustius plerumque nobilitatem asseri contra Ciceronem nouum hominem inuidia estuare, quo quasi consulatum pollui credebant, quippe tunc rectius posito nobilitatis uerbo. Ita canticum illud intelligo, Cum exierat Israel de Aegypto, & domus Iacob de populo Barbaro, fuit Iuda in sanctimoniâ sibi. Barbaros utique in contemptum arbitrabor uocatos Aegyptios, quia Barbari uocari noluerunt. At qui Loes hic potius ruditatem & hebetudinem designat. Litera, n, in, l, uersa, quavis ubique Loes barbarum exponatur. Erubescant itaque Aegyptii barbaros se dici & iniuriarum agant. Et quomodo Zoroastri sacro-

DE VERBO MIRIFICO

rum ut atunt principis, hoc sacerdotiū decretū accipient cum uetat in sacris
 barbara uerba mutari. Igitur barbara uerba quibus inter sacra 'immutabili-
 ter & incōtamine utamur, nō erunt Aegyptia quin potius erunt Mosaica.
 Is em̄ Moyses Hebręos corā deo se barbarū, hoc est crassilinguē & graui lo-
 quū cōfessus est cū ait, Mi domine nō sum uir elegantiarū, sed graui ore &
 graui lingua. Eiuscemodi homines Strabo cosmographus in quartodeci-
 mo libro tradidit ab initio barbaros appellatos, cōfictio nomine qui difficul-
 ter aspere ac duriter loquerētur, ut blesos balbosq; dicimus, cognata rebus
 nomina inuenientes, sicut murmur, clangor, strepitus, crepitus, & alia his si-
 milia. Et si adamussim cunctas historias rimari libet, inueniemus omnes ori-
 entis nationes moleste ferre barbarorū nomen, præter hunc nostrū cum po-
 pulo suo Moysen, qui palā se duriloquū & barbarū esse nō inficias iuit. Idq;
 memorię per literas prodidit. Nec nos ipsos uestigia sua loquelāq; imitātes
 decet negare barbaros esse. Non q; penitus nostra loquendi sit iners ratio.
 Habemus enim ad regulā idioma cōpositū, & grammaticā artē exercemus,
 & adolescētibus Hebręis, Mose Kymhei Magister Ephod, quod more Gal-
 lorū interpretamur, ego perfectus durādus, & Hasra cæteriq; præstantes lu-
 di magistri, & os & calamū instituunt. Quare nō q; elingues & rustici sed q;
 primi hominū simus, quos uniuersi uetustissimarū rerū exquisitores semp
 fuisse barbaros asseruerūt. Hoc nō accurate cōsiderantes aliqui de nostris
 docere ausi fuerant, Barbaros esse qui nō lingua sancta loquuntur, ut Salo-
 mon scholasticus in expositione hymni quē cōmemorauimus in uerbi huius
 interpretatione Loes, & alii quidā elementarii. Sed contingit etiā nostris q;
 reliquis artigraphis, Scribimꝰ indocti doctiq; poemata passim. Ego uero sa-
 tis crediderim Aegypti sacerdotes illustriores immiscuisse suis Hebręorū
 nomina quibus efficacius utantur, cum quid uelint secreti in lucē producere
 & ea quidē nō nisi longæuo & occulto studio didicisse, sicut uos ipsi discere
 potestis. Quę nisi fuissent aliena quondā a patria lingua nō tantū occultare
 poterant, quantū uidemus in historiis. Tametsi nanq; Plato & Eudoxus an-
 nis tredecim Heliopoli cū eisdē habitarent, tamē uix tandē ualuerunt pauca
 quædā ex arcanis illorū uerbis per longā & assiduā cōuersationē decerpe-
 re, quæ in monumentis suis spargerent. De Indorū autē philosophis quos
 Brachmanas uocant, non est multa disputatione opus, quoniā illos ex gręcis
 cœpisse primū cū alia infinita, tum plurima illic simulacra nobis argumento
 sunt, quæ & græca sunt, & græco ritu colunt, ut Mineruæ, ut Apollinis De-
 lii, ut Dionisii Lemnæi & Amydęi, & cætera quorū diligenter in uita Tyan-
 næi Apollonii meminit Philostratus. Concordant etiā Indi cū gręcis in opi-
 nionibus & disciplinis. Nam Iarchas Apollonio dicere solebat sententiā de
 anima hominis, talē illis esse qualē Pythagoras gręcis & ipsi Aegyptiis tra-
 diderunt, quasi præceptores Aegyptiorū Brachmanes fuerint, tamen id nō
 tam antiquitatis ordinē q; opinionū innouationē indicat, præsertim cū idem
 Iarchas auum suū uixisse narret, quo tempore nullus in India magnus philo-

LIBER SECVNDVS

sophus, neq; aliquod illic generosum ingeniū pullulauerit. Sed apud Druī
 das gallorū nō sunt multa hominū secula querenda, qui omnes græce philo
 sophati sunt, & propterea posteriores barbaris fuisse noscuntur. Nimiū mul
 tis sermonib; aures uestras doctissimi & humanissimi uiri ex singulari meo
 loquacitatis uitiō ausus sum obtundere, dum aliquantulū conor affirmare
 seligenda esse uetustissima barbarorum uerba in miraculosis operibus effi
 ciendis, nō Phœnicū, nō Græcorū, nō Aegyptiorū, nō Indorū, nō Dryidū.
 Adderē neq; Persarū nisi tam contigua esset Damasci & Persidis uicinia,
 Sed tantū Iudaicæ gentis & illius antiqui Hebri, cuius sermo in dissipatione
 linguarū usq; ad Moysen & post illum ad nos purus atq; sanctus peruenit,
 æque referens primā a mundi exordio institutionē dicendi, quā nō ab homi
 ne, sed a solo deo primogenitos accepisse necessario arbitramur, præcipue in
 diuinis nominibus, quorū positio supra hominē est. De quo audiam; Socra
 tem ut uestris potius autoribus in differendo utar q̄ meis, apud Platonē ita
 loquentē, Per Iouē nos quidē si mentē haberemus Hermogenes, præcipuū
 recititudinis modū cōstitueremus nobiscū fateri, nihil nos de diis cognosce
 re, neq; de ipsis in quā neq; de ipsorū nominibus quib; ipsi se uocant. Cōstat
 enim illos quidē ueris se nominibus nūcupare. Hęc in Platone. Profecto nō
 mihi obscure uideris loqui Sidonius inquit, & præter q̄ nobis es cōminatus
 Baruchia. Vniuersa em̄ pene quadrant ad nostrā philosophiā, & q̄ deus se
 mēti humanę iungat & in nobis lætetur, cū in ipsum pro nostro captu trans
 formati fuerimus, & q̄ per nos quādoq; operat̄ sicut solet artifex per instru
 mēta quādoq; nullis causis intercedētibus quædā subito facit. Vtruncq; em̄
 potest & si per nos quicq; agat aliquo medio cōcurrēte, q̄ ipsum esse deceat
 tam deo q̄ homini cōueniens. Idq; putas uerba nostra esse quasi deo accedāt
 per spiritū inclusum, & homini per sensibilem aerē, q̄ mihi duobus uerbis cō
 plexus designasse uidetur post Democritū Epicurus ille, non q̄ eos deniq;
 sequi uelim quibus abrenunciaui, sed qm̄ q̄ a teneris annis inbibitū est, sepe
 inuitis nobis memoriæ se offert, & nihilominus cōsonantia opinionū uerita
 tis est uestigiū. Aiūt em̄ uocē nostrā esse Reuma logon, id est flumē rationū
 Quādo nāq; stillat ratio in linguā, frangitur aer, & fit uerbū. Sic fons est ra
 tio cuius riuus erit uerbū q̄ in fonte cōuenit cū deo, & in riuo ac fluuio cōue
 nit cū homine. Vtq; nihil est in riuo quin prius fuerit in fonte, sic iuxta Sta
 giritā Aristotelē, nihil est in uoce q̄d nō prius fuerit in animæ cōceptu, quē
 admodū literæ sicut uocis signacula. Super q̄ sic Ammonius Peripateticus
 scripsit (Ignoscite si nō ornate & digne uestris auribus interpretor) Ait enim
 literæ quidē solū enunciant, res autē solū enunciant. Voces uero & intellectio
 nes tam enunciant q̄ enūciantur. Voces etenim semel enunciant, bifariā autē
 enunciant scilicet primo intellectiones, secundo res. Contra uero intellectio
 nes dupliciter enunciant, semel autē enunciant. Enūciantur & uoce & literis
 sed ab hac primo, ab his scđo. Ista uarietas nobis et Aristotele & Ammonio
 autore naturā uerborū nostrorū demōstrat, quatenus cōmunicant partim

DE VERBO MIRIFICO

cum spiritu, partim cum corpore, ut aptissimum mihi tecum esse medium puteo hominis cum deo conciliandi uerborum quidam usus. At quod tu ea barbara potius elegisti quasi cognatiora diuinitati non multum recusos. Iam enim ut ait Iamblichus, dii eum sermonem barbarorum approbauerunt tanquam sacris maxime congruentem, praesertim quia antiquior primusque extitit modus iste loquendi. Et quoniam primi nomina diuinitus acceperunt, eaque cum propria lingua miscuerunt tanquam cum familiari consentaneaque illis uoce contemperantes, Ita nobis seruanda perpetuo tradiderunt, nosque ita ipsam traditionis regulam rite deinceps conseruare debemus. His praecipis Iamblichus ipse in tuam me sententiam ducit, Nisi quod tu nobis persuadere studes ea de quibus Zoroaster dixit, barbara uerba ne commutes Hebraica esse debere, Et profecto Baruchia tanto ingenio et dicendi copia totque testimoniis historicorum usus es ut me facile commoueas ad assentiendum, nihilque nunc obstaret quin tibi omnino crederem, nisi una ueterum experientia, qui non tantum Aegyptiis Assyriisque, uerumetiam graecis uerbis magorum admirandas res effecisse dicuntur, & in propullandis periculis & accelerandis commoditatibus magnopere quidem prestitisse. Referunt enim Orpheum illum Aegyptii Mercurii sectatorem, primi sacerdotii antistitem, theologum et uatem cum esset unus ex argonautis, saeuam potestatem in quam misere inciderant suis sacris auertisse, & auguria non solum ex auibus, sed & caeteris pariter animantibus primum demonstrasse. Graecis tamen idem inuocationibus usus est ut hymni sui probant, qui etiam graece haecenus extant atque canuntur. Pythagoras uero & Plato uniuersa quidem sacra ex Aegyptiis se doctos asserunt, nonnulli ex assyriis atque Chaldaeis, caeterisque a caeteris, qui certe incredibile est quam mirifica opera hominibus ostenderit. Quare non solum Hebraeorum, uerum & aliarum gentium sunt sacra nomina. Tum **BARUCHIAS**. Sacrum inquit quandoque dicimus idem quod sanctum, uidelicet quod ab iniuria hominum defensum atque munitum est, quandoque ut Martianus in iure civili respondit, sacrae res haec sunt quae publice consecratae sunt non priuatim. Vel ut Ulpianus iurisconsultissimus scripsit sacrum esse quod princeps dedicauerit, uel eius dedicandi dederit potestatem. Hoc modo quicquid deo consecramus & ab usibus uulgi subtrahimus, id sacrum & sanctum & quandoque sacrosanctum appellatur, cuiuscumque fuerit nationis uel populi. Sic ille sacerdos apud Timaeum Soloni quondam narrabat, multorum hominum gesta memoratu digna in Aegyptiorum templis & sacris eorum literis contenta seruari, Sic de ipsis quoque consecratis sacerdotibus uniuersae gentis dici consuevit quod sint deo deuoti & sacri, Vt Virgilius de Heleno Apollonis sacerdote cecinit. Exorat, inquit pacem diuum uittasque resoluit Sacri capitis. Et post haec in octauo Aeneidos libro, At Caesar triplici inuentus Romana triumpho Moenia diis italibus uotum immortale sacrat. Alio quandoque more itemque rectius sacrum uocamus omnium rerum autorem deum, ut omnis sacri principium & fontem, deinde sui participatione cuncta post deum sacra in quibus deus ipse sua sponte uersatur cum sua praesentia & uirtute. Differtque hoc a superiori. Nam istud deo nos dedicamus, hic se deus nobis de

LIBER SECVNDVS

dicat, resq; nostras assistentia sua illustrat. Et iccirco sacra iure optimo nomi-
namus illa, in quibus deus uere habitat. Non angeli, non daemones, sed deus
ipse summus optimus maximus. Ob idq; angelos etiã ipsos siue deos uoca-
mus sacros, quoniã & in ipsis quoq; deus habitat, cuius saepe nomẽ ferrẽ di-
cuntur. Cõtra uero prophanos pari modo execrabiles appellamus a quibus
longe deus abest, ut Staius, Fraternas acies alternaq; bella prophanis De-
certata odiis. Nam iuxta primã uocabuli uiam, sicut sacra sunt a nobis deo di-
cata, ita prophana procul a phano & religione, quæq; extra sacra degunt in
terpretari licebit. A deo enim ex nostro facto sacrũ illud oritur, ut a faciẽdis
sacris & sacrificulus rex ipse qui facit sacra, & sacrificiũ qd fit a sacrificulo, &
istud ipsum quoq; sacrũ denominetur. Ouidius in trãfformationis libro. 12.
Festa dies aderat q̄ cygni uictor Achilles Pallada maectatæ placabat sangui-
ne uaccæ, Cuius ut imposuit profecta calentibus aris, Et diis acceptus pene-
trauit in æthera nidor, Sacra tulere suam pars est data cætera mensis. Vult
enim q; sacra sacrificia suam absumpserint portionẽ. Non igitur inficias ibo
sacras esse imagines characteres literas & uerba siue nomina seu uoces a no-
bis deo dicatas, nõ modo apud Hebræos, uerũ etiã Aegyptios & græcos &
cæteras nationes, quas quidẽ res pro uoto humanõ diuinitati mortales con-
secrarunt & deuouerunt. Nec aliud cõmodius afferam huic negotio exem-
plum q̄ apud Orphea illum ueterẽ sacerdotẽ atq; uatem, Hermetis Aegy-
ptii sectatorẽ & Pythagoricæ philosophiæ fundatorẽ abs te Sidoni paulo
prius adductũ canitur in hymno ad Venerẽ Lyciam dicto, cum ait, Nostre
nãq; duces patriæ diuina tuetes Oppidulũ propter, sacrũ statuere colossum
Quanq̄ hunc hymnũ quidã Proclĩ putauerunt, eo q; patriæ suæ meminerit.
Sed audiamus aliud sine controuersia Orphei carmen ad astra compositũ.
Vocibus ergo sacris iam daemones inuoco puros. Quod igitur uel deus est,
uel deniq; q; nõ homines primũ, sed ipse solus optimus maximus sua presen-
tia & assistentia consecrauit, & uirtutem illi suam infudit, Id unum præter ce-
tera uere debet sacrũ appellari & sanctũ quod deus sanxit, & honori suo nõ
humanis illecebris referuauit. Vnde uulgo linguã sanctã iudæorũ dicimus,
& sacras literas digito dei conscriptas, & nomina sacra nõ ab hominibus in-
uenta, sed ab ipso deo instituta. Si quando autem in miraculis gens quælibet
suis uocibus utitur, præstigiũ potius q̄ miraculũ esse probatur, & nõ dei assi-
stentia, sed pactione dæmoniorũ sortitur effectũ. Quod q̄ periculosum sit,
hesterno die inter nos copiose disputatũ fuit. Ad summũ qualis est distãtia
signorũ dei a goetia & ueneficio, tantũ interest ut paucis concludã in sacris
inter uerba Hebræorũ & uerba idolatrarũ, quod per Moysen docti sumus,
qui baculum uerbo dei uertebat in serpentẽ. Aegyptii uero malefici quos sa-
pientes uocabant, humane disciplinæ incantatis uerbis similes imagines ob-
tutibus regiis obfuderũt, quas in reuelationẽ præstigiũ Mosaicus serpens de-
uorauit. Quare mihi nõ indocte uisus est Romæ nuper quidam nobilis phi-
losophus proposuisse, nulla nomina in Magico licitoq; opere æque uirtutẽ

DE VERBO MIRIFICO

habere, sicut hebraica uel inde proxime deriuata, eo quod omnium primum hec dei uoce formantur. Illud autem in quo potissimum Magicam exercet natura uox est dei. Nunc Sidoni haesitare te non ultra patiar in eo quod merito est manifestum. Credo enim multas gentes arcanis suis uotis aut secretis operationibus hebraica miscuisse, non aliam ob causam quam ut certius optatis potirentur. Quod & in Orpheo Pythagora Platoneque haud ambigendum arbitror, nihil aliud arcanum eorum tantopere occultatum, tam reclusum fuisse quam hebraica diuinae uirtutis nomina, quae nulli scribendo patefieri uoluerunt, ut idem Plato Dionysio Syracusano de seipso per epistolam insinuat. Posses abs te Capnion petere ut rationem edoceas, cur & Euangelistae & Apostoli cum caetera Christi opera in graecum transtulerint sermonem, non etiam uerba pauca quibus ipse miraculorum operator usus perhibetur simul quoque traduxerint, sed ea penitus non mutata & intacta permiserint, graecisque barbara uerba inseruerint, ut clamantibus ad Christum pueris hosthiana, id est salua domine, postea illud imperitia scriptorum deprauatum est, & abusiue iam dicitur Osanna. Quod peritior graeci sermonis Lucas prauidens futurum cum se nouerat ad homines graecos Euangelium conscribere, qui dictionem hanc secundum linguam proprietatem pronuntiare nequirent, melius arbitratus est tacere, quam corruptoribus irridendam praebere. Nam reliqui tres Euangelistae nihil eius formidantes Hosthiana, propter insignem illius particulam, nam quod unum de diuinis nominibus esse dicunt nullatenus omittere decreuerunt. Marcus item in illo excellenti miraculo quod Christus in suscitanda lairi filia confecit, ipsa etiam uerba Christi hebraica quibus mortua uitae lucisque reddita est non dubitauit adscribere. Apprehensam namque manum iacentis in tumba puellae duobus uerbis dixit Thabiti Kumi, quorum primum ad uitam spectat, id est Respice, secundum uero ad sanitatem recuperandam, id est Surge. Vbi post aliquis non satis diligens transcriptor quod in historiae margine conpererat, orationis contextui admiscere ausus est, ut nunc pene uniuersi libri sic teneant Thabita Kumi, quod est interpretatum, Puella tibi dico surge. Nec enim credendum est ab Euangelista translatum, quod in ueritate non adest. Igitur Puella tibi dico, uniuersum hoc nihil huc attinet. Et admodum demiror quosdam non nullius apud uos in omnium scientiarum doctrina famam atque nominis quos & magni estimatis, hoc in loco dicentes Thabita nomen esse uirginis, quasi putandus sit Christus ille quem ego semper quantumcunque Iudaeus fui tamen maioris & Apollonio Tyannaeo quibusque philosophis feci, Nunc autem per te doctus etiam excellentiore angelis & omnibus diis non solum hominibus superiore affirmo, & deum esse atque fuisse credo. Itaque quasi putandus sit, nomen prius uoluisse scrutari quo carmen arcanum incantaret, sicut & de Apollonio consentiunt omnes magici, qui cum ex Tigillini iam uel uerius Neronis manibus euasisset, oblatam in uia puellam inter nuptias ut putabatur mortuam attigit, & initio nomen uirginis diligenter quaesiuit. Eo accepto dicitur aliquid occulte pronuntiasse quo puella reuixerit. Et Romanis hoc quondam in more obseruatum erat, quantumcunque urbem obsiderent ut eius nomen

LIBER SECVNDVS

urbis accurate quærerent. Idque cognoscetes soliti sunt quodam carmine omnes illius tutelares deos euocare, tandemque deuincere. Hoc ipso factum est ut nulus Romanæ urbis proprium nomen auderet prodere, ne a suis hostibus simile paterentur. Vnde cognoscimus propria rerum nomina non nihil incantationibus prodesse, quod absit ab eo qui omnem dæmoniorum cultum funditus sustulit, ne uel in hoc opere uirginis nomen agnoscere cuperet, quam ante nusquam uiderisset. Sed Thabiti Kumi uerba sunt Christi, que latine interpretantur, Respice, Surge, Respice ut uiuentem. Surge ut sanam te oculis cernant uniuersi, quam non tantum a morte sed etiam ab omni ægrotatione meo iussu confiteatur esse liberatam. Sed frustra nobis prædico, que ipsi & apud nostros sepe legistis inuestigando scripturas, Veluti psalmo tredecimo, cuius est initium, Vsq; quod domine. In uersu, Respice exaudi me domine deus meus. Et uigesimo secundo qui incipit, Deus deus meus. In uersu, Dinumerabo omnia ossa mea, ipsi respexerunt uiderunt in me. Et psalmo trigesimo tertio, Exultate iusti. Versu, De coelo respexit dominus. Et psalmo sequenti, In uersu, Respiciat ad eum & illuminamini. Vbi translatio uestra sic habet, Accedite ad eum & illuminamini. Et in laudationibus quas uos ad horam primam quotidie psallitis, In litera Gimmel, Reuela oculos meos & considerabo. Vbi uerius poni debet, Respiciat mirabilia de lege tua. Est enim hoc idem uerbum Abita, de quo nunc differendum nobis fuit, quoniam illud in secunda persona facit Thabita uel Thabiti, id est respicias uel respice. Nam ut solent latini sæpe futurum indicatiui pro imperatiuo usurpare, ut alternis dicetis amant alterna camcenæ, pro dicite. Ita & apud Hebræos idem in crebro usu frequentissimum inuenitur, ut hic, respicies, pro respice. Sed Kumi per se imperatiuus est feminini generis, ut Canticorum secundo. En dilectus meus loquetur mihi, Surge propera amica mea, Vbi ponitur Kumi, id est surge. Talia in multis sacræ scripturæ locis ab indoctioribus corrupta inuenietis, dum hac ætate plus solent theologi Aristotelis dialectica sophismata quam diuinæ inspirationis & sancti spiritus animaduertere uerba. Vnde studio humane inuentionis ipsa cœlestis traditio negligitur, & loquacitas hominum extinguit dei sermonem. Similis enim librariorum error in actibus apostolorum deprehenditur, qui apud uos coepit esse communis etiam doctis & quidem doctoribus in suscitatione Dorcadis de familia sanctorum in Ioppe, que est toparchia Iudææ, ut ait Plinius, proxima Lydde. Illic namque ipsius muliercule nomen non recte scribunt, ut ego sepe tam in grecis quam latinis codicibus indocte scriptum inueni. Quo exemplo illos etiam in superiori Euangelio defecisse crediderim, Sed fuit nomen proprium discipule fidelis Tabia, sine ulla quidem aspiratione, & absque, t, in finali syllaba, quod interpretatio eius Dorcas edocet, & est nomen Assyriorum Tabia, quod significat Capream, sicut legimus in libro Chaldaico qui dicitur Illen Pithgamai. Præterea eius etiam uerbi nunc in mentem uenit, quod apud Marcum Christus dixisse scribitur. Nam adducunt illi surdum & mutum, precanturque ut ei manum imponat. Et apprehendens eum de turba seorsum, misit digitos suos in

DE VERBO MIRIFICO

Cantabrigia
 aures eius, & expuens tetigit linguam eius & suspiciens in celum ingemuit & dixit, Hiphathah, quod est adaperire, quod scribi debet in principio per h, pshilen, & in fine per fortiorē aspirationē. Est enim imperatiuus passiuus uerbi actiuū Pathah, quod est aperuit, & in futuro Ephathah, id est aperiā, ut psalmo, 78. in uersu, Aperiam in parabolis os meū. Et quinquagesimo in uersu, Domine labia mea aperies, sicque de cæteris. Vos enim non tam græcā quā & hebraicā literaturā pernotatis & docti estis, a Niphathah passiuo quod est aperitur, formare imperatiuum singulare masculinū Hiphathah, id est aperire uel aperitor tu. Sicut Christi potēs uerbum intonuit. Veniamus ad exuperantissimā eius mortē, & suspensus in ligno iamque moribundus ait id quod in psalmo iuxta Hebræos uigesimo secundo, apud uos autē uigesimo primo ponitur, Eli Eli lamah asabathani. Sic enim ut res habet Matthæus recitat, quāuis Sabathani etiā corrupte dicatur, per defectū primę syllabę que per ayn notari debet. Marcū uerō etiam paulo segnius emendatū hoc loco uestri obseruant, qui ponit Elohe, uel secundum alios Elohi minus apte. Nam Elohe deus est, Sed Elohi ab Hebræis non legitur. Possent quidem per Elohai deus meus designari. Sed uerba prophetæ non sunt mutanda, que deū moriturū recordasse puto, Psalteriūque ab initio passionis incepisse usque dum uita defungeret. De mum peruenisse in ultimo interitus suspirio ad psalmū qui est iuxta Septuaginta interpretes ordine trigessimus, ut passionis & initium & finis uno numero terminarent. Sicut enim summi sacerdotes proditori Iudæ triginta promiserunt argenteos priusquam Christus caperetur, ita ipse patri deo non tam promisit quā persoluit triginta psalmos antequam moreretur. Veniā mihi dabit, si non liceat praua comparare bonis. Et cōsiderate nihilominus atque recensete cum animis uestris quā conuenienter totā condemnationē suā & cruciatū, his triginta psalmis compleuit iste beatus uir, si eum uirū nominare phas est Initium ducens a tempore anxietatis in horto trans torrentē perpeffæ. De qua totus psalmus quinquagesimus quartus mentionē facit. Vbi uaticiniū more scribitur, Ego autem deum inuocabo, & dominus saluabit me, Vespere & mane & meridie loquar et adnunciabo. Loquebatur itaque toto tempore passionis suæ cū deo & uespere & mane & meridie, Sæpius occulte, quod per Dauid antea prædixit, Oratio mea in sinu meo conuertetur. Non nunquam tamē quedā ex eisdem canticis aperte pronunciauit, que partim sectatores eius de proximo audientes memorię mandauere, partim fortassis absentes non audiuerunt. De perceptis igitur illud fuisse possumus arbitrari quod aiebat, Eli Eli lamah asabathani. Et in manns tuas cōmendo spiritū meū, Cuius titulum quidā habet pro extasi, quod plurimū morienti congruit. Sed apud Hebræos non reperitur. Nec id quidē caret diuino mysterio, quod post eundem & non ante trigessimū psalmū mox consequitur inscriptio Maskil, id est intellectus, noticia seu eruditio. Post mortē enim Christi cuius ultima oratio trigessimus hic erat, tandem cœpimus intelligere & uidere quem compunxerunt & in quē trāfixerunt, quapropter orauit peculiari uoto, ut pater crucifigenti

LIBER SECVNDVS

figentibus ignosceret, quoniã nescirent quid agerent. Sed dum uerba quidẽ hebraica molior enucleare, quibus in cõcussis Euangelistæ inter scribendũ usi sunt, nescio quo nam modo in arcana religionis uestræ tegumẽta lapsus sum, ut pernoscatís aliqua me præcedenti meditatione ac nõ tam subito ad uestrã professionẽ esse conuersam. Tum SIDONIVS, Mi Capnion inquit, q̃ est hic diuinarũ literarũ peritus, Quid ergo afferã igitur ad nostrũ sermonẽ: Sed si rite recordor multam mihi quietem parauit Baruchias, ne ualde de sacris nominibus cogar differere. Docet enim nos sola Hebraica inter uere sacra connumerari, hoc affirmare conatur tam ex uetustate q̃ diuinitatis conuersatione ac arcta quadam confœderatione dei cum iudæis, & quod sermo sit solidior multis deniq; argumentis. Quæ si uera sunt ego qui ætatem in græcis atq; latinis plus cæteris contriuerim, audiendi tantũ mihi tempus nactum lætabor. Et CAPNION profecto inquit admirarer eius tantam in Euangeliis cognitionẽ, nisi multo ante nõ paruam in illis operam fateretur consumpsisse, id quod res ostendit & negociũ indicat. Sed ex audiamus ipsum dum lucet. Prætergressa enim meridiem dies est. Age rursus Baruchia quæ de arcanis & ferme sub modio, ut aiebas, recõditis uerbis accepisti, edere ne subterfugias ambo et oramus & hortamur quos certe tua lingua (Dicat quicquid uelit Sidonius) plurimum delectat cuius uterq; discipuli sumus. At quando ita iubetis BARVCHIAS ait, obtemperandum est, modo simplicitatẽ sermonis ne contemnatis quod nullis elegantissimis imbutus sum. Et nunc quoniã ad uesperã tendimus, nõ te ultra Capnion urgebo ut rationẽ reddas, quare uitam & doctrinã christi, græco eloquio scribentes, etiam Hebraica uerba sua dignãtur interserere. Vos deniq; iam consueuistis omne uotum uel publicũ uel priuatũ uno uerbo concludere, Amẽ, quod & apud Paulũ inuenitur. Ad hoc CAPNION breui ait absoluiam ne hæreas. Non autẽ satis tutum est, in re tam præcellenti me uti figmento meo, Sed Origenem lumen theologorũ nostrorũ citabo, de quo dicitur, quod ubi bene ibi nemo melius. Ait enim in libro contra Celsum, In quibusdam sacris nominibus mirandã latere uirtutem. Ideoq; hæc ipsa non esse ex Hebræa lingua in aliã transferenda, sed in suis ipsis characteribus cõseruanda. Habe quod iandudum emũgere uoluisti scilicet esse diuinorũ nominũ orationũq; uirtutem mirificã, propter quam & characterũ formæ & uerba ipsa incorrupta permaneãt, ue sicut hominis compagine destructa, inclusus etiam corpori spiritus, & tota perinde uirtus euanescat. Præterea ut Porphyrio respondit Iamblichus, Si ea nomina ex hominũ pacto cõuentoq; posita essent, nihil interesset alia pro aliis cõmutare. Sed pridem ante intelleximus Baruchia & uerũ esse confitemur, quod sint accepta diuinitus non parta humanitus. Ad q̃d subiungit idem nobilis Pythagoræus ille Iamblichus. Neq; enim prorsus eandẽ ait mentẽ seruant nomina in aliam linguã interpretata, sed sunt gentibus singulis propria quædam, quæ gentibus aliis per uocem significari non possunt. Accedit ad hæc quod si significationum proprietates

DE VERBO MIRIFICO

per aliā linguā interpretari possimus, nō tamen eandē conseruant permuta-
 ta potentiā. Istis autoribus tibi responsum uelim, sed caue putes me tecū de
 omnibus uerbis similiter sentire, eam uidelicet illa maiestātē obtinere, quam
 tu fama tam late spargis. Deum nanq; omnipotentē, & ut græci dicūt omni-
 tentē, quis dubitabit uirtutibus uerba decorare posse? Itaq; potestas dei
 patet sed nondū uoluntas, quæ sola rerū causa est. Omnia enim quæcūq; uo-
 luit deus fecit in cœlo & in terra. Quapropter nisi ostenderis deum uoluisse
 hoc, & item alterū uerbū tali atq; tali uirtute pollere nihil egeris. At ego
 nō uos docere BARVCHIAS inquit, sed quæ olim de arcanis ex nostro
 collegio acceperim referre pollicitus sum, quo munere si rite perfungar erit
 certe abunde quod gaudeā, nec ad aliū me palū alligabo. Cum hesternō ue-
 sperī uno ore consultū sit, in rebus diuinis credendum esse, quanq; scio nunq;
 apud uos ambiguū fore, deū omnia posse id quod animus noster suapte na-
 tura cōprehendit, Si deus est super omnia & a quo cuncta dependent, tam
 entia q̄ nō entia, ut etiā præstantes afferunt theologi. Sic ergo summa poten-
 tia, immo supra summā omni potestate superior, tam ad existentia q̄ nō exi-
 stentia penes deū est, quæ nullis limitibus terminatur. Aliter enim nō sum-
 ma uel supra summā esset. Quam quidē ipse si ostendat in uerbo uel re com-
 morantē nihil refert, dum illic suam cupiat uirtutē habitare. Dei autē decre-
 tum hoc & eam uoluntatē uel experientia gestorū uel diuinæ inspirationis
 eloquio manifeste cognoscimus, quem in locum & scripturā sacram & con-
 templatiuorū hominū dogmata per quorū ora diuinitas loquitur, & heroi-
 cas beatorū historias adaptare necessariū est. Quis enim cognouit sensum
 domini æternitatis? Nemo nisi qui intra eum est spiritus proprius, & demū
 is cui se reuelat, sicut in homine cogitatus suos nihil cognouit creaturarū illo
 postremius, nisi tantum suus spiritus qui est in eo, uel amicus aliquis cui spiri-
 tus per hominē, siue homo per spiritum suum enunciauerit uel signis osten-
 derit. Ita locutū esse deum cum Abraham, Moysē, atq; Iosue, uirtutesq; uer-
 borum diuinorum illis ostendisse, mirandisq; effectibus affirmasse maiores
 & docti & ipsi experti sunt nobisq; suæ profapiæ surculis per literas memo-
 riæ commendauerunt, quæ & nos animo grato accipientes, quotidie si uolu-
 mus experimur atq; sentimus. Sed ut rem aggrediar, Cupiētibus audire por-
 tentifica ueniat in mentem quæ supra per nos abunde discussa fuere, quod
 solus primus atq; maximus deus portēta, miracula, prodigia, signa præcipue
 facit quæcūq; uera & non præstygiōsa sunt, Vel dum angelos suos quan-
 doq; diuino dignatur honore mirabilia eisdem opera mandat faciēda.
 In nomine tamen suo ne det alienis honorem suum, & gloriam suam alteri,
 & uertatur homo ad creaturę cultum relicto creatore. Quapropter nomen
 suum in angelos reponit, ne quod acerrime omnium semper odit, per nos
 admittatur formarum cultus quam græce idolatriam dicimus. Vnde ad po-
 pulum suum ait, Ecce ego mitto angelum meum qui præcedat te, & custo-
 diat in uia, & introducat in locum quem præparauī, Obserua eum & au-
 di uocē

LIBER SECVNDVS

Si uocem eius, nec cōtemnendū putes, quia nō dimittet cum peccaueris. Est enim nomen meū in illo. Cum igitur a deo primū, secūdo ab angelis pro uoto nostro mirabilia negocia peragantur, cōgruentissimū mihi uisum est prius de nomine diuino quod ad deū ipsum pertinere dinoscitur quantum memoria suppetit. Deinde quod etiā angelos quandoq; cōcernit, pro tenuitate humanæ imbecillitatis nostrę dicendū fore. In qua re ordinē seruabimus, ut ante uobis ea dei nomina recenseamus, quorū iam pridem significatio patet. Post quę tentabimus de iis quorū significationē nondū manifestam aut paucis reuelatā accepimus. Igitur qui de nominibus arcanis cōscribere ausi sunt, plures e nobis patrū memoria & ex uestris quoq; non nulli usq; hodie leguntur, quare in differendo faciliores meę partes erunt, si de iis summam explicauero, quę uos late apud autores uarios descripta uidistis. Hieronymus ad Marcellā decem nomina dei commemorat. Dionysius Areopagita prope quadraginta quinque, alii septuaginta duo, alii plura, alii pauciora, q; pro captu suo. Quis uero definitus nominū esse numerus potest eius qui & innominabilis est & omni nomine celebris. Quare nec nos ipsos in angulū detrudamus unde nequeamus erūpere, nec tam lente ac perfunctorie causam agamus, ut nullam diuini honoris memoriā tenere arguamur. Vos uero meis uerbis nō plus assentiri opto, nec ipse aliter assentiar q̄ sacra concedunt eloquia, ut ne in deum optimū ego lutum & argilla spirans, uermis & nō homo uidear iniurius, & alter Oza tangere arcam, & adiungere aliquid supra q̄ id quod deus ipse locutus est. Primū enim humani generis peccatū fuisse arbitror id quod mater omnīū uiuentiū Heua plus ad uerba dei addidit q̄ ipse deus dixerit, q̄ sequentibus quidem sceleribus initium fuit & diuinę ultionis origo. Nam antequā orta esset mulier dixit deus Adā, Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autē scientię boni et mali ne comedas. Heua uero recens nata uideamus qualiter uerba creatoris immutauerit, & ad serpentem loquens, De fructu ait ligni quod est in medio paradisi p̄cepit nobis deus ne comederemus, & ne tangeremus illud ne forte moriamur. Addebat nobis pronomē pluratiuū, cum nusquā Heuæ p̄ceperit ne comederet quippe nondū natæ. Subiunxit, Et ne tangeremus illud quod & deus nō dixerat, Quare cum mendacē uellet dominū constituere, rursus addidit dubitationis & incredulitatis particulā dicens, Ne forte moriamur, quod creator singulariter & firmiter soli Adā comminatus est. In quacunc; enim die comederis ex eo, morte morieris. Vnde et serpens propter consiliū, & Heua propter auxilium, & Adam propter transgressionē p̄enas dedit. Ne igitur in idem coram tremendo uniuersitatis autore uitium aut crimen incidam, oranda est summa illius clementia, ut beneuolentiā nostram & pietatem potius q̄ ruinam animaduertat, si forte pes labatur, cui rei de sacratissimis penetralibus sui erga nos amoris succurrere dignetur, propter gloriam & honorem nominis sui in sempiterna secula benedicti. Quod sit autem illud tam illustre uerbum, tam efficax, tam uenerandū, tam salubre, in quo facilius uoti

DE VERBO MIRIFICO

compotes euadimus, cum multa ut diximus inueniantur summi dei nomina
 considerare oportet. Nam quod Zacharias propheta exclamat, In die illa
 erit deus unus & nomen eius unum, admonemur hoc tempore plura esse no-
 mina dei, eo quod in futuro seculo non erit nisi unum. Quid trahimus horas, quid
 tempus frustra terimus, quid diu expectamus, quasi multa esset disputatione
 opus, qualiter id quod nomine caret tam multis nominibus possit designari?
 An ne nomen inter superos aliud diuinitati existat quam apud mortales? Num
 cesset huius mundi consueta nominatio, in futura nostrorum animorum uita?
 Deus ne cum sui apud se immanentiam consideramus nomen habeat? An ue-
 ro tunc nullo illi sit opus nomine? Misso omni eo quod ad rem non plus attinet
 quam ad moram rei & tarditatem negotii nostri paucis expediamus. Quamuis enim
 suprema diuinitas apud immortales, apud caelites, apud supercaelites pro
 suo more ut est uerisimile aliquo nomine uocetur supereminenti, tamen ma-
 gis quae sunt in rem nostram tractabimus dicentes, quod iuxta humanam contem-
 plationem ex traditis nobis diuinitus sacris nominibus quoddam essentiae
 attribuimus, quoddam uirtuti, quoddam operationi, reliqua nostrae erga deum
 affectioni. Essentiam autem uoco dei separationem a rebus & omnimodam in seipso
 clausuram & extremam, ut ait nobilis ille nostra aetate philosophus, in remo-
 tissimo suae diuinitatis recessu profundam ac solitariam retractionem penitissime
 in abyssu suarum tenebrarum se contegentem. Secundum hanc itaque affirmant si-
 bi ipsi deum uenerabile nomen apud homines instituisse, quippe qui se solus
 cognoscat, quare & solus sibi nomen ponit. Nunc quo id coniciat argumen-
 to uiri sapientes, & quod sit illud nomen essentiae sacratissimum uideamus. Dixit
 Moyses ad deum, Ecce ego uado ad filios Israel & dicam eis, Deus patrum ue-
 strorum misit me ad uos & dicent mihi, quod est nomen eius, quid loquar il-
 lis? Dixitque deus ad Moysen, Ehih quod ero, & dixit, Sic dices filiis Israel, Ehih
 misit me ad uos. Hoc nomen Plato in sua illa tam longa penes Assyrios pere-
 grinatione didicerat, quod ad graecos tandem duabus literis On trastrulit.
 Nam in Timaeo sic ait, Est igitur secundum meam opinionem primo distinguen-
 dum quid sit On, id est ens quod semper est, ortum uero non habet, & quid
 quod ortum habet, est autem nunquam. Illud quidem intellectu cum ratione com-
 prehenditur semper per se ens, Hoc autem opinione cum sensu irrationali
 percipitur generabile & corruptibile tanquam quod nunquam est. Illo igitur
 nomine distinguit mundum a creatore Plato, & ornatissimorum hominum co-
 pia eum sequuta est, praeter id tantum quod aliqui neutrum genus in masculi-
 num mutauerunt. Plato enim excellentissimum uniuersi autorem nominat id quod
 est, unico uocabulo Toon, At plurimi sequaces sui appellat eum qui est Oon,
 Quae quidem mutatio Hebraeis utraque congruit. Nam quod naturam non mon-
 strosam sequuntur, eo solum duo habent genera masculinum & foemininum.
 Verbum itaque neutrum penes latinos aut graecos sub illorum masculino fa-
 cile comprehenditur. Quo circa siue qui est, siue quod est dicatur, suo essentiali
 nomine penes Moysen Ehih pronunciatur, quod a uerbo substantiuo Haih
 prolegi

LIBER SECVNDVS

pro legibus grammaticę deriuant, priori addita litera. Nescio si plane uenia dignum sit me in causa tam eleganti coram uobis disertissimis certatoribus tam barbarice loqui. Sed differat licet Demosthenes aut Cicero aliquis, profecto crediderim eum in dei arcanis mutum & elinguem futurum. Sic enim Origenes uester splendidissimis quibusq; oratoribus nō inferior, in oratione uigesima si memini super Exodum, his pene uerbis loquitur, Omnes homines ad comparationē uerbi diuini, nō solum ineloquentes sed & muti putandi sunt, quare si absq; molestia barbariem perpetuā auditis, equidē libenter pergam. Tu uero perge inquit SIDONIVS. Non enim clam nobis extat hanc prouinciā omniū esse difficillimam, & præterea ego ipse arbor nequaquā posse humano more diuina satis enūciari, memor eius quod de Simonide præstanti doctrina uiro narrant historię. Nam cum ab eo Tyrannus Hiero quęsiisset, quid esset deus, unum diem deliberādi spacium sibi postulauit. Rediens Hiero postridie cum idem rogaret, biduum Simonides petiit. Tum crebrius idem Tyranno petente, semper illi Simonides dierum numerū duplicauit. Interroganti uero tandem Hierone, cur ita faceret, quia quanto inquit diutius consydero, tanto mihi res uidetur obscurior. Itaq; miror hoc abs te negociū uel nostro sermone hætenus & tam lucide potuisse tractari, quare ne ultra nos moreris. Ad quod illū CAPNION quoq; hortatur. Tum ille. Habetis nomē dei summi, quod haud imperiti quidā omniū primū putauerunt, quippe quod ipsam met dei essentiam designare uideatur, nec cum aliqua rerum communicare. Nihil em̄ extra deum est id quod est, quoniā uniuersa quadam compositionis proportione cōstant. Solus deus simplicissimus est, & iccirco est qui est, aliud autem omne quidē est quo est nō quod est. Tamen ingrediuntur alii nō contēnendi & in secretissimorum contemplatione studiosissimi homines multo propius in ipsa ferme diuinitatis penetralia, qui magnitudinē cuiusdam alterius nominis obseruandissime pensitant, supraq; hoc nomē Echieh siue On aliud statuunt. Nam ut tuus o Capnion ille Areopagita Dionysius explicat. Ipse On, id est qui est, totius esse pro uiribus superessentiale quoddam est, Fundatrix causa & opifex entis, subsistentig, substantiæ, essentiæ, naturæ, principiū & mensura æternitatum atq; temporū, entitas & seculū entium & tempus eorum quę fiunt, & esse iis quæ quomodolibet sunt, & generatio iis quæ quomodocunq; gignuntur. Hic nō obscure deprehenditur primi entis cum rebus defluētibus concursatio, quibus persistendi uim præbeat, & quanquā essentiā dei simplicissimam, per quā simpliciter & per quā libere notificat æque sicut totum in se cōplectitur ipsum esse præcellenter exceptum, ut sit superessentiale totius esse, tamen non designat deum ut inclusum & quiescentem, sed res ipsas intuentem, & se cum rebus insinuantem quibus subsistentiā largiatur, Quemadmodum ex eiusdem Dionysii uerbis quæ iam audistis post acrem meditationem facile intelligitis. Quapropter inenarrabilis supereminentię separatū in se retrocessum consyderantes sanctissimū nomen Hu, imprimis uenerant

DE VERBO MIRIFICO

& ipsum ante Ehieh collocant, Quod Esaiaë prophetarum nobilissimo deus ipse manifestavit dicens, Ego dominus, Hu est nomē meum, gloriam meam alteri non dabo. Videtis iam dictum nomen sub modio lumen continere ac restringere quidē radios, & in abditis secessibus deum solitarie cōmorantē designare absq; ullo uirtutū effluxu, sed in sui ipsius se cōsistētia simplicissima & absolutissima cōtinētē, nō egredientē, nihil gubernātē, sed cūcta p̄mittentē, q̄ bene fiūt acceptantē, q̄ item male nō recordantē, quale post hac in eodē propheta deus loquitur, Ego sum Ego sum Hu, delens iniquitates tuas apud me, & peccatorū tuorum nō recordabor. Nam q̄ Hu gloriam suam nō dat alteri, q̄ non recordatur peccatorum, q̄ apud se ac non propter aliud extra se delet iniquitates, declarat significatū nominis, quoniā Hu deū a rebus ita separatū notat ut omnia intra seipsum uel agat uel permittat uel quiescat Et saepe negatiuis sermonibus nomen istud consequentibus præponitur, ut paulo superius locutus est deus. Intelligatis, quia ego Hu ante me nō est formatus deus, & post me non erit. Hoc tam augustum & insigne nomen a græcis quondam philosophis, maxime autem Platonis Tauton, a latinis idem ipsum est appellatū. Psalmus enim primus et centesimus de deo sic enunciat, Et tu es Hu, & anni tui nō deficient. Vos latine in cætu sacrorum decantatis, Tu autem idem ipse es. Et nomē idem Virgilius ad Iouem trāstulit pari quidem intelligentiā, quando Iupiter oraculū promulgabat dicens, Que cuiq; est fortuna hodie quā quisq; secat spem, Tros rutulus ue fua, nullo discrimine habebō, Seu fati Italum castra obsidione tenētur, Siue errore malo Troiæ monitisq; sinistris. Nec rutulos soluo, sua quiq; exorsa laborem, Fortunamq; ferent Rex Iupiter omnibus idem. Videtis hoc nomen Idem regi Ioui attributum. Tantæ itaq; maiestatis tam præsidiosum auxiliareq; uocabulum Tauton, quod est Hu, superessentialiter æternum est, incommutabile, in seipso manens, secundū eadem, & eodem se habens modo, omnibus similiter præsens ipsumq; secundū seipsum in seipso firmiter & intemerate in pulcherrimis substantiæ identitatis finibus collocatū, intransmutabile, inflexibile, inuariabile, impermixtū, immateriale, simplicissimū, nullius egens, inaugmentabile, indiminuibile, ingenitum, non quasi nondū genitū, uel quasi imperfectum, uel quod non sit ab hoc uel illud genitum, uel quod nusquā nulloq; modo consistat, Sed ut super omnia ingenitū & absolute ingenitū, semperq; sit & in se perfectū atq; idē sit secundū seipsum & a seipso uniformiter & idēformiter limitatū. Vereor hic ne in transferēdis græcis aures doctas male offēdā. Sed forte nō est mihi apud p̄torē oratio habēda, neq; uos ut in foro & sub selliis auditores sedetis, sed in Academia secretissime philosophię quę res nudas magis q̄ ornata uerba desyderat, quāuis si fieri a me possit, deberem quidem iuxta Horatiū Flaccum, cum rebus simul & iocunda & idonea dicere uerba. Ut cunq; est, Ego sublimem eius nominis dignitatē in fastigio omniū præfigerem, si non quandoq; immo sapius in hæc subterlunaria deflueret, & cum rebus ita communicaret ut inde sibi cognomentū caperet,

LIBER SECVNDVS

Quicquid nō aliud sed idem ipsum existere putamus, non solum in substantiis, ut Dido ad Aeneam, Te propter eundem Extinctus pudor. Verū etiam substantias consequētib; ut Anna Didonis soror, Eadem me ad fata uocafes, Idem ambas ferro dolor atq; eadem hora tulisset. Itemq; de sociis Aeneę Virgilius, Idem omnes simul ardor habet. Quam rerum cum eodem uerbo participationē Esaias mihi uidetur explicasse, per quem deus loquitur, Ego Hu, Ego prim⁹ & ego ultimus. Et paulo post, capite quinquagesimo primo, Ego sum, ego sum Hu cōsolans uos, quo liquido nobis innotescit ipsum Hu & initio & sine & in medio rerum uersari. Vnde ut uestra quoq; nostris cōsentire demōstrem, rursus Areopagitam audite, qui de Hu quod ipse Tauton uocat, sic ait, Idem ipsum ex seipso omnibus ad participandum idoneis irradiat, alia connectens aliis abundantia & origine identitatis in seipso & contrariā identifice præhabens per unam & singularē totius identitatis supereminētē causam. Vnde tāquam rex suo nutu cuncta penetrat superna, mundana & inferna. Nec est ulla uirtus in cœlo & in terra & apud inferos q̄ huius nominis potestati resistere ualeat, & iccirco dominus uirtutum Hu dictus est, quia omnis uirtus & potentia illi subiecta est. Querit propheta psalmo uigesimo tertio. Quis est Hu, ille rex gloriæ? Respondet spiritus in propheta, Dominus uirtutum est Hu, ipse est rex gloriæ in æternum. Occurrit aliud memoriæ quod sola iam dicti nominis commemoratione recordor; Est enim per Moysen inter septem simul consecrata nomina cum Hu, etiam Esth positum, uno sermonis contextu in legis repetitione quam Deuteronomium appellatis, quod latine ignem uocamus. Ideoq; sæpius exaudit in igne ut Abrahamū, Heliam, Dauidem, ceterosq; de quibus extant historiæ tanq̄ in re diuinitati consentanea. Et Moyses uidit deum in igne, & angelū in flamma ignis. Et Ezechielis diuina uisio fuit splendor ignis, & de igne fulgur egrediens. Plato item summū deum in ignea essentia esse uoluit, quem ingratus discipulus Aristotelis ut sæpe alias ita nunc quoq; non sine calumnia reprehendit in quodam libello ad Alexandrum Macedonum regem conscripto, ubi reperit uel non tam reperit q̄ ab Indorum Brachmanibus didicit, quintā essentiam diuinitatis esse mansionem. Non plane nos inquit ut aliqui circa diuinum aberrantes, in ignea essentia deum esse dicimus. Deinde ueritatis testem, scilicet Platone meliorem citare nititur quando subdit. Sic enim & Homerus ait, Sors Iouis est cœlum nebulis sedet æthere lato. Melius igitur propheta Zacharias & multo certe melius quippe qui ex ore angeli deum ipsum audiuit loquentem, Ego ero ei dixit deus murus ignis in circuitu & in honorem Ehieh in medio eius. De quo ut etiam Sidonio nostro in adducendis philosophis ego blandiar, ille Plutarchus uir plurimas artes egregie doctus in Physicorum dogmatum collectario suo mentionem facit. Describūt inquit dei noticiam sic spiritum intellectualem & igneum nō habentem formam sed transformantē se in quodcunq; uoluerit & coæquantē se uniuersis Vnde Zoroaster ait, Omnia sunt ab igne uno genita. Vos quoq; Capnion

DE VERBO MIRIFICO

Carnal
 immo nos christiani (Nolo enim professionem quam ceppi deserere) deum uulgo ignem nominamus cum Paulo Tarsensi, qui ad Hebræos scribēs, Deus inquit ignis consumens est. Tametsi hoc nomen sub quadam diuinitatis discreta proprietate ueneramini sancto spiritui attributū, quod Ioannes Baptista docuit tam apud Marcum quā etiā Lucā dicens, Ego quidē baptizo uos in aqua ad pœnitentiā, qui autē post me ueniet fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare, Ipse uos baptizabit in spiritu sancto & igne, per Endyadis figuram in spiritu sancto, id est igne, in cuius ipse specie sublato christo apostolis apparuit. Per placet inquit Capnion, ista recitatio tua, quoniā non nihil religioni ut arbitror nostræ congruit. Omnium primum non est aliud quod unquā maiori cum uoluptate acceperim, quā ita te ordinasse non humano arbitror instigatu diuina hæc nomina, ut contra multorum opinionem, etiam nostratiū quos theologos coronamus, non Ehieh quod illi putant sed Hu, primum constitueris ut sit ordo, Hu, Ehieh, Esth, quasi aliquis ad ineffabilem unam trinitatem, & trinam unitatem loquatur, Idem es ignis, quemadmodū de uisibiliū rerum natura dicimus, substantia uirtus operatio, in eodem uno indiuiduo. Et forte sicut Orpheus sacros hymnos secundum cōsecrata nomina disposuit SIDONIUS inquit. Nyx, Vranos, Aethir. Vel Homerus, Zeus, Athena, Aphrodita. De primo sicut, Iupiter obscurans nebulas & in æthere regnans. De secundo, Si dederit mihi consilia Miuerua decorem. Eam nāq; propter caput Iouis, de cuius cerebro nata dicitur multi consilii & magni consilii deum uocamus, quem uos Hebræi Hochma nominatis. De tertio. Sic fatus risit pater ille hominumq; deumq; Splendentemq; uocat Venerem cui talia dixit, Haud belli imperiū curę tibi nata relictū est, Sed molli amplexu flammisq; incendere diuos. De quo Ternario illud Maronicum uel Pythagoricum potius canere possem, Numero deus impare gaudet. Nam mihi uidere uideor totam uos essentię diuine maiestatem in supereminenti triade comprehendisse. Hinc fortasse quę entia creat, creata rapit, rapta perficit. Sed quid Baruchiam moror, Age si ultra quid habes, Tum ille, Habeo quidem adhuc paucissima quædam quę meæ olim memoriæ solerter impressi, tamen nihil ad hoc genus nominū quę modo recensui. Nam existimare nequeo inter cuncta quę uel legi uel audiendo didici aliquod restare nomē aliud præter quę pridem quę a me deprompta sunt. Solis enim diuinā essentiā tribus istis complectimur nominibus, Hu, Ehieh, Esth, quę dei essentiā significarent & si iam nullus esset mundus uel exemplaris uel corporeus, Tunc enim deus & idem ipse esset, & essentia sua esset, & esset igneæ naturæ. Non quidem ut est elementaris ignis, neq; ut stellaris siue cœlestis, sed ut inenarrabilis in seipso splendor, cuius omnes præterea ignes umbra sint & tenebræ. Quod Chaldæorū monumēta græcis uersibus apud Synesium indicāt. Ne tu despicias nigrum sine lumine mundum. Cuius profunda & iam substernitur atra tenebra, Sordidus est obscurus item, Itemq; idola pascens. Sic enim mūdus etiam ille si quis est archetypus umbra et ido/

LIBER SECVNDVS

lum erit ad diuini in seipso luminis comparisonem, quāto magis hic noster materiae ac faecis confors mundus, qui & superioris mundi umbra dicitur, & sola quaedam effigies, Sed nescio quid mihi de Hochma Sidonius in aurem susurravit, quasi nomen sit inter cōsecrata essentiae. Fateor equidem quoniā nihil deo accidat, neq; illi extraneū cohæreat. Nihil em̄ est simplicius & magis unum, Quotidie uero cum Dauid ad deum clamamus, Omnia tu in sapientia fecisti. Ergo ante omnia quæ facta sunt, fuit apud deum sapientia. Quæ si non ut extra deū, aliter enim nequaquā ante omnē creaturam fuisset. Erat igitur essentia dei. Supra enim ostendimus idem essentiae uocabulū esse, quare motus iā Sidonius ut ipse conuicio ueritus est ne inter ea quæ sint Vñas, ego negligentia inerti quadam, Hochma, id est sapientiam ommitterem. At ubi cū animo suo meditabit̄ aliud nihil esse deum nisi essentiam suā, non erit cognitu difficile quonā modo nomina deū significātia distribuamus, pro humana uidelicet consuetudine, quippe qui summā & excellentissimā diuinitatis naturam improprie ac imperfecte cognoscimus, & iccirco illam quoq; imperfecte nominamus. Quod si qua nobis diuinitus tradita sunt nomina, nos illa p nostræ intelligentiæ captu disponimus, ut quaedam significare deum secūdū seipsum putemus, omnibus uestibus exutum, nudū, & a singulis applicationibus separatū, quas nos ipsi rebus aliis accidere uidemus, ut cum est ille super substantialis ignis, ut cū est ipsum esse complexum unice ac sempiternæ præteritum, præsens & futurum in unum pelagus æternitatis unifico uinculo colligatum, ut etiam cum est ipsum idem, nulla quidem alteritatis proportione admixtum. Quæ tria naturam quandam substantiæ puram designant etiam penes mortalem nostram & imbecillem rerum notiā. Sapiētia uero eiusce modi est, quam nos hominibus accidere sentimus, quapropter alterum altero sapientiozem dicimus. Illam similiter deo attribuimus, eiusq; nomen Hochma, quanuis inter sacra nomina deum significantia non minime iudicetur efficaciam, tamen ne utiq; Katauton, id est secundum se, sed Periauton id est circa se deum nominare permittitur. Cuius indicio sacra sunt eloquia, Quod stultum dei sapientius est hominibus. Quo fit ut ipsa met in Prouerbiis hoc de seipsa pandat mysteriū, cum ait, Dominus possedit me initio uiaē suæ priusquā ille faceret ex tunc. Ab æterno effusa sum ex capite antequam terra. Nondum abyssi quando concepta eram, necdum fontium aggrauatae aquæ. Antequam montes fundabantur ante colles concepta sum. Posterius consequitur, Et Ehieh secundū se artifex, & Ehieh delitiæ quotidianæ. Quod uos elegantius ita legitis, Cum eo eram cuncta componēs, & delectabar per singulos dies. Vos iam certe remoto uelamine cernitis sapientiam dei esse quandam emanationē, licet ante mundi constitutionem productam, tamen contemplatione rerum futurarū ex capite summi dei ortam, per quā omnia facta sunt, & sine ipsa factum est nihil, quasi fuisset ipsius Ehieh, id est primi esse, quem hic uocat artificem, concomitans habitus & industria. Humano more loquor propter imbecillitatem nostram. In eiuscemodi nanq; causa

DE VERBO MIRIFICO

intelligimus aliquando quæ effari nequimus. Equidem arbitror eam sapientiam fuisse substantiam uiuentem, & energiam operantē secundū uoluntatē opificis uniuersitati prouidentem. Et quanquam deum ipsum hoc fuisse, sancta opinio est, tamen cogit me animus aliam illic dei proprietatem intelligere, quæ sui ipsius nudam immanentiam. Quare Hochma ex iis esse opinor quæ comitantur dei abstrusam in seipso clausione, ut etiam fortitudo dei quæ pariter cum sapientia paulo ante dicta non nihil contulit ad mundi machinam, testimonio Hieremiæ de creatore, qui fecit terram in fortitudine sua, & preparauit orbem in sapientia sua, & in Binah, id est intelligentia siue prouidentia sua extendit cælos. Habetis iterum nomen religiosum quod Hebræi post coronam & sapientiam ponunt inter decem numerationes deo attributas, non incommunicato sed radianti, non concluso sed apparenti, non abstracto sed egredienti. Quarum prima est inaccessibleis diuinitatis abyssus & maiestatis pelagus & infinita omnium potestas tam quæ sunt quæ non sunt, hanc nulla subterfugiet contradictio, hanc nulla prohibet implicatio, hanc nulla moderatur philosophiæ dialectica ratiocinatio, non sophisticæ perplexitates, non logica phantasmata, hoc denique diadema totum a diuinitate pendens regnum obicibus ruptis penetrat. Nomen eius uocant Kether. Sequuntur adhuc nouem dei uestimenta, quorum simbrias quotiens ipsa mens beatorum attigerit, totiens respondet deus, Tetigit me aliquis, Nam & ego sensi uirtutem de me exiisse. Sunt enim ipsarum nouem beatitudinum non tam fruitiones quam fruitionum obiecta, quæ tandem in nouem hierarchiis cum beatorum mentibus conueniunt, & beatitudinis fruitionem singulis perpetuam admittunt. Quod si primam rursus ad se numerationem assumpserint, finem decem uerborum digito dei conscriptorum correspondenter adimplebunt. De Hochma & Binah Salomon in parabolis, Beatus inquit homo est qui adeptus fuerit sapientiam & qui affluit intelligentia. Et in Iob respondit Elihu filius Barcaelis. Dixi, dies loquentur & multitudo annorum sciet sapientiam, sed certe ipsa est spiritus in hominibus, & inspiratio dei omnipotentis dat eis intelligentiam. De Nezah scripsit Samuel propheta in libro suo quem uos Regum primum uocatis. Triumphator in Israel non parcat, & poenitudine non flectetur. Neque enim homo est ut agat poenitentiam. Post quod diuinum nomen, Rex Dauid gratiam habens deo super templi futuri sumptibus collectis, aliud posuit prope finem libri uerborum dierum primi, cum ait, Tibi est domine magnificentia & potentia & gloria & uictoria & Hod, quod uarie transferunt, laus uel confessio. Manifestabit hoc ipsum diuinitatis uestimentum, psalmus tertius & centesimus, quo deus præconio effertur his uerbis. Hod & decorem induisti, amictus lumine sicut uestimento. Sequitur hanc confessionem laudis & gloriæ nomen aliud sanctum & uenerabile, nomen indytum & præconii plenum, quod tanquam cor in uiuente, ita inter decem Sephiroth circiter medium collocatur Tiphereth. Sic enim in libro uerborum dierum iam pridem citato, quem relictorum hoc est Paralipomenon appellant. Inque eius li-

bri notato carmine dicitur, Nunc igitur deus noster confitemur nobis tibi, & laudamus nomen Tiphereth indyctum tuum. De ambobus tractat psalmus nonagesimus quintus, Hod & pulchritudo in conspectu eius fortitudo et Tiphereth in sacris eius. Vos potestatem huius nominis in psalmo octuagesimo octauo contemplantini, cum dicitur, Quoniam Tiphereth uirtutis & ualoris eius tu es deus. Et Esaiæ tertio atque sexagesimo. Sic duxisti populum tuum ut faceres tibi nomen Tiphereth. At uero post omnia hæc loquamur de Augusto cingulo excelsi dei, quo ipse simul cum ceteris principe dignis uestibus in mundi ordinatione usus perhibetur. Est enim cingulum & in iure ciuili ornamentum nomen. De quo in psalmo sexagesimo quarto canitur, Exaudi nos deus salutaris noster, spes omnium finium terræ & in mari longe, Præparans montes in uirtute tua, accinctus geburah. Cum igitur tanta maiestas latibulum egreditur, ornata diademate, sapientia, intelligentia, uictoria, præconio, decore, que singula ipse sibi accingit potentia sua, quid aliud est hoc quam regem procedere in regnum? Deus enim rex noster ante secula, ipse est dominus uirtutum & Rex gloriæ, Rex magnus super omnes deos, Rex omnis terræ, ipse regnabit in æternum & ultra. Quare oritur consecratum illud nomen Malchuth, quod tam illustre regnum, tam luminosum imperium respicit, cuius in æterno curriculo uastissimi orbis nullus erit finis. De quo scribit, Regnum tuum, regnum omnium seculorum. Sequuntur duo regis insignia, sceptrum et gladius, id est misericordia & timor. Prioris nomen est Hæsed, cuius propheta regius meminit dicens, Domine in celo est misericordia tua. Nec solum hoc sed etiam supra celos, ut psalmo centesimo septimo. Et Moyses in illa diuina summi creatoris inuocatione inter sacratissimas adiurationes, non dubitauit etiam hoc deuotum sanctitati nomen proferre dicens, Domine Tetragrame Deus misericors & clemens, patiens & multa misericordia, quod est Hæsed. Accedit ultimo diuini cultus & perfectæ religionis principium, quod quidem si rite singulas contemplationum proprietates rimamur quo ad ipsum maiestatis effluxum, uersus nos postremum succedit. At ubi nostros intuitus a nobis ad supremi numinis uestitum atque ornatum destinamus, profecto non iniuria propter semitæ conuersionem, primas cathedras obtinet & appellatur Pahad, id est timor. Vnde haud ineleganter illud triuiale uulgo canitur, Primus in orbe deos fecit timor. Et sunt non nulli & iidem nobiles grammatici qui deos a timore transtulere. Nam *deos* græce timor est latine. Non autem hic est is timor, quo nocentes cruciatum formidant. Ille enim & furiis & dæmonibus noxiis & aduersis manibus est dignus, de quibus apud Virgilium queruntur inferi, Quisq; suos patimur manes. Non est ille diuinus & salutaris timor, nec a deo proueniens, sed furor & nocentis conscientie uermis, qui rodit quotidie atque urit malam mentem, malum animum. Quod M. Tullius Cicero pro suo more contra Pisonem egregie copioseque differit. Nolite inquit putare. P. C. ut in scæna uidetis homines consceleratos impulsu deorum terreri furiarum tedis ardentibus sua quæque fraus, suum facinus, suum sce-

DE VERBO MIRIFICO

Carm.
 lus, sua audacia de sanitate ac mēte deturbat. Hæ sunt impiorū furie, hæ flam-
 mæ, hæ faces. Est autē Pahad timor intraneus, excellentior amore. Quo fit
 ut nobilissimus quidam nostra ætate philosophus, recte mihi dixisse uisus sit
 q̄ sicut extrinsecus timor est inferior amore, ita intrinsecus est superior
 amore. Vos ipsi profecto nullo docente uerum id esse intelligitis, quāto me-
 lius agnoscetis tam sanctū, tam colendū, tam uenerabile nomen diuino spiri-
 tu afflatum esse hominibus, nō solū ut consecratū sed ut diuinum, ut efficax,
 ut religionis sacramentū firmissimū. Si dubitabitis legite arcanorū monumē-
 ta, legite sanctas literas de patriarcha Iacob conscriptas. Iurauit enim Iacob
 per Pahad patris sui Ishac, q̄d interpretatū est timor. Et ad socerū aiebat, Ni-
 si deus patris mei Abraham & Pahad Ishac fuisset mihi, iam nudū me dimi-
 sisses. Audiuistis breui quæ sint inenarrabilis consistentiæ obseruandissima
 nomina, quæ deniq; & intra se & foras deriuatę decem emanationes & earū
 laudem, honores, gloriam, dignitates, atq; sacrata uocabula, modum disposi-
 tionis essentiæ diuinæ significantia, & ex ipsis sacratissimis literis electa. No-
 bis igitur nunc cum tanta maiestate totus Elohim in uniuersitatē rerū egres-
 sus est tot ornamentis, tot uestibus circumdatus, & iccirco Elohim uoce plu-
 rali deus unus cognominatus. Sed quū essentię uerba tractaremus, breuiter
 commemorandū fuit id quod ueritas habet, nullum a nobis ex iisdem tribus
 explicitum nomen, quantūcunq; ipsam solam & propriam dei essentiam de-
 signat, res creatas negligere, sed quodlibet ornatu suo & decore & cognomi-
 to et appellatione quamlibet a summo dependentē creaturam inuestire atq;
 denominare. Et ut incipiā ab altissimo quod est idem ipsum, quicquid seipso
 et suis finibus contentū, quicquid naturam propriā, locum incommunicatū,
 dimensionē peculiarem, quicquid insignem differentiæ notam & separatā
 status conditionē sortitū est, id nō esse aliud quippiā, sed idem ipsum dicitur.
 De illo autē quod est, uidemus quanta eius in singula creata sit communica-
 tio. Non enim solum quod substantia sua nititur, uerū etiam quod alteri qui-
 dem adhæret entis uocabulū usurpare cōtendit, ut tandem esse dicantur uni-
 uersa quæcunq; a primo dependent. Sed de igne quid dicemus, quum nihil
 usquā sit q̄ eius scintilla carere dicatur, usq; adeo ut Heraclitus cūcta ex igne
 genita esse docuerit. Quapropter intellectui etiā nostro & egregium & ado-
 randum & excellentissimū supersubstantialis deitatis nomen se offert, Inno-
 minabile, quo præter deum unum, solū, primū, nihil aliud denominari queat
 uocaturq; apud græcos Tetragrammaton Anecphoniton, id est quatuor li-
 terarum ineffabile. Quod cum omnia operatur, nihil operū suorū a se deno-
 minat, nihil appellat, nihil suo uocabulo afficit. Hoc ipsum enim interpretes
 nullam ei parem dictionem inuenientes, saltem propter supereminentiā do-
 minum uocauerunt. Non quia literæ hoc proferant, quippe quæ nullam syl-
 labam conficiunt, sed simplicissimū significātes componi nolunt, & incompre-
 hensibilis uocis simulacrā existentes singulæ uocales sunt, lhuh. Quod solis
 quatuor pūctis rite ordinatis Chaldæi depingere solēt. ne tam sãcti caracte-
res di

res digito dei conscripti, usu quotidiano mortaliū uilescant. Quorum cōsue-
tudinem modo pariter Hebræi assumpserunt, potissimū uero quando in char-
tam exarare conantur. Tunc em̄ aut non integras quatuor literas, aut Chal-
daicam figuram inducunt. Præterea sunt qui tribus tantum punctis utantur
semicirculo connexis & alii aliter. Hoc totum ob reuerentiā tanti nominis in-
uentum est, ne contrectatione frequentī contemnatur tantæ maiestatis diui-
no uerbo prolatum sacramentū. Iam iam accepistis omnium arcanorū secretis-
sima signacula, Nomen Tetragrammaton ab homine nusquā repertum, ab
uno deo traditum. Nomen sanctū & honorandū. Nomen unum quo solus
deus est benedicendus religione paterna. Nomen potentissimū quod colūt
superi, obseruant inferi, osculatur uniuersitatis natura, quod ab assiduis cul-
toribus imbibitū, & sacerdotiis mētibus inescatū, mirifica dicitur imperia hu-
manæ facultati condonare. Nomen primis parentibus nostræ propāginis
mox cum inspiratione uitæ diuinitus cognitum. De primogenito nanq; suo
Heua dixit, Possedi hominē per Tetragrammon. Sic enim sancti caracte-
res continent, qđ antea neuter inuenitur protulisse. Nomen deinceps in bo-
nam atq; frugiferam protoplasmatū generationē deriuatum. Nam cum ipsi
Seth ad imaginem et similitudinē Adæ formato genitus esset iocundissimus
filius, cœptum est eo die inuocari nomen Tetragrammaton, eo qđ prius in-
uisum genus hominū de prosapia Cain ortorū terram inhabitaret, cum qui-
bus nō multa erat dei conuersatio. Seth itaq; quia cultor diuinitatis fuit, usq;
adeo super prole gauisus est, ut cum uxore ac familia nomen dei a parētibus
edoctum inuocaret. Atqui sunt qui hoc loco doceant, omnium primum Enos
Adæ nepotem inchoasse nominis Tetragrammati uocationē, librariorū erro-
re forsitan capti, nō uerentes qđ Stagirita philosophus in sophisticis redargu-
tionibus admonet, Imperitos idiomatum facile decipi. Quale illis accidere ui-
demus qui libentius toto æuo logicis quæstiunculis implicantur & aranea-
rum telis, qđ paucis annis diuina literatura. Nam cum Eusebius Hieronymus
traduxerit hoc modo. Sed & Seth natus est filius quē uocauit Enos, Hic cœ-
pit inuocari nomen domini, Iudicabant aliqui partem orationis, Hic, prono-
men esse, cum sit aduerbiū temporis accentu circumflexo pronunciandum,
Idemq; designat qđ tunc, Ceu apud Maronem, Hic pater omnipotēs ter cœ-
lo clarus ab alto Intonuit, id est tunc intonuit de cœlo pater omnipotens. Si-
cut ubi signum loci existens pari consuetudine interdū significat quando, ut
ipse ubi tempus erit omnes in fonte lauabo. Igitur simul atq; nascebatur ipsi
Seth filius. Hic cœptum est inuocari, id est tunc in clamabatur nomen Tetra-
grammaton. Iam uero in hanc abusionem uentum est ut uulgo pro hic ad-
uerbio, pronomen iste legatur, quasi Enos iste primum in cœperit inuocare
nomen domini. Qđ si uerum sit, tam ex sacris literis qđ Chaldaica expositione
ipsi uos intelligitis. Deinde hoc sanctissimum & cultu dignissimum nomen,
hæreditatis quodam iure ac perpetua successione per sublequentem,
non Cain reprobī generationem, sed ipsius Seth diligentī religionis stu-

DE VERBO MIRIFICO

dio & assidua erga deum fide & uirtutis integritate præditi cōtinuatam po-
 steritatem deuenit usq; ad Abraham, qui cum iret in terram Canaan, ædifi-
 cavit altare deo & inuocauit illic nomen Tetragrammaton, Cui aliquanto
 post, iterum apparuit deus dicens, Ego sum Tetragrammus qui eduxi te de
 Vr Chaldæorū. Huius filius Ishac iuxta puteum iuramēti Bersaba, imitatus
 patrem, statuit & ipse altare deo, & similiter inuocauit nomen Tetragram-
 maton. At Jacob illius filius cum recubuisset in Haran, uisus est ei deus inni-
 xus scalæ, quæ a terris eleuata coelum attigit, cui dixit per somnium, Ego sum
 Tetragrammus deus Abraham patris tui, & deus Ishac. Qui cū euigilasset,
 certe inquit est Tetragrammus in loco isto. Cum igitur in castris nocte po-
 steriori luctaretur cum deo, & quæreret nomen eius, increpando respondit
 deus, Cur quæris nomen meum? Superfluum enim iudicauit illum quæere
 quod ante possederat. Tum pace tua CAPNION ait, interrumpo di-
 sputationem, Nam uideris impetu tam copiose orationis tuæ duci per inuiz
 ac pene præcipitari. Nunquid memineris de hoc nomine deū dixisse Moyse
 Ego dominus qui apparui Abraham, Ishac & Jacob in deo omnipotente, &
 nomen meum Tetragrammaton non indicaui eis? Tu uero nos docere au-
 des tam occultum nomen illos nouisse, tanquam hæreditariū a prima huma-
 ni generis matre ad se deriuatum. Quæ si esset non recte nobis commentario-
 rum scriptores & magni & graues & insignes theologi tradidissent, soli Moy-
 si primo reuelatum, nec ante patribus scitum fuisse, nec sic esset a deo institu-
 tum, sed ab Heua excogitatum & posteris suis legatum. Vera tu quidem
 recitas, BARVCHIAS inquit, sed falsa concludis. Ita enim uicissim mi-
 hi dabis ueniam si præter modestiam utar dialecticorum consuetudine in di-
 cendo. Nempe quod hoc Heua pronunciauerit, consecratae literæ testantur, At
 quod excogitauerit primum, quod finxerit, quod instituerit, quasi esset humanum
 inuentum & nouum exorsum, haud tibi assentiar. Et si memoria tenes remo-
 ui occasionem dicens, quantum mea fert opinio, quod mox cum spiraculo uitæ
 afflatum sit illud primis parentibus & cognitum diuinitus, Id quod nobilissi-
 mus præco diuinorum secretorum Esaias plurimum confirmare putatur
 cum ait, Tu es Tetragramme pater noster, redemptor noster, a seculo uel
 ab æterno nomen tuum. Ergo ante tempus quo creati sunt patres nostri
 terrestres, id nomen fuit. Cæterum quod affers ipsa dei uerba qui se dicat supe-
 riori ætate proauis apparuisse in deo omnipotente, & nomen Tetragram-
 maton non indicasse eis, dignum est indagine quatenus hunc nodum dis-
 soluam. Faciamus itaque eius rei periculum. Quisnam est qui cum audiat Eze-
 chielem de lapidibus preciosis loquentem, non recordetur se uidisse uel
 horum aliquem? Et quis est mercator opulentus, cui nunquam fuit cogni-
 tus Sardius, Topazius, Iaspis, Chrysolithus, Onyx, Beryllus, Sapphirus, Car-
 bunculus, Smaragdus, aut aliquis horum, aut plures, aut omnes, uel etiam quos
 Moyse addidit Ligurius, Achates, Amethystus? Quis item est, qui non
 ex liliis agri, & floribus campi, & herbis hortorum multas & uarias spe-
cies

LIBER SECVNDVS

cies cum earum nominibus atque figuris notauerit. Hic olus, hic late fundentes brachia betae, ut ait poeta, Fecundusque rumex maluae uiolaeque uirgines, Hic cicer & capiti nomen debentia porra. Hic etiam nocuum cerebro gelidumque papauer, Grataque nobilius requies lactuca ciborum, Et grauis in latum dimissa cucurbita uentrem. Omnia haec nos quicquid etiam mediocres de grege nouimus, Soli uero egregii homines & eximii, praeter nomina uirtutes quoque singulorum sciunt & potestates, quibus uel physicus aliquis edoctus, uel Empiricus exercitatus indicauit. Nihil itaque metietur uel agrestis homo qui se Corallium atque Smaragdum nosse dixerit, cui negociator quispiam modum inter noscendi monstrauit colore, figura, precio. Nouit enim quod Corallius neque Smaragdus est neque uiceuersa. Qui uero se scire hos lapillos haud ficte profiteatur, eum illorum potentias & operationes esse perdoctum oportet, & quod talis ac tantus uterque sit, Et quod Smaragdus appensus collo, Epilepticos auertit occasionem, & Corallius repellit stomachi dolorem, certam quoque suspendendi legem & cetera illi artificio congruentia. Quaecumque igitur talia non institui quisquis is est, tamen si gemmam & nominauerit & elegerit, me docente, illi recte me dixero gemmam ipsam nondum indicasse, aut herbam aut quamuis aliam rem. Nondum enim proprietatem illi & potentiam eius operationesque monstrauimus. Sic & deus Moyse de hoc nomine locutus est, quoniam patribus in deo omnipotente apparuit. In sua namque omnipotentia superioribus annis ipsemet deus fecit miracula. Veniente uero tempore liberationis Israeliticę benigniter uoluit diuinam & mirificam potestatem suam delegare hominibus in huius nominis Tetragrammati uirtute occulta, quae nulli unquam mortaliu priorum reuelata fuit. Pridem enim singulari pacto inclusit ei uerbo maiestatem energiam & mirificam potentiam, quae patriarchas maioresque nostros usque ad Moyse tempora latuit. Tria itaque sunt, est nomen, est significatum, est pactio siue confederatio diuina. Nomen humanam mentem eleuat. Significatum eleuatae menti adheret. Duo haec maiores nostri cognouerunt & nomen & significatum, Ideoque in eodem nomine inuocauere deum, & in eodem rursus uita illorum ipse fuit propitius. Sed tertium quod multo maius est, quo uerbi continetur supereminens potestas homini a deo summo delegata, Moyse fuit & non patribus indicata. Clarius istud ex hebraico sermone perpenditur. Pro eo enim quod nos Indicaui legimus, Hebraica litera continet Nodaethi, hoc est sciri feci. Non enim fecit deus sciri ab aetate superiori nomen suum Tetragrammaton, & intelligi quae penitus intra latent magnalia humanae fragilitati commendata, sed potius agnoscere & coli & obseruari promiscue, sicut caetera diuina nomina. At uero nunc praeposuit deus hoc nomen & in fastigio locauit super alia nomina ut mirabile, ut magnum, ut terribile, ut notum ex miraculis a deo per hominem factis. Quapropter Esaias ait, Tetragramme deus meus es tu, exaltabo te, confitebor nomini tuo quoniam fecisti mirabilia. Hoc est scire nomen Tetragrammaton, cum non solum characteres & uerbum nos ipsos non fugiant, uerum etiam eius pronuntiatio quae est occulta & uirtus recondita,

DE VERBO MIRIFICO

& sequentia miraculorum signa, Quod omne cum ex capite quarto Exodi, tum ex ipso post hac dei sermone fiet manifesti. Ego inquit dominus educā uos de ergastulo Aegyptiorū & eruam de seruitute, ac redimam in brachio excelso & iudiciis magnis, & assumam uos mihi in populum, & ero uobis in deum, & scietis q̄ ego sum Tetragrammus deus uester. Scietis nunc Tetragrammaton. Qua doctrina? Quia in brachio extento, Ecce miracula. Quam noticiam peripatetici uocant posteriorē ex signo, Vnde oritur fides. Scietis, at qua nostræ fragilitatis capacitate? Quia iudiciis magnis. Dei enim est iudicium, dei sententia, cui parere uniuersam nationem absq̄ ulla præparatione oportet, Ecce spes. Scietis, at quis erit sciendi modus? Et certe confœderatio dei cum homine, Quia uos assumam mihi in populū, & ero uobis in deum, Ecce utrinq̄ amor & dilectio. Non enim communi obligatione ac nexu tantum opus est, sed necessario nouum fœdus cum deo coibimus, super uerbo Tetragrammo, si cupimus eius uirtutem in nobis operari. Vniuersitatis em̄ dominus ante hoc ipsum futuræ societatis fœdus de iudeorū plebe Moyfi locutus est, Videns uidi afflictionē populi mei qui est in Aegypto. Fuit igitur ante adoptatus in populum dei. Et quid est aliud quod modo ait, Assumam uos mihi in populum præterq̄ hoc pactum, hoc consortiū nouum quod mente deo cōtemplatiui homines ingrediūtur, & super Tetragrammato nuperrime fœdus percutiunt. Hoc illud est quod nuncius Tetragrammus de nomine quærenti Manog respondit, cur quæris nomen meum? At illud est mirificum, quo responso, cognouerat nomen, & super eo mactauit hedum quod apud ueteres signum erat confœderationis, sicut in Homero quoq̄ legitis. Quare sequitur, Et posuit oblationē super petram, offerens Tetragrammo, qui facit mirabilia. Vnde ortum est q̄ ad uxorem dixit Manoa, Morte moriemur, quia uidimus Tetragrammum. Non timuisset angelos uidere, quorum crebra conuersatio cum maioribus nostris patrum memoria fuit. Sed quia dei uocem per Moysen intellexerat dicentis, Nō me uidebit homo & uiuet, Ideo formidabat deum se uidisse donec confortaretur. Patriarchæ Iacob non indicatur nomen, etiā quærenti, sed hoc solum respondetur, Quid quæris nomen meum & non additur Quod est mirabile. Huic uero quia uiderat incensæ oblationis miraculum, respondetur de nomine quod est mirificum, Quo sciri poterat quoniam esset Tetragrammaton, Quanq̄ uos legitis in eo ludicum loco, Nomen meum quod est mirabile. Sed tenet non eandem hic significationē quomodo in psalmo octauo, Domine dominus noster q̄ admirabile est nomē tuum in uniuersa terra, id est admiratione dignū & gloriosum, quod uocabulū Adir significat, hic uero peli, quod est miraculorum operator. Habetis & originem tanti nominis & figuram & significantiam & uirtutem, quod soli deo optimo maximo cōgruit, quod inter omnia nomina per excellentiam magnū dicitur, Veluti Iosue locutus est deo, Quid facies nomini tuo magno, quod in Deuteronomio uocatur Terribile, Et in psalmis Bonum, honorabile, sanctum, laudabile, æternum, beatificum, Et in Esaiā

LIBER SECVNDVS

Esaiā Excellentissimū, ab æterno, Et in Hieremia Inuocatum super nos, Et in Ezechiele Egressum in gentes, Et in Daniele Benedictū, Et in Amos Tetragrammaton nomen eius, Et in Malachia Magnum in gentibus ab ortu solis usque ad occasum, & horribile in populis. Omittam uiri doctissimi consulto pueriles in hac tam præstanti causa & in hoc tam salubri negotio quaestiuunculas grammaticorū, quibus se magni theologi tanto studio inuoluere hoc loco, ut etiam quod pudet audire, ad inanes cōtentiones deuenierint. Solum mihi superest illa celebris & potentissima pronuntiatio quæ in abyssu arcanorū dicitur secretissime recondita, quā si habet hoc nomen, non est ineffabile, si nō habet, nō est nomen. Quid igitur agamus? Negabimus esse nomen cuius cōtra nos tantū numerū testium adduximus? Negabimus ineffabile, quod ita tam græci quā latini appellant omnes? De quo Salomon in Prouerbiis, Quis colligauit aquas quasi in uestimento? quis erexit omnes terminos terræ, quod est nomen eius, & quod nomen filii eius, si scias? Tanquā sic dicat, Eloquere nomen ipsum si scias, & effare quod est ineffabile, quasi arbitretur difficile nos illius pronuntiationis explicationē tenere. Citabo Sidoni Hermetem tuum illum Trismegistum, id est ter maximū in dialogo Aesculapii. Non enim spero inquit totius maiestatis effectorem omniumque rerū patrem uel dominū uno posse quauis e multis composito nomine nūcupari. Deus autem patrum nostrorū, non prophanorū, non poetarū, non philosophorum, non ethnicorum, sed deus Abraham, deus Ishac, deus Iacob, quī & ignotæ & innominabili suæ naturæ propriū nomē imposuit. Idem quoque impossibilis pronuntiationis institutor & præceptor est. Hic docuit Moysen inenarrabile nomen profari, quando de ineptitudine linguæ conquereretur. Iam nota ex eo loco uobis est pronuntiatio, quæ tribus commatibus sub una periodo comprehenditur. Ultra nō ausim fines egredi arcanorum ne adstans ad parietem indignus aliquis exaudiat. Quoniam uero nomen, ut in Cratylo ait Plato, essentia ipsius est imitatio, Eaque contingit nobis tanquā pictoribus aut musicis commixtione multiplici atque distinctione uaria quousque apprehendimus quod imitari uolumus, ut si structurā nobilem acri peruestigatione cupimus introspicere. Primū quidem eius singula resoluimus, deinde ut prius erat extructa rursus ædificamus, & denique compaginē ipsam mente cōseruamus. Distinctio autem siue resolutio ea nominum in syllabas fit, & syllabarum in literas, & literarum in proprietates accidentiaque. Literis autem rursus intricatis complexio uerbi rem enunciat. Iccirco nostri maiores diuino studio & superno lumine freti, huius nominis gratiarum plenissimam expositionem pari modo sunt adepti & posterioribus nobis tradere dignati, quam Semhamphoras appellatis, quo certe secretorū fundamento plurimos noui confisos, ut aggredierentur quæ natura ipsa nō ualuisse. Sed ne hoc ipso quoque careatis, complebo paucis. Dominus quatuor literarum in summitate innixus est scalæ surgentis a terra & cacumine tangentis cœlos, Iacob humi recumbit, somno quiescens. Angeli dei ascendunt primo,

DE VERBO MIRIFICO

descendunt posterius. Ipsi iacob offertur promissio, euigilat, affirmat dominum esse in loco, tremit atq; timet, sacrificat erecto altari, & uouet uotū. Scalam gradibus compleamus, & in Cantico filiorū Coræ dicitur, Secundū nomen tuum deus sic & laus tua. Ergo Schemhamphoras erit laus dei, ergo gradus scalæ diuiduntur iuxta laudes eius. Laudes autē Hebraicæ uocantur Thillim, quo nomine psalmodi liber inscribitur. Erit igitur Semhāmaphoras ex libro psalmodi diuini nominis reuelata expositio. Quilibet autē uersus unum scalæ gradum notat, eorum quotusquisq; tris continet sacros characteres, Ex quibus spiritu dei suggerente unum conflatur signaculū in signe colendum & obseruandū tribus literis formatū, cui esse perhibent inclusum dei angelū ferentē secum diuini nominis maiestatem. Hi autē sunt angeli. lxxii. qui ascendunt & descendunt. In quorū uirtutes augustale diuinitatis nomen resoluitur, & eisdem angelicis tandem syllabis restauratur. Non q̄ resolutū desierit esse nomen, neq; restauratū rursus esse cœperit, sed sicut sol multiplicatione radiorū & luminis effusi. Ait enim contemplatissimus græcorum philosophus, qd̄ sensibilibus est sol, id intelligibilibus est deus. Psalmodia septuaginta duorū uersuum, hæc est, quā latine pronuntiabo iuxta ecclesiæ uestræ consuetudinem, & quolibet sancta signacula digito monstrabo, quapropter animum aduertite perquam diligenter. Vbi uero quatuor literarū nomen, id est Tetragrammaton ponitur, ibi ego more ueterum ipsius Adonai interpretationem mutuabor.

Tu domine susceptor meus es, gloria mea & exaltans caput meum.
 Et tu domine ne elongaueris auxiliū tuum a me, ad defensionē meā cōspice.
 Dicā domino susceptor meus es tu, & refugiū meū deus meus sperabo in eū
 Cōuertere domine & eripe animā meā, saluū me fac p̄pter misericordiā tuā
 Exquisiui dñm & exaudiuit me, & ex omnib⁹ tribulationib⁹ meis eripuit me
 Psallite domino qui habitat in lion, annunciate inter gentes studia eius.
 Miserator & misericors dominus, longanimis & multum misericors.
 Venite adoremus & procidamus & benedicamus ante dñm qui fecit nos.
 Reminiscere miserationū tuarū dñe, & misericordiarū tuarū q̄ a seculo sunt.
 Fiat misericordia tua domine super nos, quemadmodū sperauimus in te.
 Viuit dominus & benedictus deus meus, & exaltetur deus salutis meæ.
 Ut quid domine recessisti lōge, despicias in opportunitatibus in tribulatione
 Iubilate domino omnis terra, cantate & exultate & psallite.
 Et factus est dñs refugiū pauperi, adiutor in opportunitatib⁹ in tribulatione
 Et factus est mihi dominus in refugiū, & deus meus in adiutoriū spei meæ.
 Domine deus salutis meæ, in die clamaui & nocte coram te.
 Domine dominus noster q̄ admirabile est nomen tuum in uniuersa terra,
 Iudica me secundū iusticiā tuā domine deus meus, & nō supergaudeāt mihi.
 Expectans expectaui dominum, & intendit mihi.
 Et nomen domini inuocabo, o domine libera animam meam.
 Ego autem in te speraui domine, dixi deus meus es tu.

LIBER SECVNDVS

Dominus custodit te dominus protectio tua, super manum dexteram tuam.
 Dominus custodiet introitū tuum & exitū tuum ex nunc & usq; in seculum
 Beneplacitū est dño sup timētes eū, & in eis qui sperāt sup misericordia eius
 Confitebor tibi domine in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua.
 Clamaui in toto corde exaudi me domine iustificationes tuas requiram.
 Eripe me domine ab homine malo, a uiro iniquo eripe me.
 Deus ne elongeris a me, deus meus in auxilium meum respice.
 Ecce deus adiuuat me, & dominus susceptor est animæ meæ.
 Quoniam tu es patientia mea domine, domine spes mea a iuuentute mea.
 Introibo in potentias domini, deus memorabor iusticiæ tuæ solius.
 Quia rectum est uerbum domini, & omnia opera eius in fide.
 Dominus scit cogitationes hominū, quoniam uanæ sunt.
 Speret Israel in domino ex hoc nunc & usq; in seculum.
 Dilexi quoniam exaudiet dominus uocem orationis meæ
 Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.
 Domine deus uirtutum conuerte nos, & ostende faciem tuā & salui erimus.
 Quoniam tu es domine spes mea, altissimū posuisti refugium tuum.
 Audiuit dominus & misertus est mei, dominus factus est adiutor meus.
 Ut quid domine repellis animā meam, auertis faciem tuam a me.
 Domine libera animam meam a labiis iniquis & a lingua dolosa.
 Dominus custodiet te ab omni malo, & custodiet animam tuam.
 Et ego ad te domine clamaui, & mane oratio mea præueniet te.
 Voluntaria oris mei beneplacita fac domine, & iudicia tua doce me.
 Si dicebam motus est pes meus, misericordia tua domine adiuuabit me.
 Suauis dominus uniuersis, & miserationes super omnia opera eius.
 Quæ magnificata sunt opera tua dñe, nimis pfunde factę sunt cogitatiōes tuæ
 Notum fecit dominus salutare tuū, in cōspectu gentiū reuelauit iusticiā suā.
 Magnus dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis.
 Miserator & misericors dominus, patiens & multum misericors.
 Sit gloria domini in seculū, lætabitur dominus in operibus suis.
 Confitebor dño secundū iusticiā eius, & psallam nomini domini altissimi.
 Cognoui domine quia æquitas iudicia tua, & in ueritate tua humiliasti me.
 Dominus in cœlo parauit sedem suā, & regnū suum omnibus dominabitur.
 Tu autem domine in aeternum permanes, & memoriale tuum in generatio-
 nem & generationem.
 Alleuat dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos.
 Qui timent dñm sperauerunt in dño, adiutor eorū & protector eorum est.
 Et anima mea turbata est ualde, sed tu domine usq; quo.
 Ab ortu solis usq; ad occasum, laudabile nomen domini.
 Iustus dominus in omnibus uis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.
 Sit nomen domini benedictum, ex hoc nunc & usq; in seculum.
 Vide quoniā mandata tua dilexi dñe, secundū misericordiā tuā uiuifica me.

DE VERBO MIRIFICO

Seruite domino in læticia, introite in conspectu eius in exultatione.
 Ecce oculi dñi sup metuentes eū, & in eis qui sperant super misericordia eius
 Conuertere domine usq; quo, & deprecabilis esto super seruos eius.
 Ne derelinquas me domine deus meus, ne discesseris a me.
 Delectare in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.
 Confitemini domino quoniā bonus, quoniā in æternū misericordia eius.
 Dñs ps hereditatis meę & calicis mei, tu es q̄ restitues hæreditatē meā mihi.
 In principio creauit deus cœlum & terram.
 Confitebor domino nimis in ore meo, & in medio multorū laudabo eum.
 Conuertere anima mea in requiem tuam, quoniam dominus benefecit tibi.

Non uos conturbet nec in stuporem ducat promiscua, ut uideatur, uersuū collectio, quasi absq; ordine ac fortuita, non diuino fato, sed hominū uoluntate, ingeniosoq; artificio cōstet. Quod enim de Homeri carminibus & Plutarchus & cæteri eius poetice studiosi scribunt, non fuisse initio ut nunc sunt in numerum composita sed sparsim distracta, & tandem a grammaticis qui circa Pisistratum Aristarchumq; degebant in ordinem redacta. Hoc haud absimile de hymnis psalmodū nostri ferunt, & etiam uestri sacre scripturę doctissimi homines, ut Hilarius dux & episcopus in eius libri commētariis qui sic ait. Non est autem ignorandū indiscretum apud Hebræos esse numerū psalmodorum, & sine ordinis annotatione fuisse cōscriptos. Non enim illic primus aut secundus aut tertius aut quinquagesimus aut centesimus prænotantur, sed sine præscriptione aliqua ordinis in unum permixti sunt. Esras enim ut antiquæ traditiones ferunt, incompositos eos & pro autorum ac temporum diuersitate dispersos in uolumen unum collegit. Cum igitur fuerit ista traditio Semhamphoras ante septuaginta duos interpretes, qui & numerum & ordinem psalmis statuisse dicuntur, & quidem longe ante, profecto iudicare potestis haud ab re hos uersus afflatu diuino conceptos et numero & ordini humano nō seruire, sed magis diuino proprio atq; suo numero innumerabiliter numerabili & infinite finito, unde tandem processerūt subesse, & rursus in eiusdem adorandi nominis Tetragrammati numeros modo sapientibus noto referri. Tum SIDONIVS, Pręclare mihi uideris id q̄d es pollicitus monstrasse digito. Sed quem tu eius nominis esse numerum uelis in quem septuaginta duo referantur, nō satis intelligo, nisi quaternionem literarum quo tam celebre nomen cōstare dicitur, & iccirco Tetragrammaton appellatum. Quod ego certe uetustissimos philosophos & philosophiæ principes semper maioris pendisse inuenio q̄ cætera cuiuscunq; religionis arcana. Maxime autem Pythagoram ipsum nobilesq; Pythagoreos qui pariter id quod tu Tetragrammū nominas iuxta suę discipline morem, Tetractyn uocant. quā omnibus diis deorumq; uirtutibus præferunt, & perpetuę naturę fontem esse in animos nostros manantem describunt. Teste carmen est quod aureum Pythagore appellat, in quo iuramenti loco Tetractys assumitur tanquam summū quo fides & rerum credulitas nitatur cū

LIBER SECVNDVS

definitione perfecta substantiæ suæ. Imitati sunt quicq; præstantissimi poetæ
 ut reliqua eius philosophiæ, sic & hoc subtilissimū & acutissimū cōtemplan-
 di genus, qui mundi chaos in quatuor elementa. Cœlū in quatuor anni par-
 tes. Aerem in Eurū, Zephyrū, Austrū & Boream. Terrā in quatuor spaciā
 secundū quinq; zonas. Diuinitatē in plebeios, nobiles, superos & palatia re-
 gis. Humanitatē in carnē, spiritū, manes & umbrā distinxerunt, ut ea partim
 in principio legimus Ouidianę metamorphoseos, partim carmina ostendūt
 quæ circūferuntur, Bis duo sunt hominis, manes, caro, spiritus, umbra, Qua
 tuor ista loca bis duo suscipiunt. Terra tegit carnem, tumultū circūuolat um-
 bra. Orcus habet manes, spiritus astra petit. Stoici uitæ nostræ splendorem,
 ex quatuor uirtutibus collaudant. Mathematici primam solidam demonstra-
 tionem in quaternario reperiunt. Physici iudiciales potētias in quatuor par-
 tiuntur, intellectum, rationē, opinionem, sensum. Arithmetici unum potesta-
 te appellant tetragonū. Vnum enim cum erumpit in actum, est numerus te-
 tragonus. Primus differentiā numerorū uniuersam adimplens, et sub quatu-
 or terminis denarium perfecte consummans. Vnum nanq; duo, tria, quatu-
 or denarii numeri substantiam parturiunt, quo facilius eas crediderim quas
 tu post nomen Tetragramaton decem Sephirothi introducere (utpote rem
 uulgo insuetam) ausus es. Quid? q; ille idem numerus eisdem quatuor limiti-
 bus omnem musicæ harmoniā continet, immo totam mathematicā colligit;
 punctum, lineam, planiciem atq; corpus, totam physicam complectit in qua
 seminaria naturæ uirtus docetur primū, secundo pullulatio naturalis, tertio
 adolens forma, quarto compositum, totam deniq; metaphysicam insinuat.
 essentiam, esse, uirtutem & actionem, quæ sane triplicitas mirificam quater-
 nitatem explicat, ut sit principio punctus, semen, essentia. Secūdo linea, pullu-
 latio, esse. Tertio planicies, forma, uirtus. Quarto corpus, compositū, actio.
 Hi mihi duodecim esse lapides uidentur quos tu ante Baruchia suis nomini-
 bus recitasti, & quos ille tuus Moyses in quaternarium ordinem redegit. Igi-
 tur in tota mūdi uniuersitate illiusq; singulis partibus, illa diuina relucet qua-
 ternitas. In superis (ut est apud Orphicā theologiā) Musa Dionysius Apol-
 lo & Venus ea superna numina mētibus nostris instillant deificos attractus.
 Musa poësim, Dionysius mysterium. Apollo uaticinium, Venus amorem. In
 cœlestibus, quatuor triplicitates. Sub cœlo tempora quatuor, Sub tempore
 quatuor qualitates, sub qualitatibus quatuor elemēta. Sub elemētis, substari-
 tia qualitas quātitas motus. Sub ipsa deniq; substantia corporeū uegetabile
 sensitium intelligens. Sub quātitate punctio longitudo latitudo profundi-
 tas, sicut de numero dicimus unum duo tria quatuor. Sub qualitate calidum
 frigidū siccum humidū. Sub motu ascendens descendens progrediens circu-
 lare. Diximus de rebus super cœlestibus æternis tēporalibus mixtis. Videā-
 mus animus humanus quo pacto se cum quaternitate sociauerit. Et ascendit
 quidem animus noster per quatuor gradus, ad postremum in ipso spiritum
 per sensum, imaginationem, phantasiā, intelligentiam. Tenetis ergo natū-
 g iii

DE VERBO MIRIFICO

Caroli
 ram uniuersi quaternitate constare, quā non eo modo effecisset omniū opī
 fex, nisi & in seipso quēdam esset Idea quaternionis prius q̄ in operationem
 uergeret. Vnde summū Iouem Lacedæmonii quatuor auribus depingere
 mihi recte uisi sunt, quoniā sit ipse quoq; summus quaternio, id est iuxta Py-
 thagoricos Tetractys, cuius emanatio per formā quidem in angelis, per par-
 ticipationē ueram in animabus rationalibus, per imaginariam in rationis ex-
 pertibus, per umbratilē in corporū figuris reperitur, & sempiternæ cuiusdā
 pluuiæ consueto more ab excelso ad ima defluit uniuersa rigando, Perq̄
 libenter Sidoni audio BARVCHIAS inquit quæ tu nostræ disciplinæ
 applicas. Nam ut uideo recte omnia quadrant ad regulā. Hic enim esse mihi
 putatur iste fluuius insignis qui de illo celebri loco uoluptatis egrreditur ad ir-
 rigandum paradisum quaterno capite. Quem Orpheus & Homerus Ocea-
 num uocant, diuinarū & humanarū rerum originem, primo semper existen-
 tem, secundo manantē in deorum generationē, tertio irrigantem terrena,
 quarto stillantē in omnem fluidam naturam. Hic est ille fluuius Cobar pro-
 pter quem Ezechiel manu dei tactus uidit similitudinē quatuor animalium
 & quatuor in quatuor. In eodem quoq; fluuiō quatuor cherubim in quatu-
 or rotis, & rotam in medio rotæ. Ipsum est animal quod uiderat iuxta flumē
 Cobar. Hoc ipsum est mare magnum in quo iuxta uisionē Danielis pugna-
 bant quatuor uenti cœli, & quatuor bestię grandes ascendebāt de mari. Eius
 numen appellari Neptunū uoluerunt, qui dicitur in Orphicis hymnis qua-
 driugos currus impellere. Mysterium igitur Tetragrammati uetustissimis
 fuit sapientibus, & quidem alienigenis tametsi publice inusitatum, tamen pri-
 uatim non incognitum, qui cūctas optimarū rerum disciplinas sub ænigma-
 te tradentes quosdam hoc in negotio sibi artifices faberrimos instituerunt,
 ut congrue totam rerum omnium uniuersitatem celte sculperent, eamq; in
 unam imaginem nostro conspectui formarent, ne crebro huius summi no-
 minis opus foret quod timebant uilitate contemni. Quam sane imaginem sa-
 cram uocauere, illiusq; sculptores hieroglyphi ea de re dicti sūt. Erat aut̄ hoc
 modo, Primo quidem oculus, secundo baculus, tertio scutū, quarto serpens
 Videte quantū hæc apte ad figuras etiam prophanis atq; rudibus conspicua-
 biles. Sed multo simpliciores existunt numeri iidēq; formales quos & acuti-
 contemplamur q̄ figuras, & propius rebus diuinis accedere putamus, Quo
 plane multo extat optatius nobis philosophis hoc ipsum tam celebre nomē,
 qd̄ & figuris characterum geometrica, & formis numerorū arithmetica sa-
 cramenta simul complectitur, Vtq; mathematici officio promiscue fungar,
 rectissime profecto dixerim, Vnum par impar totum reductio. Nihil infini-
 to, nihil uno, nihil puncto prius est, & ipsum omnium rerum principium est
 Deinde usq; ad unum & usq; ad punctum omnia sunt, & ultra unū atq; pun-
 ctum nihil est. Hic igitur omnium rerum finis est. Tenetis modo primā Te-
 tragrammati literam, quæ & figuram puncti referat, & lod id est principū
 nominetur, & denarium id est finem numeri designet, & omnem numerum

LIBER SECVNDVS

simplicissime penetret, quoniam notam præ se ferat unitatis. Veritas autem omnium numerorum mensura communis est. Et ea ut scribunt Arithmeticiuicem obtinet puncti, quæ cum sit principium interualli longitudinisque, ipsa nec interualli, nec longitudinis capax est. Sicut neque punctum quod puncto superpositum, nihil fit nisi punctum, uelut si nihil nulli iungas. Quo accidit ut etiam unitas in seipsam multiplicata, nihil producat aliud præterquam se ipsam, Vt si dixeris, semel unum, nihil nisi unum est, aut rursus semel unum semel non latius uagatur, sed in uno permanet. Est enim eadem semper immutabilisque substantia, princeps imparis ordinis, & effectrix quodammodo formaque imparitatis. Principium communicatio & finis omnium, supra numerum, supra totum, diuisionis expers, carens partibus. Quapropter & commodissime nostris illis egrotis oculis summum huius mundi autorem demonstrat, & diuinitatis naturam humanæ imbecillitati describit, a qua & ex qua & per quam & in qua & ad quam omnia sunt. Utamur si uultis diuinissimi theologi testimonio Dionysii Areopagitæ, de ente & exemplaribus ita scribentis. Etenim in monade omnis numerus uniformiter constat, habetque omnem numerum unitas in seipsa unice, & omnis numerus coniunctus quidem in monade est. Quantum uero ex monade processerit, tantum discernitur & multiplicatur, Diximus de immanentia, dicamus de processu, & sicut motus puncti facit lineam, & motus lineæ facit planiciem, ita motus unitatis creat alterum & alteritas binarium. Alterum enim apud Pythagoram & sapientiæ eius hæredes inquit Boetius, nulli alii nisi tantum binario adscribitur. Vnde Seruio grammatico autore, Alter de duobus tantum dicitur, binarius autem quandam indicat compositionem. Aceruus enim est unitatum, Compositio non sine materialis proportionis suspitione intelligitur. Materialis proportio absque formali nequit existere, sicut reuera neque materia sine forma. Formam esse quoddam diuinum recte arbitratur Aristoteles. Numerus impar & quidem ternarius maxime proprius rebus diuinis asseritur. Cui haud absimile Alphesibæus in pharmaceutria Maronis cecinit. Numero deus impare gaudet. Omne igitur quod primo extra deum fluit, simul atque ipsum iam deus non est, alterum ab eo & primæ multitudini par fit. Vtque nihilominus habeat esse, conuertitur rursus ad diuinitatem, cuius insigne numerus est impar. Omnis enim processus (dixit Abucaten, per similitudinem secundorum ad primum efficitur. Angelica itaque natura impari numero significanda est, numero quidem quia est multitudo ab uno progressa. impari autem quia proxima deo & eius participatione freta. Nam quasi parua dei portio sunt angeli, quale per oraculum Apollo fatidicus quondam Colophone querenti responderat. Hic plane non deest quod expertos se aiunt philosophi Nam ubi natura superior tangit inferiorē, ibi ex infimo sui gradu supremum inferioris attingit. Sed mox ubi ad summum id est unitatem uentum est, contra erit necesse ut inferioris supremum ad totam conditionem aspiret unitatis, quoniam & unum & simplicissimum gradus non habet. Tota autem conditio unitatis est esse eandem

DE VERBO MIRIFICO

Carm.
 & semper sibi similem consentientemque immutabilitate, qua solus impar numerus, ut dicunt Arithmetici, maxime participat. Sane cuiuscunque medietas est unum, hic impar est numerus. Cuius uero duo is & paritate recipit, et in gemina æqua poterit disungi. Ergo uidetis quoniam imparitas deo est cognatior, paritas autem dissimilior, ideo angelicam siue idealem seu totam archetypi mundi naturam, non quidem pari sed impari numero rectius fuisse designandam. Atqui cum solus deus multitudinem in se non admittat, cetera uero quantumcunque simplicia quasi quaedam coarceuatio sint, & ex actu potentiaque construuntur. Idcirco primus deitatis riuus non simplici aliqua imparitatis nota celebrari debuit, sed quæ simul et pari & impari numero constaret. Pari, ut esset aliquid. Impari, ut tantum esset, quippe istud quod effluxisset, hoc quod reflueret. Diuersum enim est esse & id quod est. Ex primo itaque binario & primo ternario, constat quaternarius qui productum a suprema luce, primum in intellectualis mundi radium uno sacro charactere, hoc est ipsa He litera demonstrat, quam & mathematici numerationis primum incompositum, & Hebraeorum grammatici prolationis spiritum, essentiaque hypostasim (articuli officio) designare tradiderunt. Quod rudibus ac ineruditis oculis sapientissimus Salomon fabre mihi pinxisse uisus est. Fecit enim super arcam duos cherubim in quibus sederet nomen domini exercituum, ut esset quinque cubitorum ala cherub una, & quinque cubitorum ala cherub altera, quasi effigies super celestis citra deum essentia atque naturæ. Volo & tertium huius ineffabilis & mirifici nominis characterem breui exponere, quem esse Vau perhibent. Hæc tametsi coniunctio sit copulatiua, tamē & in oratione perpetua tempus uerborum commutat, & in mathematica senarium numerum significat. Aptissime igitur notula fit cœli & terræ, id est omnium ex materia & forma coniunctorum. Copulat enim Vau & partes orationis coniungit, unde coniunctio dicta est. Deinde uerbis etiā tempora transmutat, ut natura rebus. Quid est quod fuit (inquit Ecclesiastes) ipsum quod futurum est. Quid est quod factum est, ipsum quod faciendum est. Temporis ergo mutationi subiacent quaecunque corporalia tam in cœlo quam in terra, horumque mediis sita sunt. Sed ad Pythagorica mysteria & sacrorum arcana transeamus. Deprompsi ex antiquorum uoluminibus quosdam schytarum aliarum uerborum gentium faberrimos homines uniuersitatis naturam una imagine sculpere solitos, & propterea hieroglyphos fuisse nuncupatos, quæ contineret oculum, spatam, scutum & serpentem. Secundum quos utique post oculum, id est punctum, & baculum siue spatam, id est linearem planicie æquali ordine sequitur scutum hexagonum, id est corpus solidum quod propter longitudinem, latitudinem & altitudinem sex angulis clauditur. Est enim in longitudine ante & retro. In latitudine sinistra & dextera. In altitudine sursum et deorsum. Hic namque senarius ita in natura solidorum constituitur, ut circa omne corpus inseparabili coniunctione semper uerse. Tria igitur cum sint solidorum interualla, quorum cuiuslibet duo sunt motus, nihil mirum si post Iod, id est unum, & He, id est duo atque tria, nunc suo loco Vau sequatur

LIBER SECVNDVS

sequatur, id est sex. Qui numerus priorū numerorū multiplicatione oritur, siue tu semel bis tria dicas, seu conuersa uice ter duo, quippe singulis materia libus congruentissimus numerus, quod & ipse alterna præcedentiū numerorū multiplicatione nascatur. Rebus autē alterutrū uicissimque multiplicandis materia ipsa potissimū occasio est. Taceo quod ordinem hic suum ex anteriorū unitatibus nanciscitur. Ex uno enim & duobus atque tribus senarius colligitur, ut iure optimo cognoscatis post Iod & He subito ipsam Vau literam sequi debere. Accedit quod quemadmodum totius uniuersi corporalis natura uel Aristotele autore perfecta undiquaque assertitur, non abundans superfluis, nec frustrata necessariis. Ita senarius numerus totius mundi corporei signaculum præbens, in omni numerorū contextu ab unitate prima usque ad decem solus adeo perfectus est, ut comparatione suarū partium neque paupertatis egestate inops diminutus uel sit, neque immoderata plenitudine superfluis. Habet enim partem mediam, id est triam, & tertiam, id est duo, & sextam, id est unum, quæ in summam unam redactæ, totum senarii corpus proferunt. Quæ quidem perfectione cæteri carent. Nam octonarii medietas est quatuor & quarta duo, & octaua unum, quorū collectio minorē toto corpore summam reducit, id est septem. Sic reperimus in reliquis summas partium congestas uel abundare uel a stipite numeri deficere, solus senarius eiusmodi totalitate perfectus est. Quæ propter haud ab re mundum hunc totum atque perfectum solus ipse designat. Munienda est uallo sacrarum literarum hæc nostra sententia, ne uos excogitationem uacua aut meum inuentum suspicemini, & quod pauci animaduertunt id uobis amicissimis sodalibus reuelabo. Profecto quanquam plurimæ solent in sanctis scripturis generationes recitari, nullas tamen usquam generationes in toto sacratarū literarum uolumine inspexeritis cui Vau character hic noster adiectus sit, nisi tunc solum quando de generatione cæli & terre legimus, istæ sunt generationes cæli & terre, ubi Tholdoth singulari diuinitatis dono per Vau in ultima scribitur. Quæ quidem litera reliquis omnibus in locis eidem dictioni subtrahitur, præter unam Christi genealogiam in libro Ruth prope finem exorsam, Hæ sunt generationes Phares, quæ utique profapia omni alia generatione fuit perfectior. Perfectum itaque esse totum uniuersum litera hæc tertia sacratissimi nominis senario numero commonet, quoniam die sexto uidit deus cuncta quæ fecerat & erant ualde bona. Igitur perfecti sunt cæli & terra & omnis ornatus eorum. Reliquum erit ut de tertio progressu rerum, hoc est, quarta litera paucis edisseramus. Post subsistentias enim uere materia carentes, & substantias uere materiam possidentes, haud iniuria sequuntur res quæ cum sunt in materia formæ corporum, tum simul eadem a corporibus materiisque sunt separatae. Hoc genere accedit animus rationalis cui igneus est uigor, ut ait Virgilius et cælestis origo quantum non noxia corpora tardant, terrenique hebetant artus moribundaque membra. Is quanquam secundum essentiam suam excellentiorem cum angelica natura pari congressu ambulat, ueruntamen quantum ad ipsum esse

DE VERBO MIRIFICO

inferius attinet, eo fit posterior q̄ immergitur corruptibilibus & cum corpore cōmunicantibus iungitur. Hoc ipso ductus propheta Regius, Minuisti eum inquit paulominus ab angelis. Gratissimū amici uobis ip̄e facturum sum qui nunc ad uesperam audientes lassati estis, Causam enim q̄ breuissime absoluiam. Platonis in libro cui est inscriptio Timæus hoc dogma extat. Deum in exordio primū creasse ignem, deinde terram, Sed duo sola, et tam aduersa hæc absq̄ tertio quodā commode cohærere nō poterāt. Restabat igitur medium utrorūq̄, q̄d partim cum superiore, partim cōmunicaret cū inferiore Itaq̄ cum sint archetypa, ut lucēs quædā igneæ primū creata, deinde uniuersa corporea sæces materiā amplexatum fieri decuit aliquam substantiam quæ nec a materia penderet necq̄ sine materia existeret, ut quo ad operationem suarū uiriū habitaret cum corpore, & quo ad potestatem suæ essentiae habitaret cum angelis, & alterutra uirtute neutri mundo deesset. Rectissimum igitur medium est animus humanus qui cum sit neutrū cū utroq̄ participat. Propter hoc ait Hermes Trismegistus, O Asclepi magnum miraculum est homo animal adorandū & honorandum. Hic enim in naturam dei transit qua ipse fit deus. Hic dæmonū genus nouit, ut pote qui cum iisdem ortum se esse cognoscat. Hic humanæ naturæ partem in seipso despicit, alterius partis diuinitate confusus. O hominis q̄ est natura temperata scelicius. Hic diis cognata diuinitate coniunctus, partem sui qua terrenus est despicit. Cetera oīa quibus se necessarium esse cœlesti dispositione cognoscit, nexu secum charitatis astringit sicq̄ suspicit cœlum. Sic ergo sceliciore loco medietatis est positus, ut quæ infra se sunt diligit, ipse a superioribus diligatur. Mediā auditis inter mundum inuisibilē et mundum uisibilem esse animā rationalē, arctissime nihilominus cognatā superis. Ob eas utraq̄ causas alia nequiuit nisi numeri quinarij notula designari, quæ ultima est He uocata, totius denariæ numerationis iustissima proculdubio medietas. Nam si altrinfecus circa quinarium superius quatuor & inferius sex colligaueritis, decem uenient, quorum quinq̄ medietas est. Rursus tria & septem, iterum duo & octo, deniq̄ unum & nouem, & identidem semper reperietis decem, & solum quinariū esse medium experiemini. Si percunctabimur accuratius, est profecto similis superiorum essentia haud indigne simili caractere monstranda, nec aliud differentiam q̄ ordo facit. Nam quo absolutior, purior, firmiterq̄ constat angelicus mundus, eo est priori He litera & eminentiori loco nostris oculis ostendendus. Posteriori autem licet eodem caractere mens humana, quoniam affixa est corpori quæ cum corpore simul esse cœpit, quia uero cū corporis interitu nō desinet, sed si suam fuerit naturam sequuta & non aliene grauata illecebris redit continuo, & ascendit tam in corpore manens q̄ extra corpus uolitans ad consentaneam ei super cœlestemq̄ habitationem, quam ego nominauī reductionem. De qua Zoroaster, Ascendendum tibi est ad lumen ipsum & ad patris radios, unde missa tibi est anima plurimam induta mentem. Et Pythagoras tradidit his uerbis, Si tu relinquendo corpus in ætherem libe

LIBER SECVNDVS

rem liberum trāsieris, eris immortalis deus. Hęc est última He reductio quidem hominis ad diuinitatē, hic est finis, hic terminus, hęc meta, hic limes & perfectio nominis huius tam sacri, tam adorandi, tam potentis, tam admirandi, cuius coram Moyse deus meminit, Ego ostendā omne bonū tibi, & uocabo nomen Tetragrammaton coram te. Hęc est quarta litera, & apud Danielē species quarti similis filio dei. Dedit enim deus hominibus potestatē filios dei fieri iis qui in eius nomine credūt, Cuius última He quasi facies quarta est aquilæ in rotis, quæ in Ezechiele gradiebantur iugiter & non reuertebantur. Huius literæ uī ac potestate Abraham centenarius ex Sara nonagenaria steriliq; fœmina præter naturæ leges genuit creuitq; in gentes. Et ob id Abraham fuit nūcupatus cum ante Abram uocaretur. Quid multis? Nostra omnis fœlicitas hoc caractere numeri quinarīi exprimitur, quo unitur Alpha cum O, & aquæ sub cœlo cum aquis quæ super cœlos sunt. Quo possumus quæ uolumus, & uolumus quæ superi ipsi, Quapropter & quintā partem Affer sortitus est, quoniā beatitudo He litera exuberantissime consummatur. Affer enim fœlicitatem beatitudinē ue interpretamur. Nox ruit optimi uiri nimis longo sermone quæ dei essentiā significare nomina uidebantur tractaui. Cetera uos ipsi ex Dionysio Areopagita Hieronymoq; cognoscite uel dei uirtutem uel eius operationē uel nostram erga illum affectionē significantiā. Quanq̄ sunt nonnulla nec ab istis neq; ab aliis græciæ latinorūq; autoribus, sed tantum a nostris exposita, ut est hoc nomen Isth, quod & uirū & deum insinuat, cum quo in libro Geneseos Iacob ipse solus esse luctatus perhibetur. Et sequitur, Nequaq̄ Iacob appellabitur nomē tuum sed Israel, quoniam cum deo & homine p̄ualuisti, ut est item uocabulū Na, quo in animi molestia turbationibusq; utimur. Sicut Moyses in numeris, Dimitte Na peccatum populī tui, quod uos interpretatum habetis, Dimitte obsecro. Et psalmo cētesimo ac decimo septimo, A na domine saluifica na. A na domine fortunifica na, quod uos elegātius sic, O domine saluū me fac, o domine bene prosperare. Nā & Iah in Halleluiah legitis, & Zabaoth in sacrificiis, & Adonai in Exodo, & El in Immanuel, & Ischyros quod est Sadai. Et ante solem Innon nomen eius, quod uos dicitis, Permanet nomen eius. Elion quoq; & q̄ plurima nō ualde usitata, ut est Macom & Caphu. Sed & angelorū sane generatim uocabula per multa sūt, ut Hafimalim, Haiioth, Ophanim, Tharsifim & reliqua. Deinde priuatim non utiq; pauca, ut Vriel, ut Afariel, ut Zuriel, ut Abir, ut Mætattron, hisq; similia. Tenetis quid tandem audiēdo nominū sacrorum mandauerim memorię, q̄d certe q̄breuissimū est & perexiguū. Quanquā sunt id genus & nōnulla quidem alia, quæ & proponerē & explicarem nihilominus quantūcunq; essent uel ampliora his uel mediocria magis, sed iandudum sol occidit, & uos auscultando defessi estis. Cæteras ego partes Capnioni delego in crastinum. Nunc eamus intro hinc ad cœnam. Tum SIDONIVS, Fiat inquit. Et CAPNION, Fiat. Nam opipare præsto est.

DE VERBO MIRIFICO
IOANNIS REVCHLIN PHORCENSIS LL.
DOCTORIS CAPNION VEL DE
VERBO MIRIFICO

Carvill
Am tertius illucescit dies uenerande Antistes, in quo post ueterum
i philosophorū græcæ gentis & Hebræorū exposita sacra nomina,
opus fit ut Capnionis natione Phorcensis professione christiani au
diatur perpetua tandem declamatio. Ante cuius tamen exordium iterum Si
donius ingenti peruestigandæ disciplinæ ardore affectus, prior cæteris ita
incipit. **MOVERE** mihi uisa sunt mi Capnion hoc noctis cubiculū to
tum Sidonius ait, & ipsos concutere parietes ea portenta uerborum quæ hic
Baruchias hesternæ illa oratione sua nobis audientibus, non tantū iocundissi
ma, uerū etiā maxime admiranda per quā doctè recitauit. Credo quæ ex acer
rima & attentissima cogitatione (ut sit) comprehenderit animū soporū proxi
mum, eiuscemodi uocabulorū inaudita nouitas & in diuersa traxerit, ut inde
parietum quosdam gestus imaginatio fabricaret. Vel si uerum est quod iste
putat & ego nō ualde repello, facile potuit illa diuinitatis symbola, cœlestiū
ingens chorus sequi. Nullus enim deorū ausit, iuxta Homeri uersus, in suis
sedibus permanere moto Ioue. Sed age Capnion, tempus nunc est de uerbo
mirifico ne tu spem nostram frustreris. Hic ille. Cæses ne quid heri fuisse reli
ctum ait ab hoc concionatore Baruchia quod ego absumam hodie, qui tāta
uarietate nominū plenus, mirum si non omnia effudit irritamenta stupenda
rum factionū. Et Sidonius, censeo uero inquam respondit. Nam sese admo
dum attestatus est, nihil hæctenus horum uerborū uis ac potestate supra com
munem naturæ cursum præualuisse, nec uel cæteros etiam suos gentiles un
quam potuisse. Tum **BARUCHIAS**, uera quidem refert Sidonius
quare Capnion quæ nobis es pollicitus uide num ad fidem tuam pertinere
arbitraberis, ut & certum illud uerbum quo miracula fiant, & eius simul ritū
infallibilē explices, necque nos ultra suspensos animi teneas. Tum ille, quando
inquit tantopere mihi eripitis libertatem recusandi, faciam nō quantum for
tasse optatis, sed quantum ualeo. Vbi namque constare uobis iam arbitror ali
quod fuisse maioribus nostris siue nomē seu uerbum, quo portenta miracu
la prodigia fecisse olim habiti sint, ubi pauca utique restabunt quæ uobis nega
re tanta inter nos amicitia me non sinit. Si enim uerbum ipsum nominauero
& utendi ritum tradidero, quod postulatis officium iure meo satis expleue
ro. Hæc omnia quamuis in promptu & ad manū futura sint, tamen ante pau
lo altius esse res ipsa mihi petenda uidetur. Cogitate cum animis uestris et di
ligenter recordamini disputationis nostræ primū diem, quando pro singu
lorum sententia id conuenerat inter nos, quo nesciam plane si quicquā aliud
omniū nostrū menti atque iudicio profundius sederit, firmiter hæserit consti
terit ue solidius, quā siue adsit hominibus nobis quædam sempiternorū sapien
tia, siue scientia perpetuorū, seu cognitio momentaneorum, nihilominus quæ
semper illis recta fides superior certiorque sit, quippe quæ nō inanibus nostris
commen

LIBER TERTIVS

commentationibus, sed diuinæ reuelationi tota innititur, ab hac petendus est mundi ortus, et omnia quæ in mundum a deo prodeunt. Pauli Tarsensis in signi testimonio, qui ad Hebræos, Fide ait intelligimus aptata esse secula uerbo dei, ut ex inuisibilibus uisibilia fierent, Quod regius uates ex reuelatione diuina patefecit mortalibus hoc carmine, Verbo domini cœli creati sunt & spiritu oris eius omnis & ornatus & uirtus & exercitus eorum. Est & fidelis dominus in omnibus uerbis suis, quapropter nemo audeat mutare uerbum dei, In æternum enim permanet, cui omnia creata obtemperare necesse est, quia ipse dixit & facta sunt. Nam & ignis & glacies & spiritus procellarum faciunt uerbum eius. Quod & liquefacit crystallum, & uiuificat hominem, & sanat ægros, & occidit transgressores, totum hoc sacre literę prodiderunt. Supra naturam itaque præficatur & tanquam in latissimo imperio id uerbum constituitur, quod iuxta Ioannem theologum & euangelistam, In principio erat apud deum, omniaque per ipsum facta sunt, & quod illo maius est, Deus erat uerbum. Nihil igitur illo potentius nobis erit maxima uis, uehementi robore, suprema potestate plenissimo, Quæ est uirtus dei opus quodlibet agere uolentis, immo uoluntas ipsa uolentis, diiudicare nequimus dum in hac fragili cute hospitamur, quantus & quam spaciosus isti uoluntati & isti uerbo sit uerum suarum campus, de quo uaticinii oraculum illud extat. Omnia quecumque uoluit dominus fecit in cœlo & in terra, in mari & in abyssis. Habetis omnium primum quoniam potissimum uti oporteat in miraculis, quæ consuetum naturæ morem, tritam semitam, statutos limites excedunt & ordinem uniuersi, tunc enim non erit terminata & angusta uirtute qualis est omnium rerum natura subsistentium, sed infinita potentia amplissimo ditionis spacio, & latissimo campo eius diuinæ uoluntatis opus quod est uerbum dei, recte per Apocalypsim inscriptum, Rex regum et dominus dominantium, qui tenet imperium omnipotentia tam super ea quæ sunt quam super ea quæ non sunt. Ineptus hic sermo peripateticis quicunque Physicam profitentur haberi posset, at contemplatiuis hominibus apta & uera constat esse oratio. Deus enim inquit Apostolus uocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Cuius disciplina affecta Dionysius, Hoc audebimus quoque ratione inquit affirmare, quonia id quod non est, pulchri & boni particeps est. Siue autem uerbi hoc appellabitis seu alio quouis uocabulo nihil refragor, modo primus diuinitatis intra se ab immutabilitate intelligatur exitus ut lucis ad lumen, & resplendentia luminis rursus ad lucem, aut mentis ad rationem & conuerso ita ordine, Quod quidem a grecis uel uerbum rationale, uel ratio uerbalis uocatur, λόγος enim & ratio dicitur & uerbum. Siquidem uniuersitatis opificem & nature dispositorem Zenonem ille uetustus autor Logon nominat, & Hermes philosophorum antiquissimus ad filium scribit (Nam sermonem ex sermone interpretabor in causa tam necessaria) Est enim inquit O fili arcanum uerbum sapientia, sanctum sancti solius domini omnium & præintellecti, quod effari supra hominem est. Hoc uerbo constare Plato uniuersa quæ in mundo fiunt in Epinomide uoluit, cum

DE VERBO MIRIFICO

Car. 11.
 cum de diuinorum consortio & æqua dignitate sic differuit, & nos honores inquit reddamus, nō alii annū, alii mensem, aliis nullā sortem destinātes, nullum ue tempus in quo suum circulū percurrat ipsum complens mundū, quē ordinauit uerbum omniū diuinissimū. Quod sc̄elix quidem admiratur primum, deinde amorem concipit eius discēdi quantū mortalis ferre potest natura. Nec̄ uero illud ip̄i iudicabitis uerbū nostro more, ut sit aeris inter dentes fracti nuncius, qualem esse uocem mortalium describunt. Quod si utiq; fragilia sempiternis, terrena supercœlestibus, humana diuinis comparare oporteat, saltem uerbum hominis internū, quam supremam in nobis rationem appellatis ex mente progredientē, nec̄ cum mente omnino idem, nec̄ omnifariam ab ea diuersum illuc cōferri patiendū est. Humana etenim ratio ex mente profluens, haud ab re a suo intellectus fonte aliena censebitur, sed cum mentem secum in propatulum educit, aliud quicquā nequit a mente uideri. Natura itaq; mentalis substantiæ cum sit eadem, ex subiectis officiis existimatur diuersa. Huius instar adumbratæ imaginis in augustissimæ deitatis penetralibus arbitrari licet, ipsum paternæ mentis uerbum siue rationē quia per se queat subsistere. Iccirco a patre alterari a quo simul existentiam habet. Atqui cum uniuersa quæ in deo uel circa deum esse contemplamur in seip̄o plane ostendit, tum illud ipsum cum substantia mentis paternæ idem affirmamus unumq; . Nec est aliud usquam quod inter deum dicentē & deū uerbū distantiam indicat nisi sola prolationis natura. Nam paria immo eadem in utrisq; cætera sunt. Uterq; deus, uterq; æternus, uterq; igit̄ ante omne tempus. Hic semper protulit, hoc semper prolatū est, æquipotens proferenti uerbum, & proferens uerbi pater, quod Plato ipse nō deses scrutator diuinorū in Epistola ad Hermiam & Erastum & Coriscum religiosi literis insinuat, quando ad finem usq; sic ait, Hanc epistolam omnes uos quippe tres existentes legere decet, potissimū uero tum simul congregatos. Sin aliter at saltem duos cōmuniter pro uiribus q̄ maxime fuerit possibile, deniq; uti concesseratione & lege propria ut æquum est, iuramento interposito nō sine elegantistudio & eius studii sorore disciplina, testando deum rerum omniū ducem cum præsentū tum futurarum, ac ducis & causæ patrem dominū quem si recte philosophemur cognoscemus. Nonne aperte uidetis quod in Epinomide uerbum docuit Plato mundi ordinē disposuisse, id hoc in loco deum causam & ducem rerum omniū uocari & habere patrem. Est ergo filius uerbū cuius pater dominus nominatur. Veniat nunc uelim nobis in mentem eius sermonis quem Baruchias heri circiter meridiem & doctē simul & copiose fecit, quo nos instituendo prudenter adorsus est de nomine ineffabili, solum deo summo proxime conuenienti, perhibens interpretes loco Tetragrammati dominū posuisse, quoniam in nulla lingua parem illi dictionem inuenirent. Iungite si uultis & eam orationem quam ego ipse nudiustertius habui. In qua memini me uobis affirmare Thaletem & Pythagoram & Platonem in hebraicis quoq; disciplinis erudiendos Syriam perlustrasse, unde non pa

LIBER TERTIVS

rum suis literis contulerint, eius hic uestigium cernitis. Dominum uocat Plato dei omnium rerum & ducis & causæ patrem. Deus itaq; ille omnium & dux & causa præsentium & futurarum, quia mundum ordinauit, quis iam dubitabit quin uerbum sit illud diuinissimum iuxta Platonem, quo scilicet quisque futurus sit qui in admiratione, amorem & perceptionem eius rapiatur. Verbum igitur filius domini est, quapropter & deus & dux & causa mundi est. Sicque pluribus uocabulis & a multis uarie ac ab aliis aliter nominatur. Sed inter tot illius diuinissimi filii nomina unum extat ad miracula electissimum in quo summo patri plus complacuit. De qua re nos ipse per uaticinium in suo spiritu fecit certiores. Audite obsecro Esaiæ sacrum oraculum, Puer natus est nobis & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius, & uocauit nomen eius mirificum. Quod si tot & tam uaria illius sint nomina, que ramus oportet accurate quodnam sit ex omnibus illud insigne nomen quod pater appellauerit mirificum. Dicitur enim a Ioanne Unigenitus filius qui est in sinu patris. Primum, Filius tamen & cæteris hominibus accedat, tamē huic diuinissimo uerbo magis proprie, mortalibus uero iniquius conuenit. Hic enim est idem que pater & non solum illud sed etiam inde. Nam pater est qui essendi secundum similem sibi ipsi naturam initium præbuit, filius autem qui natiue ab altero essendi originem sumpsit, quare additur unigenitus quod isti filio est maxime proprium & peculiare & suum, non tantum quia unus de uno sit genitus, sed etiam quod unice atque uno modo & multo secius atque corporea natura. Decernatur deinde quid nobis sinus patris uelit esse. Et recte prius qui est dicitur ut eius cum patre coeternitatem cognoscamus, qui Moyse præcepit, Sic dices filiis Israel, Qui est misit me quasi ab eterno sit in illo filius tanquam in sinu. Idcirco subdit, Qui est in sinu patris. Quo sermone intimam filii ex patre natiuitatem declarat & perquam familiarem. Hinc alio nomine manum Dauid appellat quando ad patrem ita loquitur, Ut quid auertis manum tuam & dexteram tuam de medio sinus tui? ergo & manus in sinu patris est filius, & in sinu filius est manus patris, per quam fecit omnia, qui ait, Ego ipse ego primus & ego nouissimus. Manus quoque mea fundauit terram, et dextera mea mensa est cælos. Nec omittam uobis ostendere certitudinem causæ. Quod enim ex patre manus ista sumpserit exordium de psalmo ceteresimo octauo prompta est ueritas. Sic enim propheta optat, Adiuua me domine deus meus, saluum me fac propter misericordiam tuam, & scient quia manus tua hæc, & tu domine fecisti eam. Sed que pater & manus eadem sit unaque substantia & unus deus & idem dominus, facile aspectu erit in psalmo quadragesimo tertio, si Hebræorum more uersus legatur. Ait enim, Tu es manus tua, gentes disperdidisti & plantaisti illos. Nam quod illic parum longe comitat de illuminatione uultus, non mediocre trinitatis diuinæ arcanum est. Redeamus iterum ad filium a latinis uerbum, a græcis multo significantius & fortasse rectius logon dictum. Est enim λόγος & ratio, & definitio, & uerbum, et sermo. Itaque post impetratam ueniam nostra fragilia diuinis inseramus.

DE VERBO MIRIFICO

Nam ut humana ratio ad mentem, sic subsistens dei ratio ad patrem sese habet, non tantum propter impassibilem utriusque generationem, uerum etiam cohaesionem. Nec enim absque mente ratio erit, neque mens ulla sine ratione. Verbi autem officium cum sit interiora mentis enunciare, ut in libro de interpretatione Stagiritae arbitratur, ac de penetralibus cogitationum secreta depromere uoluntatemque pandere loquentis, ea propter & filius iste uerbum patris aptissime censetur, Quoniam deum nemo uidit unquam inquit Ioannes, At unigenitus filius qui est in sinu patris ipse nobis enunciauit, Magni consilii nuncius, iccirco siue angelus cognominatus qui mortalibus super caelestia dei meditata reuelauerit. De definitione haud clam uobis extat eius illam esse conditionis debere quae totam rei diffiniendae naturam quodammodo euiscerare uideatur. Ratio autem quam nomen significat iuxta metaphysicam Aristotelis editionem est ipsa definitio. Ad istum proinde modum, hoc diuinissimum & substantiuum uerbum, immo super substantialis ratio dici iure queat naturae paternae quaedam euidentis demonstratio, cuius totum adaequatum uniuersaleque generatum, tacita generantis & certa descriptio fuerit per quam confestim notiori intuitu eum cognoscimus, quem paulo ante ignorauimus. Ergo qui uidet me inquit, uidet et patrem meum, aspectum eius cetero diuocans intellectus cognitionem. Est enim oculus animi mens ipsa. Eiusdem igitur uisio erit rerum noticia, quae maxime tum innotescunt cum tota substantia breui sermone sit aperta quem dialectici terminum appellant. Si enim hoc est gigni scilicet ex substantia generantis produci genitum secundum naturam simile, profecto non erit iam occultus pater cui filius ostenditur, qui patris imago perfecta est, quam Paulus literis expressit Colossenses hortatus, ut gratias agant deo & patri qui transtulit nos in regnum filii dilectionis suae qui est imago dei inuisibilis. Atqui oro uos sapientes uiri quo iam pacto aut quomodo inuisibilis rei aliqua constabit imago, quibus circunductionibus quibus lineamentis, qua effigie, quo colore imitabitur exemplum id aliquid quod nemo uidit unquam, quod nemo nouit nisi filius. Sed consyderate quod sequitur, Nemo patrem nouit nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Est ergo imago uiuens & uolens ipse filius, non ab Apelle coloribus assimilata non a Pyrgotele caelata, non aere a Polydote ducta, non cuiusquam artificii coagulo fusa, celte sculpta, acu picta, limo ceraue ficta, non sicut Didonis optatus & imaginarius ille paruulus Aeneas qui patrem tantum ore referret, non sicut Seth ad imaginem Adae genitus, nec ut caeteri nostrae propagationis filii quos matres cupiunt esse maritis effigie quam simillimos. Paternitas enim & primo & uerius de diuina generatione dicitur, de nobis et posterius & umbrae cuiusdam modo, Scribit namque Apostolus Ephesis, Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini nostri ihesu christi, ex quo omnis paternitas in caelis & in terra nominatur. Sane in istis mortalibus quod imitatur suum exemplar, aut non est unius cum eo substantiae quanuis sit aequalis figurae, aut si forte unius fuerit, non tamen in reliquis omnino erit uirtute

LIBER TERTIVS

idem, consilio simile, effectu æquipotens, motu par. Illa uero diuina effigies tam est proxima patri q̄ quod est maxime a deo ut rectius idem q̄ imago dicenda esset. Vbi autem imago est identitas homouosios, ibi res ipsa cernitur tota in effigie. q̄uis in sua natura uideri tangi ue nequeat. Imaginē quoq; hanc ipsam summo patri consubstantialem sigillum quandoq; nominant, eadem qua supra interpretatione. Quod enim annulus operatur in sigilli forma lineariter cum tempore, id hic pater in uerbo suo exprimit substantialiter cum æternitate, ac longe item excellētius. Sed de charactere quoniam etiam hoc nomine ornatur filius alia mihi opinio erit, qualē mox uobis quia me in multiloquium non modo coniecit aut commendauit, uerum etiam tradidit mea temeritas, uel ut uerius loquar, nimia fortassis de uestra erga me humanitate confidentia, tamen utcūq; sit exponam libenter, si prius hoc uos commonuerō, trifariam uniuersa diuinissimi & mirifici uerbi nomina intelligi oportere, pro eius diuersa conditione cuius sunt nomina. Esse nanq; uerbum et uniuersitatis causam, & deum & naturæ dispositorem, deinde in principio fuisse apud deum ut manus in sinu patris, de superiori sermone quanquā breui, tamen aperto ut arbitror palam uobis innotuit. Nūc etiam haud ignorare fuerit reliqui, quod in rem nostram de miraculis conficiendis, omniū q̄ maxime futurum est, eūdem deum dei patris uerbum de sui ipsius spiritu a patre procedenti, tandem ex incorrupta uirgine superioribus annis esse incarnatum, q̄d multis ante seculis prophetarū uaticinia sic fore prædixerant. Legamus Hieremiæ oraculum, Quia creauit dominus Tetragrammus nouum in terra, scemina circundabit uirum. Hoc est stupendum, hoc nouum, hoc admirabile q̄ sexus scemineus absq; concubitu sine uiri complexibus sed deo solo non faciente modo sed & creante non embryonem sed uirum perfectum in utero gessit & utero circundedit. Propter quod inquit Esaias, Dabit dominus ipse uobis signum, Ecce uirgo concipiet & pariet filium, et uocabit nomē eius nobiscum deus. Quid em̄ aliud propheta uoluit eo sermone Immanuel exprimere, præter hoc solum uidelicet incarnatum uerbum, ut quia uerbum est, deus sit, quia nobiscum conuersatur appareat incarnatum. Aliter em̄ nullius frugi signum esset a rege tantopere petendum, aut quo deum tentasse non frustra crederetur ueritus, si pro sua tantum diuinitatis natura deus qua coelum & terram adimplet nobiscum fuisset conuersari pollicitus. Nullus enim locus deo uacuus est, sed tria erant in isto præcellenti signo nequaquā absq; ingenti hominum admiratione pensitanda. Principio quoniam conciperet uirgo, deinde q̄ pareret uirgo, postremum q̄ inde natus & deus esset simul & homo, quæ singula etiam hebræis malignantibus & inuitis ita significari deprehēsa sunt. Testis erit uniuersalis maiorum nostrorum ecclesia, qui tantæ rei præsentēs fuerunt, & theanthropum illum, id est deum hominem pedibus sequuti sunt. Quare Ioannes illius discipulus per Epistolam ita diuulgauit. Quod erat a principio q̄d audiimus, q̄d uidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de uerbo uitæ,

LIBER TERTIVS

& uita manifestata est, & uidimus & testamur & annunciamus uobis uitã
 æternam quæ erat apud patrem & apparuit nobis. Et non solum ea tantum
 de causa tam supereminens illud datum a deo signum æstimatur & tam ad-
 mirabile, quia nobis apparuerit obtutu corporeo atq; adeo in corpore hu-
 mano quasi non idem & angeli quondam patribus ostenderint cum quibus
 & humaniter conuersati & confabulati sunt, & ipse quãdoq; dominus deus,
 Sed quoniam humanæ substantiæ totam massam aduentu suo tinxit, haud
 secus atq; præstantius fermentum aliquod integram conspersionem & fata
 quælibet suffire dicitur. Hoc illud est qd omne miraculum excellit, quod iu-
 re maximi pendimus, quod præconio indefinēti prosequimur. Deitas nanq;
 huius diuini hominis, id est incarnati uerbi unita toti fermento, id est nostræ
 nature intantum suffitu suo nos sublimauit, ut proauorum & auitæ condem-
 nationis obice sublato, per eius nomen filii nos fieri diuini & inter deos re-
 ferri possimus. Habetis igitur tres status uerbi, Est deus, est filius, est incarna-
 tus. Pro quibus singulis religiosissimas appellationes in sacris literis compe-
 rimus, uel negantes, uel aientes. Nulla enim re alia certius deum q̄ aut priua-
 tiua particula, aut uocabulo negatiuo enunciamus, quanquam neq; id qui-
 dem certum est, cum ipse quoad suam substantiã attinet, nulli sit nomini sub-
 iectus, quicquid enim aientia symbola de deo asserūt, id totū neq; sua essen-
 tia neq; natura est, sed qd pro xime circaq; ipsam esse creditur. Vnde illud
 Hermetis, Quoniam eius nomen non potest humano ore dici, quod effari
 supra hominem est. Nec nō illud in reuelatione nostri theologi, Et in capite
 eius diademata multa, habens nomen scriptum quod nemo nouit nisi ipse, et
 uestitus erat ueste aspersa sanguine, & uocabatur nomen eius uerbum dei.
 Quo in loco non obscure nos erudire poterit istius exulis sacratissima diui-
 natio de hoc dei filio, & quando nomen habeat proprium & quando nō ha-
 beat. Hic enim opto ueniat in memoriam nostram Baruchix oratio qua pri-
 mam ex deo emanationem assererat, quod iuxta Hebræorum philosophiã
 Kether uocatur, id est diadema & regia maiestas. Ea enim quia summa est et
 amplissima, iccirco multa continet in se diademata quæ sunt in capite, hoc est
 multiformi sapientia eius. Primus igitur is tantæ maiestatis exitus a patre lu-
 minum, quoniam est ineffabilis, peculiare uocabulum fortiri nequit, In spiri-
 tu enim Esaias exclamat, Generationem eius quis enarrabit? Nam si prophe-
 ta non enarrabit, quis enarrabit, cum nihil de diuinis nisi prophetico spiritu,
 id est per reuelationem in nos superne prolapsam sentimus? Quare paulo
 ante, Brachium (inquit) domini cui reuelatum est: Iam manifeste constat ex
 superioribus quidnam manum esse siue brachium sanctæ proferant literæ,
 utpote aliud nihil in deo q̄ substantiam, cuius natura per se subsistens, semper
 cum altero & ab altero pendeat. Sicut enim semper integer nunquam man-
 cus pater, ita nunquam sterilis fuit sed semper genitor, quoniam semper pa-
 ter. Genitor autem absq; tempore, igitur perpetui filii perpetuus pater. Ta-
 lem nos discretiōnem sub obscuro cogitationis nubilo mente concipimus.

DE VERBO MIRIFICO

At quæ per speculum in ænigmate ac ex parte uidemus, nullo nimirum possumus commensurato, claro ac integro proferre uocabulo. Quare diademata gestans in capite nomen habet in Apocalypsi quod nemo nouit nisi ipse, quod de proprio adæquato & totam rei diffinitionem comprehendenti nomine merito dictum est. Hoc enim & de tota trinitate nemo nouit neque angeli, nisi quantum de se diuinitas ipsa prodidit gratuito pro nostri mensura, non quanta est, sed quanta capimus. Satis ne cernitis diademata ferentem carere apud nos æquali nomine, At sanguinolentam uestem indutus uidetis ut incipiat ab hominibus uocari filius dei: De filio enim nihil stabile, nihil firmum nihil cognitum ante incarnati uerbi aduentum, & eiusdem aspersum sanguine indumentum tenuimus. Quantum prophetis, quantum philosophis, quantum poetis docti eramus, totum fumo & caligine plenum iudicauimus. Dixit dominus domino meo, sede a dextris meis, filius meus es tu ego hodie genui te. Et egressus eius ab initio a diebus æternitatis. Et lapidem quem reprobauerunt ædificantes factus est in caput anguli, Ademino factus est iste, aut uerius a domino fuit iste, hoc est mirabile in oculis nostris. Immo hæc sunt tenebræ in oculis nostris, hæc ænigmata, hæc dubia oracula. Quis enim in illo mihi seculo tunc ostendisset patrem & filium in lapide, quem sancta scripturâ Aben hebraice protulit: Constat uero, ab, in eâ lingua patrem significare, & ben filium, quæ tres literæ in duas syllabas cõnexæ Aben, id est lapidem conficiunt. Hoc mysterium est, hoc secretum est, quod arbitror tunc non sensissem, Dauus non cædippus fuissem. Similiter in uerbo Bra quod est creauit, & quo in principio Moyfi liber incipit cum nodum in hoc scirpo non quæsissem ut eiuscemodi literas essem rimatus, in quibus. A. patrem. B. filium. R. spiritum deprehenderem, aut simul illam ipsam Bra uocem, in principio primam esse syllabam conicerem, quo argumento pateret uel trinitatem sanctissimam principium mundi fuisse, uel patrem in filio cælum atque terram creasse, quale hoc modo fit. Si quis enim ex tribus. Bra. literis ultimam primæ iunxerit, confestim. Ab. restabit quod patrem esse supra monstrauius. Deinde. B. sibi ipsi congeminans, reliquum. R. addiderit, quod Bebar, id est in filio resonabit. Vocales namque ut nostis apud Hebræos in uersu literarum ut tales non collocantur. Postremo totam dictionem sumpserit. Is certe hoc integrum in unica syllaba late re senserit, uidelicet Pater in filio creauit. O rem mirandam, sed prophetalis spiritus uel diuini afflatus egentem. Ad hunc modum sunt infinita sacratissimis characteribus comprehensa, non solum præteritorum complementa, sed etiam futurorum certa præfagia, modo adsit qui ea non tam interprete tur quæ prophetet. Sic enim spiritus prophetarum æui præteriti futuris prophetis subiecti fiunt, quare ait Apostolus, Volo autem omnes uos loqui linguis, magis autem prophetare. Nam maior est qui prophetat quæ qui loquitur linguis. Et alii sunt uates, Plato ait in Timæo, alii uatum interpretes. Quia uero poetas quoque idem Paulus doctor gentium cognomento dignatur

DE VERBO MIRIFICO

prophetarum, etiam de poetis uel hoc dicamus. Quis ante uerbum incarna-
 tū ausus esset Orphei mysteriū de Nocte Cælo & Aethere, cuius tu quoq;
 Sidoni nuper memineras, ad simplicissimam dei summi trinitatem applica-
 re, ut de patre cum Orpheo diceret, Nox generatio uniuersorum, ergo nox
 pater est. Malachiam audite, Nunquid non pater unius omnium nostrum?
 Nunquid non deus unius creauit nos? Qui psalmis testantibus posuit tene-
 bras latibulum suum, in circuitu suo tabernaculum eius. Nec id quidem sup
 unius filii sui natiuitate satis dederit, nisi & in eodē noctis orphico hymno se
 queretur, Nox quæ lucem emittis. Quapropter ad deum patrem propheta
 sic uota sua dirigit, Emitte lucem tuam & ueritatem tuam, ipsa me deduxerūt
 & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua, id est ad te
 patrem cuius tabernacula ut ante apparuit sunt tenebræ & latibulum, ambo
 ipsi me tam filius tuus in gazophylatio locutus, Ego sum lux mundi, q̄ spiri-
 tus ueritatis qui a te patre procedit, ut est apud Ioannem, deduxerunt & ad-
 duxerunt in sublime contemplationis genus. Sic enim montem dicimus quē
 Moyfes ad deum ascendit. Vultis longe clarius apostolum audire docentē.
 Quoniam deus qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordi-
 bus nostris ad illuminationem noticiæ claritatis dei in persona ihesu christi
 Nam ita noueritis uerbum incorporatum posthac apostoli more appellari,
 cui addidit prosopon, id est personam q̄d esse uoluit trinæ discretionis signa-
 culum. Pergite nunc Orphea ueterem poetam, de cælo etiam quid canat ac-
 cipere quem pariter omnium parentem uocat. Si nox genuit omnia ut prior
 hymnus demonstrat, genuit & cælū, erit igitur cæli parens nox. At nō sicut
 communis uniuersorū parens, sed sicut de se cœlestē emittens lucem. Vnde
 olympus iccirco cælum quasi ololampes dicitur, quia totus luceat quē mox
 Pangenetora, id est omnium genitorē Orpheus appellat, qua bonitate am-
 plissima cum nocte omnium opifice conueniet. Nam ut uniuersorū nox esse
 generatio, ita & cælus iisdem carminibus omnium genitor prædicatur, ut
 uerum sit quod Dauid cecinit, Quia tenebrę non obscurabuntur a te, et nox
 sicut dies lucebit, sicut tenebrę eius, ita & lux eius. Considerate modo cōsub-
 stantialem noctis & lucis æquipotentiam. Sicut enim tenebrę eius, ita et lux
 eius. Vterq; creator omnium, uterq; deus, uterq; lumen, pater in filio, & fi-
 lius de patre ut lumen de lumine & candor lucis æternæ. De quo Ennius
 noster, Aspice (inquit) hoc sublime candens quem inuocant omnes Iouem.
 Non de Stygio sed cœlesti Ioue loquutus est, quemadmodum & Euripides
 his uersibus. Vides excelsum, qui illum infinitum ætherem & terram undi-
 quaq; complectitur humentibus ulnis, hunc crede Iouem, hunc arbitrare
 deum. Hic est ille sublimis candor, de quo nos Ennius docuit, quem ueteres
 Diespitrem & Lueciū nominarunt, propter diurnam lucem. Vnde a no-
 stris sol quoq; dictus est, ut Malachias ait, Orietur uobis timentibus nomē
 meum sol iusticiæ. Quem in Pathmo Ioannes per reuelationem uidit, Et
 erat facies eius sicut sol, lucet in uirtute sua, & dixit, Ego sum primus
 & nouissimus

LIBER TERTIVS

& nouissimus. De cœlo igitur nostro quem in Orphico mysterio filium op̄i
 nabimur, simile canitur in eius hymni uersu altero, Natiuitate senex, princi-
 pium omniū, omniūq; finis. Quinimmo & de Ioue pariter sic dicit, Primus
 genitus est Iupiter, & nouissimus & princeps fulminū. Huius autem uos ipsi
 causam nostis, quoniā quidem deus filius est, & cum sit deus nihilominus ho-
 mo natus est. De quo ad Corinthienſes scribitur, Primus homo de terra ter-
 reus. Secundus homo de cœlo cœlestis. Facilis est de æthere coniectura, quē
 Orpheus Pyripon, id est igneum spiraculū nominat. Cuius hymni uersum
 primum ita interpretor, supplicat enim ætheri hoc modo exclamans, O Iou-
 uis augustalem habens potestātē semper insuperabilē. Nonne iam cernitis
 æquipotentiā? Cernitis Iouialem unionem, id est cum cœlo consortiū. Nam
 iuxta Termaximū Hermetem Iupiter est cœli Vſia, id est essentia, per cœlū
 Iupiter omnibus præbet uitam. Quare illum Zina græci iusto uocabulo nun-
 cupant. Zin enim uiuere dicimus. In ipso (inquit theologus noster) uita erat.
 Vel Dia quoq; sicut apud Platonem in Cratylo, quod significat præpositio-
 nem per. Omnia namq; Dia, id est per ipsum facta sunt. Is complectitur suis
 humentibus ulnis & spiritum & corpoream naturam, id est ætherem & ter-
 ram Euripidis sententia quam ante audistis. Cum enim sit aqua uitæ unigeni-
 tus dei filius uelut sacra tradunt eloquia, descendens sicut pluuia in uellus, &
 sicut stillicidia stillātia super terram, clarum est illum complecti suis humen-
 tibus ulnis, suo splendenti fluuio, suo illo effluxu, ex paterna manāte substan-
 tia ætherem, id est illum cuncta intus alentem spiritum & igneum uigorem,
 ut ait Virgilius, & cœlestem originem non ab eo cœlo quod corporeis cer-
 nimus oculis, sed ab inuisibili, hoc est diuino filio & ex seipso cœlo cœlorum
 procedentem. Ob hunc itaq; complexum Hebræi cœlum Schamaim nomi-
 nant, quasi Eschumaim, id est ignem & aquam. Aether namq; dicitur quasi
 æthaer ex ætho, id est ardeo, & aer id est spiritus, nomen iuxta græcorū grā-
 maticam, ardentem spiritum significans. Ex nocte igitur secundum Orpheum
 cœlus nascitur, ex cœlo procedit æther. Et fuit uespere & mane dies unus.
 Res miraculo simillima uixq; credibilis uel potius incredibilis, nisi dei uerbū
 esset incarnatum, quod nos in tantis mysteriis instituisse. Vnum fuit quod
 simul erat & uesper & mane & dies, triduo antequā sol & luna & stellæ na-
 scerentur. Vna lux erat in mane & uesper & diem discreta, quę idem cum eo-
 dem dispositore fuit, qui dixit, Fiat lux. Considerate uerba, librate mysteria.
 Verba hæc sunt, In principio creauit deus cœlum & terram. Ecce breuissimū
 totius creationis summarium. Sed quid fuit quod factum est, & quid fuit in
 principio antequā quicquā factū est, & quo erat modo id quod fuit in prin-
 cipio, & quis aut qua cōditione is iam fuit qui genuit principiū. Inde sequit̄,
 Quia terra erat uasta deformitas. Deniq; cœlum quasi uestimentum quod
 terram ambibat atq; celabat, & tanquā proximus amictus palliabat. Voca-
 baturq; abyssus, ut psalmo centesimo tertio, Qui fundasti terrā super stabilita-
 tem suā, nō inclinabitur in seculū seculi. Abyssus sicut uestimentū amictus

DE VERBO MIRIFICO

Carnis
 eius. Supra cœlum erat tenebra, post tenebram aqua, super aquam spiritus domini. Fecit itaq; deus dicendo coruscare uerbum & fuit lux, Et diuisit lucem a tenebra, appellauitq; lucem diem, & tenebram noctem, & fuit uesper & fuit mane dies unus. Enimuero tenebra & uesper Orphicam noctem pre se ferunt. Lux & dies, cœlum. Mane uero ætherem. Antiquissimi nanq; latinorum manum idem quod clarum dicebant, quomodo græci æthrion. Inde mane deriuatum est. Progreditur quidem ex nocte dies, & mane ab utroq; pendet, sed non modo ante cœli & terræ creationem, uerumetiam ante omnem æternitatem. Hæc nobis iccirco exciderunt ore nimis forsantemere, attamen disputationis nostræ gratia, ut uidere uideor satis opportune, quatenus ne ullum fuisse tempus patrum memoria putetis, quo hæc & plura id genus maiores nostri tam accurate, tam proprie ac cū tanta opinionum firmitate potuissent ante filium incarnatum extricare. Post uero q̄ illud uerbum dei aduenit in hanc nostram carnem ut homines illuminaret, tum aperti sunt mentis nostræ oculi, ut multa diuinitus ante promulgata, nunc ferme clarius suis autoribus cognoscamus, præsertim quæcunq; ad diuinitatem uerbi attinent. Sed rursus ad eius nomina transeamus, ex quibus legere unum oporteat mirificum, in quo solo mortales nos in natura constituti supra naturam, supraq; fatum dominemur, & monstra, portenta, miracula, diuinitatis insignia conficere possimus. Atq; ut intelligatis uarie illi uerbo tributa esse nomina, commemorandum fore censui quæ sunt ei cum patre & spiritu communia. Deinde quæ putantur suæ diuinæ subsistentiæ propria, tertio quæ carnis, postremo quæ incarnati. Principio hic tu mecum Sidoni quantam hesternam sua oratione commoditatem Baruchias attulit non poteris non admirari. Vnum hoc scio mihi quidem gratulaberis qui me tanta nominum enumeratione leuatum cernes. Omnia nanq; diuinam & ineffabilitatem, & essentiam, & abstractionem, & relationem præter discreta & uirtutem & operationem & similitudinem, & quicquid supremam naturam sequitur aut cohæret significantia, de filio quoq; dei cuius nomen est mirificum, & simul de tota trinitate prædicantur, quæ hoc modo inuicem duximus segreganda, ut alia eorum quæ non quid natura diuinitatis existat. (Hoc enim secundum humanam institutionem foret impossibile) sed quid circa ipsam sit indicare uidentur, ea quidem ad essentiam quam tu mi Baruchia quantum mea ualebit sententia copiose abundeq; absoluiti. Alia uero ad uariam dispensationis procurationem referamus. Nouissima hæc radix in duos exurgit ramos, in rerum absq; corpore gerendarum dispositionem, & in carnis sumptæ, id est hominis affectum, Priora communiter, posteriora proprie uerbo tribuuntur. Nam Vñas uniuersa quæ añ unitum illi corpus uocabula congruunt, supersubstantiali & uni trinitati sunt communia. Igitur quæ sunt essentiæ relinquentes tanquã de eis hesternam disputatione satis edocti. Nunc recitare summatim illa tentemus quæ dignitatem & potestatem creduntur imitari. Etenim qui est, & ego ipse, & ignis consu

LIBER TERTIVS

consumēs, & Tetragrammaton quod ineffabilitatē significat, per te satis Bā
 ruchia mihi exposita uidentur, & peritiori studiorū tuorū acrimonia, q̄ qua
 ego sim præditus quæ tu substātię putasti. Negare uero nō possumus quin
 imperatoriā maiestātē Dominus significet, & Rex, & Deus, si Damasceno Io
 anni obsequimur. Gregorius certe ille Nazianzenus inter ea collocat, quæ
 ad aliquid referuntur. Legimus enim Dominus dominantī, & rex regū, &
 sanctus sanctorū, & deus deorū, Solū On, id est qui est, potissimū per se esse
 dei nomen arbitratur. Et quanq̄ deus a theos immutatū uocabulū gramma
 tici tradunt, quod ab Aethin iuxta Platonē, id est ardere delapsū creditur,
 quoniā deus ignis consumens est, unde queat substantiæ nota uideri, tamen
 nō est eiuscemodi quod esse aliquid secundū seipsum explanet sine alterius
 comparatione. Dixit enim dominus ad Moysen, Sic dices filiis Israel, Domi
 nus deus patrum nostrorū, deus Abraham, deus Ishac, deus Iacob misit me
 ad uos, hoc est mihi nomē in æternum. Expectabit ergo uox ea quosdā alios
 quorū sit deus, ut dominus subditorū est dominus, & rex inferioribus præfe
 ctus est, ita solus, altissimus & excelsus. Ego dixi dii estis & filii excelsi omnes,
 & sublimis habitans æternitatē. Causa & princeps & dux, & primus & nouis
 simus, & Alpha & ω, & principium & finis, & caput, & oculus hominis, singu
 la hæc ad aliquid intelliguntur relata. Virtute uero sua deus est admirabilis,
 omnipotens, magnus, terribilis, uiuens, uidens, æternus, antiquus dierū, per
 mamens, fortis, uita sempiterna, & dominus uirtutum. Energiam item Deus
 præ se ferre quibusdam iudicatur, qui theos a thein, id est percurrendo, mo
 uendo, penetrādo deriuare solēt. Quapropter in Exodo loquitur dominus
 Noli adorare deum alienum, dominus zelotes nomen eius, deus est æmula
 tor. Sed et ex aliis operibus quę Dionysius causata, Nazianzenus quę assūt,
 appellat, ipse quoq̄ deus cognomenta possidet. Ex magnitudine profecto
 pulchritudine factorum contingit rationabiliter opificem æstimari. Non
 enim summus creator ex sua substantia quæ formam non habet, sed ex his
 quæ assunt & ipsis rebus effectis facile nobis manifestus fit. Hoc pacto dici
 tur, Faciens mirabilia, uir pugnator, conterens bella, protector, uiuificus, pa
 ter omnium, creator, redemptor, saluator, & id genus reliqua. Similitu
 do sequitur quæ late patet, & quædam ex pluribus collationibus peruenit,
 ut ex uniuersis bonis uictualibus, corporalibus, rationalibus, legalibus, men
 talibus, angelicis in unum autorem coniectis appelletur pelagus bonitatis,
 & ex omnibus uiuendi conditionibus in unam originem coactis dicatur
 fons uitæ, & ex omnibus candoribus, splendoribus, luminibus, uniuersaq̄
 luce in unam claritatem intrusa nominetur sol. Scripsit enim diuinus philo
 sophus, q̄d sensibilibus sol est, id est intellectualibus esse deum. Alterum
 similitudinis genus collatione unius ad unum & paris ad par sumitur,
 quemadmodum si ad claritatem solis diuinissimam trinitatem comparare
 uelim, iam quoduis illius lumen ad quamlibet huius subsistentiam confero.
 Sic enim hypostasim ut apertius post hac audietis appellare consueui, maxi

DE VERBO MIRIFICO

me in diuinis, non ut Boetius substantiã, sed ut mihi uisum fuit ad rem com-
 modius substantiã ne coincidã in Vsiã, quam interpretes pene singuli pa-
 rato more substantiã transferunt. Non enim faber uerborum sed imitator
 morum fore statui, nec periculo grandi negocium suberit, dum res ipsa con-
 suetudine palam fit. Audistis sane deum a philosophis solem dici. Sicut autem
 solis est globus, radius & lumen, & omnia unus sol. Ita dei est pater filius &
 spiritus, & omnia unus deus. Idẽ de animo liceat iudicare. Nam deus est ani-
 mus nobis ut carmina dicunt. Est & hominis animus qui constat mente, ra-
 tione & sensu. Mens illuminat rationem, & ratio fluit in sensum, omnia unus
 animus. Centrum naturæ, uniuersorũ medium, mundi series, uultus omniũ
 modulq; & copula mundi, quo facilius tametsi sub obscura imagine, tamen
 quomodocunq; ad deum comparabitur, Naturam præterea concomitantur
 diuinam plurima quibus diuinitas nomen sortita est, ut unitas, & ueritas, &
 bonitas. Dicitur etiam deus solus, semper, & ubiq; intelligens infinita, intelli-
 gens seipsum primo et singula, per esse suum agens cuncta, nominatur amor
 & charitas, immortalis prouidentia, prædicatur sapientia, pulchritudo, iusti-
 cia, pax & perfectio. Postremum ingenti numero sunt quæ deum priuatiue
 aut neganter multo uerius enunciant, nõ ob defectum rei, sed propter super-
 excellentiã, excedit enim omnẽ sermonem deus. Tota hæc enumeratio hu-
 tendit, ut cogitetis omnia ista cognomenta non tantũ dei patris & spiritus
 uerumetiam uerbi quoq; esse, quod est dei filius amantissimus optimus ma-
 ximus, deus sempiternus, ineffabilis, incomprehensibilis, immobilis æternitas
 qui est unus omnia, & omniũ quæ sunt primordiũ. Ipse em̄ est creator oĩũ
 & per ipsum creauit pater omnia & idem ipse, & ignis consumens, & Tetra-
 grammatus, lux, dies, olympus, Rex regum & dominus dominantium, deus
 deorum, sanctus sanctorũ, deus Abraham, deus Ishac, deus Iacob. Solus al-
 tissimus, excelsus, sublimis, habitans æternitatẽ, princeps, dux, primus et nouissi-
 mus, Alpha & o, principium, medium & finis. Caput & oculus hominis, per-
 fectio, pax, iusticia, pulchritudo, sapientia, immortalis prouidentia, charitas
 & amor, intelligens infinita, intelligens seipsum primo & singula, per esse suum
 agens cuncta, semper & ubiq;. Unitas & ueritas & bonitas, animus, ratio, sol
 radius, fons uitæ, pelagus bonitatis, causa, pater omniũ, creator, protector, sal-
 uator, redemptor, uir pugnator, faciens mirabilia, conterens bella. Viuificus
 dominus zelotes, & deus æmulator, deus omnipotens, admirabilis, magnus
 terribilis, uiuens & uidens me, antiquus dierum, permanens, fortis, dominus
 uirtutum, & uita sempiterna. Illis & similibus preconiiis, uerbum cũ reliquis
 personis communiter, at hoc ipso proprie celebratur q; est filius, sine princı-
 pio genitus, quoniam patrem habere, sed non principiũ, & de semper patre
 semper & impassibiliter gigni dicitur, unus de uno & unice, quẽ totus totũ
 ostendit, & eius naturam adæquate demonstrat. Quæcunq; huc aspirant uo-
 cabula, quæcunq; talem discretionẽ insinuant, eiuscemodi erunt, quæ uerbũ
 diuinissimũ quod præsentis sermone ut summis laudibus dignum inuestiga-
 mus pe

LIBER TERTIVS

mus peculiari ornamento explicabunt, quemadmodū unigenitus in sinu patris, de quo ante locuti sumus, & character hypostaseos eius de quo loqui promissimus. Pro eo plane in Paulo sic hodie legitur, Qui cū sit splendor gloriæ & figurā substantiæ eius, ea forsitan consuetudine, qua hypostasis a substando substantia, & non a subsistendo subsistentia per quosdam traducitur etiam doctos homines, quod ita interpretandū esse in libro de duabus naturis, qui fertur Bœotii instituimur. Quanquā is demum Aristotelis uolumina in latinum uertens, Vsiā similiter nominat substantiā, suāque ipsemet præcepta transgreditur, quæ quidem mobilitas haud exiguam plurimorum oculis obfundit nebulam, ut uarietatem ferè nulli hanc theologiæ latinæ studiosi æquo animo ferre ualeant. Estque tediū plenum uel potius odio, diuersas conditiones uniuoca explanatione interpretari, præsertim in re non oratorio fūco & sermonū flosculis ornanda, sed robore ueritatis & firmitudine disciplinæ. Vos quid sit negotii obsecro attente ac impigre audiatis. Decreuit reipublicæ christianæ senatus populuscque fidelis ita sentiendum, ita profitendū fore, quod unus solus sit uerus deus æternus, immensus, incommutabilis, incomprehensibilis, omnipotens & ineffabilis pater & filius et spiritus sanctus, tres quidem personæ sed una essentia, substantia, natura, simplex omnino. Hæc ipsa senatus consulti uerba sunt, hoc est ius, hoc edictum, hæc iustæ religionis uera lex qua docemur unum idemque penitus esse substantiam, essentiam & naturā. Hypostasis uero in summa diuinitate non mediocriter diuersa est, unius enim & solius essentiæ, naturæ, substantiæ. Tres sunt hypostases quas latine uel ille idem Bœotius personas transtulit, & in una simul hypostasi duæ constant substantiæ. Non igitur uel idem dictu uel eodem modo erit hypostasis & substantia, sicut neque persona & substantia. Fides autem catholica hæc est, ut unum deum in trinitate & trinitatem in unitate ueneremur, neque confundentes personas, neque substantiam separantes, in quo cognoscimus aliter significare substantiā, aliter hypostasim. Pater enim ab æterno filium generando suam substantiam ei dedit ac nihilominus retinuit, & filius nascendo substantiam patris accepit, sed neque hypostasim suam neque personam propriam uel ille in hunc transtulit, uel hic ab illo assumpsit. Sunt enim ambo & duarum hypostasium & duarum personarum, at uero unius ac eiusdem substantiæ. Quapropter facile crediderim Hieronymum isto in loco pro hypostasi non substantiam sed magis subsistentiā traduxisse, potissimum in causa tanti ponderis, ubi non minima latere differentia inter hypostasim deprehendit & Vsiā, Quam in Lucæ primo uolumine ac eius libri capite quinto decimo, pariter & recte substantiam uertisse reperitur, est enim nostro more Vsiā substantiā at hypostasis subsistentia nominanda, ut cum dicat Apostolus, Character hypostaseos nos intelligamus figuram subsistentiæ. Quo modo namque uerbum, character, signaculum uel figura sit paternæ substantiæ quod non similiter sed uere illa ipsa est tota patris substantia, præterque id nihil aliud? Igitur si character ab eo alter est cuius enūciat formam, Chrysostomo testante, necesse fuit

LIBER TERTIVS

characterem paternę hypostaseos, hoc est subsistentię dici filium, non autem
 Vñas, id est substantię signaculū. Pater enim generando signauit personam
 filii, sicut annuli signatorii figura exprimit formam sigilli, uelut ipse de seipso
 docuit, Operamini ait non escam quę perit sed quę permanet in uitam æter-
 nam, quam filius hominis dabit uobis, hunc enim pater signauit deus. Nomi-
 natur præterea splendor claritatis seu glorię, quia lumen de lumine quasi cõ-
 munionē indicans unius essentię, quo nobis uerius duę innotescāt substan-
 tię. Imago autem siue Icon quāuis tota patris sit ostensio, ut non multo ante
 momento patefecimus, minime tamen secundū rem accipienda est sed cum
 re, quippe non artificialis sed naturalis nata sine tempore, causa æternitatis.
 Sequitur, Dei uirtus & dei sapiētia, quo illum sermone sol noster Paulus ad
 Corinthios scribēs cognominat. Nos inquit prædicamus ipsis uocatis iudeis
 atq; grecis christum dei uirtutem & dei sapiētiā. Omnem enim in se uir-
 tutem supreme habet & præhabet ut omnis uirtutis autor, & omnia per uir-
 tutem firmissimam non limitatam producens. Quam cum mentis suę oculis
 esset contemplatus propheta exclamauit, Exaltare domine in uirtute tua.
 Quid dicemus de sapiētia eius, cuius stultum sapiētius est hominibus? Est
 enim plenus omnis sapiētię & intellectus, & sapiētię eius nō est numerus.
 Sed & super omnem rationem & mentem et sapiētiā super eminenter lo-
 catus, omnis sapiētię largitor, & omnis intelligentię causa, & ex capite dei
 progressa est. In eo nancq; omnes thesauri sapiētię & scientię sunt absconditi.
 Porro quoniam seipse uiam, ueritatem & uitam nominat dei filius, decebit
 utiq; religioso nos cultu ea uocabula uenerari quę sint omnipotētis opificis
 proxima signa, in summam animi nostri beatitudinem nos sollicitantia. Bea-
 ti (ait propheta) immaculati in uia. Nanciscuntur enim dei uisionem in corde
 mundo, quę est sola hominum beatitudo, sola fœlicitas, quę per hanc unā uia
 nobis conceditur. Audiamus ab ore ipsius, Nemo inquit uenit ad patrē nisi
 per me. Via igitur qua itur ad patrem filius est, & propterea uita est, quoniā
 hæc ianua, hoc iter, hoc ostium nostra de patre scientia & cognitio est, ueri-
 tas ergo est, aliter enim error esset, non scientia, non cognitio. Adhuc etiam
 ueritas est, quia unus est, falsum enim plura non unum est, sed nouissima duo
 fortasse toti sunt trinitati communia. Filio autem uia suum uidetur & pro-
 prium uocabulum. Tales quidem in sacris literis plurimę continētur forme
 nominandi, specie dispares, genere laudabiles, quę in hanc metam uniuersæ
 consonant, qđ dei uerbum id est filius ex substantia patris absq; principio
 solus genitus est unigenitus. Character & figura paternę subsistentię, splen-
 dor glorię, filialis hypostasis & persona uerbi, sigillum patris, lumen de lumi-
 ne, Imago uel Icon, dei uirtus & dei sapiētia, uia & ianua & ostium. Nunc re-
 stat quę humanam sequuntur naturam oratione perq; breui commemorare
 Verbum itaq; hoc tametsi est dei filius sempiternus, ex substantia patris ante
 secula genitus, tamen est nihilominus ex uirginis substātia in tempore natus,
 perfectus deus & perfectus homo ex anima rationali & humana carne sub-

LIBER TERTIVS

sistens. Homo igitur cum sit nihil humani ab illo putetis abesse nisi peccatū
 quippe pro omnibus omnia factus quęcunq; & nos excepto peccato, quare
 hominis mores & cognomenta non abhorret, non dedignatur, non recusat.
 Filius hominis, pastor, pontifex, obediens, seruus, mandatarius, missus, nihil
 a seipso loquens, neminem iudicans, non dans sedere neq; a dextris neq; a si
 nistris, suam uoluntatem non faciens, ignorans consummationis diem, subii
 cienti omnia subiectus, pernoctans in oratione, orans in monte, rogans pa
 trem, interrogans quo Lazarum posuissent, proficiens sapiētia ætate & gra
 tia apud deum et homines, dormiens in nauicula, esuriens post ieiunia, fatiga
 tus ex itinere, flens, anxius, confortatus ab angelo, sitiens, baiulans crucē, cru
 cifixus, mortuus. Iam ad carnem transeo q; & uermis fuerit & non homo, q;
 serpens in deserto, q; granum cadens in terram, q; uitis, q; ouis, q; agnus, q;
 sacrificiū, q; sindone inuolutus, q; sepultus. Vos igitur quibus est ea sollicitu
 do ea cura & qui miraculorum conficiendorū auidi estis, eligite ex hoc con
 uentu, de hoc exercitu, ex hac ferme nominū sacrorū legione, quo sit potissi
 mum in eiusmodi operationibus utendum, Tum SIDONIVS. Ego
 inquit sacerdotiū hoc munus uolēs libensq; subterfugio ac in unum te tran
 fero, qui hodiernæ disputationi ordine præfides, aut si optabit Baruchias iste
 concedendum fuerit pulpito. Ego enim aliis ab ineunte ætate & a teneris un
 guiculis initiatus sum sacris, maiestatem nullam, neminem deum, nullum præ
 stabilem noui, nisi quæ uidemus clarissima mundi lumina, solem diei opificē,
 & lunam noctis decus, seu forte alia lucibula, quæ uos sydera & stellas nuncu
 patis. Et post si quando penitissime religiosus esse uolui, occurrerunt inuisibi
 lium numinum ea nomina quæ duobus his uersibus est Ennius rite comple
 xus, Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars, Mercurius. Iouis,
 Neptunus, Vulcanus, Apollo. Vel quæ antiquissimus Orpheus ad Musęū
 scribens amplius istis enumerat, Tellus, Proserpina, Liber, Spumigena, He
 be, Hercules, Nymphæ, Pan, Memoria, Musæ, Gratiæ, Horæ, Annus, Lato
 na, Dione, Curetes, Corybantes, Castor, Pollux, Themis, Nox, Dies, Fides,
 Iusticia, Rheæ, Saturnus, Tethys, Oceanus, Aeternitas, Tempus, Styx, Pro
 ncea, Dæmones cœlestes, aërii, aquatiles, terrestres, subterranei, ignicolæ,
 Semele, Bacchus, Ino, Leucothea, Palæmon, Victoria, Adrastia, Aesculapi
 us, Pallas, Venti, Tonitrua, Mensis, Adonis, Eumenides, Hecatē, aliacq; quo
 rum idem grauis autor in hymnis meminit. Inter legendum autem aliquādo
 dum cætera non urgebant prolapsus obiter in externa sum, & explorator in
 aliena castra irrepsit. Sic Euangelia christianorumq; libros legi. Et ego
 quoq; BARVCHIAS ait. Nam tuos illos dæmones Sidoni quanquā
 cum horrore ac tremore, tamen & legi nonnunquā & semper non tam le
 gendos q̄ negligendos censui, eo q; a patria distabant institutione & rationi
 non congruebat quod ab alio factum est, id deum nominari, quo facilius ac
 cepi uerbum dei deum esse, quoniam idem cum deo & absq; principio simul
 cum patre, & simul ex patre natum est ante omnē æternitatē, & ante omnia

DE VERBO MIRIFICO

secula. Nam quod ex uirgine natum est, non tam essentiae quam dispensationis fuit. Ita enim uoluit, sic ergo fuit, aliam potuisset assumere naturam si uoluisset. Omnia namque quaecumque uoluit dominus fecit in caelo et in terra. Cum uero inter tot mihi nomina eligendi optionem datis, quodnam in miraculorum operationibus uideatur fore omnibus efficacius, ante quidem professus ipse me sum de iis nihil admodum scire, quoniam potestas sacrorum nominum ad hanc usque aetatem maiores meos comitari noluit, quomodo patrum memoria in nomine Tetragrammato ingentia supra naturam supraque fatum opera facta leguntur, nisi reperti sint ut alias in orbe terrarum, sic & apud Hebraeos sacrilegi, uenefici supersticiosique exorcistae, quorum & in omni gente maligni spiritus obstruunt mentes. Quare oramus te Capnion, perge ut ex omnibus sacratissimis nominibus non ignoremus quid potentius ad miracula, quod promptius, quid maxime paratum sit. Ita enim & Sidonius mecum desiderat. Equidem desidero nihil a iud inquit ille, & ut pergas oro iterum atque iterum. Hic CAPNION, manifestum est inquit nullam aut uocis nostrae uerba, aut lineamentorum signacula uim, potentiam, imperium, non tantum in eos qui fiunt supra naturam effectus, uerum neque in eos quorum natura mater est aliquatenus habere nisi iuncta nobilioris operationis uirtute. Nam Aristoteles in libro quem de Anima edidit, satis superque peripateticis probatum reliquit, neque sonum neque odorem, nisi per quiddam accidens, aliter nullum in corpus sortiri dominum, nullum in substantiis operari effectum. Ex primis enim non tertiis qualitatibus constamus. Virtus igitur nobilior qua rebus uerba praeter immo supra naturam perpetuumque mundi cursum uim afferunt, non interim naturalis aliqua sed supra quoque naturam est, eo quod eiusmodi quaelibet quae natura duce agit, uel simile uel inferius, non autem supra suam speciem operatur. Itaque cum inter nos sine controuersia hesterno die conuenit, solam dei omnipotentiam miraculorum esse creatricem. Benedictus enim dominus deus Israel ut rex prophetauit, qui facit mirabilia magna solus, haud ab re sentiemus, mirifico cuius uerbo deum ipsum omnipotentiae suae radium singularem inuidisse, quae sit uirtus operatiua mirabilis effectus in nos usque angelorum ministerio perlata, sicut & de figuris quibusdam aut confessionibus arcanis attestante sacro eloquio habemus compertum. Fac serpente aeneum & pone eum pro signo, qui percussus aspexerit eum uiuet. Item Si te spiritus zelotypiae concitauerit precedente oblatione assumet sacerdos aquam sanctam in uase fictili, & pauxillum terrae de pavimento tabernaculi mittet in eam. Cumque steterit mulier in conspectu domini, discooperiet caput eius & ponet super manus illius sacrificium recordationis & oblationem zelotypiae. Ipse autem tenebit aquas amarissimas in quibus cum execratione maledicta congeffit, adiurabitque eam & dicet, Si non dormiuit uir alienus tecum, & si non polluta es deserto mariti thoro, non te nocebunt aquae istae amarissimae in quas maledicta congeffi. Sin autem declinasti a uiro tuo atque polluta es, & concubuisti cum altero, his maledictionibus subiacebis, Det te dominus.

LIBER TERTIVS

in maledictionem, exemplumq; cunctorum in populo suo, putrescere faciat femur tuum, & tumens uterus tuus dirumpatur. Ingrandantur aquæ maledictæ in uentrem tuum, & utero tumefcente putrescat femur. Et respondebit mulier, Amen amen. Scribetq; sacerdos in libello ista maledicta et delebit ea aquis amarissimis in quas maledicta congeffit, & dabit ei bibere, Quas cum exhauerit tollat sacerdos de manu eius sacrificium zelotypiæ, & eleuabit illud coram domino, imponetq; super altare, & sic potum det mulieri aquas amarissimas, quas cum biberit si polluta est & contempto uiro adulterii rea, pertransibunt eam aquæ maledictionis, & inflato uentre cõputrescet femur eritq; mulier in maledictionem & in exemplum omni populo. Q; si polluta non fuerit, erit innoxia & faciet liberos. Audiamus & tertio dei doctrinam, Sic benedicetis filiis Israel et dicetis eis, Benedicat tibi dominus et custodiat te. Ostendat dominus faciem suam tibi & misereatur tui. Conuertat dominus uultum suum ad te & det tibi pacem. Et ponant nomē meum super filios Israel & ego benedicam eis. Tali uerborum ui, ea figurarum potentia, huiusmodi confectionum uirtute, his siue maledictionum seu benedictionum carminibus & compositis uerbis res ipsa miro artificio fabricatur, non a nobis sed per nos. Etenim si diuinam oportet nominibus istis inclusam esse uirtutem, & infallibile numen accurrere, potentiamq; omnes leges rerum & superantem & penetrantem delitescere, opus erit non ignorare. Primū quod sit illud nomen cæteris præstantius, immo solum illud ex omnibus reliquū cuius energia secreta & suppetiis arcanis totum admirationis negocium conficiatur. Deinde quomodo cognitū quod illud ipsum sit, nec præter id aliud. Postremum uero qua uia utendo adoriatur quod cupimus. Et est id quidē magnum & haud scio an maximum, sed tamē facile quidem gradatim & prudenti maturaq; indagine causam nominum quasi lanam decerptu extenuare usq; dum quod latet comprehendas idq; illud esse qd desideras statim probes. Ex ingenti enim sacrorum uocabulorum aceruo quædam accepistis ineffabilia. quædam fabilia, durum & si non impossibile. At est difficile nobis ex ineffabili uocem fieri qua obediēter utamur, quæ ue nobis quolibet casu quauis affectione, quibuscūq; in periculis in promptu sit & ad manū. Quare fuerit reliquum ut ducente necessitate ad scrutandas acri iudicio nominatas uoces conuertamur, si ante paulo altiori studio tam ingentis potentia ac tante nominum uirtutis causam q̄breuissime inuestigemus. Quapropter uisum est apertius iam agendum. Sicut enim clemētia cœli & syderū radii & ignes astrorum sempiterni suo defluxu in subterlunaria non nihil moliri creduntur. Hinc tempestates dubio prædiscere cœlo Possumus, hinc messisq; diem tempusq; ferendi, Et quādo infidum remis impellere marmor Conueniat, quādo armatas diducere classes, Aut tempestiuā in syluis euertere pinum. Nec frustra signorum obitus speculamur & ortus, Temporibusq; parem diuersis quattuor annum. Hoc nature opus, hæc radiorum influentia, hic subtili uiuacitate penetrans omnia descensus, luminis, commotionis & calor. Hinc

DE VERBO MIRIFICO

ut idem poeta Mantuanus ait, Vertuntur species animorum & pectora mo-
 tus Nunc alios, alios dum nubila uentus agebat Concipiunt, hinc ille auium
 cōcentus in agris, Et letæ pecudes & ouantes gutture corui. Et ut paucis cō-
 plectar sicut natura uniuersi ordinem suum præscriptum in singulas agit res
 naturaliter, ita præeminens naturæ domina, omnium causa, diuina uoluntas
 gratiam suam illimitatam, in uniuersas & singulas agit res supernaturaliter.
 Et sicut illa medio qualitatum sensibilibum euidenter, ita ista quādoq; medio
 nominum intellectualium confederanter sine proportione, absq; similitu-
 dine, sine causæ ad causata commensuratione. Quod nos deus superna reue-
 latione per Esaiam docuit. Quomodo inquit descendit imber et nix de cœlo
 & illuc ultra non reuertitur sed inebriat terram & infundit eam & germina-
 re eam facit, & dat semen serenti & panem comedenti, sic erit uerbū meum
 quod egredietur de ore meo non reuertetur ad me uacuum, sed faciet quæ-
 cunq; uolui & prosperabitur in iis ad quæ mihi illud. Cum igitur de superio-
 ribus ut arbitror, liquido nobis uerbum dei (quod alio nomine ratio dicitur,
 quoniam utrunq; a græcis una enunciatu dictione λόγος) apparuit id esse
 quo deus omnia facit, omnia operatur in cœlo & in terra & in omnibus abyf-
 sis. De quo uel mathematicū audite obsecro. M. Manilius in astronomicis
 ad Augustum, qui carmine sic ait, Hoc opus immensi constructum corpore
 mundi Membraq; naturæ diuersa condita forma, Aeris atq; ignis terræ pe-
 lagiq; iacentis Vis animæ diuina regit, sacroq; meatu Conspirat deus & taci-
 ta ratione gubernat, Et multa in cunctas dispensat fœdera partes. Cuncq; sit
 ea ratio & idem uerbum humanam carnem indutum quo magis nos eius sa-
 lutari contrectatione possemus nostram commoditatem consequi, quando
 his oculis cerneremus & singulis sensibus complecteremur illud ipsū qd
 non ultra ineffabili ut antea literarum circumscriptione sed enunciabili uoce
 comprehensibilisq; sonitu nominare possemus, decuit iam singula dei cū no-
 stris maioribus pacta, omnē confederationē super ineffabili & Tetragram-
 mato nomine, omnem deniq; pollicitationem cessare ac trāferrī posterius
 in ipsius uisibilis uerbi enunciabile nomen, per quod fœdera dispensat, uelut
 paulo superius ex carminibus accepistis, & non solum ita fieri decuit sed ita
 deus uoluit, & ita multo ante prædixit, qd ego si æquo fertis animo ex ora-
 culis uatum affirmabo. Ecce dies uenient dicit dominus & feriam domui Israel
 & domui Iuda fœdus nouum, non secundū pactum quod pepigi cum patri-
 bus uestris in die qua fortificaui manum eorum ut educerem eos de terra
 Aegypti, quod ipsi irritum fecerunt. Hæc ita in Hieremia leguntur. Ex quo
 plane intelligimus pacta cum deo, memoria patrum inita, posterioribus an-
 nis cassa fieri & irrita, in aliudq; pactum translaticia. Est autem ex omnibus
 legibus edictis & interdictis numero sescentis & tredecim, præcipuū de no-
 mine ineffabili hoc pactum quod iniit deus cum Israel filiis & filiabus suis,
 hoc promissum, hoc fœdus. Ego inquit sum ineffabile Tetragrammaton de-
 us tuus fortis zelotes. Et sequitur, Altare de terra facietis mihi & offeretis su-

LIBER TERTIVS

per eo holocausta & pacifica uestra, oues uestras & boues, in omni loco in q̄ memoria fuerit nominis mei, ueniam ad te & benedicā tibi. Hæc promittunt Exodi capite uigesimo. Atqui diruptum hoc fœdus, audite rursus in Esaia, Hæc dicit dominus, Cœlum sedes mea, terra autē scabellum pedum meorū, quæ est ista domus quam ædificabitis mihi, & quis iste locus quietis meæ? Omnia hæc manus mea fecit, & facta sunt uniuersa ista dicit dominus. Ad quæ autem respiciam nisi ad pauper culū & contritū spiritu et tementē sermones meos? Qui immolat bouem quasi qui interficiat uirū, qui mactat pecus quasi qui excerebret canem, qui offert oblationem quasi qui sanguinem suillum offerat, qui recordatur thuris quasi qui benedicat idolo. De nomine uero ineffabili per Hieremiam, Ecce ego iuraui in nomine meo magno ait dominus quia nequaquā ultra uocabitur nomen meum ex ore omnis uiri iudæi dicentis, Viuit dominus in omni terra Aegypti. Cū itaq; ostēderimus id quod deus cum filiis & filiabus suis de populo Israel pactum conuentum super nomine Tetragrammato habuit, omne iā nihilum dei quoq; sententia esse redactū. Adhuc explanare oportebit nomē illud commutatū in quoddam aliud esse, quod uel parem cum ineffabili uel maiorem uim obtineat. Super quo iterū Esaie animaduertam⁹ oraculū, q̄a hæc dicit dominus Eunuchis, qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ ego uolui & tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo mea & in muris meis locum & nomen melius q̄ filiis & filiabus, nomen sempiternum dabo eis quod non peribit, quasi dicat, filiis & filiabus meis dedi nomē quod cessauit, Nunc uero Eunuchis qui se castrant propter regnum cœlorum dabo nomen melius & permanētius quod nunquā cessabit. Pro eo autem q̄ in hoc uaticinio locum interpretes iuste quidem traduxit, scitote in hebræo magnum contineri mysterium quod christianis nobis reuelatum est. Illic enim hebraice Iad ponitur, quod & manum significat. Vnde castis hominibus promitti filium dei qui manus est patris, & eiusdem quoq; nomen datum iri non ab re iudicamus. De qua nominis translatione iterum dominus per Esaia sic iudæis loquitur, Et dimittetis nomen uestrū in iuramentum electis meis, & interficiet te dominus deus, & seruos suos uocabit nomine alio. In quo qui benedictus est super terrā benedicetur in deo amen, hoc est in deo qui nō tantum manus ut supra sed etiam qui est ueritas, uerbum dei incarnatum qui dixit, Ego sum uia, ueritas & uita. Videtisne huc accedere quod principio attulimus oraculum, Puer natus est nobis & filius datus est nobis, & fuit dominatio eius super humerū eius, & uocabit nomen eius pele, id est mirificum. Hoc est illud nomē quod quærimus. Hoc est illud uerbi mirifici nomen mirificum quod expectamus, quod ante æternitatē & supra æternitatem deus est & factus est homo. Res primo admirabilis deus & homo, una persona duæ naturæ, uel quod maius est in uno corpusculo nature dominus & natura. Natus est, sed & ante genitus fuit. De sexu muliebri quod humanū est, sed & de uirgine incorrupta, quod diuinum. Hinc sine patre, illinc sine matre, utrunq; diuinitatis. In utero portatus, sed in utero por-

DE VERBO MIRIFICO

tato prophetæ cognitus, & exultanti coram uerbo quo nascebatur. Pannis inuolutus in tugurio, sed etiam sindone ac sudario euolutus resurgebat a morte. In præsepio reclinatus, sed ab angelis glorificatus, a stella demonstratus, a magis adoratus. Fugit in ægyptum, sed Aegyptiorum idola fugauit. Non habebat speciem neque decorem apud Iudæos, sed speciosus erat præ filiis hominum coram Dauid. In monte ut sol transfiguratus splenduit, & qua maiestate in iudicium uenturus esset aperuit. Baptizatus ut homo, peccata dimittens ut deus, non indigens ut aquis mundaretur, sed ut aquas mundaret. Tentatus ut homo, sed uictor ut deus, & confidere iubens quoniam uicerit mundum. Esuriit, sed pauit multa millia, panisque de cælo uiuus descendit. Sitiuit, sed & exclamauit, Si quis sitit ueniat ad me ut bibat, & cuiuscunque in se credenti est pollicitus, quoniam flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Fatigatus est, sed fatigatis ad se uenientibus requiem promisit. Somno grauatus est, sed tempestate orta euigilans imperauit uentis & mari. Telonium perfoluit, sed ex pisce. Samaritanus conuictio nominatus, sed relictum a sacerdotibus & leuitis saucium curauit. Dæmonium habere dictus, sed a gadareno dæmoniaco, excelsi dei filius agnitus, de quo legionem dæmoniorum eiecit & in mari submersit. Ipse est qui uidit sathanam ducem dæmonum tanquam fulgur de cælo cadentem. Lapidibus etiam obruendus, tamen abscondit se per medium illorum transiens. Orauit, sed & orationes exaudiuit. Fleuit, sed absterfit omnem lachrymam. Quæsiuit ubi Lazarus, homo enim erat, at suscitauit Lazarum, deus enim erat. Venditus paruo triginta scilicet argenteis, sed mundum precio magno redemit. Tanquam ouis ad occisionem ducebatur, sed regit, id est pascit Israel & omnem orbem. Agnus obmutescens, sed & uerbum & uox clamantis in deserto. Contunditur, uulneratur, sed & curat omnem infirmitatem & omnem languorem. In ligno suspensus occiditur, sed ligno uitam restaurat & latronem saluat, & morti tenebras inducit. Potatur aceto, sed & aquam in uinum mutauit. Tradit spiritum, sed & potestatem habet resumere illum. Et scinditur uelum, quoniam quæ sursum sunt reuelantur. Rumpuntur lapides, mortui resurgunt. Moritur, sed uiuificat, & morte mortem resoluit. Sepelitur, sed resurgit. Ad inferos descendit, sed animas reducit, & in cælum ascendit, & uenturus est iudicare uiuos et mortuos. Recte igitur nomen eius uocatum est mirificum, qui plenissimus ipse miris sit mirabilibus. Et scitote quoniam hunc sanctum suum qui est sanctus sanctorum mirificauit dominus, adeo ut exaudiat nos cum clamauerimus ad eum. Habetis quodnam sit uerbum mirificum. At quomodo enūciatur illius nomen? Et est ne unum e multis prius enumeratis? An præterea erit aliud quæritis? Nos uero scripturam sanctam imitari oportet, quæ de rebus abstrusis & arcanis nos edoceat. Itaque si memoria cōplectimur disputationis nostræ anteriora colloquia, reperitur uerbum in patre & manus in sinu, & deus inuisibilis, & nomen ineffabile, sicut oleum in lenticula. Post uero quod est incarnatum, exiuit a patre uerbum, inclinauit cælos & descendit, &

LIBER TERTIVS

dit, & emisit dominus manum suam de alto, & deus in terris uisus est, et cum
 hominibus conuersatus est. Et uocatum est illi nomen nouum uoce articula-
 ta, quod os domini nominauit, & oleum effusum est nomen eius. Aperta est am-
 pulla lenticulari forma, tereti ambitu, & cornu filii olei, uinea dilecto factum.
 est, in qua ipse filius uera uitis est, & oleum effusum nomen eius, iccirco pro omni-
 bus participibus & pro omnibus confortibus suis unxit eum oleo lacticie deus.
 Quo quidem oraculo, quibus adytis, qua diuina uoce conuicimus, Messiah,
 quod ab unctioe interpretatur christus illud nomen esse, uel aliud quippiam
 quod christum dei filium propiori sono ac peculiarius significet. Nam christus
 non proprium sed commune uocabulum & nuncupatio est potestatis & regni. Sin-
 guli reges, omnes sacerdotes. quicumque uncti sunt, christi sunt. *χριστος* namque
 ungo interpretatur & christus unctus. Magis ergo proprium illius nomen acce-
 ptandum nobis est, in quo facile cuncta possimus obtinere quae uolumus. Quod
 iterum ex sacris characteribus rimari non sine accurata quidem diligentia iu-
 bebimur hortante hoc ipso de cuius nomine agitur, Scrutamini ait scripturas,
 illae sunt quae testimoniū perhibent de me. Quid de causa nostra sancti libri
 continent? Oro uos optimi uiri audite absque tedio, erigite animos. Iam enim
 prope tandem accessimus, & adsumus pene ad ipsas fores inueniendi nominis
 Historia sacrosancti Euangelii haec est. In mense autem sexto missus est angelus
 Gabriel a deo in ciuitate Galileae cui nomen Nazareth ad uirginem desponsa-
 tam uiro cui nomen erat Ioseph de domo Dauid, & nomen uirginis Maria.
 Et ingressus angelus ad eam dixit, Aue gratia plena dominus tecum benedicta
 tu in mulieribus. Quae cum audisset, turbata est in sermone eius, & cogitabat
 qualis esset ista saluatio. Et ait angelus ei, Ne timeas Maria inuenisti enim gra-
 tiam apud deum. Ecce concipies in utero & paries filium & uocabis nomen eius
 Iesus, hic erit magnus, & filius altissimi uocabitur, Verum ego non omnem
 gestorū seriē recensebo, sed quod nostrum negociū attinet retro incipiam. Et postquam
 consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer, uocatum est nomen eius
 Iesus, quod uocatum est ab angelo priusquam in utero conciperetur. O felicem
 hanc horam, O faustum huius lucis momentum clarissimi homines & amatissimi
 studiorum sodales, in qua tam excellens, tam potens, tam uictoriosum inueni-
 mus nomen, cuius nutu ac ditione non tantum amplissimus orbis terrarum ambi-
 tus, uerum etiam tota mundi haec machina & supermundialis illa indyta regio,
 superi atque manes reguntur. Quem scripsit Moyses in lege & ceteri prophe-
 tae inuenimus Iesum, saepe desideratum, diu quaesitum, ualde inuestigatum, iucun-
 dissimo cum fructu uoluptatis & cum infallibili, ut arbitror, inter nos chari-
 tatis uinculo perpetuis temporibus duraturo. Nomen summum & exuperan-
 tissimum, nomen religiosum, sanctum & honorandum, nomen in quod omnia
 sacra nomina sunt referenda, quod est super omne nomen, quod nominatur
 in caelo & in terra, etiam in futuro seculo. Nomen miraculosum & mirificum,
 nomen sono uocis enunciabile, non ultra ineffabile, non Tetragrammaton sed
 pentagrammaton. Nec est ulla uirtus in caelo & in terra quae nomini Iesu re-

DE VERBO MIRIFICO

sistere audeat. Nec est ullum aliud nomē quod sanctius & religiosius constat
 cuius literæ deus, cuius syllabæ spiritus, cuius dictio deus & homo est. Quid
 attoniti obstupescitis? Quid in me fixis oculis intuemini? quid intenti ora te-
 netis? Si miramini uel hoc addam quod prius tanto tempore, immo tot seculis
 fuit ineffabile, iuncta nunc una non sonante sed consonante litera effabile fa-
 ctum est. Et si adhuc admiramini, adhuc addam quando uerbum descendit
 in carnem, tunc literæ transierunt in uocem. Videte quod aperte uobis & quod fide-
 liter totum pando arcanum. Conceptio literarum syllaba dicitur, unio sylla-
 barum dictio uocatur. Redigitis me ad grammaticorum tandem elementa,
 quanquam uisu parua, tamen uirtute maxima. Non mediocris est ponderis
 si Platoni credimus negocium de literis, probat ipse summa industria & acri
 studio & ingenio sagaci earum diuitias, immo delicias in libro cui Cratylus
 inscriptio est. Sed redeam⁹ enim uero ut in hoc tam excellēti nomine quinque
 literarum pars uocales sunt, pars est consonans. Sic etiā totius dictionis duæ
 sunt syllabæ, quarum prior ex puris uocalibus, secunda ex uocalibus assum-
 pta consonante oritur. Vos quaeso recordamini pentateuchum, & memine-
 rit is optimum maximū deum nulla similitudine, nulla effigie, nulla imagine
 nisi sola uoce significari uelle. Idcirco plebi concionatur Moyses hoc modo.
 Locutus est inquit dñs ad uos de medio ignis, uocē uerborū eius audistis, &
 formā penit⁹ nō uidistis. Et deinde subiūgit. Vt scires quomōdō dñs ipse est deus et
 nō alius præter unū, De cælo te fecit audire uocē suā ut doceret te, & in terra
 ostendit tibi ignem suum maximū. Hæc Moyses. Pergite audiendo. Vox spi-
 ritus est. Vocem enim diffiniunt aerem ictum, ita Nicodemus apud Ioannē
 instituitur. Spiritus ubi uult spirat, & uocem eius audis, sed nescis unde ueni-
 at aut quo uadat. Deus & ipse quoque spiritus est, ita Samaritana erudit. Con-
 uenientissima ergo signacula dei uocales sunt literæ, quippe a uoce denomi-
 nata. Iam hoc dimittite, quia diuinitas ipsis uocalibus designatur. Nunc ad
 consonantē transeamus, quam idcirco arbitramur corpulentiorē quod per se ac
 sine spiritu uocali nullum oris sonitum habet, sed tantummodo consonat. Ea
 uero consonās est litera non fortuitu capta, nec imprudenter arrepta, nō ab
 imperitia neque incitia aut præter opinionem præterue spem admissa, sed
 prouidentia summi dei omnia circumspiciente, omnia dispensante iuxta æter-
 num suæ rationis examen ex uniuersis characteribus electa, quæ apud lati-
 nos. Es. nominatur. Docuit autem nos si memoria tenetis Baruchias hester/
 no sermone, diuinum putari uocabulum. Es. quod est interpretatum ignis.
 Hic est ille dei maximus ignis quem nobis in terra pariter cum uoce paterna
 ostendit dicens, Hic est filius meus dilectus. Et is ait, Veni mittere ignem
 in terram, & quid uolo nisi ut accendatur? Vt clarius intelligatis atque lu-
 cidius. Non enim per ambages & uerborum obscuros anfractus uobis
 cum, sed patenter agam & aperte) at reponite hæc imis sensibus, Res erit
 me iudice non parua. Es quod hebraice ignem significat, id est hoc corpus,
 non diuinum, non æthereum, non præstigiosum, non apparens, ut Ma-
 nichæi

DE VERBO MIRIFICO

nichæi, Eutyches, Dioscorus, Timotheus ælurus somniando delirarunt, sed
 terreſtre, quem Moyses ignem in terra cognominat, cum ſecundū Pythago
 ricam Cabalam diſcutiamus. O rem iucūdā auditu. Profecto inueniemus
 id eodem numeri modulo conſtare quo noſtrū hoc iñſuh auguſtę maieſta
 tis nomē, pari harmoniā, æquabili cōmeſuratione. Porro dicetis fortāſſe li
 teram hanc. Es. quę medio ſtans ſecundam ſyllabam faciat non rite gentium
 more appellari, ſed pro conſuetudine linguę ſanctę (Sic enim hebraici ſermo
 nis idioma uocant) enunciari debere, cum de ſanctis ſcripturis palæſtrā aga
 mus. O quā non dubitarem ego uos in myſteriorū penetralia ſecretius intro
 ducere, ſi Pauli Tarſenſis oratione reſponderem, cum ſic ait, Notum ergo ſit
 uobis quoniam ethnicis & gentibus miſſum eſt hoc ſalutare dei, & ipſi audi
 ent. Sed permanebo in idioma ſancto, & ita cum facilius tum etiam manife
 ſtius ſacratiffimum nomen Hebraicum explicabo eiufdem linguę modo ac
 proprietate. Obtinuit nanq; Baruchias diſputādo ut ipſe de ſe gloriatur eū
 ſermonem ſacris eſſe congruentiorem. Agite, uultis ipſam nunc conſonantē
 literam ad amuſſim explorare, cauendum prius eſt ne obliuiſcamini uocaliū
 quę in huius nominis compositionem ingrediuntur. Sunt autem quatuor
 ſolę, IHVH, quibus Tetragrammaton ineffabile conſtat, & quę diuinam
 naturam propriiſſime commonſtrant, ut heri ab hoc conſorte noſtro late
 admodum, ac maxime interdum memorabiliter oſtenſum eſt. Quę cum di
 ci humana & uoce & facultate nequeant, opportune quidem decebat incar
 nandum deum, præter eas alium cum carne aſſumere characterem, quo in
 enunciabilis ſonus ac tunc inuiſibilis dei, inenarrabilis nota, inter humanos
 nunc poſſet dentes ſtridere aliquādo & ſic effabiliter uocari, quatenus ante
 inuocabile, modo ſentiatur uocabile. Appellant uero eam Hebrei conſonan
 tem Sin, quod dētes, Hieronymus preſbyter interpretatur, ad Paulam Vr
 bicam ſic ſcribens. Septima connexio quę eſt extrema quo in ipſo quoq; ſe
 ptenario numero ſit myſticus intellectus, Coph, Res, Sin, Thaſ, id eſt uoca
 tio capitis dentium ſigna. Per dētes articulata uox promitur, & in hiſ ſignis
 ad caput omnium qui eſt chriſtus peruenitur, per quem et uenitur ad regnū
 cœlorum. Oro te quid hoc ſacratius ſacramento, quid huius ſacramenti uo
 luptate iucundius, qui cibi, quę mella ſunt dulciora quā dei ſcire prudentiam,
 & in abdita eius intrare, & ſenſum creatoris inſpicere, & ſermones domini
 dei tui qui ab huius mundi ſapientibus deridentur plenius diſcere ſapientia
 ſpiritali. Hęc non mea ſed Hieronymi uerba ſunt, tantę autoritatis uiri ne
 uidear aliquibus ſigmentum commētari uelle. Dentes igitur cum ſint inſtru
 menta ſandi potētiffima, de quibus Sin litera celebrior eſſe dicitur, quid mi
 rum ſi cuncti aſſentiantur mihi nobiliores cæteris grammatici, taceo ipſos
 theologos ad pronounciationē ineffabilis nominis illud & non aliud elemen
 tum fuiſſe accerſitum quā commodiſſime. Neſcio quo certe pacto illius uene
 randi uel potius adorandi nominis recta inſtitutio a nemine, neq; uno aut al
 tero doctorum hominū & diuinę philoſophię magiſtrorū probabiliter ha

Handwritten note:
 Inuenitur in
 Hieronymo

DE VERBO MIRIFICO

etenus animaduersa est, quorum utentes inuentionibus ad hanc nostrā ora-
 tionem non paruo meditandi onere possemus leuari. Sed sunt tamen apta
 quaedam huic operi adiumenta & subsidia, quæ in illorum uoluminibus re-
 periuntur abscondita, quibus non magis ad causæ inuentionē q̄ inuentę con-
 firmationem diligenter oporteat inniti. Quale illud extat egregium q̄d nos
 pridē de Hieronymi epistola expiscati sumus. Cerno affectus animi uestros
 concepisse non nihil delectationis in hoc nomine ih̄suh̄ discutiēdo, adiungā
 aliqd̄ leticię ut magis oblectemini & hilariori me uultu audiat. Ratione ma-
 thematica compertum est, corpus in multitudinis compositione queri oportere,
 spiritum in simplicitate unitatum, ut quanto ad unitatem res quælibet
 accedat propius, tanto sit spiritualior & a materiæ appendiciis defæcior.
 Habemus uerbi dei illam omniū spirituum simplicissimā diuinitatem, quæ
 unitate ipsa designatur, cuius tamen nota ex Hebræis disciplinis Tetragram-
 mati nominis quatuor istos uocales characteres cōtinere dicitur, restat que-
 rendum corpus incarnati eiusq̄ characterem. Ad multitudinem igitur respi-
 ciamus & ad tempus incarnationis, ut ex signi proportionē ad signatum, per-
 spicaciores euadere liceat. Primum qui propter mundi salutem in mundum
 uenit, qua ætate mundi corpus assumpsit: Recte q̄ mihi consentiente Apo-
 stolo respondebitis, In ultimis siue nouissimis diebus. Nos enim hi sumus in
 quos fines seculorum deuenerunt, *De mundi uero ætatibus diuersi uaria tra-*
diderunt. Ouidius & turba poetarum quatuor esse mundi ætates affirmant
 Hesiodus quinq̄, instar Danielicę statuę, cæteri sex iuxta hexaemeron quo
 deus cuncta creauit. Reliqui septem ut & mea extat opinio, sed eas non pro
 mea sententia diuidūt, qui futurum seculum ætatem septimam dicunt. Tunc
 enim deus creabit cælum nouum & terram nouam, & noua faciet omnia, ut
 sacra insinuant eloquia. Non ergo mundi huius ætas quaedam erit, sed no-
 uus mundus, & non iam sabbatum quod Hebręi septimum uolunt, sed sab-
 batum sabbatorum & duratio æternitatis non temporis. Nunc autem chri-
 stus & dei uerbum & deus, in septima huius instabilis seculi ætate aduenit in
 carnem. Aetatem uoco statum mundi quendam inter duas insignes & com-
 munes uariationes, & quasi peregrinas eius commotiones. Sane primam fu-
 isse censeo, cum perfecti sunt cœli & terra, & omnis ornatus eorum. Viditq̄
 deus cuncta que fecerat, & erant ualde bona, & factum est uespere & mane
 dies sextus. Deinde sequuta est ingens mutatio mundi post diem septimum,
 quando Adæ locutus est deus, Quia audisti uocem uxoris tuę, & comedisti
 de ligno ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo
 A creatione igitur mundi ad usq̄ transgressionem Adæ prima ætas mundi
 pro exili meo iudicio statuitur. Ab illa usq̄ ad Noeh diluuium secunda ætas
 Tertia uero a Noah ad Abraham & eius circuncisionē dicitur fuisse, quan-
 do ab idololatrię Eufrate fluuio diuidebat̄ fidelis deo populus. Vnde Abra-
 ham cognominatus est Eber, non a lingua quam suis integrā seruauerat He-
 bri filii Selah, sed a transitu Eufратis quasi trāfluuiialis. De Abraham ad Moyse
 legem

*De ætatibus
 mundi*

LIBER TERTIVS

legem scriptam, sacraque & multiplices ceremonias quartam aetatem numerabimus. Quintam ad Hebraeorum regnum, quando post dirutam Troiam & lustris homines tempora supputare ceperunt. Sextam usque ad urbem nunc Romam conditam, quando singula manu regis incerta gubernabantur, nullo iure dicto, nulla lege lata, nisi quas Romulus posthac ad populum minusculas sanctiones tulit, quas Curiatas appellauit. Extant super his Sexti Papyrii uolumina, quae si potestis accuratius perlegite. Inchoauit id seculum olympi adibus dinumerare annos, sicut praecedens lustris usque ad christi aetate, quando Romanorum annuis capitacionibus atque tributis uniuersus erat orbis adscriptus, quae uocamus ad nostra usque tempora indictione, tris olympiadas ternae lustra continentem, quae septima nunc est aetas. Ea si uere, si aequabiliter a me, si non segniter pensata estimabitis, gaudebo fructum mihi studiorum haud mediocrem adesse. Sin ut fore formido multo secius, uel aliquem de me uobis conatum ostendero, & saltem placuisse uelle uidebor, nihilominus alludam ingenio meo, & perinde atque ita res habeat, ponam christum in fine dierum, id est circiter septimam aetatem huius mundi corpus assumpsisse. Corpus autem ut diximus in multitudine quaerendum est. Igitur si post unitatem quae non numerum sed deum significat, ex omnibus numeralibus figuris apud Hebraeos septem numerorum domos finxeritis, & in singulas ordine trium literarum arithmeticarum contubernia recluseritis, manifeste apparebit in septima domo, & in eius conexione medio loco, ipse nota Sin mediator designans dei & hominis, deum & hominem qui fecit utraque unum. Est autem septimae domus conexio nominatim haec, Res, Sin, Thaf, quod latine interpretatur Capitis. Sin, designatio, quasi praediceret alphabetum et praesagiret uaticinio, quod ipsa litera Sin, erit aptissimus character figurandi nominis ihesu, quem deus pater dedit caput supra omnem ecclesiam, quae est corpus ipsius, ut ad Ephesios scriptum legimus. Quod mihi quondam aperte uidetur Moyses praedixisse in Deuteronomio & eius libri capite duo de trigesimo, cum uenturae nationi sic uaticinatur. Si autem audieris uocem I. H. V. H. dei tui, ecce quatuor uocales. Deinde post abundantiam benedictionis sequitur, Videbunt omnes terrarum populi, quod nomen Tetragrammaton uocatum erit super te. Qui quidem aceruus orationis ex istis tribus uidelicet, Nomen Tetragrammaton Vocatum, simul collectus, omnino iuxta Cabalam Hebraeorum per Sin frequenti usu intelligitur, ut si ultima respondeant primis, nihil aliud haec propheta contineat, quam si audieris uocem Tetragrammati, hoc est quando Tetragrammaton fiet audibile id est effabile, tunc nomen Tetragrammaton uocatum per Sin, erit super te, haud secus atque si diceret, Si nomen ineffabile Tetragrammaton oporteat fieri effabile, necessario uocabitur per consonantem quae appellatur Sin, ut fiat ihesu, qui erit supra te, caput tuum & dominus tuus. Benedictus sit deus & pater domini nostri ihesu christi, qui de super instillat nobis cognitionem ueri nominis unigeniti filii sui & saluatoris nostri, uel secundum graecos sanatoris nostri. Hoc

DE VERBO MIRIFICO

enim nomen a medendo & sanando deriuant græcorum autores. Hebræorum uero grammatici a saluando, ut idem esse ih̄suh putent quod saluator. Atqui saluator commune nomen est, ih̄suh autem maxime proprium, ita q̄ nulli alteri nisi filio dei incarnato conueniat. Facit hoc uarietas literarum ex quibus dictio constat, quali a seculo non est audita unquam altera similis. Fuere patrum memoria plures saluatores Iesu uocati, sed aliis literis & aliis syllabis. Nemo enim has simul pro suo nomine usurpare unquam ausus erat eo q̄ tota diuinitas in eis contineretur. Sed quisquis aliqua sanctitate præditus existimabatur, is aliquam ex iis sanctis characteribus literam nomini suo nancisci uehementer optauit, ut Abram. h. Dixit enim ei deus, Non ultra uocabitur nomen tuum Abram sed appellaberis Abrham. Et Hosee adeptus est. I. Cum enim Moyses ad explorandum terram Chanaan uiros mittere de liberasset, præfecit eis Hosee filium Nun, de tribu Ephraim, cui ut foret salubriori fortitudine, mutato nomine addidit. I. literam nominis ineffabilis primam, uocauitq̄ Hosee filium Nun, Ihosue, quod nostri etiam transtulerunt Ihesu. Legitur & alius de Bethsames, cuius memoria in libro Samuelis recitatur. Simili nomine & tertius in libro Esræ filius Iosedech qui non seruat. h. sed nominatur iesue. Reperimus & in oratione uatis Abacuk, uersu antepenultimo, quando ait. Ego autem in domino gaudebo & exultabo in deo Iesu meo, quod iterum minoribus syllabis compositum legitur Iese id est salus, quasi cum ita diceret propheta, Exultabo in deo salute mea, quod nequaquam censeretur debet proprium dei nomen, sed eius Epitheton seu appositua constructio. Est etiam quartus stans coram angelo sacerdos magnus, a quo angelus abstulit iniquitatem suam uidente Zacharia, qui pariter cum filio Nun similibus literis scribit Ihosue, putaturq̄ tunc Zacharias in eo loco, umbram uidisse aduenientis ueri luminis. Legitur quintus Iesus filius Syrach, qui fuit Ptolomæi regis Aegypti tempore cognominati Euergetis, & creditur librum cui nomen Ecclesiastico extat edidisse. Quotquot erunt qui nostro sermone Iesu cognominantur, illorum nemo eas literas omnino possidet quas incarnatum hoc dei uerbum, deus noster, per quæ creator fecit & secula, cuius excellens illud nomen admirabili maiestate plenissimum, nomen indyctum, felice augustum, nomen grauissimum, maximæ dignitatis, potentissimæ auctoritatis in cælo, summi magistratus in terra, iucundum angelis, religiosum hominibus, terribile dæmonibus, quinque literis, id est ex uocalibus & uno consonante, miro spiritus sancti artificio componitur. Sicut idem ipse cuius est nomen ex diuina & humana essentia constare agnoscitur. Nam sicut anima rationalis & caro unum est homo, ita deus & homo unus est christus. Et ita ih̄suh nomen Tetragrammatis uocalibus & una Sin consonante pronunciatum, ut eum denunciet qui est Iah id est deus, & Iauah id est uelatus. Ad quem sic Esaias loquitur, Vere tu es deus absconditus, deus Israel saluator. Difficilis est creditu uiri optimi si non & sacris prophetarum monumentis hæc mea roboratur imbecillis oratio. Quare audite quæso uos rursus Esaiam loquentem,

LIBER TERTIVS

Propter sion non tacebo & propter Hierusalem non quiescam, donec egre diatur ut splendor iustus eius, & saluator eius ut lampas accendatur, & uocabitur tibi nomen nouum quod os domini nominauit. Quod si multis apud maiores nostros commune hoc cognomentum fuisset non utique habiturus esset christus nomen nouum quod os domini nominauit. Primo enim Iosue nomen, quod latini Iesu interpretatur, non deus ipse sed Moyses imposuit, Quomodo igitur os domini nouum nomen christo adderet quod humana prius excogitasset inuentio? Sed ne praetereant nos uerba prophetæ, Videamus nunquid lampas in effigie sua & figura consonantis Sin literæ, circumductis lineamentis corporalibus par & consimilis est, in qua instar Iod elementi quod deitatem Hebræis designat lychnus splendet, Oleum eius lampada & lychnum ita igni coniungit, ut absque omnibus iis simul iunctis splendor lampadis tenebras exire nolit. Quare Salomon cecinit, Oleum effusum nomen tuum. Oleum autem apud Hebræos a Sin incipit litera, igitur Sin olei nota, id est effusi & effabilis nominis conueniens extat signaculum, quod ita christi personam imbibit, ut quicquid de una in illo natura dicitur, de alia quoque uerum esse perhibeatur. Iesus homo natus est ex uirgine, Iesus etiam deus natus est ex incorrupta muliere, unde ipsa non tantum Christotocos, id est christi parens, sed etiam theotocos, id est dei mater iure colitur. Qua in causa Nestorius imprudenter desipuit, qui diuinam operationem logicis sophismatibus metiri uoluit, magnum & admiratione dignum, sed tamen uerum est in una subsistentia, & deum esse natum, & deum esse mortuum. Et quid multis? Tam filium dei esse filium hominis quam & filium hominis esse filium dei. Quem dicunt esse filium hominis? Responderunt apostoli, quoniam alii Eliam, alii Hieremiam, uel unum ex prophetis. Interrogabat tum eos filius hominis, ille uestitus, ille stans, ille flens, ille tradendus, ille flagellandus, ille spinis coronandus, ille gesturus crucem, ille moriturus, At uos quem me esse dicitis? Respondit et uertex & petra & columen fidei, & os apostolorum Petrus, Tu es christus filius dei uiui. Sed quid tanta de apostolis? quos prophani & increduli homines magistro suo blandiri putarent, ipsam auscultemus ueritatem quæ ait, Nemo ascendit in cælum nisi qui de cælo descendit filius hominis qui est in cælo. Descendit de cælo filius hominis, & ascendit ad patrem filius dei. Legite Pauli ad Ephesios epistolam, Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cælos. Audite christum de seipso dicentem, Si uideritis filium hominis ascendentem ubi erat prius. Erat autem prius in cælo, non in forma serui sed in forma dei. Nunc oleum diuinitatis corporaliter effusum quid effecerit, clare cernitis qualiter unxit totum christum, non ut alios christos Saulem, Dauidem, Cyrum, quos gratia spiritus in cornu olei assistenter operata sanctificauit, sed ut humanitatem totam præsens ac non assistens, sed immanens deitas essentiali unctione substantialiter inebrians. De quo propheta, Vixit te deus deus tuus præ participibus tuis. Quo factum est ut & oleum effusum præberet illi peculiarius & excellentius nomen præ participibus & præ confortibus suis

DE VERBO MIRIFICO

quod extat nomen Tetragrammaton uocatum, per Sin id est ih̄suh. His enī quinq; literis scribēdum est tam sanctissimū & tam adorandū ih̄suh nomen quod maiores nostri solis tribus primis characteribus abbreviantes sic depinxerunt ih̄s uti hodie in uetustissimis codicibus recte offenditur, quemadmodum olim nobilium Romanorum erat in more. ut prænomena uel unis uel binis uel ternis literis designarent. Sic nos imitati patres nostros similiter tribus his literis ih̄s tam nobile uocabulum mutilare consueuimus, magis q̄ .S. media q̄ ultima sit. In ea re plurimi & ii quidē insignes nostra ætate grammatici barbaram Hebræorum linguam ignorantes. H. latinam aspirationē unum de græcis elementis numero septimū, quod ἰτα uocatur, putabant esse quoniam illud in .e. nostrum sæpe uertitur, quapropter in orthographia stauerunt hoc digne colendum nomen absq; aspiratione scribi debere, haud animaduertentes Cæsariensem Priscianum latinis non barbaris tulisse leges Nisi enim & post. I. & post. V. ipsa gemina sequetur aspiratio, quomodo primitiuum suum illud Tetragrammaton imitabitur, aut quomodo uere affirmabitur quinq; scribi figuris. Nam si qua uel in græco uel in latino sermone finalis. S. litera deprehenditur, ea non de substātia nominis huius, sed de eius fore declinatione iudicanda fuerit, quæ & declinando haud permaneat, & uel græce in. N. uel latine in. M. crebro mutetur. Tantum igitur quinq; sunt notæ quibus omnium sacratissimum Pentagrammaton formatur. Super quo Sibyllinum hoc Tristichon inter ipsa uaticinia reperimus, *Δὴ τότε γὰρ μέγα λοιο θεὸς πᾶσι ἀνθρώποισιν. Ἡδὲ ἑρκοφόρος θνητῶς ὁμοιωμένος ἐν γῆ. Τέσσαρα φωνήεντα φέρων ἃ δ' ἀφρονον ἐν αὐτῷ.* de græco per nos uersa latine sic. Ipsa dei soboles magni uentura parentis, Mortali similis in carne uidebitur egra. Quattuor ergo feret uocales, consonat una. Nunc hæc uestra patiētia quam pro morum bonitate in me audiendo humaniter tenuistis, fecit in differendo sermonē meū longiorem. Quare quidem id a uobis uehementer peto ut immodestiae meae atq; isti licentiae non tam dicendi q̄ loquendi ueniam detis. Videor enim satis iam atq; nimis uobis de uerbo mirifico promissa persoluisse, in isto Pentagrammato ih̄suh nomine dominatoris omnium maxime proprio, qui sedens a nobis hæc de seipso testatus est dicens, Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra, ut uidelicet sciamus iuxta Ephesiorum epistolam, quæ sit supereminens magnitudo uirtutis dei in nos qui credimus, secundum operationem potentiae uirtutis eius quam operatus est in christo, suscitans illum a mortuis & constituens ad dexteram suam in caelestibus supra omnem principatum & potestatem & uirtutem & dominationem, & omne nomē quod nominatur, nō solum in hoc seculo sed etiam in futuro, & omnia subiecit sub pedibus eius. Et exaltauit illum inquit ad Philippenses Paulus, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine ih̄suh omne genu flectatur caelestium terrestrium & infernorum. Qui tanto est melior angelis effectus, ut extat in literis ad Hebræos missis, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit. Ad summum hanc sarcinam ex omnibus documentis, tam

LIBER TERTIVS

et si admodum exilibus, tamen a magnitudine beneuolentię in uos meę pro-
gressis colligite hoc esse illud nomen in quo miracula potissimum fiant, &
quo duce supra naturam ipsi dominamur, & res admirandas haud difficile
peragimus, cui non resistit alia cuiuscunq; nominis uirtus, cui cęterarum ad-
iurationum cedunt potestates & secretorum uires & artium energie, cui obe-
diunt cęlestia sydera, inferna numina, naturalia elementa, nocturna silentia
arcana Memphitica, Thessalica pharmaca, Chaldaica murmura, Zoroastri
dogmata, & quicquid usquã est qđ perhibetur istis artificibus gratum, totũ
tremat, obedit, supparasitatur, aut certe horret, fugit, absconditur. Quid opus
est pluribus? Tantam uim de se prębet illud nomen, ut ad eius quãdoq; uel
effigiem uel umbram solam & admiranda & magnalia fiant. Legitur enim
Iosue qui & translaticio more Iesus filius Naue dicitur, quoniam solum chri-
sti typum & quandã umbratilem in nomine figuram gerebat transiisse Ior-
danem, hostium regna subuertisse, uictori populo terram diuississe, soli & lu-
næ imperasse, deum eius uoci obediuisse. Cui ad integritatem ueri nominis
Ihsuh tantum hoc deerat, quod extrema eius aspiratio in aliam gutturalem
uerfa, & Sin. post Vau transposita est, ne creatura nomē creatoris integrum
ferret, putaturq; id sibi cognomento sumpsisse qui prius Hosee uocaretur,
ut tam potētis nominis assidua recordatione res memoratu dignas gereret.
Quale sapientes quoq; Hebręorũ de Iuda Matathię sacerdotis filio tradi-
derunt posteris, qđ hoc ille Machabai cognomen susceperit, eam maxime ob
causam, quia in eius nominis characteribus includeretur diuinus Moyfi uer-
siculum iste, Quis similis tui in fortibus Tetragramme, cuius perseuerante re-
miniscentia continuo accensus, tanta & tam memorabili uirtute cęlitus do-
nabatur, ut eiuscemodi pręclara negocia conficeret. Nimirum & Petri non
corpus modo sed et umbra liberabat omnes in lectulis ac grabatis expositos
ab infirmitatibus suis, & Pauli sola sudaria & semicinctia de corpore eius sub-
lata, ægrotis languidiscq; imposita in nomine isto salutari repulerunt, nō tan-
tum omnem ualeitudinem malam sed etiam spiritus nequam & illorũ noxia
pręstygia. Certe quidem ex nulla potestate alia nisi uel qđ memoriale fue-
rint ueri nominis Ihsuh, uel latens quædam attractio uirtutis eius, uel etiam
numen ipsum nominis quæ est crux patibularis cui affixus est titulus tacito
decreto morientis, id est Ihsuh hanozri mælech baiehudim, Vel gręce item
Ihs õ βαλκορσος βασιλειõ των ιουδαϊων. Sicut enim Pentagrammaton est spiritalis
figura christi, de quo epistola prima Corinthiensium differit his uerbis, Ne-
mo potest dicere dominus Ihsuh nisi in spiritu sancto, ita crux eiusdē est chri-
sti corporale signaculum. Quemadmodũ ergo ex duabus uita nostra consti-
tuitur, speculatiua & actiua, quarum altera alterius societate gaudet, & neu-
tra sine altera utiliter uigere ualet, ita omne hoc diuinum explendæ uolunta-
tis nostrę munus, theorica nominis Pentagrammati, & practica crucis con-
sequimur, quę simul si iuncta fuerint, nihil in hoc ingēti orbis terrę ambitu ex-
periemini absolutius. Separata uero necesse sit alterum alterius extet symbo-

DE VERBO MIRIFICO

lum, ut unum in signò sensibiliter & palam proferatur, reliquum in intentione mentaliter geratur, utrunq; coniungente ardenti fide. An uobis parū uideatur cum tanto fructu euadere uoti compotes? Hoc est illud uerbum mirificum quod iam pridem expectatis, uerbum portentificū, uerbum deificū, immo deus uerbum & uerbum deus, & nomen uerbi ih̄suh, & uerbū nominis ih̄suh, & idem ih̄s uerbum & nomen, qui est dominus dominantū. Hoc de psalmo. lxxxii. didicimus, ubi in hebraico sic scribitur, Et sciant quoniam tu es nomen tuum domine. Pro quo aliter in latino canimus, Et cognoscant quia nomen tibi dominus. Idem ergo dei filius incarnatus est ipsum nomen suum ih̄suh, quod non est aliud a nomine domini Tetragrammato, nisi unius. S. litteræ assumptione, quæ secundā syllabam deitate primæ syllabæ perfundat, mergat & intingat, id est humanam naturam oleo effuso imbibitam, unde et nomen oleum id esse supra ostēdimus. Vtrunq; enim apud Hebræos ab. S. incipit. Sem id est nomē, & semen id est oleum, quo totum ih̄suh nomē enunciabile fit, & stacten preciosissimā in nos usq; guttatim deriuat, & mentē nostram si debito modo aptetur ita unguendo penetrat, & leniēdo mollit, & gratissimo diuinitatis liquore adeo complet, ut eius unctiōnem liquidior aquis limpidissimis omnium scientiarum splendorēs in se recipiat sicut aqua nitida aut tersum aliquod oleo litum corpus ullos queat radios. Quare non solum mirificum, uerū etiam dici præfagiolum meretur. Super quo Ioannis epistolam de Iesu dicentem audite, Et uos inquit unctiōnem quam accepistis ab eo maneat in uobis, & non necesse habetis ut aliquis doceat uos, sed sicut unctiō eius docet uos de omnibus, & uerum est & non est mendacium. Quod considerans Paulus non se iudicauit aliquid scire, nisi ih̄sm christum & hūc crucifixum. Frustra igitur ad ariolos & magorū arcanos anūstites confuginus & Aegyptias disciplinas, & si quod est aliud superstitionis collegium, cū nos ipsi certiore præfagiū formulam teneamus, unius nominis familiare numē, faciles cerimonias, incredendas potentias, admirandas uices, qui totius naturæ dominium & imperium omnis secretæ uirtutis in cælo & in terra, & spiritum omnipotentæ nostro ore gerimus. De quo Hieremias in planctu loquitur, Spiritus oris nostri christus dominus. Sed abiiciamus feralia carminum secreta, & uanos furores, & exorandas artes, & philtrea uim factura deis & colchicos fucos, & dæmoniācas factiōnes. Plutonica deniq; uolumina & umbrarum libros, & stygias coniurationes, & Acheronteos ritus membrana chartaue contentos Pyriphlegethonti, hoc est igni focosq; tradamus, cui autores quoq; ipsi a quibus hæc uanitas duxit originem, non absq; sempiterno suo cruciatu ascripti sunt & nitamur deo, inq; dei filium quo uiuimus mouemur & sumus inconcussam, sinceram & simplicem habeamus fiduciā, qui de suo ueritatis ore nobis infallibiliter pollicendo promisit dicens, Amen amen dico uobis qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet & maiora horum faciet, quia ego ad patrē uado, Et quodcunq; petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam, ut glorificetur pater in filio. Si quid petieritis in no-

LIBER TERTIVS

mine meo, hoc faciam. Hæc sunt diuina testimonia, hæc sacrorum nostrorū monumenta, hæc sacerdotia memoracula, hæc purissima signa, hæc nostræ cærimonie paucis contentæ, facili usu, uili apparatu. Hæc ars nostra cælo sublimior, tartaro profundior, libera periculis, umbrarum hostis, contemptrix laruarum, simulacrorum perosa, nec thure nec mero indigens, uniuersis manibus, lemuribus, laruis imperitans, omnia busta, omnia sepulchra, & species mortuorū despiciens, & inania terriculamenta & noctiū occurfacula & inferorum cōmeacula hilari uultu abigens, fatum & naturam uincens. Et quicquid unquā optamus si modus a magistro traditus obseruetur, incessanter conficiens & indeficienter adimplēs. Fertur ille ab utero matris & ab incunabulis claudus Hierosolymis propinquorū manibus, & pauper uehiculo ducitur; ut ante fores templi sua mendicitate uictum quæreret, pietatemq; intratis & exeuntis turbæ sedulo impleret, quia pedibus subsistere nequibat. Sed dicit ei Petrus, In nomine ih̄suh christi nazareni surge & ambula, & exiliens stetit & ambulauit, ut appareat quantū discipulo & magistri nomen succurrit, & imitatio profuit. Magister uerbo uniuersos languores curauit, & omnes dæmones fugauit, sed & discipulus Dorcadi mortuæ dixit, Tabia surge, & illa reuixit. Hæc in Ioppe, auscultate quidnā Lyddæ, Et Aeneas octo annos incumbens lectulo paralyticus, eodem Petro liberatur dicēte, Aenea sanet te dominus ih̄s christus surge & sterne tibi, & continuo surrexit. Paulus in Macedonia spiriū Pythonis ex puella dæmoniaca eiecit his uerbis, Præcipio tibi in nomine ih̄suh christi exire ab ea, & exiit eadem hora. Per manus autē apostolorum fiebant signa & prodigia multa in plebe, qui sic ad deum orabant, Domine da seruis tuis cum omni fiducia loqui uerbum tuum in eo q̄ manū tuam extendas ad sanitates, & signa & prodigia fieri per nomen sancti filii tui ih̄suh, & cum orassent, motus est locus in quo erant congregati. Hermione Philippi apostoli filia & Petronii, quem Paulus docuit discipula medicinam professa, cunctos inuocatione ih̄suh christi sanauit. Quo etiam uerbo Theophilæ filius ille presbyter Philotheus, & riuum in uinum conuertit, & grande saxum dicendo amouit, & esuriētibus mox satietatē panis præbuit. Apud Hieronymū presbyterū & copiā rerum & scripturarū ueritate clarū, ut arbitor, legistis de uita Hilarionis palæstini, cum multa quidem admiratione dignissima, tum illud de quodam Constantii imperatoris cādido ex Francia Germaniæ orto, quem a teneris unguiculis dæmon malignus obsederat. Ductus igitur ille gazam, cum ingēti comitatu & honore ad Hilarionem, exponensq; tam Syra q̄ græca lingua, quas tamen nusquā didicerat, multiplicem causam obsidionis, ei uir sanctus respondit, Non curo quomodo intraueris, sed ut ex eas in nomine dñi nostri ih̄suh christi impero. Sic & inuocato ih̄suh tria puerorum cadauera & uitæ restituit & sanitati. Totus liber pene rerum admirandarum plenus est, ubi & cogitate cum animis uestris quantam uim crucis Epidaurus Dalmatiæ opidū in illo maximo terræmotu senserit, quo maria egressa minabantur diluuium. Nam cum iam undarum gurgite et fre

DE VERBO MIRIFICO

mit. i. fluctuū, & diruptis montibus mole lapidum fere subuerteretur, Hilari
 on tria crucis signa pinxit in sabulo manu cōtra inundationē extēta, et mox
 incredibili altitudine intumescens, ante eum mare paulatim in seipsum rela-
 plsum est. Taceo qua uirtute pyratas in se irruētes repulit, & furentē camelū
 sermone Syro domuit, & Orionem inuocato ih̄suh a legione dæmonū in se
 diuersa multitudinis uoce clamantium liberauit. Dæmones quidem usq; ad
 huc contremiscunt cum christi nomen inuocatur, ut ait Nazianzenus in de-
 fensorio, Neq; nostra quidem malicia euanescere fecit uirtutem tanti nomi-
 nis & potestatē ab eo tempore quo christus Marco testante in euangelii sui
 calce loquutus est, In nomine meo dæmonia eiicient, quanq̄ ea uerba in gre-
 cis codicibus nō habentur, neq; totus etiam locus qui incipit, Resurgens autē
 ih̄suh mane prima sabbati usq; in finem, cuius Hieronymus ad Hedibiā galli-
 cam quoq; meminit, et Hilarius de trinitate libro. x. non nihil astipulatur, &
 Eusebius Pamphili terminū euangelii ibi fixit ubi scribitur, Et nemini quicq̄
 dixerunt, timuerunt enim. In Luca tamen absq; controuersia legimus q̄ ad
 ih̄sm septuaginta duo sint reuersi cum gaudio dicentes, Domine etiā dæmo-
 nia subiiciuntur nobis in nomine tuo. Et ait illis, Ecce dedi uobis potestatem
 calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem uirtutē inimici, & ni-
 hil uobis nocebit. Sic Paulus in insula Meleta, quā mendosi quidam latinorū
 libri uocant Mitylenen colubrū hærentē brachio in ignem illæsus excussit,
 Nam a Cnido Syracusas uersus nauigās quomodo potuisset Lesbum attinge-
 gere? Q; si non inuiti auscultatis enumerabo uobis suę peregrinationis loca
 quo fiat manifestius non Mitylenē sed Meletam eam insulam fuisse, in qua
 & circa quā terra maricq; tanta Paulus ostenderit miracula. E Damasco abiit
 Hierosolymā, inde Tarsum, post Antiochiam, rursus Hierosolymā & iterū
 in Antiochiā, illic segregatus in apostolatū cū Barnaba peruenit usq; Seleu-
 ciam, inde ad Cyprū ubi Paulus cœpit uocari, postea Pergā & Antiochiam
 Pisidiæ & Iconiū & Lystram, & Lycaoniæ Derben, & Pamphylā, & iterū
 Pergam & Attaliā, & item tertio ad Antiochiā Syrię, & tertio Hierosolymā
 propter circūcisionē, rursus quarto in Antiochiā, deinde transiit Syriā & Ci-
 liciam, accedens secundo Derben & Lystram ubi Timotheū circūcidit, post
 intrauit Phrygiam et Galatas & Mysiam & Troiam & Neapolim & Philip-
 pos Macedonia, Amphipolim, Apolloniā, Thessallicā, Berceam, Athe-
 nas, Corinthum, Ephesum, Cæsaream, & secundo Antiochiam Pisidiæ, & se-
 cundo Ephesum illinc peragrans Macedoniā rediit secūdo ad Philippen-
 ses, & iterum ad regionē Troianam ubi Eutychem suscitauit, inde ad Assum ue-
 nit & Mitylenē & uersus Chium, & ad Samum, & Miletū, & Coum, & Rho-
 dum, & Patara, et Tyrum, et Ptolomeidem, et Cæsaream, & quarto ad Hiero-
 susalem, unde missus in Cæsareā et uinctus tandē Romam. Hoc mō a Cæsara
 quidē applicuit Sidonem, inde Myram Lyciæ, hinc ad Cnidum, post tan-
 dem ad insulā que dicta est Meleta ubi serpentē corpori hærentē abiecit im-
 pune, a quo loco Syracusas ducitur, et Regiū et Puteolos, et pedestri tandem

ca. 12. v. 10.
12. v. 10.

LIBER TERTIVS

progressu Romã, ut semper lateq; peragrando semper illustrior tanti nomi-
 nis apud varias nationes fieret cognitio, quippe q; uniuersi cernerent q;
 in uno hoc ipso uocabulo tanta hominibus rerum admirandarũ concessa di-
 uinitus atq; demandata esset potestas. Sic draconem Siluester clausit in capi-
 tolio. & Philippus Leuiathan in nomine ih̄suh fugauit. Ioannes euangelista
 superato ueneno dæmonem in Dianæ templo ducentos & quadraginta no-
 uem annos cõmoratũ, his uerbis loco expulit, Interdico tibi in nomine ih̄suh
 christi nazareni ne ultra hic habites, & confestim decessit Epheso dæmon.
 Quo factum est ut iussu Domitiani uir sanctus nõ sine Prochoro sodali suo
 in Pathmon insulam exul deportaretur, ubi tam ingētia per nomē ih̄suh cõ-
 fecit miracula, q; sacerdotes Apollinis impatientia simul & futuræ desertio-
 nis formidine percussi, rem omnem ad Cynopem magorum facile principē,
 qui desertum quendam locum iuxta Phoram eius insulæ opidum habitabat
 cum stridentibus querelis deferrēt. Cynops ut hac eos molestia leuaret, pol-
 licitus est angelos malos in Ioannem mittere, qui eum interimant. Cuncq;
 unum de spiritibus malignis Phoram misisset, cui crudele necis munus iniun-
 xerat, & is domui iam Myronis illaberetur ubi erat Ioānes, mox ipse causam
 præuidens ait dæmoni, Interdico tibi in nomine ih̄suh christi ne loco moue-
 aris quin ante palam proficere, cuius tu gratia ueneris, steteratq; uerbo di-
 cto spiritus, quali catena uinctus. Et rursus Ioannes, Age dic quare hanc do-
 mum accesseris. Respondit spiritus, quoniã sacerdotes Apollinis Cynopem
 cum planctu conuenerunt, plurima de te mala prædicantes. Hortantibus autē
 illis ut ad te necandum in urbem ueniret, Cynops ait multis se annis in eo he-
 remo sedisse, ac nunquam certe ne maiori causa motum adisse urbem, pro-
 inde huius homuncionis gratia ire nunc sibi non esse integrum. Itaq; mihi
 præcipiens ituro iussit ut animam tuam ad se ferrem, quam iudicio tradere
 pararet. At contra Ioannes, Missus ne inquit prius etiam quoquam ab eo fu-
isti ut alicuius auferres animam: Et respondit spiritus, Certe missus uero, &
 ego interfeci quoq; sed animam nullam abduxi. Tũc ait Ioannes, quare uos
 illi obeditis? Et spiritus ad hæc referens, Omnis inquit potestas Sathang illic
 inhabitat, & coniurationem iniit cum uniuersis principatibus & pariter nos
 ipsi cum eo, & obedit nobis Cynops, & nos uicissim obedimus ei. Dixitq; Io-
 annes, Ausculta maligne spiritus, iubet te Ioannes Apostolus filii dei ih̄suh
 christi nunquam deinceps egredi ad insidias hominis, neq; ab isto loco rece-
 dere, quia uero ad Magum ille nõ rediit, alterum misit qui simili mansit euen-
 tu. Misit iterum duos ex principibus, quorum alter domum ingrediebatur,
 alter foris astabat, ut quid esset futurum spectaret. Sed qui introibat pari præ-
 cepto mansit, qui uero ad fores stabat ut Mago factum annūciaret uelociter
 rediit. Super quo Cynops furore accensus uniuersam assumens cohortē dæ-
 monum abiit in urbem, totaq; ciuitas plaudebat Cynopem uidens, et omnes
 adorabant illum. Vbi uero accepit Ioannem publice docere, ibi fumo ira-
 cundiæ ardenti repletus est, populocq; dixit, Viri cæci & errantes ueritatis

DE VERBO MIRIFICO

uiam auscultate, si probus sit Ioannes, & recta fuerint eius uerba tam uos q̄
 me curabit per sermonem quem loquar ad eum. Ego quoq; ipse credam di-
 ctis & factis eius, arripientq; adolescentem quendam, rogauit num pater su-
 us uiueret. Adolescenti autem q̄ mortuus esset respondenti ait, qua morte?
 At ille, quia nauta erat & in mari quondam ui fluctuum suffocatus interiit.
 Tum Cynops ad Ioannem uersus, iam inquit ostende si uera sint quæ prædi-
 cas, & reduca adolescentis huius patrē de mari, eumq; puero isti uniuersisq;
 nobis restitue uiuentem. Cui respondit Ioannes, Non me christus misit ut su-
 scitem mortuos, sed ut doceam aberrantes. Tunc Magus erga plebem iacta-
 bundus hæc uerba fecit, iam iam cernitis uiri Phorense q̄ seductor est hic
 homo qui uos magicis illusionibus seducit, Apprehendite ac tenete eum do-
 nec restituiam adolescenti patrem uiuentem. Tenuerunt itaq; Ioannem. Cy-
 nops autem expansis palmis ad litora maris supplodens, sonitum quasi fra-
 gorem ingentem effecit in mari, sicq; ab oculis illorum disparuit. Omnes igi-
 tur astantes eleuata uoce acclamabant, Magnus es Cynops, & nemo est præ-
 ter te. Mox ascendit de aquis Magus habens ut ipse dicebat parentem pueri
 & attoniti stupuerunt omnes. Dixitq; puero, Est ne hic pater tuus? Qui re-
 spondit, Vtiq; domine ipse est, adorabantq; Cynopem uniuersi, & constitue-
 runt Ioannem interficere, quod Magus prohibuit dicens, postquam multo
 his maiora uideritis, tum deniq; pessime affligite illum. Vocansq; ad se quen-
 dam alium quem rogabat, Filium ne habes? At ille ait, Certe domine habui,
 sed cæde ac insidiis necatus est. Cui magus, Reuiuiscet filius tuus, & uoce pro-
 lata uocauit ex nomine tam homicidam q̄ interemptum. & confestim astite-
 runt ambo simul, dixitq; uiro illi Cynops, Hicne filius est tuus, & iste ne est
 qui interfecit eum? Respondebat homo, Quin certe domine, & intuens Ioan-
 nem Magus, quid miraris inquit? Cui ille ego ait super his nequaquam miror
 Et rursus Magus, Maiora his uidebis & tunc admiraberis. Ad quē Ioannes
 sic locutus est, Profecto signa tua cito dissoluentur. Quem sermonē audiens
 turba, sanctū uirum ita compressit ut quasi mortuus caderet. Arbitratus autē
 eum Cynops iam mortuū exclamauit, Nolite ipsum sub terrā sepelire, qua-
 tenus uolucres cæli deuorēt eum, & uideamus tunc si christus eius resuscitet
 illum. Firmiter ergo singuli eum esse mortuū opinati, abierunt unacum Cy-
 nope laudantes & eum amplissime glorificantes. Cum uero Magus audiret
 q̄ Ioannes abiisset ad locum in urbe qui dicitur Lithobolus, ut illic prædica-
 ret atq; doceret, accessit rursus cum suis dæmonibus quorū ministerio Ne-
 cromantiā agebat, non sine consequentiū hominū caterua multa, inter quos
 mixti gradiebantur quoq; hi tres resuscitati, qui cum dæmones essent, homi-
 nes putabantur. Et dixit ad Ioannem Magus, Ecce prohibui te occidi ut ma-
 iori te uerecundia possim afficere, & ignominia faciē tuam replere: Quapro-
 pter ueni sodes ad portū ut aspicias potentiā meā, & amplius admiraberis.
 Igitur Ioannes cum uniuersa multitudine rediit, præcipiens tribus illis dæ-
 monibus qui sub imagine hominum nuper resurgentium comitabantur,
 ne di

LIBER TERTIVS

ne discederent. Concussis itaque manibus & terribili maris sonitu peracto Cynops se ut antea demisit in mare, atque sic ex oculis omnium euanuit, qui clamore non cessabant laudando dicentes, Magnus es Cynops & nemo est preter te. Ioannes interim orabat ad dominum ut Magus ille inter uiuos ultra nequaquam connumeretur. Tum repente uehemens est pelagi murmur auditum, & procellis ingruentibus ei loco ubi se precipitauit, nusquam apparuit. Et daemones qui sub humana figura stabant quasi iam pridem resuscitati a mortuis, adiurabantur ab Apostolo dei dicente, In nomine crucifixi ihesu christi hanc insulam exite nunquam redituri. Statimque ab uniuersorum disparuerunt oculis expectantium Cynopa si forte de freto resurgeret. Cuncti istud triduum atque trinoctium ipsum permansissent, plurimi eorum fame, strepitu ac aestu infirmati & cadentes tanquam muti iacebant in terra. Ex quibus tres adolescentes mortui sunt, quos Ioannes miseratus tandem suscitauit, precidans populo quae ad salutem conducunt. Illi appropinquantes christo baptizati sunt, relicto Mago quasi altero Pharaone in profundo maris. Possent ego longe plura uobis de illo sancto Euangelista recitare, & quales & quantas uirtutes nostri huius sacratissimi & mirifici nominis ostenderit & terris & alto, & quonam modo ex insula defuncto Imperatore Domitiano rediens suam & sanctorum hospitem Drusianam uita defunctam a mortuis excitauerit sola uoce hac dicens, ihesus christus excitet te Drusiana, surge & uade domum mihi paratura coenam. Sic & Thomas apostolus mulierem diu mortuam suscitauit. Et in nomine ihesu Bartolomaeus simulacrum solis cominuit & daemonem inde uisibiliter expulit. Sed totus me dies deficiet etiam recens ortus & uos ex tam porrecto sermone tedio forsitan afficiemini. Haec tantum proposuisse satis sit, ut intelligatis quoniam sicut pater est in filio, & filius in hominibus, ita nomen patris clarificatum est per filium, & nomen filii clarificatum est per homines, & unum est filii & patris nomen excepta consonante litera, sicut filius & pater unum sunt excepta humanitatis natura. Quapropter uere dixit, O pater manifestauit nomen tuum hominibus, quia uerba quae dedisti mihi dedi eis, ut sint unum sicut & nos unum sumus. Ego in eis & tu in me, ut sint consummati in unum, & notum feci eis nomen tuum & notum faciam, ut dilectio qua dilexisti me in ipsis sit, & ego in ipsis. Non uos inertes iam estis, quoniam omnis stupendae operationis & rerum omnium mirandarum doctrinam perfectam audistis. Hic eius artis locus, hoc fundamentum, haec disciplina est, hic lapis philosophorum, longe quidem eum exuperas de quo Archimidi errantes contendunt. Haec uox est. Hi sunt characteres quibus inuocatur omnipotentia rebus supra communem uitae modum agendis. De quo Zacharias, Ipse inuocabit nomen meum, & ego exaudiam eum. Tribus characteribus in tempore naturae, & quatuor characteribus in tempore legis, et quinque characteribus in tempore gratiae inuocata est diuina omnipotentia. Locutus est enim dominus ad Moysen dicens, Ego sum Tetragrammus qui apparui Abraham. Ishac & Iacob in deo Sadai, & nomen meum Ado-

DE VERBO MIRIFICO

nai nō indicauī eis. Et sequitur, Et assumam uos mihi in populū & ero uester
 deus, & scietis quia sum Adonai. Audiuiſtis Moysen, audite Euangelistam
 & Apostolū dei. Hoc est inquit mandatum dei ut credamus in nomine filii
 eius ih̄suh christi. Iungite uniuersa hæc, & cognoscetis facile omniū potētissi-
 mam usq; quac; apparuisse uirtutem & operationē semper efficacissimam,
 per nomen auorum Trigrammaton, & patrum Tetragrammaton, & filio-
 rum Pentagrammaton, id est in natura. S D I. In lege. A D N I. In charitate.
 I H S V H. Nunc enim filii dei sumus, iccirco quinq; literis utimur, propter
 eum in quem credimus, & quem inuocamus mediatorem dei & hominis,
 eundemq; deum & hominem, dei summi brachiū & potentiā. quod nobis sa-
 tis superq; de numero quinario heri Baruchias reuelauit. Si uultis igitur se-
 cure omnia operari haud ab re ut Paulus Colossensibus, ita ego uobis cōsu-
 lo. Quodcunq; facitis in uerbo & in opere ut omne id in nomine domini no-
 stri ih̄suh christi faciatis. Hoc est saluferum, hoc medicamentū, quin potius
 hæc salus nostra & medela. Sic de sanitati restituto Petrus loquitur ad prin-
 cipes populi & seniores Israel, Notum sit omnibus uobis et omni plebi Israel
 quia in nomine domini nostri ih̄suh christi nazarenī quem uos crucifixistis,
 quem deus suscitauit a mortuis, in hoc iste astat coram uobis sanus. Nec em̄
 aliud nomen est sub cœlo datum hominibus in quo oporteat nos saluos fie-
 ri. Hoc est atrium, hæc porticus, hoc ostium, hæc prima ianua ad deum qui
 præcepit, Sanctificamini, mundi estote. Hoc est lauacrū quo mundamur co-
 ram deo a fordibus. Quod Corinthiēsis Paulus notificat, Abluti estis, san-
 ctificati estis, & iustificati estis in nomine domini nostri ih̄suh christi. Et disci-
 pulus ille, Scribo inquit uobis filioli, quoniā remittuntur uobis peccata pro-
 pter nomen eius. Hæc est adoptio nostra, Dedit enim deus facultatē nobis fi-
 lios dei fieri qui credimus in nomen ipsius. Sic enim græce ponitur, & nō ut
 uulgo legitur, In nomine eius. Hęc est retributio nostra. Nam quisquis potū
 aque tribuerit in nomine illo, nō perdet mercedē. Et omnis qui dereliquerit
 domum uel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut fili-
 os, aut agros propter nomen illud, centuplū accipiet, et uitam æternam possi-
 debit. Hæc est expletio uoluntatis nostræ. Promisit nanq; christus sic dicens,
 Si quid petieritis patrem in nomine meo dabit uobis. Hæc est consolatio no-
 stra. Paracletus enim id est consolator & hortator spiritus sanctus mittitur a
 patre nobis mortalibus in nomine ih̄suh. Hęc uita nostra, q̄d scribit Euange-
 lista, Ut sciatis quoniam uitam æternam habetis in nomine filii eius. Hæc est
 religio, hæc reuerentia nostra, ut in nomine ih̄suh omne genu flectatur, cœ-
 lestium, terrestrium & infernorum. Hæc est ultio & uindicta contra impios,
 quia c̄tutū condemnati sunt, quia nō credunt in nomen unigeniti filii. Hæc
 est piis læticia p̄fecta, Usq; modo nō petiistis quicq; in nomine illo, petite ut
 gaudiū uestrū sit plenū. Hęc est adiuratio & exorcismus uehemēs atq; fortis.
 Obsecro uos fratres p̄ nomē dñi nostri ih̄suh christi. Hęc est audacia, hęc fidu-
 cia nostra. Paul⁹ em̄ in Damasco cūcta fiducialiter egit in noīe ih̄suh, et rediit
cum

LIBER TERTIVS

cum discipulis intrans & exiens in Hierusalem, fiducialiter agens in nomine illo. Quid pluribus? Hæc est præsentia dei qui ait, Vbicunq; duo uel tres congregati sunt in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Sed credite mihi non est christus sine cruce. Illius crux nostra uictoria est. Et Moyses erectis manibus præfigurauit crucem & uincebatur Amalech, Et apud Ezechielem Tau crucis saluauit consignatos. Quanquã crux apud antiquissimos, ut in quodam Arabum collegio contineri scribitur, uetus magorum character sit, quia tamen absq; ih̄suh nomine nullas eius uirtutes efficaces legimus, iccirco rectissime ih̄sm cum cruce & crucem cum ih̄su Martini antistitis testimonio & quærimus & inuenimus. Hoc est lignum filii hominis quod uidebitur in celo. Hoc est lignum secundum paradisi, lignum uitæ, lignum suaue ad uescendum, & pulchrum oculis & aspectu delectabile, non uetustum sed oblatum, Quocunq; die comederitis ex eo aperientur oculi uestri & eritis sicut dii. Hoc est lignum mirificum quod dominus Moyse ostendit, per quod aquas amaras conuertit in dulcedinem. Sic enim legitur, Et murmurauit populus contra Moysen dicēs, Quid bibemus? At ille clamauit ad dominū, qui ostendit ei lignum. Quid opus erat in deserto Sur & nemorosa solitudine lignum ostendere cui tot erant arbores, rami, trunci, robora, uirgulta præsto & ad manum? Sed in hebraico uerbum ponitur hoc loco, quod instituere, demonstrare, docere et legem ponere significat, quo intelligi queat deum secreta quadã doctrina prophetæ suo huius crucis quæ simili uocabulo apud Hebræos nominatur uirtutem reuelasse. Quapropter nõ dicit scriptura, Sume tibi lignū sed ostendit illi deus lignum, quod legi sic posset, Instituit eum dominus de cruce uel demonstraui illi deus crucem. Hæc est illa facies quam propheta regius desyderat super liliis seu rosis, hoc hemistichio modulatus, Ostende faciem tuam & salui erimus. Q; si aut philosophorū Pythagorica, aut hebreorum Cabalistica non displiceant, inuenietis idem statuam, lignum, crucem, & faciem tuam fore, super qua Dauid clamantem audistis ad dominū. Cum cruce igitur & non sine cruce omnis nostra facilis operatio erit. Qui secus agunt, operam perdunt & impensam, frustra laborant, & periculo sunt proximi, & uanitatis suę damna patizntur. Tentauerūt ergo quidam & de circūeuntibus iudeis exorcistis inuocare super eos qui habebāt spiritus malos, nomen domini ih̄suh dicentes, Adiuro uos per ih̄sm quem Paulus prædicat. Respondens autem spiritus nequam dixit eis, ih̄sm noui & Paulum scio, uos autem qui estis? Et insiliens homo in eos in quo erat dæmonium pessimum, & dominatus amborum inualuit contra eos, ita ut nudi & uulnerati effugerent de domo illa. Hæc in libro secundo Lucæ scripta sunt. Proinde non seruantes modum crucis, & legem fidelibus consciam, nihil admiratione sed poena dignum operabuntur. Verbum nanq; uel ratio crucis perditis quidem stulticia est, saluatis autem, id est nobis dei uirtus est. Quale uero sit hoc ipsum uerbum crucis, & quæ sit illa ratio doctissimi uiri, hoc grande uel potius maximum est uerbi mirifici & secretissimum mysterium. Cuius

DE VERBO MIRIFICO

Areopagita Dionysius in Ecclesiastica hierarchia paucis meminit. Quæ cum deceat arcana scilicet uelamenta & secretissima symbola non in auram spargere, sed magis in auræ susurrare, Accedas uelim propius Sidoni, ut te afflatu inspirem, Tenes? Et ille. Teneo inquit. Tum CAPNION, Sile, cela, occulta, tege, tace, mussa. Et tu BARVCHIA præbe aurem quoque nihilominus. Accepistin recte? At ille, Ego quidem belle satis. Et tibi quoque CAPNION, ueto ait in uulgus proderet. Nam quicquid hoc modo petieritis, fiet uobis. Nunc igitur abibo. Valete bona ualitudine, & uerbum mirificum perquam diuinitè colite.

Qui errores obiter sint castigati.

Fol. 3. Anchisæ, lege Anchise. Fol. 4. cuius teste fuerit lege testis, et eodem mercennaria, lege mercenaria, ac eodem satyricus lege satyrus. Fol. 11. reprehendere, lege reprehendere. fol. 12. apprehendere legatur sine diphthongo fol. 14. uersatilor, lege uersatilior, ibidem quã aliorum, lege quem aliorum. fol. 15. diuinorum numerum, lege munerum. fol. 16. eisdem confes. lege eidem confes. ibidem grauitè, lege gnauiter. fol. 17. leget, pro leges. fol. 19. Archite tarantini, lege tarentini. fol. 20. ad comoda patientium, lege petentium. fol. 21. non permittet philosophus, lege philosophis. fol. 24. Polæmon ite, lege item. fol. 25 de Babylonis, lege Babylonis. ibidem asseri contra, lege asserit contra, ibidem Moyles hebræos, lege hebræus. fol. 26. sæuam potestatem, lege tempestatem. fol. 27. Truduxerint, lege Traduxerint, ibidem Tyannæo quibusque, lege Tyannæo & quibusque. fol. 28. quidam habet, lege habent. fol. 29. esse conuersam, lege conuersum, ibidem. Quid ergo, lege quid ego, ibidem, ue sicut, lege ne sicut fol. 30. retractionem, lege retractationem. fol. 37. tam græci quo latini, lege quæ latini. fol. 40. coaceuatio, lege coaceruatio. fol. 42. ubi pauca, lege ibi pauca. fol. 43. uoluit cum, lege uoluit, cum. fol. 48. profecto pulchritudine, lege profecto & pulchritudine. Pro cædippus, lege cædipus. Tum quæ & quod posita indiscriminatim corrige studiosius.

Tubingæ ex ædibus Thomæ Anselmi Badensis
Cal. Augusti. Anno M. D. XIII. Sub
illustri principe Vdalrico
Vuirtembergæ.

